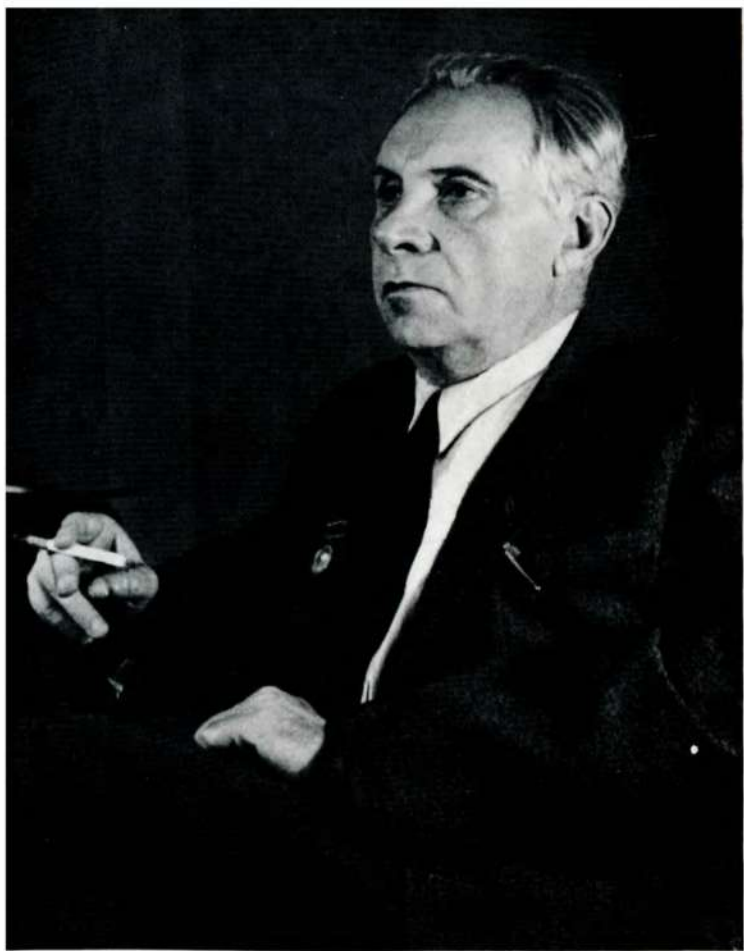

M. Pustovkino

Максим Рильський.
Початок 50-х років.

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР

*

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ
ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

*

*Зібрання
творів
у двадцяти
томах*

*Художні твори
Томи 1 — 11*

НАУКОВА ДУМКА

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

*

Том шостий
Поетичні переклади

Редакційна колегія

Л. М. НОВИЧЕНКО
(голова)

В. А. БУРБЕЛА
(секретар)

Г. Д. ВЕРВЕС
М. М. ГОРДІЙЧУК
(заступник голови)

О. І. ДЕЯ

І. О. ДЗЕВЕРІН
С. Д. ЗУБКОВ

С. А. КРИЖАНІВСЬКИЙ
(заступник голови)

Н. Є. КРУТІКОВА

Б. М. РИЛЬСЬКИЙ

В. М. РУСАНІВСЬКИЙ

А. А. ТРОСТЯНЕЦЬКИЙ

Упорядкування та примітки

Д. Т. ВАКУЛЕНКО,
Є. В. ШАРОВОЇ

Редактор тому

С. А. КРИЖАНІВСЬКИЙ

Редакція художньої літератури

Р $\frac{4702590200-312}{M221(04)-84}$ передплатне

**ПЕРЕКЛАДИ
З РОСІЙСЬКОЇ
РАДЯНСЬКОЇ
ПОЕЗІЇ**

Олександр Безименський

УДАРОМ НА УДАР

Ви прагнете війни, фашистських
лав бандити?
Те, що дістали ви, ще
не навчило вас?
Війни не хочемо. Та за короткий час
Радянським людом вицент
ви будете розбиті.
Рука гартована радянського
бійця
Ударом на удар стократ
одповідала.
Коли б ви наскок свій початком
уважали,
То знайте — це початок вашого кінця.

Павло Безпощадний

МИ ПРИЙШЛИ

Хто в нас міць і силу асушить?
День настав у нас великий.
Ми прийшли, щоб гори зрушить,
Загнуздать шалені ріки.

Нагаєм нас гострим бито,
Нас одягано в лахміття...
Щоб життя перетворити —
Перекроїмо століття!

В цім ламанні, будуванні
Будуть рани в нас і втрати,
Та устоять нездоланні,
Здатні з вірою стояти.

Хай і кров'ю оплатити
Треба наших сил роботу,
Та нікому не купити
Дорогих здобутків поту.

Труд невтомний, труд невтомний,
Бо твердий будови камінь!
Ми споруджуємо домни
Просто поруч з рудниками.

У вселюдному пориві,
На заводі, в шахтах, в полі,
В невсипуцім колективі —
Наша радість, наша доля!

Повні волі, повні сили,
Ненастанно і завзято
Ми здобудем день стокрилий,
Ми влаштуєм праці свято.

Тут копати, там рівняти,
Те годиться, те — чортвіщо!
Нам — ламать і будувати,
Нам — любити, нам — і нищить!

М'язи, сталлю наливайтесь,
Щоб як музика дзвеніти!
Вантажі нам підіймати
Із заліза та граніту!

Хто в нас міць і силу зсушить?
День настав у нас великий.
Ми прийшли, щоб гори зрушить,
Загнуздать шалені ріки.

КАМІННА ЛІРА

Я силу здобув соколину
Ширять в горизонтах підземних.
Я витесав ліру камінну —
Із каменю, з брил його темних.

І серце в роботі горіло, —
Гірницьке, з сім'ї трудової,
І пісня проходчиків гріла,
Як лампа світила в забої.

Був штрек мені батько і мати,
Шахтарські долони шершаві.
Так любленця вмюють стрічати
В кавказьких ущелинах пшави¹.

Для нього — всі ніжні турботи,
Щоб ріс він, наповнений сили.
Вершити великі роботи,
Свій край прославляючи милий,

І отчі провадили речі
Донбасівці рідному сину,
Хто славив їх штреки та печі
І рідну свою Україну.

¹ П ш а в и — гірське грузинське плем'я. — М. Р.

ДРУГУ-ВІРШНИКОВІ

У вас весна, напевне, там,
Казкові барви, повні ласки...
Тож намалюй, друже, нам
Оту картину по-донбаськи.

Із листа поета

...Весна!

Шовковиці веселі,
Куці мигдалю зацвіли —
І білохмарні дві газелі
Рожевий килим пронесли.

Та от він робиться кармінним,
Жовтогарячі бережки...
Газелі де? Серед долини
Два фіолетові бики.

У срібній роги в них оправі,
Копита ніби з янтаря.
На Сирдар'їнській переправі
Вечірня котиться зоря.

Шумлять верблюдів каравани,
Безладно бубенці дзвенять,
Зірки у синіх сарафанах
На гори вийшли спочивать.

Казкові барви, повні ласки,
У неможливім я живу,
Та край прекрасний,
Край донбаський
Побачить хочу наяву.

Дем'ян Бедний

ЛИСТ ІЗ СЕЛА

Як поштайльон листа приносить «доплатного», —
Останній шаг віддам, таки ж листа візьму,
Я ждав того листа і радий я йому:
Він засмальцьований, пом'ятий, — та нічого,
Дорожчий над усе цей жмаканий папір.
Серед сумних блукань, мандруючи світами,
Зоставсь я мужиком таким, як був, повір!
І нині, мов юнак, радію я так само
Тому немудрому листові з глушини
Від мужиків єдинокровних:
У тих-от кривульках, в словах некрасномовних
Скорбота рідної моєї сторони!

«Здоров будь, брате! Шлем тобі уклін.
Складаємо цей лист ми просто, без комедій,
Зібравшись у Коренєва Феді,
А пише Федин син.
Живемо й досі ми, як у бору ведмеді,
Про що й розповідать!
До влади ближче ти, про різне можеш знать,
То, може, що й черкнеш, відомий-бо писака.
Спасибі, брате, не забув про нас,
За три рублі подяка.
Згодились тут вони нам у недобрий час:
Тому назад, либонь, із тиждень буде,
Потрібні гроші нам на похорон були:
Помер твій дід Софрон, в могилу провели...
Давно вже хирів він, мабуть, чи не з простуди.
Тож уночі в четвер — не додивились люди! —
Сам звівся з ліжка він, лежавши у теплі,
В подвір'я почвалав та на сирій землі
Отак, без сповіді, і вмер десь під сараєм.
Пером земля йому. Ну, хай старі вже мруть!

А й нам-то, молодим, нема коли зітхнуть
Від горя-горенька... Дочасно помираєм...

В чім держиться душа! А пан та багатій
П'ють хліборобську кривавицю.

Сказати, батько твій:

Останню він продав оце телицю!

Все недоплачені податки з нас деруть,
Женуть з подвір'я скот, останній шаг беруть,—
Хоч вовком вий, хоч плач, хоч кидайся в криницю!

Ні хліба, ані дров;

А холода, пора зимова...

Вже ж не забув ти дядька Прова?

Під свято, ввечері, учадів дядько Пров:

Бідняк беріг тепло, покванивсь піч закрити...

Отак минула ніч, а вдень, уже в обід,

Зчинив тривогу Фрол-сусід,

Та ба! Лиш донечку вдалось одволожити...

Що вже плачу, й не говори!

Труни великі дві, малих аж три...

Село усе ридало!

Орину-бабу теж біда лиха спіткала:

В губернії, в тюрмі повішений онук.

Добрятий хлопець був, охочий до наук,—

Сам книжку прочита, нам потім розтлумачить,

До чого, що і як... Уболівав він, значить,

За долю нашу...»

Ех! Несила дочитати!

Я ВІРЮ В СВІЙ НАРОД

Хай боротьба тяжка, хай сотні перешкод,
Нехай фашистського ще не добито звіра,—
Ми переможемо. Я вірю в свій народ,
Живе в душі моїй тисячолітня віра.

Багато він страждань вписав у скорбний лист,
Та не на те зове Вітчизну він святою,

Щоб потоптав її фашист

Своєю чорною п'ятою.

За всю історію — тернисту путь свою —

Яку він показав тверду, залізану волю,

Яку могутність він являв на ратнім полі,
Громивши ворога в рішучому бою!
Оскаженілу вкрай фашистську злу змію
 Так само жде ганебна доля!

Так, боротьба тяжка. Та не самотні ми.
В тилу у ворогів тривога б'є крильми,
 Зростає полум'я пожегу.
Розстроцимо ми вщент лихе поріддя тьми,
 Злочинним носіям чуми
 Заслужену ми воздамо покару.
Напише вирок їм правдивий гострий штик,
Щоб набрід лютий міг в останню мить збагнути:

«Навіки знищимо проклятий ми гнійник,
Всесвітнє джерело смертельної отрути!»

Олександр Блок

* *
*

Грішити в п'янім божевіллі,
Згубити лік ночам і дням,
А там, страждаючи з похмілля,
Пройти тихенько в божий храм.

Три рази низько поклонитись,
Перехреститись сім разів
І до підлоги притулитись,
Забрудненої од плевків.

В тарілку класти гріш, однятий
В сестри, у брата, в сироти,
І обійти, й поцілувати
Всіма ціловані хрести.

А вдома, помолившись богу,
Знов обдурить кого-небудь,
І пса голодного з порогу,
Ікаючи, ногою пхнуть.

І пити чай біля ікони,
Рахуючи спітнілу мідь,
І, переслинивши купони,
Комод пузатий відчинить,

І сплющить олов'яні вії,
Лягаючи на пуховик...
Ох, і таку тебе, Росіє,
Люблю й любитиму повік!

Яка жага безумна — жить,
Все здійснене обожествити,
І втілити все нерозкрите,
В нечуваному продзвеніть!

Нехай життя над нами стеле
Вкривало чорне і смутне,—
Проте колись юнак веселий
В прийдешнім спогада мене:

Ні, не похмурість, не могила
Була в душі його на дні.
Він весь — свобода яснокрила,
Дитя при світлому вогні!

ПУШКІНСЬКОМУ ДОМУ

Назва Пушкінського Дому
В Академії наук!
Звук це рідний і знайомий,
Дорогий для серця звук!

Це — відлуння кригоплава
Над безмежністю ріки,
Перегуки пароплава
З пароплавом здалеки.

Сфінкса образ це левиний
В понадводній вишині.
Вершник бронзовий, що лине
На незрушному коні.

Наші пристрасні печалі
При замисленій Неві,
Як ми чорний день стрічали
В білі ночі вогневі.

Що за далі полум'яні
Нам світили з-за ріки!
Але снились нам жадані
І незнані ще віки.

Проминувши днів гнітючих
Незабарливий обман,
Ми ввижали днів прийдучих
Опромінений туман.

Т а й н у, Пушкіне, с в о б о д у
Славили ми вслід тобі.
Дай нам руку у негоду,
Поможи у боротьбі!

Це ж твої, поете, сліви
Гріли роки молоді,
Голос вільний і щасливий
Нас окрилював тоді!

Ось чому такий знайомий,
Дорогий для серця звук —
Ім'я Пушкінського Дому
В Академії наук!

Ось чому я крізь утрату,
Ідучи в нічну пітьму,
З площі білої Сенату
Тихо кланяюсь йому.

Валерій Брюсов

ЗНАЄШ, МІНЬЙОНО...

Знаєш, Міньюно, одну тільки мить
Щастя ми чули незнане:
Тільки єдина хвилина горить,
Решта — одсвічує тьмяно!

Світло нараз перестало світить,
Руки сплелися зміїно,
Сонний годинник, закутий у мідь,
Видзвонив глухо годину.

Хвилі тієї уже не зустріть,
Не воскресить, не вернути...
Що ж то було? Не мені зрозуміть,
І не для мене — забути.

Полум'я в погляді грає й тремтить,
Пестощі — повні трутязни...
Серце! Чому ж та окрилена мить
Знову огнями не бризане?

Серце! Не рвися, не змучуйся, цить!
Ні, ми не близькі, кохана!
Тільки хвилина безумно горить,
Решта — одсвічує тьмяно.

* *
*

Я вернувся на землю гарячу,
У туманах блукаю людських,
Опромінені погляди бачу,
Переспіваний слухаю сміх.

Та вчуваючи п'яні бенкети,
Серед снігу верстаючи путь,
Не забуду далекої Лети,
Де сумні асфоделі цвітуть.

І в земному, тутешньому світі,
До незнаного ставши лицем,
Бачу тіні далекі, облиті,
Оповиті примерклим огнем.

МУЛЯР

— Муляре, муляре! З цегли міцної
Що ти будеш? Кому?

— Ніколи нам розмовляти з тобою!
Бачиш: будуєм тюрму!

— Муляре, муляре! Хто ж без надії
Буде в ній долю клясти?

— Вже ж не з багатих виходять злодії,
Ситих і теплих, як ти!

— Муляре, муляре! Темну скорботу
Хто тут зазнає вночі?

— Може, й мій син, що копає вам злото,
Сам у норі живучи!

— Муляре! муляре! Може, згадає
Він, хто цю цеглу носив?

— Годі балакати! Нам часу немає!
Знаєм це, знаєм без слів!

ТЕЗЕЙ ДО АРІАДНИ

«Ти в поцілунках натомилася
І ніжно спиш на кораблі.
Земля, що снилася й судилася,
Синіє і росте в імлі.

Йдучи холодною будовою
У тьмі поплутаних доріг,

Твою ниткою шовковою
Дедалів ум я переміг.

В борні мене обличчя милої
Ясніше вабило, ніж лавр,
Я бився з нелюдською силою,
І впав упертий Мінотавр.

І серце, що самотно билося,
Зазнало щастя на землі
В той час, коли з твоїм зустрівся
Вночі, на темнім кораблі.

Та грізна доля не помилув.
Кохання — завжди убива...
Кладіте, друзі, тіло білеє,
Де зеленіє мурава.

Мій пал, від тебе зачарований,
Я нині в дар богам приніс.
Немов маяк, у злото кований,
Афіний променіє спис».

І в незваженій жалобі
Темних, чорних парусів
По воді, немов по гробі,
Корабель сумний поплив.

Спитьсся, сниться Аріадні,
Дивна мрія вироста:
Бог в короні виноградній
Клонить пристрасні уста.

ПРИЙДЕШНІ ГУННИ

Де ви, майбутнього гунни,
Що встали в сліпучім екстазі?
Чується крок ваш чугунний
Серед нових, незвіданих Азій.

З кочовиськ — орда оп'яніла —
Вдарте на нас, застарілих:
Оживити знеможене тіло,
Огонь розлити по жилах.

Поставте, невольники волі,
Шатри край палаців убогі:
Буйний вітер заграє по полі,
Де сяли трони й чертоги.

Із книг складайте багаття,
Танцюйте, безумно кричіте,
Скрижалі бийте на шмаття:
Ви у всьому невинні, як діти.

А ми, мудреці та поети,
Жерці таємниці й святині,
Понесемо, чого не доб'єте,
В катакомби, в пустині, в ясині.

І що крізь розлючений вітер,
Крізь вихор руїни могутній
Пронесе з тих освячених літер
Примхлива доля в майбутнє?

Всіх, може, хто книги творив ці,
Вб'єте ви, танцюючи в храмі...
Та вас, мої радісні вбивці,
Я славлю й вітаю піснями!

ПРИСМЕРК У ГОРОДІ

Проноситься спів переднічний
Крізь дріт, як по арфі дзвінкій,
І місяць встає електричний
На гнутій стеблині тонкій.

Бурштином горять циферблати,
Чаруючи море голів,
І легіт прозоро-крилатий
Розпечений брук освіжив.

Серпалком повився мінливим
Принишклий, задуманий сквер,
І вечір цілунком щасливим
У вічі цілує гетер.

Як струн голубих перебори,
Одспівує гамір денний...
О вечоре! Стомлено-хворий,
Молю: низпошли супокій!

ПРАЦЯ

У праці утіху єдину,
Людино, знайдеш на землі,—
У праці без міри і впину,
У праці тяжкій до загину,
В полях, при станку, при столі.

За плугом іди борозною,
До кінської гриви хились,
Дзвони сталевою косою,
Аж поки ясною росою
Не вкриються віти узлісь.

На фабриці, в гаморі й стуках,
У свисті, в шипінні коліс
Кипи у змаганнях сторуких,
Майбутнє будуючи в муках
Для внауків, що прийдуть колись.

Слова огняні на папері
Мережай слухняно вночі,
Хай досвіт у вікна і двері
Засяє,— ти в творчій етері
До цілі великої мчи.

Пашня розійдеться між люди,
Між люди — робота станків,
І сотнями відгуків буде
Зустрінено спів без облуди,
Правдивий, некуплений спів.

Працюй! Позростають посіви,
Не сказано — як і коли,
Нові захвилюються ниви,
І юне поріддя щасливе
Не знатиме давньої мли.

Утіха єдина — робота
В полях, при станку, при столі,
Невпинна, незмінна турбота,
Прийдешнього світлі ворота...
У праці — все щастя землі!

КНИГОЗБІРНИ

Незмірна сила здавна залягла
В сторінках, що мовчать по книгозбірнях.
Вони в серця влучають, як стріла,
Горять огнями в присмерках вечірніх.

Хтось полум'я далеко запалив
У млі віків — і полум'я сіяє.
Хтось лук твердий згинаючи підвів —
І досі лук несхиблено стріляє.

Століття йшли, а промінь слів ясних
Освітлив нам у будуче дороги,
І квітне в книгах, темних і старих,
День сонячний і місяць срібнорогий.

Золочений ховає сагайдак
Нам заповідані співучі стріли,—
Людської мислі переможний знак,
Кипіння сил, для всіх народів миле.

Де суд житейський никне і мовчить,
Де клевета звилася, мов гадюка,
Безсмертна книга помстою дзвенить,
Як тетива окриленого лука.

В ТАКІ ДНІ

Все, що було,— розтоплено й розбито,
Над огнищем світів ми — юний блиск...
Гори ж безумцю і несамовито,
О, бурі п'яних і жорстоких іскр!

Єдину мрію пронизала воля,—
Міць нових легіонів нам зорить,
Руйнуючи, будуєм Капітолій,
Потік століть заковувмо в мідь.

Огнем пульсують бунтівницькі жили,
Пророчий хміль в зітханнях і в словах,
З'єднавшись, потроюємо сили,—
Сліпуча ціль нам сяє по ночах.

У дні такі усе в безмір'ї тоне,
життя — стріла до сонця, до планет,
Бажання — смерч, кривавий меч — закони,
В одно злилися лаври і багнет.

Клятьби, пісні святе з'єднали коло,
І Мойра дні позначує й зміта,
І серп вічних обіймів ранить чоло,
Кохання — кров'ю багрянить уста.

ДО ТОВАРИШІВ-ІНТЕЛІГЕНТІВ

Інвектива

Іще недавно в яким екстазі
Казки новітні ви зустрічали:
Уеллс, Джек Лондон огнем фантазій
Вас дивували і вражали.

І ви тремтіли, і ви горіли
Жахливо й радісно, як діти:
Вони ж далеке очам відкрили,
Ніким нікому не одкрите.

Трагізм, руїна — таке вабливе,
Коли змальоване в романі:
Нових потопів холодні зливи,
Старі держави на вулкані.

Тепер — збулося. Повіяв фатум,
Знялися бур шалені гриви,
І морем, бурею піднятим,
Причалуємо в неможливе.

Гримлять простори. То ветхі стіни
Гіганти кинули в безодню,—
І досвіток незнаний плине
В Росії сніжній і холодній.

Упали трони — і стало сміття.
Над сміттям напис: Усе мине.
Неначе казка, мить за миттю
Сучасність грізна виростає.

Те, що майнуло у чарах ночі,
Розквітло дійсністю, не снами...
Чому ж лякливо звели ви очі,
Як звір, поранений стрільцями?

Чому ж не п'єте дихання бурі,
Де творчі хвили гудуть, гуляють?
Ах, ваші погляди похмурі
Тепер минулого шукають!

Чи ви, естети, лише в романах
Нове любили, як люблять діти?
Чи вам — не в книзі — цих днів багряних
Не зрозуміти?

ТРЕТЯ ОСІНЬ

Вий, вітре, п'яний, тривожний,
Росію мети до країв,
Обшукуй засіки порожні,
Звалюй голодних старців...

Доганяй поїзди серед поля,
Де в теплушках люди брудні
Кленуть, серед голоду й болю,
І ночі, й світанки, й дні.

Смійся сміхом темним, як горел
Бачиш: он голод, твій брат,
Хліб останній краде з комори
Та душить блідих старчат.

В городах безліхтарних і безтинних,
Де злиднів чутно пісні,
Покрутись, як серед пустині,
Що всі загасила огні.

А там, на фронтах похилих,
Куди йшов, як в різаницю, солдат,
Димом стріляй в небосхили,
Громом шалених гармат!

Гей, вітре, з тих надбережжів,
Де спить в олеандрах рай,
Підіймай світлоносні пожежі,
Наше горе старе розвівай!

Ти ж чуєш? Під шум божевільний,
Під прокляття, під зойки, під грім,
Як впевнено, спільно, вільно
Злилися ми в гімні новім!

Ти, що з моря летиш на вершини,
З вершин на плодючі поля,
Чи не бачиш: під стягом єдиним
Знов наша рідна земля!

Над нашим сміхом кривавим,
В темряві днів і століть
Ясноока і віща заграва
Невідомим огнем горить.

Гей, вітре, вітре! Скажи нам,
Що в муках останніх розп'ять
Здіймається льотом орлиним
Росія — незламна рать;

Що давня в ній міць пробудилась,
Що веде за собою вона,
Як надії зоря злотокрила,
Повсталі земні племена.

ДО РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Блокади ланцюг іржавий,
Б'ючи і рвучи внівець,
Ти летиш за грань у заграві,
Як червоний їздець.

Крізь зойки, і скарги, й ридання
Гордо прорізує ніч
Стогін твого тупотання,
Твій звитяжний радісний клич.

У скалки облізлі руїни
Копитом розбиває твій гнів,

І валить розтрощені стіни
Стукіт жорстоких підків.

Одважна! В дикому чвалі
Здіймаєш дорогою пил,—
І сідає туман дедалі,
І бурштином горить небосхил.

І всім: віщунові й дитині,
На схід повернувшись ясний,
В Парижі, в Нью-Йорку, в Берліні
Видно твій снік огняний.

І земля, у турботі п'яній
З'єднавши клятьби й молитви,
Бачить в пурпурі й золоті світання
Збройний привид Москви.

ЛЕНІН

Хто був він? Вождь, земний вожатий
Народних прагнень, що змінив
Шлях людства давній, щоб з'єднати
В один потік моря віків!

Новітню еру Жовтень стеле,
Владніш розгородив віки,
Ніж дві Сікстинської капели,
Аніж Атліні полки.

Світ давній — в тлінні, в пригасанні;
Новий, вселюдський океан
Росте з жовтневих бур: на грані
Піднісся Ленін, як титан.

Зелена земле! Бідна куле
Серед планет, серед світів!
В нім велич ми твою абагнули,
Він є вінець твоїх вінців!

Умер він; жив одну хвилину
В віках; але його діла
Здолали смерть, — і мисль орлину
У всесвіт людськість понесла!

РОСІЇ

Серед огненної стихії,
Під зойк всесвітньої обмови,
В бур неприборканих диму —
Твій лик всевладні чари діє,
Вінець сапфірно-рубіновий
У синь підноситься крізь тьму.

Росіє! В чорні дні Батия
Хто, хто монгольському потопу
Створив загату, як не ти?
Чия, в страшній напрузі, шия
Урятувала всю Європу
Від злої ханської п'яти?

З ганьби, з одвічної печалі,
Із рабства, темряви й неслави
Враз, криком тисячі огнів,
Хіба не ти, у блиску сталі,
Звелась до величі держави
В революційний вік Петрів?

І в світової час розплати,
В гарматні дихаючи жерла,
Грудьми ковтнула ти вогню,—
Країно, всіх країн вожатий,
Угору факел ти простерла,
Шляхи освітлюючи дню.

Що ж ми проти страшної сили?
Де ти, хто сміє протистати?
Де ти, хто може відать страх?
Нам — лиш вершити, що ти схвалила,
Нам — бути з тобою й прославляти
Твоє величчя у віках!

Леонід Вишеславський

МОВА

Ета мова величава и проста...

Маяковський

Дрімає соняшник. Смачніше пахне м'ята.
Гусине на луці біліється перо.
Співають, ідучи в вечірній млі, дівчата.
Широкі їх пісні, як степ наш, як Дніпро.

В піснях тих, що люблю і знаю я з колиски,
Я — росіянин — чув биття народних дум,
Зойк чайки на Дніпрі, і скрип ялин бескидських,
Шабель козацьких дзвін і Ненаситця шум.

Краси земної зміст у слові був розкритий,
Співучі звуки ті, і ніжні, й голосні,
Допомогли мені минуле зрозуміти
І глибше полюбить прекрасні наші дні...

В кривбаських рудниках, при вишках Борислава,
В розоранім степу край юного ліска,
Прийдешнє славить нам, і проста, й величава,
Ця мова, вік жива, Шевченка і Франка.

Вона підпорою була нам у походах,
З дитинства раннього я чути звик її,
І хочеться сказати на весь російський подих,
Чим українська річ була і в мені.

Тетяна Волгіна

БАЛАДА ПРО ДІТЕЙ

Розстріляно батька, і мати в крові
Замучена долі лежить,
І дім зруйнували — лиш діти живі,
І в кожного серце тремтить.
Стемніло і — старший на небо зирнув,
Кивнув головою малим:
— Вони не побачать, — тихенько шепнув, —
Вони не помітять, ходім.
І саме найменше підвів він з землі,
Дав знак вирушати мерщій,
І рушили в пільму, як тіні, малі, —
Та грізне почулося: стій!
Огні, метушня і лайки вояків...
Злорадно примруживши зір,
Оглянув лише чотирьох малюків
І щось наказав командир.
Кривавило полум'я далечину,
Пожежа гуляла в селі...
Бандити скрутили віршовку міцну,
Зробили чотири петлі.
Чотири голівки, чотири петлі...
Розправа скінчилася вмить.
Забились дитячі тіла на гіллі —
І дерево з жаху тремтить.
Найменший — він так і не відав, чому
Той зашморг на шию надіто йому...
Я знаю, балада ця надто сумна
Для вільних щасливих людей,
Та каже вам правду жахливу вона
Про вбитих іспанських дітей.
Щоб чув із вас кожен і кожен щоб знав
Про вчинки фашистських катів,
Щоб кожен радянський малюк уявляв

Жорстокість і злість ворогів.
Живіть, веселіться, співайте, малі!
Дітвори щаслива, рости,—
Щоб сили набратись — дотла на землі
Фашистське поріддя змести!

Максиміліан Волошин

СОНЕТ

Стемнілим золотом і жовтю напоїв
Вечірній час горби. У млі червоно-бурій
Жмути кошлатих трав, мов у звірячій шкурі,
В огні — чагарники, в металі — вод розлив.

А брили голих сфель, громаддя валунів
Таяться в присмерку, як видива похмурі.
Он — ніби профілі якихось дивних фіурій,
Он — лапи-обриси, он — щелепи вовків.

Глянь — пагорб ребрами похитує з зусиллям...
Чий зігнутий хребет поріс, мов шерстю, зіллям?
Хто в цих місцях живе — потвора чи титан?

Тут душно... Вирваться б у простір, на свободу!
Там дише стомлено безмежний Океан
І віє запахом прогнилих трав та йоду.

Михайло Голодний

ПІСНЯ ЧАПАЙЦЯ

Не літай ти, ворон чорний,
Не махай крилом мені:
Туга серця не обгорне —
Переможемо в борні.

Все мені в ці темні ночі
Сняться, сняться Жигулі:
Гей! Вартуй! Напружуй очі —
Ворог крадеться в імлі.

Раптом постріл, скачуть коні,
Блиском ріжеться пільма.
Хто тікає від погоні?
Де Чапай? Чому нема?!

У станиці бій кривавий,
Б'є тривогу барабан...
В небі йдуть-тремтять заграви,
За рікою став туман.

Зміркували, видно, діло
Хижі звірі-козаки.
Хто ж це там в сорочці білій
Хвилі б'є Урал-ріки?

Будь ти проклят, чорний ворон!
В полі білих доганяй!
Бо на серці туга-горе,
Тоне, тоне наш Чапай.

Яків Городської

ІЗ ЦИКЛУ «ДОРОГА»

1

І пісня далека,
і жито густе,
Північна дорога
удалеч росте.

І сталь від розливу
вічного Дніпра,
І зорі над степом —
сторожа добра.

І стріли-антени
над стріхами хат,
І вітер, що лине
за мною навгад.

На Ржищів! На Ржищів!
Між стінами жит
По давніх легендах
свій напрям держи.

Мовчання курганів,
розмова лісів
І килим зірчастий
далеких світів.

І хочеш згадати
незнані пісні,
Забуте імення,
утрачені дні.

І можна заплакати,
і сліз не тайть,

І вірити в кожному
мандровану мить.

На Ржищів! На Ржищів!
Між стінами жит —
По щастю людському
свій напрям держи.

Отчизна — не слово,
а прапор в бою.
Я так розумію
Отчизну мою.

І пісня, і північ,
що тіні снує, —
Це рідне, це рідне,
твое і моє.

Не дарма ж бо колос
рясний і густий,
Не дарма на варті
застави й пости.

На Ржищів! На Ржищів!
Між стінами жит
По зорях армійських
свій напрям держи.

2

Ми поспішаєм. Ще не близько, —
А тіні стеляться в долу.
Та от стрілою обеліска
Трипілля пробиває млу.

Гукати голосно — негоже:
Ми тут над урвищем крутим.
Воно усе сказати може
Мовчанням стриманим своїм.

Всі зорі п'ятикутні нині,
Трипільським сяйвом горячи.
Печаль і слава — дві другині,
Ти зрозумів це — і мовчи.

Сумуй — причин тому не мало.
Та знай, що величі мети,
Тут наші браття умирати,
Щоб у безсмертя перейти.

3

Вийняв місяць все добро,
Кинув в ріки сребро.
Тясмин став багатієм,
Псьол посвічує вогнем.
Геть розвіяв сон стодол
Партизанський мій Хорол.
Од села і до села
Розцвіла моя Сула.
Ніч проходить по мостах,
Все в порядку на постах.

МОСКВА

Може ворог дім у мене взяти,
Книги — розсип найдорожчих слів,
Хліба шмат, запас мій небагатий,
Воду, що я вчора не допив.
Може очі виколоть, щоб світле
Сонце не здолав я зустрічати,
Може день згасити недоквітлий, —
Лиш одного він не може взяти:
Думки, що напасники криваві
У розливі буряної мли
По Москві, по нашій вічній славі —
Не пройшли.

ТУТ ЖИВ ПУШКІН

«Тут жив Пушкін» — напис на стіні.
І — руїни: дім убив германець.
Та знамена рідного багрянець
Не умер, не вбитий на війні.

людина радісно цвіте,
гримлять, як завжди, ямби моря.

І з неправдою у перекорі
В інститутах молодість росте.

Сонце у безодні голубій
Сипле перли з золотої сітки,
І до ніг смаглянки-одеситки
Чорноморський лащиться прибій.

Все як завжди... Рівних улиць ряд.
Та чи ті ж у них вирують сили?
Не постарілись, помолоділи
Улиці у громі барикад.

Так вершиться діло світове
Кораблів, сердець, пісень і слави!
Геній співотворчої держави,
«Тут жив Пушкін...» — тут він і живе!

Максим Горький

ДІВЧИНА І СМЕРТЬ

Казка

I

Раз селом вертався цар з війни,
Йде — злість у серці гадом в'ється.
Чує — за кущами бузини
Дівчина сміється.

Брови накошлативши похмурі,
Стиснув цар острогами коня,
Налетів на дівчину, як буря,
Задзвеніла на царі броня.
— Ти чого, — кричить він люто й грубо, —
Ти чого, дівчисько, скалиш зуби?
Я програв на полі бойовому,
Перебита вся моя дружина,
У неволі — почту половина,
Іду я по рать нову додому,
Я — твій цар — неславою покритий, —
Як твій сміх дурний мені терпіти?

Кофточку оправивши в той час,
Дівчина промовила царю:

— Відійди — я з милим говорю!
Батечку, іди собі від пас!
Як настане для кохання мить,
Розмовляти піколи з царями!
Часом швидше в нас любов горить,
Аніж свічка яра в божім храмі.

У злобі меча затисши крицю,
Цар вельможам закричав неситий:
— Ну-бо, киньте це дівча в темницю,
А ще краще — зразу задушіте! —
На чортів усіх обличчям схожі,
У покорі раз у раз простерті,
Конюхи цареві та вельможі
Дівчину спровадили до Смерті.

II

Смерть ладна служити завжди злості,
Та була в цей день у неспокої:
Бо ж кохання життєдайні брості
Навесні трепещуть і в старої.
Нудно вік возиться з тухлим м'ясом,
Знищувать хвороби в нім нечисті,
Нудно все зміряти смертним часом —
Хочеться пожити без користі.
Все її жахається, як стріне,
Утікає і старе, і юне,
Йй набрид безглуздий жах людини,
Остогидли похорони, труни,
Чинячи свою потрібну справу
На землі, де бруд, недуги всякі,
Смерть її виконує на славу, —
Та не має від людей подяки.
Це її, звичайно, ображає,
Наш табун людський гнівить без жарту.
І, озлившись, інколи зживає
Смерть зо світу і не тих, що варто.

Сатану б, чи що, їй покохати,
Запалать пекельною жагою
І від мук любовних заридати
Разом з огнекудрим Сатаною!

III

Проти Смерті стала гордо й сміло
Дівчина, щоб згинутися нізащо,
Смерть бурмоче — жертву пожаліла:
— Ач, яка ти, дівко, молода ще!
Що ж ти говорила там царю?
Я тебе, зухвалу, уморю!
— Не гнівись, — одповіла дівця, —
За що-бо тобі гнівиться?
Вперше цілував мене коханий
Під кущем зеленим бузини.
Що царі, як час настав жаданий?
Ну, а цар — на гріх — тікав з війни.
От я й говорю йому, царю,
Відійди, мовляв, од мене тихо!

Добре я, здавалось, говорю, —
 А яке від того вийшло лихо!
 Що ж? Від Смерті нікуди сховатись!
 Видно, не судилось докохать.
 Смертонько! Дозволь лиш попрохати —
 Дай мені ще раз поцілуватись! —
 В Смерті очі з подиву розкриті, —
 Без прохань усі звичайно гинуть!
 Думас: «Чим буду жить на світі,
 Коли люди цілуватись кинуть?»
 Кість на сонці гріючи стареньку,
 Смерть сказала, кликнувши змію:
 — Ну, іди цілуйся, та скоренько.
 Ніч — твоя, а на зорі — уб'ю! —
 І на камінь сіла — дожидає,
 А змія жалом їй косу лиже.
 Дівчина від щастя аж ридає,
 Смерть бурчить: — Іди скоріш, іди ж бо!

IV

На веснянім сонечку зігрівшись,
 Смерть роззула личаки потерті,
 Прилягла на камінь і — заснула.
 Нехороший сон приснився Смерті!
 Нібито її родитель — Каїн
 З правнуком своїм — Іскаріотом,
 Добре вже підтоптани обидва,
 Мов гадюки дві, повзуть на гору.
 — Господи! — понуро стогне Каїн,
 Дивлячись у небо тьмяним зором.
 — Господи! — гукає злий Іуда,
 Від землі очей не піднімає.
 Над горою, у рум'яній хмарці,
 Возлежить господь, — читає книгу;
 Зорями написана та книга,
 Шлях Молочний — лиш один листочок!
 На шпилі гори стоїть архангел,
 Снопик блискавок в руках тримає.
 Каже він суворо подорожнім:
 — Геть ідіть, бо вас господь не прийме!
 — Михаїле! — скаржиться тут Каїн, —
 Маю гріх великий перед світом!

Народив я всім живим убивцю.
Батьком Смерті клятій я доводжусь!
— Михаїле! — каже тут Іуда,—
Знаю, я за Каїна грішніший,
Запродав я підлій, клятій Смерті
Світле, ніби сонце, боже серце! —
Тож благають голосно обидва:
— Михаїле! Хай господь хоч слово
Скаже нам, хай тільки пожаліє —
Ми прощення вже і не благаєм!
Тихо їм одказує архангел:
— Я про це казав йому вже тричі,
Двічі він не відповів нічого,
Втретє, головою похитавши,
Мовив: «Поки Смерть живе все губить,
Каїна та Юди не прощу я.
Хай їх той простить, хто має силу
Побороть навіки силу Смерті».
Зрадник тут лихий і братовбивця
Заридали гірко ще й завили,
Обнялись і разом покотились
У болото із гори смердюче.
А в болоті з радості аж скачуть
Упирі й кікімори з чортами
І плюють на Каїна та Юду
Синіми болотними вогнями.

V

Смерть прокинулась уже опівдня —
Дівчина і досі не прийшла!
Смерть бурмоче сонно: — Ач, негідна!
Видно, ніч коротка їй була!
Соняшник зірвала з-за плота,
Нюхає, милується, як сонце,
Мов гаряча фарба золота,
Лист осик обарвлює в червонці.
І на те дивившись, заспівала,
Загугнявила собі як знала:
— Безпощадно той і той
Свого ближнього вбива,
І хоронить, і співа:
«Со святими упокой!»

Не збагнуть мені цього! —
Деспот б'є людей і гонить,
А як здохне — і його
З тим же приспівом хоронять!
 Злодіяка помира,
 Чи кінча життя герої —
 Всім ця пісенька стара:
 «Со святими упокой!»
Дурня, нелюда чи хама
Я на світ відправляю той —
Всім їм пісенька та сама:
«Со святими упокой!»

VI

Проспівала пісню — і гнівиться.
От і вдруге почало світати,
А не повертається дівця.
Кепсько! Смерть не любить жартувати.
Сердячись на витівки дівочі,
Смерть узула личаки й опучі
І, діждавшись місячної ночі,
В путь іде, подібна чорній тучі.
 Йде вона і бачить у гайочку,
 У зеленій молодій ліщині —
 Дівчина сидить на моріжочку,
 Як весела весняна богиня,
 Як земля на веснянім світанні,
 Безсоромно голі в неї груди,
 А на шкірі, ніжній, як у лані,
 Поцілунків сяють зорі всюди.
Два соска, як зорі, аж блищать
І — як зорі — променяють очі;
Шлях Молочний їм спостерігати
Любо так в ясній блакиті ночі!
 Під очима голубіють тіні,
 Губки — ніби рани пурпурові.
 Головою на її коліні
 Хлопець спить, утомлений з любові.
Смерть зайшла тихенько між дерева,
Гасне гнів у черепі пустім.
— Ти чого сховалась, ніби Єва,
Тут від бога, під кущем густим? —

Ніби небом — яснозорним тілом
 Затуливши милого свого,
 Дівчина відказує їй сміло:
 — Ти не лайся, не буди його!
 Ти знайшла уже свою пропажу,
 Тож косою марно не дзвени.
 Зараз я прийду, в могилу ляжу,
 А його, бідаху, промিনি!
 Не прийшла я вчасно, винна в тому,
 Та до Смерті ж ближче, ніж додому!
 Дай іще хлопчину обніму:
 Хороше зо мною вдвох йому!
 Та і він — хороший! Подивись,
 Ось які лишив мені він знаки,
 Що на грудях в мене розцвілись,
 Як весняні пломенисті маки! —
 Смерть, присоромившись, засміялась:
 — Так, ти ніби з сонцем цілувалась!
 Але ж скільки маю я таких,
 А вбивать сама повинна всіх!
 Часові по правді я служу,
 Справ — багато, я ж уже стара,
 Кожною я миттю дорожу,
 Тож збирайся, дівчино, пора! —
 Дівчина — своє:
 — Пригорне милий —
 Ні землі, ні неба вже нема,
 І в душі якісь незнані сили,
 І незнане щастя обійма.
 Що там Доля! Вигадка пуста!
 І ні бога, ні людей не треба!
 Радість рада, як дитя, із себе,
 І любов з любові розцвіта! —
 Смерть мовчить задумливо і строго, —
 Як такий їй заперечить мові?
 Понад сонце — в нас немає бога
 І вогню — понад вогонь любові!

VII

Смерть мовчить, дівочі світлі речі
 Заздрощів огнем печуть неситу,
 В жар і холод її владно мечуть, —
 Що ж бо серце Смерті явить світу?

Смерть — не мати, але жінка: в ній
Перед серцем розум теж німий;
В темнім серці Смерті пророста
Разом з гнівом і печаль свята.

Тим, кого міцніше покохає,
Хто тяжкою вражений журбою,
Як вона тихенько промовляє,
Про велику радість супокою!

— Що ж,— сказала Смерть,— хай буде чудо,
Повертайся до життя ти знов!
Тільки я з тобою поруч буду,
Поруч мене буде хай Любов!

І Любов із Смертю, як сестрою,
Відтоді у парі й по сьогодні.
За Любов'ю всюди Смерть з косою
Плентається вслід, неначе зводня.
Скрізь, немов Любов її чарує,
Ходить і на тризну, й на весілля,
Ненастанно, без кінця будув
І Любові, і Життя всесилля.

Марія Комісарова

МОЄМУ КРАЄВІ

Сто сонць у небі пишно сяє,
Сто місяців у небесах,
Та слова кращого немає
За слово, славне у віках.
Це ж ти, Вітчизно, засвітила
Огонь, яким в мені гориш,
Ти двері радісні відкрила.
— Заходь,— сказала,— сміливіш.—
О краю мій, скажи: якою
Тебе любов'ю ще любить?
О краю, чистою сльозою
Як можу я тебе скронить?
За світло у вікно прозоре,
За радість материнських мук,
За ці окрилені простори,
За тихий колисковий звук,
За всі квітки твої в долинах,
За всі усмішки матерів,
За друзів погляд соколинний,
За те, що ти для мене цвів.
Коли б тебе обняти, краю,
Ти б в ту хвилину зрозумів,
Як непогасно я палаю,
Щасливих бачивши братів.
Один лиш раз уздріти в вічі
Цю юність, цю ясну мою...
Ні! Я б хотіла жити двічі
В моєму сонячнім краю!

Лідія Компанієць

СВІТЛЕ МІСТО

Сіла в поїзд дуже бистрий,
Щоб поїхати в світле місто,
Місто пам'ятне і миле,
Де дівчатком я бродила,
Де дитинство із вокзалу
В юність радісно помчало.
Місто те Дитинством звати.
...Північ. Сніг. Дзвінок. Рушати.
Провідник мене вмовляє:
Міст у нас таких немає.
Вже дитинство легкокриле
Відцвіло і відшуміло,
З голубами на світанку
Відлетіло, ніби вихор.
Ну, виходьте ж, громадянко!
Врешті, плачте... Тільки тихо!

ЗУСТРІЧ

Війська Червоного славний загін
В селище входить за Збручем.
За селянином іде селянин
Друзям назустріч могучим.

Рідні обличчя і рідні місця!
Брата тут брат зустрічає!
Он політрука, бійця-молодця,
Дід літ на сто обіймає.

«Сипку мій любий, ти бачиш: народ
Виніс квітки і гостинці.
Бидлом були ми для шляхти — і от
Вільні ми знов українці.

Довгі роки нас поміщик гнітив,
Польські начальники гнули,
Довгі роки ми росли свій гнів, —
Радісно нині зітхнули!»

По бороді покотилась сльоза...
«Годі стогнать під панами!
Дітки, катів ми не пустим назад, —
Військо Червоне із нами!»

— Правда, дідусю! — гукнув весь народ.
— Правда, — бійці підхопили.
— Зробимо так, щоб на наш огород
Шляхтичі й путь загубили!

— А не здадуться — не зігнем колін,
Станемо в лави залізні,

Сплатимо борг свій усі як один
Матері нашій — Отчизні.

Знову загонові час вирушать:
Відпочили — і в дорогу!
Плаче старий, але очі блищать:
«Повної вам перемоги!»

Леонід Лобанов

Щоб жита, покриті росами,
Під колеса не лягли,
Тут заздальгідь прокосами
Всі поля неретяли.

Оспівать Полісся хочу я,
Присвятить невмілій спів
Помахам руки жіночої,
Дужим крокам косарів.

І коси давінкому голосу,
Що до праці заклика,
І наливистому колосу,
Що струмує, як ріка.

Я спішу. Назустріч хвилею
Пісня дівчини пливе,
Та не сум трави похилої —
Жита дзвін у ній живе.

Самійл Маршак

ВІНОК

Народ влітає в пушкінський вінок
Як дар за всю країну несходиму
Барвінок, українських дар жінок,
Конвалії північні й рози Криму.

Самотнім був поет наш і пророк
Перед царя прислужниками злими,
Та в наші дні збувається так зримо
Натхненних віщування сторінок.

У всіх краях великого Союзу
Ми Пушкіна стріпаєм чисту музу,
Вона живе у всіх живих серцях.

Поетів він на горах і в степах
На подвиги великі закликає
В країні праці — у Радянським краї.

МІСТЕР ТВІСТЕР

Приїхавши в країну, додержуй-
тесь її законів та звичаїв, щоб
уникнути непорозумінь.

*Із давнього путівника
Карла Бедекера*

і

Є
За кордоном
Контора
Кука.
Скоро
Нудоти

Огорне вас
Мука,
І схочеться в світі
Побачить Алжир,
Острів Таїті,
Париж і Памір,—

Кук
Для вас
В одну хвилину
На кораблі
Приготує кабіну,
Чи літака вам
Подати звелить,
Або верблюда
Пришле вам
За мить.

Дасть вам кімнату
В найкращім готелі,
Теплу дасть ванну,
Сніданок в постелі.
Гори й долини,
Море і брук,
Пальми й кедрини
Покаже вам Кук.

2

Містер
Твістер,
Колишній міністр,
Містер
Твістер,
Банкір, багатій,
Власник копалень,
Заводів і ткалень
В мандрівку задумав
Поїхать мерщій.
— Чудово! —
Гукнула тут
Донечка Сюзі.—
Давай побуваєм
в Радянськiм Союзі!

— Дитино, дивуєш мене, далєбі! —
Йй батько сказав за обідом,—
Навіщо Союз отой здався тобі?
До Швеції, може, поїдем?
А то — у Неаполь або у Багдад!
Та доня сказала: Ні, ні! в Ленінград!

Ну, звісно, міцне її слово!
Так хочеться доні? Готово!

3

Миттю
У Кука
Тріщить апарат:
— Чотири каюти
Нью-Йорк — Ленінград.
Ванну,
Вітальню
І сад
Подавайте!
Тільки на той
Пароплав
Не пускайте
Негрів,
Зулусів,
Китайців нечистих!
Містер
Не любить
Людей кольористих.

Кук
В телефон
Озивається:
— Єсть!
Все буде зроблено,
Ваша честь.

4

Рівно
За десять
Хвилин до відправу

Твістер
З'явився
На борт пароплаву.
Поруч —
Стара
Позира в окуляри,

Поруч —
Дочка
З мавпенятком до пари.
Ззаду
Чотири
Простують
Титани,
Двадцять чотири
Несуть
Чемодани.

5

Пливе пароплав
По зелених валах,
Пливе пароплав —
І до нас його шлях.

Пливе він до сходу,
Дорога пряма,
Шумить океан,
Пінить воду
Корма.

Містер
Твістер,
Колишній міністр,
Містер
Твістер,
Банкір і багач,
Власник копалень,
Заводів і ткалень
На пароплаві
Грається в м'яч.

Корт улаштовано
Добре, на славу!

Бігас містер
З ракеткою жваво.

Спека діймас, стомивсь в метушні,—
Тої забави доволі.
Кулі береться ганять костяні
Він на більярдному полі.

А пароплав серед водних пустель
Лине вперед, як пливучий готель.

Тут по сусідству,
Звичайно, немає
Негрів,
Китайців,
Нечистої зграї.
Негрів,
Китайців
На борт свій узяв
Інший у морі
Пароплав.

Неграм
Китайцям —
Невесело їм!
Бризка вода
І засліплює дим.

6

Містер
Твістер,
Мільйонер,
Іде туристом
До СРСР.

Чути вже шум
Ленінградського
Порту.
Місто встає
Із-за правого
Борту.

Води сіріють,
Колони вгорі,
Небо закопчують
Димарі.
Містер панаму
Руками тримає,
Містер
На пристань
По трапу
Збігає.
Він
Озирнув
Петропавловський
Шпиль...
Швидше-бо,
Швидше
В автомобіль!
Дам посадили
І речі зложили.
Автомобіль,
Заревівши щосили,
Лине відтіль
В шумнім шелесті шин,
Людам в обличчя
Пускає бензин.

7

Містер
Твістер,
Колишній міністр,
Містер
Твістер,
Мільйонер,
Власник копалень,
Заводів і ткалень
Ввійшов до готелю
«Англетер».

В роті трима
Золотисту сигару
І по-англійськи
Питає
Швейцара:

— Є номери
В цім готелі
Для нас?

Вам
Телеграму
Послали
В свій час.
— Єсть,—
Воротар
Уклонився вусатий.—
Номер дев'ятий
І номер
Десятий.
Сходи праворуч,
Третій етаж.
Піднято буде
За вами й багаж.

От за швейцаром
Ідуть
У порядку:
Твістер,
Дружина,
Дочка,
Мавпенятко.

В клітці дзеркальній
Разом зійшлись,
В клітці барвисті
Вогні зайнялись.
І повезла вона плавно та бистро
Вгору сім'ю відставного міністра.

8

Мимо дзеркал,
По м'яких килимах
Гості ідуть
Відпочить в номерах.

Строгий швейцар
Виступає
З ключами,

Далі —
Прибулий
В широкій панамі,
Далі —
Стара
Протира окуляри,
Далі —
Дочка
З мавпенятком до пари.

Раптом чужинець
Зробився аж сірий,
— Боже! — сказали
Дружина й дочка.
Зверху по сходах
Ішов чорношкірий.
Ніч бува чорна,
Та й то не така!

Зверху,
Із номера
Сто дев'яносто,
Велетень
Чорний
Спускається
Просто!

Поручні
Чорна
Торкає
Рука,
З рота
Спокійно
Він дим випуска.
Зирк —
У дзеркалах
Не два, не чотири —
Все
Чорношкірі!
Все
Чорношкірі!

Поручні кожен
Рукою

Торкає,
Кожен
Із рота
Дим
Випускає.

Містер
У гніві
Дійшов до нестями,
Блиснув
Очима він
З-під панам.
— Їдьмо! — сказали
Дочка і стара.—
Це не готель,—
Чорношкірих нора!
Там, де здають
Номери
Чорношкірим,
Американцям
Не місце там
Щирим!

Вниз
Із готелю
Важкими
Стрибками
Мчитьсья
Прибулий
В широкій панамі,
Далі —
Стара
В окулярах стрибає,
Далі —
Дочка
Мавпеня пригортає.

Швидко і мовчки
Сіли в машину,
Зонтиком тичуть
Шофера у спину!
Сивий швейцар
Віддав їм уклін
І в телефон
Проголошус він:

— Двадцять-поль-двадцять,
А потім ще триста.
З ким говорю я?
Контора «Туриста»?
Дбать про приїжджих —
Це ж діло моє!
Вам у готелі
Два номери є.
Ванна, вітальня,
Приймальня, їдальня
Служить вам готові...
Будьте здорові!

9

В'ється по вулиці
Пилу хмарина,
Лине по вулиці
Автомашина.

Поруч з шофером,
В задумливій лінії,
Твістер
Дріма
На м'якому
Сидінні.

В далечінь мовчки зорить голубу,
Слухав шелест резини,
Срібного пса розглядає собі —
Марку на пробі машини.

Ззаду трясуться стара і дочка,
Вітер колише вуалі.
Ніч перед ними темніє близька,—
Тяжко вже їхати далі!

Вулиця Гоголя
Їх зустрічає.
Кажуть: в готелі
Місце немає.

Вулиця Пестеля,
Вікна веселі.
Кажуть: немає

Місць у готелі.
Площа Повстання,
Огні ліхтарів,
Кажуть: в готелі
Нема номерів.
З'їзд
Усесвітній
Почнеться в цей час...
Шкода —
Немає
Місця у нас!
В задньому
Колесі
Лопнула
Шина.
Скоро
В моторі
Не буде бензину.

10

Містер Твістер,
Колишній міністр,
Містер Твістер,
Мільйонер,
Власник копалень,
Заводів і ткалень
Вернувся до готелю
«Англетер».
Ззаду
Стара
Протира окуляри,
Далі —
Дочка
З мавпенятком до пари.

Вони
Подзвонили,
Бо замкнені двері —
І от засвітився
Під'їзд в «Англетері».
Геть
Відганяючи
Теплий сон,

Їм відчиняє
Швейцар Агафон.
— Пізно,—
Сказав їм
Прислужник
Вусатий:
— Взято
Дев'ятий
І взято
Десятий.
З'їзд
Міжнародний
Почнеться
Тепер...
Шкода —
Немає
Місце
В «Англетер».

— Що ж тут робити?
Я дуже стомилась! —
Містера
Твістера
Доня схилилась.
— Повні готелі
У городі цім.
Може, ти купиш,
Мій таточку,
Дім?
— Купиш! —
Їй каже,
Зітхаючи,
Татко,—
Ти не в Чикаго,
Моє пташенятко!
Дім над Невою
Купить би я рад,
Та не захоче
Продать
Ленінград!
Спать доведеться
В якомусь нам сквері! —
Твістер промовив,
Рушаючи в двері.

Доню
 І матір
 Побив би удар,
 Та їх заспокоїв
 Вусатий швейцар.

Одну
 Він поклав
 У швейцарській на койку,
 Другій
 Буфетну
 Прилагодив стойку,
 А містер
 В прихожій
 Упав
 На стілець,
 Шепнув,
 Засипаючи:
 Мукам кінець!
 По втомній дорозі
 Заснув на порозі
 Готелю радянського
 «Англетер» —
 Містер Твістер,
 Колишній міністр,
 Містер
 Твістер,
 Мільйонер.

Спить
 І сміється
 Містер у сні.
 Містеру сняться
 Речі чудні.
 Сниться йому,
 Що іде
 Без притулку
 Десь він у темнім,
 Безлюднім завулку.
 Враз

Літака
Йому чується стук.
З неба на землю
Спускається Кук.

Кинувся
Твістер
До Кука
По бруку,
Американську
Стис йому руку,
Швидко сідає
в аероплан,
Лине в небесний
Океан.

Ось перед ним
Його рідна Америка,
Дім мармуровий
Стоїть біля скверика.
Замкнені двері
Лакей відмикає,
Каже: «В Америці
Місце немає».

Знов
Зачинились
Узорчасті двері.
Містер
Прокинувся
в «Англетері».

Збудився в тривозі
На самім порозі
Готелю радянського
«Англетер» —
Містер Твістер,
Колишній міністр,
Містер Твістер,
Мільйонер.

Вранці
Швейцар
Парубчину

Покликав,
Хлопець
Узявся
До черевиків.

Жовті й червоні,
Білі і чорні
Чистять
Невтомно
Руки
Моторні.
Чистять німецькі
І чистять французькі,
Чистять радянські
І чистять індуські.

Глянув
Навколо
Хлопчак
При кінці,
Бачить —
Чужинець
Сидить
На стільці.
Дивиться сумно,
Бере портсигар.
Раптом
З контори
Виходить швейцар.
— Єсть, —
Він говорить, —
Для вас дві кімнати.
Кращих не треба
Вам і бакати!
Хочете —
Зараз
Вам покажу.
Тільки
Одно
Наперед вам скажу:
Номер
Праворуч
Займає китаець,
Номер ліворуч

Займає маласць,
Номер над вами —
В'їжджає індус,
Номер під вами —
Приїхав зулус!
Номер напроти
Займає креолка,
Номер над нею —
Монгол і монголка,
А поблизу,
Недалечко
Від вас,
Будуть
Бушмен,
Туарег,
Папуас.

Твістер
Ударив
Себе по коліну,
З радості схожий
Він став на дитину.
Крикнув чотири
Англійських ол райти,
Каже:
— Ключі
Від кімнат
Подавайте!

Враз, пригорнувши
Мавпу й дочку,
Зразу
Забувши
Муку тяжку,
Мчиться
Готелем
«Англетер»
Містер
Твістер,
Колишній міністр,
Містер
Твістер,
Мільйонер.

ПІСНЯ

Міддю співучою
Марш заgrimів,
З маршем у згоді
І стукіт підків.
Блискав збруя,
Усі — як один:
Іде по вулиці
Кінний загін.

Військо Червоне,
Стрічай наш привіт:
Ми, піонери,
Ідемо услід.

МчитьсЯ кіннота,
Земля аж гуде,
Рота по роті
Піхота іде.
Всі без відсталого
В рівнім ряду,
Ніби шеренга
Злилась на ходу.

Військо Червоне,
Стрічай наш привіт,
Ми, піонери,
Ідемо услід.

Рота по роті
Упевнено йдуть.
От і воєнні
Дзеркала везуть.
От по дорозі
Юрба черепах:
Бронемашини
Повзуть на цепах.

Військо Червоне,
Танкісти міцні,
Вам піонери
Складають пісні.

От самолёт
Вирушає у путь,
Грізно мотори всі
В небі ревуть.
Сонце блищить
На широкім крилі,
Тінь самолёта
Біжить по землі.

Славний пілоте
З одважним лицем,
Ми, піонери,
Привіт тобі шлем.

ТРАВЕНЬ

Глянь — конвалія біліє!
Місяць травень, перший день!
Всюди радощі, надії,
Повно квітів і пісень!

Не-

су.

У розвідку до ворога

Ми сміло йдем

І ворога .

суворого

Ми скрізь найдем.

Пов-

зу

День,

Ніч

Сво-

їм

Нав-

стріч.

Гвинтівочки беремо ми,

На них — фляжки.

Із піснею

ідемо ми

В свої гуртки.

Раз,

два,

ста-

вай,

Впе-

ред

Ру-

шай!

Сергій Михалков

ЄНОТ БЕЗ ТУРБОТ

Відомо, що в лісах знайдеться всім робота.
Вершити справи гнізд і нір
(Велике діло це, повір!)
В гаю призначили Єнота.

Єнота знають всі.

До праці в нього хист:
Не наступа нікому він на хвіст,
Ні з ким сваритися у нього не охота,
Не зник!..

Минає рік.

Що бачать звір та птиця?
В гаю нема ладу, хоч на чолі Єнот.
Чи щось важливе, чи дрібниця,—
Не знає жодних він турбот.

А як комусь, випадком, доведеться
З ним говорити, про речі й не дрібні,—
«Не час», «підождемо»,
«Провірим», «утрясється»,—
Де ж треба зважитись, Єнот ні так, ні — ні...

Заохкав, застогнав увесь народ:
«І як могли ми помилитись?
Єнот наш — без турбот!

Як ховрашку тому до нього доступитись,
Коли і сам ведмідь там не стріча щедрот!
Не той, не той Єнот!»

«Ох,— із жалем якась промовила істота,—
Скоріше, певно, нам дістатись до Орла,

Ніж до Єнота,
Хоча в Орла важливіші діла!»

В міськраді я, в одній приймальні,
Згадав про речі ці печальні.

«А ЩО У ВАС?»

Той на лавочці сидів,
Той дививсь куди хотів,
Гриць мовчав,
Павло співав,
Боря ніжкою хитав.

Діялось це ввечері,
Дітям було весело.

Галка сіла на коморі,
На горище кіт злізав,
І тоді до друзів Боря
Так сказав:

— В мене є в кишені цвях.

А у вас?

— Дядько нині у гостях.

А у вас?

— А у нас учора кішка
Кошенят родила п'ять,
Хоч і вирости вже трішки,
Їсти з блюдця не хочять.

— А у нас на кухні газ,

А у вас?

— А у нас водопровід.

Все як слід!

— А у нас з вікна, он там,

Красну Площу видно нам.

А із вашої кімнати

Тільки вулицю й видати.

— Ми гуляли по Неглинній,

Перейшли і на бульвар,

Нам купили синій-синій

Презелений жовтий шар.

— А у нас огонь погас —
Ось вам раз.
А шофер привіз нам дров —
Ось вам знов.

Ну, ще знайте: наша мама
Завтра сяде на літак,
Бо пілотом зветься мама,
Ось вам так!

Вова тут гукнув пискливо:
— Мама-льотчик?
Що ж за диво?
Он у Павлика тепер
Мама — міліціонер.

А у Толі і у Віри
Їхні мами бригадири,
Ще й одягнені красиво.
Мама-льотчик?
Що ж за диво?

— В мене, — каже Ната згодом, —
Мамочка вагоноводом,
А таки ж це треба вміти —
По Москві трамвай водити!

І спитала Ніна стиха:
— Ну, а що таке кравчиха?
Шие дітям хто штанці?
Не пілоти ж, а кравці?

Водять літаки пілоти —
Це хороша дуже річ.
Кухар варить нам компоти —
Ну, і це ж хороша річ.

Лікар хворим помагає,
В школі вчителька навчає,
Є багато різних мам,
Всі вони потрібні нам!

Діялось те ввечері,
Розійшлися весело.

Олександр Прокоф'єв

ЛЕНІНГРАД

Городові ратному не власти
Над водою, що зовуть Нева.
Бурка на плечах його гранчастих,
Буря на шляхах його стрільчастих,
Громом, звісно, крита голова.

Як скажу для всіх про славу строгу?
Де слова чіткі про те візьму,
Що, денну заповнивши дорогу,
Слава в славу входить у п'юму?
Пристрасний, в туманах жити звиклий,

Жадібний до волі, як ріка,
Він очей, що світяться, як вікна,
Ні на мить єдину не змика.
І його, у кого кров шалена,

В кого грім вирує круг чола,
Розпустивши бойові знамена,
Як сталеву зброю, на рамена
Диктатура грізно підняла.

Тож йому чугун метають домни,
Що не знають спочиву ні спа.
Коли єсть іще такий невтомний,—
Знай: царює на землі весна.

ШАХТАРСЬКА ПАРТИЗАНСЬКА

Коли громоносні поля зашуміли,
Гроза загриміла вгорі,
На коні кубанські, на коники сіли
У сяйві зорі шахтарі.

П р и с п і в.

На коні, братове, на коні,
Зупину нема шахтарям.
Такої, як наша, як наша погоня,
Не снилось повік ворогам!

У нас за плечима гвинти з номерами,
Свій край ми йдемо боронить,
Прощаюся з вами, прощаюся з вами,
Не треба за мною тужить.

П р и с п і в.

За наші сади воювати пішли ми,
За гомін блакитних валів,
За пісню, що має крильми золотими,
За сльози старих матерів.

П р и с п і в.

Покинули шахти, покинули лави
І любих у любім краю,—
Нас коні невтомні помчали до слави,
І славу взяли ми в бою.

П р и с п і в.

Повік не забуде нащадок наш дбалий
Походи радянських синів,
Як били зелених, як білих рубали
І гнали в Варшаву панів.

П р и с п і в.

Як знову поранок засяє кривавий,
Сурма заспіває в бою,
Шахтар свої лави, дзвінки свої лави
Збере за Вітчизну свою.

П р и с п і в.

Ми знаємо: блисне в долинах зелених
Воєнними трубами мідь —
І знову війні багрянити в знаменах,
Пісням у поході гриміть!

П р и с п і в.

РОСІЯ

Поєма

Скільки зір блакитніє, синіє,
Грози й зливи, дзвіпкі ручаї,
Солов'їне ти горло, Росіє,
Та беріз білоногі гаї;

Та російська розкрилена пісня,
Що з якихось доріжок-стежин
Раптом бризнула в синії висі
По-братерськи, по-руськи, взахлен;

Та якийсь там старенький куреник,
Та верби мовчазлива печаль,
Та родимі сестриці і вени,
З-під долоні задивлені вдаль;

Та просторів буяння невтомне,
Та гармонь, що в руках ожива,
Та ваграпки, та крани, та домни,
Та співучі російські слова!

Кожен день був у виспівах радих,
Нам ввійти у ці дні довелось.
Скільки ярусів пишних двохранок
Над твоїми лугами лилось!

Ти довіку не змовкнеш, я знаю,
Не померкнуть веснялки твої,
Як тепер на передньому краю
Невгамовно дзвенять солов'ї!

Де лиш в'ється знайома стежина,
Де лиш хатка із ганком стоїть,
Біло-білий свій шум черемшина
Лле та лле — і його не спинить!

*

Солов'ї, солов'ї, солов'ї,
Рідна пісня в них душу гріє.
Не заморські ви, наші, свої,
Ясна зоре моя, Росіє!

Їм, співучим, зостаться в віках
Над гуртами беріз неслухняних.
В прибережних густих лозняках,
У малинах зелених, духмяних.

У черемсі, в густій глушині,
Що незмінно всміхається днесі:
В білій піні вона навесні,
В біло-білій і ніжно-рожевій!

*

Краю мій, весну твою
Серцем я приймаю,
Навесні в своїм краю
Наламаю маю.

Я пройдуь полянами,
Радість упіймаю,
Із квітками знаними
Наламаю маю.

Я піду посеред гаю,
Перейду долини,
Верболозу наламаю,
Іви та калини.

В тепло-вогкому рову,
Ідучи все далі,

Я жовтців ясних нарву
І легких конвалій.

Потім, щоб в моїм дому
Дні котились милі,
Ніжних дзвоників прийму
Я блакитні хвилі.

І вернусь додому я
В голубім і в синім...
Земле батьківська моя,
Ти моя, Росіє!

*

Летить зоря, по ній — за сніг біліша —
Черемхи підіймається стіпа.
І хвиля буйна вже зорю колише,
І хвиля загоряється ясна!

І зразу підіймається на ярус,
І враз по ній, що лине напролом,
Як птах, ширяє ясний-ясний парус,
До хвилі він торкається крилом!

Втікає човен, барвлений зорею,
Він од огню замислив утекти,
Та полум'я напало вже на рею,
І мусить він своїм шляхом іти.

За ним — перелісків краса розквітла,
Під ним — води розливи весняні,
А на кормі, примружившись од світла,
Сидить рибалка в мирній тишині.

Радіє він, що риба переститься,
Що господиня в нього — вірний друг,
Та й сам він — молодець! Зоря, мов птиця,
На шкуратяний наліта фартух.

*

За зеленим лугом
Тин чи огорожа
І тополя з другом,
З подругою схожа.

Поруч, недалеко,
Річка стоголосна.
В холод, в дощ і в спеку
Сяють свічі-сосни!

Хвилі, серцю милі,
Береги високі,
Прибережних лілій
Золотавий спокій!

І зійшлись дороги,
Як злетілись гуси,
Там, де білі ноги
Обмива Маруся,

Де круті укоси,
Де лице дівоче,
Де жовтець у коси
Сам заплестись хоче,

Де цвіте малина
Над роздоллям плеса,
Де гілля схилила
В роздумі береза.

*

Люблю березу руську я
З косою ніжнорусою,
Березу, всю у білому,
У сарафані милому,
Із застіжками чистими,
З сережками сріблестими,
Люблю її над річкою,
Над синьою водичкою,

То радістю повітою,
То смутно-сумовитою.
Люблю березу руську я
Із подругами-друзями,
Що навесні красується,
Відома річ, цілується,
Іде, де не городжено,
Співає, де й не ходжено,
Під вітром нахиляється
І гнеться,— не ламається!

*

Сіли поруч казка й пісня
При похідному вогні.
Дві сестри, всім людям звісні,
Всім і кожному зрідні.

Ніч дерева колисає,
Сон навшипиньки устає.
І тоді-то в темнім гаї
Пісня голос подає.

Що сказала, ненагляда,
Хто почув те — повтори.
Казка пісні серцем рада,
Гармоністе, влад бери!

Ну-бо, ну-бо, з перебором,
Скільки вистачить плечей!
Пісня ходить понад бором,
Каже казка: соловей!

І вона, як у тумані,
Не зважається на гру.
Ну, а пісня манить, манить
І в блакить зове сестру.

Пісня в'ється, пісня лється,
В ній у битву йде моряк,—
Гордо б'ється, не здається,
Не схиляється «Варяг».

І в долину море в піні
Входить, але, під вітру свист.
І трюхрядку на колінах
Враз ламає гармоніст.

Вшир і ввись, — і склала крила,
Тиша знов, мовчання знов.
Ніч, як пісня, пролетіла,
Час для казки надійшов.

*

Йшла зима через луги,
Йшла поміж деревами
І снігами навкруги
Сипала рожевими.

Поверталася тропою
Срібно-кришталевою,
Слала сніг.
На сонці грою
Він блищав рожевою.

А за нею заметілі
Сніг той віяли, мели,
І здіймали як хотіли,
І гойдали, і несли.

В лісі хата у зими —
Хоч змалюй її візьми!
Дах у гребенях чудових
Сяє, грає, виграє,
І на здіблених підковах
Лід міцний не розтає!

Два стовпи з кристалу красні,
Ні один не клониться,
Там із криги вікна ясні,
Крижані й віконниці.
На тичині крижаній
Ходить ворон-буревій.

Уночі і вдень кружляє,
Думу дума він одну,
Що тепла йому немає,
Ні спочинку, ані сну.

А край хати ліс
В небеса поліз.

Ну й високий ліс той зріс!
Ворон знає всі там віти,
Легше жить там і служити,
Там морози й заметілі —
Всі живуть в одній артілі.

Там би мав він рукавички
Ще й підзорну мав трубу,
І кричали б там синички:
— Сидить ворон на дубу!

*

Сніжки впали, сніжки впали,—
Угорі гусей щипали.
Біле все, ой, біле все,
Вітер білий цвіт несе.

Ллється біле звидусіль:
На березі білий бриль,
Вся у білому вільшина,
Біла в неї ще й хустина!

Горобина білим біла,
Квітчана коралями,
Пробіга Настуся мила
Сніговими далями.

Скільки є в дощу краплинок,
Так на Настецьці сніжинок.
Скільки хвиль в воді морській,
Стільки срібла є на ній!

Вбігла в хату не сама —
З нею ж руська-бо зима!

Вбігла — засміялася,
Щоб скося не поглянули,
Ще й не роздягалася —
Пушинки всі розтанули.

*

Зірвалася гармонь із пліч.
Ходить хата, ходить піч.
Ходить брага золота,
Ходить Настя молода.

Хоч на зріст вона мала,
Зате-бо вдачею взяла!

Ходить чарка, вщерть налита,
А на лавах вздовж стіни
При столі сидять — Микита
Світ-Фадєїч та сини.

За столом сидять сини,
Все бідові, чорноброві,
Золоті — нема ціни.
Брага в ківшиках міцна,
Ходить Настя, як весна,
Наливає, не мина.

Хоч на зріст вона мала,
А в небі зорі доп'яла!

Що на Настеньці сатин —
На дві вулиці один!

Жито в полі, колосисьь,
Красне платтячко, носисьь,
Щоб біля колодязя
У червонім одязі
Настя цвітом процвітала,
Ярим полум'ям палала!

Час до пісні. І вона в безсмерті
 Віддає усім співцям уклін.
 Проспівали, випили по третій,
 І звернувся до батька старший син:

— За вікном лежить Росія наша
 Від Амур-ріки і за Двіну.
 Тож благослови синів, папаша,
 Ми йдемо, папаша, на війну.

Хліб і сіль з тобою ми ділили,
 Ну, а завтра розлучатись час...
 Тож благослови, наш батьку милий,
 На велике й праве діло нас.

Щоб ми били ворога лихого
 Так, як били ворога діди...
 Настенько, налий за перемогу,
 Щоб ми знов вернулися сюди!

Цокнулись і випили статечно,
 І сказав тоді глава сім'ї:
 — Я благословляю вас сердечно,
 Діти ви мої, сини мої.

Щоб загинув ворог розпроклятий,
 Щоб сліда не стало від змії,—
 Я благословляю вас, орлята,
 Не орлята, а орли мої!

Ні, не буде руський люд безмовним.
 Лине слава на крилі війни...
 Настенько, налий-но нам, по повній,
 За Росію випиймо, сини!

Ні,— кажу,— нема такої сталі,
 Щоб зломити нашу сталь могла.
 За Росію всі ми нині стали,
 Нас без неї вкрила б чорна мла;

За Росію, за парод великий,
 Що душею зроду не кривив,

За густі бори, за буйні ріки,
За настій малинових струмків,
За сади вишневі й дні погожі,
Сяйво зір і перегук пісень
І за те, щоб був не зайвим кожен
На бенкеті в перемоги День.

І за те, щоб завжди в повній силі
Скрізь ішла і вільна, й гомінка
Після про Вітчизну, про Росію...
Ну-бо, зачинай її, Лука!

*

Наша матінка — Росія
З горами й долинами,
Наша матінка — Росія
З крилами орлиними.

Ти, волошко синя-синя
З піснею ласкавою,
Ой, Росіє ти, Росіє,
Оповита славою...

Оповита славою,
Вітром і загравою,
Із дівчатами стрункими,
З молодістю бравою.

В нас черемха у цвіту,
Луки із покосами,
Та дівчатка-серденятка
З золотими косами,

Та на вітах солов'їв
Щебет передзвонами,
Та у сміливих синів
Плечі під погонами!

Вже світало. Ранок тихий сіяв
Зимове проміння по снігах.
За вікном у далечінь Росія
Пролітала, мов казковий птах.

*

Гори, незгасний променю
Кремлівської зорі,
У бойовому гомоні
Сіяй нам угорі!

Гори, словняй одвагою
У вояків серця,
Щоб з вражою ватагою
Змагались до кінця.

Хай світла радість піниться
У всі кінці й краї,
Пісні хай рідні стрінуться
При срібнім ручаї.

Щоб зорі завжди чистими
Цвіли в воді ясній,—
За це ми із фашистами
На смертний стали бій.

Хай в небі в'ються соколи,
Все плем'я молоде,
Нехай зорі високої
Проміння нас веде!

*

Повернувся сизокрилий сокіл,
Все кричить нам він одне своє:
На Амур-ріці, ріці широкій,
Сонце серед ночі устає.

Не дивуйся, соколе-сокобле,
Діло, бачиш, зовсім не пусте:
Знай, що над Росією ніколи
Не заходить сонце золоте!

От яка велика в нас Росія,
Сил її нікому не збороть!
Там, де гай столітній зеленіє,
Сонцю крон його не проколоть!

Солов'ями віковічні пущі,
Мов гучними струнами, дзвепять,
А струмки співають невгамуці —
Тільки з сріблом можна порівнять!

*

Тальяночко, тальяночко,
Що має статися?
Дівчинонько-біляночко,
Час розлучатися.

Пора розлуки надійшла,
На років два, вважай.
Он там, аж на краю села,
Скажу тобі: прощай.

Співай, тальяночко, співай,
Щоб аж сміятися.
Не плач, білянко, не ридай,
Пора обнятися.

Тальяночко, тальяночко,
Ми вдвох лишаємось,
З дівчиною-калиною
Ми розлучаємось.

*

Дарую я зорю зорі
З розвагами-утіхами.
У добсвітньому янтарі
Богатирі поїхали.

Скляне повітря ледь тремтить,—
Дороги ж їм пцасливої!
Срібляста курява летить
З рук чарівниці сивої.

Веселий у буланих біг
Горою і долиною,

Метелиця здіймає сніг
І плаче сиротиною.

Дарма, метелице, не плач,
Хай в'ється, розвівається.
На головних саях кумач,
Немов зоря, займається.

Біжить дорога стовпова,
Вітається з ялинами,
А бір назустріч їй кива
Струнками верховинами.

І тайни руські мерехтять
В просторі наокожному,
І коні весело дзвенять
Дзвіночками піддужними.

Лице в переднього пашисть,
Морозом загартоване,
Сніжок під полозом хрустить,
До блиску уторований.

Лише у глибині, в лісах,
Стоять осики хмарами...
На повну рись, на повен мах
Біжать булані з карими.

*

...І враз десь пісня вдарила,
Немов весняний грім,
Над поля білим маревом,
Над сріблом зимовим.

Ворожі здавна німоті,
Прихильники зорі,
Перехопили у путі
Її богатирі.

— Доволі, — кажуть, — і не час
Блукать тобі в лісах!

На бій ідуть мільйони нас —
Озвися ж у серцях!

І, руським знаком значена,
Та пісня в мить одну
Розливами гарячими
Вривається в війну:
«Йде ворог на Росію,—
Запал в гранату став!
Кинь, вороже, надію,
Ти не на тих напав!

Як в давні дні, лунатиме
І крик, і хруст костей.
Умієм частувати ми
Непроханих гостей.

Війна, товариші, війна,
Ударила війна.
Вставай, Росіє вогняна,
Радянська сторона!

Народе, скільки гроз і злив
Твої темнило дні!
Та вище сонця засвітив
Ти золоті вогні!

Росіє, цвітом днів нових
Ти гордо розцвіла,
І квіти в скелях кам'яних
Між гір німих знайшла!

Хто йшов сюди з трутизною —
В безодню упаде.
Незламною, залізною
Росія вдаль іде!

Удар на ворога, мов грім,
Добий його, добий,
Вся в обладунку золотім,
У зброї сталевій!

Йде ворог на Росію,—
Запал в гранату став!

Кинь, вороже, падію,
Не на таких напад!

Не подола нас хижий птах,
Ми всі без страху у серцях
Супроти нього вдаримо...»

А коні мчать на повен мах,
Булані коні з карими!

Навколо — снігової мли
Все хвилями охоплене.
Стій! Коні ніби і не йшли,
Стоять неначе вкопані.

Старий вилазить із саней
І до двора соснового
Він поперед своїх дітей
Іде, гвардієць, повагом.

І все — тепер, і все — в віках,
І все як слід складається,
Кумачний ф'лаг в його руках,
Немов зоря, займається.

Гори ясніше від зорі
Над горами й долинами...
Ідуть за Русь богатирі
Із крилами орлиними.

Її повинні стерегти,
Її повинні берегти
Ми, що її засіяли!
Ану, скажи, Фадеїч, ти,
Ти став перед Росією!

Промову каже він свою,
Сім слів, давно продуманих:
— Вітчизні нині я даю
Братів півроти Шумових.

Як буйна повінь з берегів,
Так вийшло п'ятеро братів!

*

Тут ось — поле, там он — ліс,
Ось везе гармати
Паровоз на шість коліс...
Час і вирушати!

А в теплушках — гомін, гомін,
А в теплушках — говір, говір.
Будем нині по-новому
Жити-поживать.

Від махорки сип'ю-синьо,
Ідуть хлопці за Росію
На смерть воювать!

Ану-бо для порядочку
Заговори, трьохрядчко!

Ти будеш нам товаришем,
Дзвінкий у тебе стрій.
Ану-бо вріж по клавішах,
Сусіде дорогий!

І ремінь враз через плече,
І пальці по ладах.
Ану, іще, ану, іще,
Усе життя в піснях!

І, заглунивши стук коліс
(Грай, гармоністе, грай!),
Вривається в теплушку ліс,
Співучий рідний гай.

І в буйних травах копики,
І запах буркуна...
Дзвени, дзвени, гармонійко,
Гармонійко гучна!

Звук пісеньки відрадної,
Немов струмок тече...
Не кидай же трьохрядної,
Ану, іще!

І знов розкрилась синьою,
Червоною вона.
Нехай живе Росія,
Прекрасна сторона!

Луги з шумкими зграями,
Козельці золоті,
Ми вас не занедбаємо
Ніколи у житті!

Моря, простори з пивами,
Ви рідні, ви свої,
Здобуде все щасливими
Народами її;

Все кров'ю оросили ми,
Одважна рать одна.
Нехай живе Росія,
Воєнна сторона!

Вона широколетними
Шляхами йде в поля
З полками кулеметними,
Під зорями Кремля!

Нехай живе крилатою
Прекрасна без прикрас,
З гвардійцями-солдатами,
Подібними до нас!

Життя її великого
Нікому не зламати!
Від Буга і до Тихого
Залізна встала рать.

Міцна одною силою
І єдністю міцна...
Нехай живе Росія,
Залізна сторона!

.

А поїзд мчавсь по колії
Вперед, без перепон,

Живою дихав волею
Той шумовський вагон.

Все квітами узорними
Мережила зима...
Враз яструбами чорними
Упала ніч німа.

*

Теплушка що? Теплушка — дім,
Хай там не вікувать,
А все ж не зле у домі тім
Солдатам проживать.

Живуть і їдуть знов і знов,
Бач, не близенька путь!
Аби здобуть для грубки дров,—
Та як же не здобуть!

І день і ніч горить огонь,
Немов рожевий сніп,
І заливається гармонь,
І п'ють бійці окріп:

Солдатський, знаємо, обід
Нехитрий, та дарма:
Упріла каша, борщ як слід,—
Смачнішого нема!

І хліб і сіль — все пополам,
Як разом в бій іти.
Ну, а законні ті сто грам
Не ділять і брати.

Ну, за кисет тоді державсь,
За самокрут держись,
Без курива яке життя!
Життя, та без пуття.

Солдатську душу веселить
Димок із цигарок.
Є покурити — і славно жить,
Аби димок, браток!

А як часопис є, то він
Тоді отак читається:
З «Пролетарі усіх країн»
До місця, де верстається.

Тоді усе тлумачити
Усяк боєць готов:
Душа солдатська, бачите,
Охоча до розмов.

*

Ой не так далеко та й не близько
Пролітали лебеді дуже низько.

Із-за моря, мабуть, хтозна-звідки,
Пролітали лебеді та лебідки.

Понад ріки линули, понад коси
Кликуни-крикуни, жовтоноси.

Все моря стрічали їх та все гори,
А тепер летять вони понад бором.
Тільки що воно за бір — в морі світла,
Чом нема на деревах верховіття?

Дерева́ як дерева́ — тільки голі,
І вогні по них течуть, а не смоли.

Сто доріг по них лягло, сто між ними,
І над ними вітер в'є скатерть диму!

*

Що вопо і як це так?
Скрізь дими з вогнями!
І крильми сплеснув вожак,
Ніби парусами.

Розмахнувся взять розгін
В дальшу путь велику,
Розмахнувся летіти він,
Білий весь од віку!

Розмахнувся у мить одну,
І, слідом за старшим,
Линуть всі в височину
Попадземним маршем.

Облетіли ті місця,
Два зробили круги,
Ця місцевість — і не ця,
Інше все і друге!

Там, де вбогий мох сивів,
Никла вільха листом,
Серед пагорбів-горбів
Люди ставлять місто.

І не вітер лист мете,
Нишпорить між пнями,—
Місто шириться, росте
І цвіте вогнями.

Сонцем полум'я горять,
Камінь в небо лізе,
І кричить, і гомонить,
І співа залізо.

І до нього темний бір
Переносять люди...
Ой же місто серед гір
Прехороше буде!

*

Ой не так далеко і не близько
Пролітали лебеді дуже низько.
Пролітали лебеді всі в одного,
Місяць їм світив путь-дорогу.
Гори там унизу, драговини,—
На озера їх шлях лебединый.
Мимо скель і полян, моря мимо,
Крила білі у них пахнуть димом.
Кликуни, крикуни не шуміли,
Крила білі у них потемніли.

*

І знов ранок, знову рань,
І знову розцвіта
Простенька за вікном герань,
Ніяк не золота.

І знову стежечка біжить
На самий край села,
І знов гармонійка тремтить
Узорами срібла.

«Ще кінця й не видно нам,
Далеко ще іти,
Миліш від краю рідного
Нічого не знайти!

Де виріс ти, де отчий дім,
Де в жимолості сад,
Де сонце у вікні твоїм,
Де верб похилих ряд!

Знамена славні з правдою
Вітчизна нам дала,
Під ними йдемо радо ми,
Вітчизна щоб жила!

Жили щоб і пишалися
Відвагою синів,
Квітчалась, красувалася
Від гір і до морів.

Щоб, ясну видячи мету,
У боротьбі вогненна,
Вона, як яблуна в цвіту,
Була благословенна!»

*

Тільки нам того, Вітчизно, й треба,
Щоб, милаша на землі усій,
Ти цвіла під голубінню неба
У незламній вічності своїй.

Ти синів на битви спорядила,
Як застигла нас лиха біда,
Ходором сама земля ходила
Від твого веселого труда!

Ти синів на битви споряджала,
Щоб ізнову на твоїх полях
Кожна крапля сонце відбивала
В радості, в любові, у піснях.

От на битву ми ідемо грізну,
В сяєво багряних корогов...
І не жаль нічого нам, Вітчизно,
Жаль твою утратити любов!

Б'ємось ми на суходолі й морі,
Попід хмарами — за вірну путь,
Над якою знову наші зорі
Малиновим цвітом розцвітуть.

*

Все кололо, все стріляло, билось
В блискавках, у грюкоті громів,
Де поляна Серце загубилась
Посеред висоток і горбів.

Як її любив погожий вітер,
Як берізки пам'ятав усі!
Скільки є таких полян на світі
В ріднім краї, на святій Русі!

Як, було, над нею хмарка тоне,
Бір шумить на сотню голосів,—
На поляні золото багряне
Ллється з квітів, сиплеться з кущів.

Звіробій, притоптаний дощами,
Розпрямляв гнучке своє стебло.
По гриби між мокрими кущами
Ціле військо хлопчаків ішло.

Так жила вона на вольній волі,
Повна вітру, сонця і тепла,
І на карті, на стіні у школі
Серцем намальованим була.

Хай для вас не буде новиною,—
Це від часу давнього ішло,—
Що шляхом-гостинцем, як стрілою,
Серце те пронизане було.

Як пташки зліталися у гості,
То поляна Серце аж гула...
Це було близенько від Погостя,
Простого російського села.

Злісно вили, люто вили міни,
Розстилався димовий намет.
Харкав вісімнадцять мін в хвилину
Шумовський невтомний міномет.

Міни ті пудові смертним страхом
Обпікали чорних ворогів —
То Василій Шумов просто з маху,
Як картоплю, їх в стволи садив.

Німці лізли. Та за Батьківщину,
Що боролась в ранах, у крові,
На фашистів у бою він кинув
Пудів смертоносних тисяч дві

Чавуну та сталі.

Під Погостям,
Де у травах річка мерехтить,
Всюди тліють зловорожі кості,
Як воно й приречено їм тліть.

Слава і хвала тобі, Василю,
За кмітливість, силу і за стать,

Максим Рильський і Самед Вургун. 1947.

Максим Рильський, Микола Тихонов і Якуб Колас. 1949.

Серед вірменських письменників.
Зліва направо: Вахтанг Ананян, Аветік Ісаакян,
Максим Рильський, Стефан Зорян.
Вірменія. Діліжан. 1954.

Від поляни Серце, від Росії,
Від квіток, що будуть розцвітатъ!

Від утіхи-річки, від діброви,
Від зелених милих верховин
Вам, хоробрі п'ятеро братове,
Від Росії-матері уклін.

Від пісень, що линуть чистим полем,
Від гаїв, де шелестить трава...
За поляну Серце билось боєм
Серце наше, що зовуть — Москва!

*

Москва, Москва, усвячена державо,
Високій правді клонячись твоїй,
За тебе ми з обов'язку й по праву,
З любові йдемо на великий бій!

За те, щоб білим шумом черемшини
Димилась тепла весняна земля,
Щоб розцвітали гори і долини,
Щоб рідні колосилися поля;

За те, щоб сонце гасло на затоні,
Щоб рій зірок у ріках миготів,
Щоб мати позирала з-під долоні,
З походу виглядаючи синів;

За те, щоб стіх гарматний рев усюди,
Щоб хліб і сіль стояли на столі,
За те, щоб скрізь раділи добрі люди
На знову завойованій землі!

*

На тебе, земле-матінко,—
Громи ще не гримлять,—
По-братському, солдатському
Ми ляжемо всі п'ять.

Ми звикли вже до цієї гри,
І сон наш сторожкий.
Гранат при боці дві чи три,
Дві-три — на час лихий.

Заснем, здрімнем до грому ми
Ізнов за давнім пнем,
По-нашому, відомому,
Солдатському здрімнем.

Наш чуйний сон до цього звук,
Отак — ні те ні се.
Дрімай, закривши лівий бік,
Щоб бачив правий все!

(А можна, бач, і навпаки,
Говорять вояки:
Як хто на правім боці спить,
Хай лівий бік зорить!)

Солдати димом гріються,
Солдати шилом бриються,
А сплять під неба накриттям.
Дрімаймо.

Сходить місяць там...
На біса місяць нам!

У нього лиса голова,
Не треба і голить...
Он наш візник вічний — У-2 —
Ресорою гримить.

Товаришу, щаслива путь,
Щаслива, друже, путь!
Куди летиш, туди прибудь,
Відкіль ізпавсь — прибудь.

І, може, ленінградському,
Йому той місяць — друг?
Заснімо по-солдатському,
Аж затаївши дух!

Дерева шумлять гіллясті,
Дощ і вітер-легковій,
Хай присниться Насті щастя,
Хай присниться сон такий:

Ніби влітку на поляні
Ходить Настя край ріки,
А на березі рум'яні,
Вогняні цвітуть квітки.

Все у відсвітах чудових.
І з яких би то причин
Ллється дзвоників лілових
Невгамовний передзвін?

Все тут Настеньку дивує:
Он у далечі лункій
На десятки верст бушує
Цвіту світлого прибій!

І крізь спалахи рожеві,
Крізь потоки вогняні
Йдуть брати назустріч дневі,
Усміхаючись весні.

Груди аж горять у бравих,
Заслужили на війні...
По два ордени на правій,
Два — на лівій стороні.

Підійшли, де біла піна,
Вся земля у молоці,
Підійшли і на коліна
Опустились молодці.

На душі у них погоже,
Чиста радість у серцях,
І цілує землю кожен,
Відвойовану в боях.

Поглядає кожен радо,
Слів для щастя не знайти...
— Здрастуй, серце, здрастуй, ладо! —
Кажуть Настеньці брати.

Тяжко, як ридас бідна мати,
Але й радість близько — ось вона!
Знов березам треба поглядати,
Що там відкриває далина.

Стали над зотлілими полями,
Де війни великої сліди,
Стали над полями, над морями,
Край живої й мертвої води.

Бачать, як летять козацькі лави,
Як блищать на сонці газирі,
Бачать, як на захід в сльїві слави
Наші рідні йдуть богатирі.

Вдаль зорять, — хтось пагорб ніби зрізав,
Мов гроза, гармати гуготять,
Та трава росте із-під заліза,
Солов'ї під кулями дзвенять!

Сонце, вище! Цею-бо порою
Видно все ясніше, піби з гір.
Бачать, — над застиглою золою
Заблищали тисячі сокир.

Це в повій усюди встала силі,
Як зоря серед тяжкої мли,
Несказання, солячна Росія,
Щоб міста і села ожили.

Знову завивать вінки дівчатам,
Знов рибалці братись за весло,
Знову бджолам вилітать крилатим
На святе, веселе ремесло!

Всі ми знов щасливою сім'єю
На щасливі рушимо лани...
Не печалься за снів, Фадеїч,
Б'ються добре з ворогом сини!

*

Вони ідуть, путі в тернах
Зламать їх не могли.
Коли б до зір лежав їм шлях —
Вони б його пройшли!

Хто так бореться славно міг,
Ніколи не вмира!
Тепер воістину у них
Залізних жнив пора.

Над ними буря клекотить,
Над ними грози б'ють,
Але вони у вільну мить
Враз пісню заведуть:

«Іще кіпця й не видно нам,
Далеко ще іти,
Миліш від краю рідного
Нічого не знайти.

Знамена славні з правдою
Вітчизна пам дала.
Під ними йдемо радо ми,
Вітчизна щоб жила.

Жила щоб і пишалася
Відвагою синів,
Квітчалась, красувалася
Від гір і до морів!»

* *
*

Сліди передпілля тут знати,
Воронки водою цвітуть.
Колись його брали солдати,
Невже-бо тепер не візьмуть?

Візьмуть. На те вдача солдатська!
Війна хуртовини не в'є,
Проте далечінь закарпатська
В очах мимохить устає.

Та більшого щастя немає —
Побачити рідну красу,
Лілеї діткнутися в маї,
З медунки струснути росу.

Немає над радістю прости —
У гай, що весною пропах,
Неначе до друга у гості,
Зайти під березовий дах.

Тут вітер веселі надії
Пробудить у грудях твоїх.
Легка ти, зелена завів,
На стовбурах білих як сніг!

Ще є розрада на світі:
Поглянь, щоб повік не забудь, —
Черемхи лапатої віти
Конвалії цвіт бережуть.

Можливо-бо, вітер завив
(Хто зна, що таїться в імлі),
То хто ж її, бідну, окрис,
Що тільки-но вийшла з землі!

Хай райдужно стелеться зілля,
Хай ті, що зійшли, розцвітуть...
Це звалось колись — передшілля,
Як нині його назовуть?

Все те, що тепер розцвітає, —
Це серцю кохані краї.
А як їх тепер називають?
А щастям, братове мої!

КЕДР

То вітер підійметься буйний,
То вал зашумить штормовий,
А кедр при горі Караульній
Стоїть, як її вартовий.

Припало йому, молодому,
Рости, красуватись, мужать,
Де води спокійні Туломи
До моря стомилися мчать.

Кого зазива він чи кличе,
Що бачить у далечі він?
Суворий затямив він звичай,
Що мав партизанський загін.

Як з розвідки йшли партизани,—
Не де-небудь в скелях, а тут,
Під кедром оцим, край поляни,
Давали могутній салют.

Про нього піклуються й дбають
І люди, й північне тепло,
Легенди й казки повивають
Його непокірне чоло.

Іще він не виріс титаном,
Та видно, що буде титан,
Він в очі зорить океану,
І бачить його океан!

ПО МОРЮ ГУЛЯЄ

Я б свій рідний дім покинув,
Щоб на морі побувати!

Із пісні

По морю гуляє козак-молодець,
Козачка-морячка по воду іде.

Туди по стежині прямує вона,
Де Волга із Доном потік свій єдна,

Де грають світанки над морем новим,
Де заходи тонуть, осяявши дім,

Де захід згаса, ні, не гасне всю ніч...
Козак до козачки веде свою річ:

«Козачко, ми людом були степовим,
А стали навіки ми людом морським.

Щоб море побачить, на морі щоб стать,
Не треба, козачко, свій дім покидать.

Куди не піди ти, куди не ступи —
Скрізь море шумус і грають степи.

Я службу і дружбу на морі знайду,
Матроськую долю в козацькім роду.

В козацькій станиці, в козацькім краю
Хтось шис уже безкозирку мою!»

По морю гуляє козак-молодець,
Козачка-морячка по воду іде.

НА ВОЛЗІ

У простори йде безкраї
Світла путь на п'ять морів.
Понад Волгою лунає
Легко й вільно дружний спів.

Легко нам співають на пристані,
Де сама вода співа,
Де «Страждання» з гармоністами
Аж на Каспій проплива.

«Ой і краса на Волзі літом!
Чом же луджу білим світом?
Вийду в сіни — буде мати
Серцю жалю завдавати.

Серцю Волга-річка сниться,
Милий скаже не журиться,
Я те слово зрозумію,
Кинусь милому на шию!»

У простори йде безкраї
Світла путь на п'ять морів.
Понад Волгою лунає
Легко й вільно дружний спів.

Легко нам співають в Камішині,
Де з зелених поясів
Голосами все гучнішими
Гомонить прибій лісів.

Геть луною покотилося,
До пісень — пісні дзвенять,
А де Волга з Доном стрілася,
Там найлегше нам співають!

ПОДАРУНОК

В неозорім степу, де шумить ковила,
Лісникові дружина сінка сповила.
Посадила синкові на честь і на славу
Гай зелений, веселий щаслива держава.
Привезла подарунок, що й світ ним не марив:
Сад могутній — на тисячу двісті гектарів!
А іще ж різнотрав'я йому надарила,
І до щастя великого путь уторила,
І квіток дала радість, пахучих та ніжних,
Од весняних почавши, блакитних, підсніжних,
З тих почавши, що з власних народин дивують,
А кінчивши такими, що в снах лиш квітують!
Простір ясний прослала, а в тому просторі
Аж чотири самою утворених моря.
Ще дала хлопченяті як радість чудову
Спів козацько-морський, золоту колискову!

АЛЬОНУШКА

Ряскою ставок заріс густою,
В нім комиш гойдається, шумить,
А над ставом казкою живою
Дівчина Альонушка сидить.

Хоч вінок і простий, а красивий.
З білих лілій, з червені гвоздик.
Тополинний пух на плаття синє
Сипле гай, як добрий чарівник.

Котиться трава потоком п'яним,—
Що там їй до мертвої води!

І розквітла буги́ла дурманом,
Де пташок мережані сліди.

Та зозулі чути передзвони,
І на берег стежечка веде.
Сонце щедро на такі затони
Обручі із золота кладе.

РОЗДУМ

Поетам усячина сниться:
То сніг, то квітки, то трава,
І в віршах тих снів плетениця
Встає, ніби дійсність жива.
Мені аж нічого не снилось,
Бо те, що приснитись могло,
Давно вже зо мною зріднилось
І глибоко в серце лягло.
Що сни ті? Адже мої очі
Побачать і так, навмання,
І зорі у темряві ночі,
І зорі у полум'ї дня.
Я бачу дороги безкраї
У сяйві проміння й квіток,
Я бачу, як буря шугає,
Як блискавку гасить струмок.
У небі російським зимовім
Я бачу, як хмари пливуть,
Я лижницю бачу в червонім,
Що Зоєю люди зовуть.

СПАДОК

Хоч я батька й матері нащадок,
Та від друзів у своїм краю
Всю Росію рідну маю в спадок,
Всю любов і долю всю мою.
Всю її — з лугами і садами,
З плином рік, великих і малих,
Всю її — з морями і з містами,
З давниною, з сяйвом днів нових;
Всю її — в діброві кучерявій,
В чистім полі, в квітах, у росі,

Всю її — у непоборній славі,
Всю її — в невиданій красі.
Спадок цей хотів одняти ворог,
І не раз ми за Країну Рад
У боях стиналися суворих —
За любов, за свій весняний сад.
Не струмочки, а вогненні ріки
Ми долали у п'їтьмі негод.
Хто ж вони, оті брати навіки,
Хто ті друзі?
Відповім:
Народ!

ВЕСНЯНКА

Ясна, красна
Прийшла весна:
З гребінцем черленим,
Із стеблом зеленим,
З повною водою,
З плугом, з борозною,
З синіми хмарками,
З квітами братками.

Весна прийшла,
У бій пішла:
На лід сивий —
Дощі-зливи,
На сніг — тепло,
На всю зиму — помело!

Кричить укрик,
Летить кулик,
Летить бережком
З міцним замком,
Він тільки цок —
Замкне зиму на замок!

Ясна, красна
Прийшла весна!

ВИШНЯ

За рікою в неспокої
Вишня зацвіла,
Ніби снігом за рікою
Стежку замела.

Ніби вихор мчався білий
Та й упав на луг,
Ніби лебеді летіли
І зронили пух.

Я не стежку, а дорогу
В полі протопчу,
А веде вола до кого,
Я про те мовчу.

Але справи таємничі
Знає цілий світ...
Розсипас по заріччю
Вишня білий цвіт.

ГОРНІСТ

Флаг червоний маком розцвітає,
Річка плеще, і плюскоче лист.
Піонерський горн у лісі грає,
Пісню до ладу веде горніст.

Заспівали і гаї, і хвилі,
Ніби руку владно він простяг —
Хлопчєня-горніст в сорочці білій
З галстуком червоним, наче ф́лаг.

ЮНІСТЬ

Кост[янтин]у Симонову

1

На заріччя дорога
Все життя пройняла.
Ти колись на пологім
Убережжі жила.

Де босоніж ходила
Ти по зимній росі,
Де цвіла горобина
При піщаній косі;

Де у небі ледь видно,
Як летять ластівки,
Де над хвилю погідну
В'ються білі чайки;

Де росливість буденна —
Верболіз, шелюга,
Де татарник вогнениий
На узлісся збіга,—

Там нас доля з'єднала,
Там жили ти і я...
Пісня там проживала
І чайка моя!

2

Ой ти, рідне роздолля,
Сині хвилі без меж!
Чим хвалились?
Водою!
З нею бились?
Авжеж!

Завжди чули в нас уші:
Вал високий шумів.
Завжди бачили очі:
Білий парус летів.

Тільки риба гуляла,
Та, що донна, по дну,
Тільки чайка сідала
На стрімку бистрину.

Хай із нами рибалять
Ці веселі пташки,
Повні риби хай чалять
В добрий час каюки!

Хай про вилов удалий
Знає друзів сім'я...
Пісня там проживала
І чайка моя.

3

Вітер легко посвистував
Край зелених ланів.
Вийшла ти в платті ситцевім,
Він сильніш засвистів.

— Що? Від ладу-ладусеньки
Серце втіка?
Ти кудись йдеш, Настусенько,
Селянська дочка?

— Нащо, вітре, питатися?
Не тобі тее знать!
Може, так потинятися,
Може, щастя шукать!

Перейду через вулицю,
Стану десь на мосту.
Хай воно помилується
На мою красоту!

4

Дім низький, дерев'яний.
Луг. Ріки поворот.
Далі блиск олов'яний
Незамшілих болот.

Далі пісня та сама,
Далі — ах! або ох!
Далі — луки з кущами,
Та ковбані, та мох.

Це й усе?
Ні, друже! Ко!
Нащо марно тужить!
Ти шукай ту ознаку,
Без якої й не жить!

Ой ти, рідне роздолля,
Сині хвилі без меж!
Чим хвалились?

Водою!

З нею бились?

Авжеж!

Ось вона,
Наша слава,
Що повік не згаса,
В чистім сріблі, яскрава
Наша рідна краса!

Розлилась по яругах
Аж по самі краї.
Я від імені друга,
Більше —

Брата її.

Ніби в серце сягаю,
Річ про неї веду,
Говорю,

Сам палаю,
Блискавиці не жду!

От вона з ураганом
До небес піднеслась,
От в мандрівним туманом
Без стида обнялась,

От замовкла раптово,
Мить — і інша вона:
Виграє бірюзово
Хвиля ніжноясна;

Що давенить і рокоче,
Зрозуміло без слів,—
І з вітрами урочий
Зустрічається спів!

На небеснім причалі
Сонце пише:

Люблю!

...Тут я ранок стрічаю,
І його окрилю!

Віяв тихий світанок,
Схід у полум'ї ріс.
У коштовний серпанок
Був загорнутий ліс.

У промінні рум'янім
Грала хвиля ясна,
За селом, у тумані,
Розлетілась вона

І метнула корали
Геть на лози рясні.
Ранок.
Сонце вставало,
Як дитина по сні.

Знову в серці, як струни,
Задзвеніли слова.
— Ти жива, моя юність?
— Аякже!
Жива.

Я й не хочу вмирати,
Я не камінь,
Не клад.
Ти згадав мене, брате,—
Заспіваємо влад!

Ми у дружбі одвертій
Свій верстатимем шлях,
Я з тобою —
До смерті,
Після смерті —
В серцях!

Ти не хмурся!
Не хмура,
Завжди радісна я.
Я зову тебе — Шура,
Як мати твоя.

Всі доріжки я знаю,
Уклоняюся всім!
Я горю,
 Не згоряю
В буйнім серці твоїм.

Я з піснями летіла,
Не цуралася справ.
Що на вдачу я сміла,
Це ти знаєш і знав!

Таж не дарма із дому
Потаємно, як слід,
В каючку я старому
Вирушала в похід.

І долала мілизни,
І ламала весло,
В бурі линучи грізні,
Де шуміло й ревло

Море, сповнене шалу,
Що в жадобі сліпій
Небеса викликало
На безумний двобій.

Я ходила за плугом,
Я горіла й пекла,
І хорошого друга
Я тобі привела.

Всі шляхи з ним зв'язала...
Лиш поглянь!

Привітай!

— Чи ти все розказала?

— Ні, не все!

Почекай!

— А чого б ото?

Здавна

Нас душила нужда,
Горе — річ непоправна,
Безугавна — біда!

Горювать,
 Бідувати,
Сливу гнути всякчас,
Приздоблеле в лати,
Горе мучило нас.

Горе нас нагидало,
Як билину-траву.
Батька лихо забрало
На війну світову.

Ну-бо, ну-бо, ратники,
Надівайте ватники!
Правдою і вірою
Люби, браток,
Шинеличку сірую,
З брезенту поясок.
Прощайся із дрімотою,
Із дітками-дрібнотою,
З малими, з невеликими —
Їм сліз усіх не виплакати!
Із всіх зостанеться одна,
Нікуди не втече!
Як на шинель впаде вона,
То пропече!

Мати наша — солдатка,
Я, сказати, батрак.
Чай пили ми «вприглядку»,
А обідали так:
Як цибуля — то з нею,
А немає — дарма!
Ні шага за душею,
Ні скоринки нема!
А куди подаваться,
Що робить, що чинить?
Попід вікнами, братця,
Залишалось ходять.
Замітає стежинки
Снігу сивого мла,
Плаче, ніби дитинка,
Заметіль край села...
Зшій-но, мамо, торбинку! —
І сестриця пішла...

Де ти, чайко, літаєш?
 Ну-бо, стукни в вікно!
 Ти найкраща у зграї,
 Ти єдина давно.

Попід хмарами лине
 Дужий помах крила.
 А скажи, солов'їне
 Горло де ти взяла?

Скільки сили і хисту!
 Проти вітру борня!
 І на крилах сріблених
 Гасне золото дня.

Ходить вітер.
 То тихо,
 То учвал він побіг.
 Із старенької стріхи
 Перепурхував сніг.

А на тьмяних віконцях
 Дід Мороз рисував.
 Враз ударило сонце —
 Цілий світ зацалав!

Ніби вечором майським,
 Засвітились вогні.
 «Уставай! Піднімайся!» —
 Заграв гармоніст.

Угорі, над домами,
 Замаєв кумач.
 Ти не плач більше, мамо,
 Більше не плач!

Ти відчуй свою силу
 І сльози утри!
 У поміщика сміло
 Ти землю бери!

Ти, що бачила муки
В долі чорній, лихій,
Підійми свої руки
У промінні надій.

Підійми їх,
 Натруджені
Непосильним трудом,
Підійми їх,
 Заслужені,
Перед вищим судом!

Покажи їх
 Гартованим
У великих боях,
Покажи їх
 Згуртованим
За радянський наш стяг!

9

Зорі небо проклюнуть
І до ранку горять...
Час тебе, моя юність,
На дорогу обнять.

Ранок встав пурпурово,
Йде назустріч добі.
Не «прощай» —
«будь здорова!»
Говорю я тобі.

Я тебе, нетерплячу,
Провів по землі.
...Іншу юність я бачу
В гостях у Кремлі.

У всесвітньому бої,
Ворогам на біду,
Юність Лізи і Зої
Йшла в могутнім ряду;

Юність Сапі,
 Олега,

Юність справжніх людей,
Тих, що бачать далеко
Сяйво світлих ідей.

Тих, що сіли за парти,
При столах,
На лавках.
Вперше бачать на карті
Ту, що славлю
В піснях:

Всю — в промінні звитяги,
Всю — з великим огнем,
Всю — під пурпуром стяга
Над Московським Кремлем!

* *
*

Липень в пам'ять увійшов садами,
Літніх яблук білим розлиттям,
Віршами на честь Прекрасній Дамі,
Що читав я в білі ночі сам.

Устає, як вечір під горою,
Червень місяць.
День погожий гас,
Кременчуцькою мене махрою
Пригощали теслі в тихий час.

Навстіжень були всі вікна в домі,
Що недавно в пригорі устав,
І, неначе речі невідомі,
Він простори рідні оглядав.

ДІЛО ГУСТО ВРОДИЛО!

Діло густо вродило,
Невгамовне, ряспе.
Славно як закрутило,
Славно як, що мене!

І відпала турбота,
Став рядок до рядка.

Коли любиш роботу,
То робота легка.

Дай їй хід, щоб летіла,
Як перо вогняне...
Я люблю, щоб від діла
Аж гойдало мене,

Щоб гула моя пісня
У завязтій борні,
Щоб гілки благовісні
В ній цвіли весняні,

Щоб палали зірниці
Край живої води,
Де ночують синиці,
Солов'ї та дрозди,

Де над сині затони,
Відганяючи тінь,
Вранці вибіг червоний,
Озолочений кінь.

ЯК ДО ВЕРСТАТА, ДО СТОЛА...

Як до верстата, до стола
Упевнено підходжу я,
Щоб сила в заспіві була,
Щоб стала пісня гожою.

А що пак?

Заспів — над усе!

Роботу, як шитво, вести,
Та не с'як-так, як понесе,—
По совісті, по совісті!

А може, взять новий різець,
По-іншому загострений,
Рядок поставити в кінець,
Не відаючи остраху?

Мов стружку, думку закрутить
І повернути силою,

Рядок
 той
 східцями пустить,
Строфою,
 майже
 цілою?

Але пощо рядки ламать,
Споріднені
 з народними?
Навіщо це мені приймать?
Щоб стали
 вірші модними?

Та пісня, мабуть, і сама
Не зна, якою виллється!
Іще ж нема її, нема!
Іще ж вона в чорнильниці!

ЙОГО КРИЛОМ ЧЕРКНУЛА СЛАВА

Його крилом черкнула слава,
Коли вогнем піднявсь потік,
Коли при самій переправі
Обняв цю землю він навік.

Він ніби смертю кинув світу
Останній грізний виклик свій:
Попробуй землю цю схопити
Чи хоч оцей пшаток малий!

Його — нехай він лиш яруга —
Звемо справіку ми своїм.
Пусти по нім війну, як плуга,—
А він зостанеться живим!

Зламай його вогнем і сталлю
І проведи через бої,—
Лоза весною над проваллям
Сережки викине свої.

У провесняному безхмар'ї,
Прогнавши чорну каламуть,

Зйдуть квітки іван-та-мар'я,
Квітки російські зацвітуть.

Моя земля — життя всесиле.
Навколо себе подивись:
В огні війни її палили,—
Вона ще краща, ніж колись!

КРИТИКИ ВЕЛИКИЙ МАЮТЬ ГНІВ...

Критики великий мають гнів,
Що берізок я багато посадив,
І не тільки в заливних моїх лугах,
А і в віршах, у частушках, у піснях.

— Ну, й дарма,— кажу я їм,— дарма,
Таж краси за них любішої нема,
Таж Росія породила їх колись,
Таж в Росії побілились, завились!
І то суглинком проходять, то піском,
А на північ стеляться чагарником!
Перед ними тільки камінь, тільки лід,
Мертвий холод заморожує їм хід,
А берізка, смерті злій наперекір,
Хоч на крок, та проповзає із-за гір!

РОЗМОВА З САМИМ СОБОЮ

Не знаю, щó воно за диво,
Яка мене водила тьма!
Знов день промчався жартівливо,
А жаль його не жартома!

Журба, скипівши, серце тисне,—
Кого ж і тиснути журбі?
Щось же робив я, діло звісне,
А що? Скажи-но сам собі!

Ну, що я, справді, нині діяв?
Дай хоч малесенький парад!
Послав листа одного в Київ —
До друга...

Будь і з того рад!

З листом я запізнався дуже,—
Все якось часу не знайти!
І я, і він, і ти, мій друже,
Забули, як писать листи!..

А ще робив ти що, невтомний?
Усе повідай без прикрас!
Читав якийсь там одностомник.
Ну? Та нічого, все гаразд!

Нудьги там більше, ніж печалі.
А потім звався з клопотом:
Читав я віршик у журналі
З нудним рефреном: «Что потом!»

А далі що? Невже-бо знову
Кричати нам про ремесло?
Невже-бо справді наше слово
Заморським пилом занесло?

Невже у наші дні вогненні,
Дні вікопомних наших справ,
«Я помню чудное мгновенье...»
Ніхто між нами не читав?

У ЮНОСТІ В ГОСТЯХ

Сонце знов на порозі
Осява помело...
По знайомій дорозі
Я прибув у село.

Он тини та городи,
Он від тину лиш пні...
Із ріки прохолода
Йде назустріч мені;

Он танцює щаслива
Тополина юрба,
Грає озера грива
Віддалік, з-за горба!

Он... Це схоже на мрію!
Дуб мені закивав!
— Що, радіш?
— Радію!
Я такого й не ждав.

Рідний краю! З тобою
Давні згадую дні...
Обізвись хоч луною,
Юна зоре, мені!

Обізвись! Ти й сьогодні
Найдорожча в житті.
Покажи ясноводні
Береги золоті.

У луги, де присниться
Молодеча любов,
Лиш така провідниця
Проведе мене знов!

Відчепіться, тривоги!
Лиш з тобою в ладу
На квітчасті дороги,
На стежки я піду.

Пам'ятаєш? Водили
Коні на ніч колись...
Трави духом п'янили,
Тіні бились, вились.

Пам'ятаєш дрімання
І півсон наших нив,
Черемшини кружляння
І вишневий налив?

Пам'ятаєш? Хоч трошки
Пригадай, що було!
Пригадай, як волошки
Моє щастя несло!

Коли все розгубила,
Поможу тобі я.
Де так довго ходила,
Юна зоре моя?

* *
*

На калині високій
Зозуля кує...
Ой утратило спокій
Бідне серце моє.

У зеленому гаї
Я, подружки, їду,
Місце згуби я знаю,
А ніяк не знайду.

Любо з милим стояти
І в уста цілувать...
Знаю місце утрати,
А не хочу шукать!

ГРЕНАДА

Ми їхали тихо,
Ми мчались в боях
І «Яблучко»-пісню
Держали в зубах.
Ах, пісня та й досі
Дзвенить, як привіт,
Де буйного степу
Прославсь малахіт.

Та пісню — вітання
Далекій землі —
Возив мій товариш
З собою в сідлі.
Співав він, і слухав
Із подивом я:
«Гренадо, Гренадо,
Гренадо моя!»

Всю пісню напам'ять
Завчив він собі...
Відкіль було взятись
Іспанській журбі?
Від Харкова хочу,
Від Лохвиці знать:
— Давно по-іспанськи
Ви стали співать?

Скажи, Україно:
Це ж тут, серед жит,
Тараса Шевченка
Папаха лежить?
То звідки ж, мій друже,
Пісня твоя:

«Гренадо, Гренадо,
Гренадо моя!»

Він очі підводить
Мрійливі свої:
— Братухо! Я в книзі
Надибав її.
Ім'я це прекрасне,
Висока це честь,
Гренадська-бо волость
В Іспанії єсть.

Я хату покинув,
Пішов воювать,
Щоб землю в Гренаді
Селянам віддять.
Прощайте, знайомі,
І рідні, й сім'я!
«Гренадо, Гренадо,
Гренадо моя!»

Ми прагнули в бурях
Завчити навик
Граматику бою,
Гарматний словник.
І сонце вставало
І падало в млу,
І коні томилась
В дорожнім пилу.

Та «Яблучка»-пісні
Ми грали мотив
Смичками страждання
На струнах часів.
Де ж бо, мій друже,
Після твоя:
«Гренадо, Гренадо,
Гренадо моя!»

Скривавлене тіло
На землю сповзло,
Товариш уперше
Покинув сідло.
Від місяця смуга
Упала ясна.

І губи змертвілі
Шепнули: «Грена...»

До дальнього краю,
В надзорний ліс
Полинув товариш
І пісню поніс.
Відтоді не чули
Ні друг мій, ні я:
«Гренадо, Гренадо,
Гренадо моя!»

Загін не помітив
Утрати бійця
І — «Яблучко»-пісню
Довів до кінця.
Лиш тихо по небі,
Де змовкла гроза,
Скотилась на захід
Прозора сльоза.

Пісня новітня
По світу шумить,
За давніми годі,
Громадо, тужить!
Громадо, громадо,
Єдина сім'я!
«Гренадо, Гренадо,
Гренадо моя!»

КОЛИСКОВА

Передмова до п'єси

Всім, про що, як бідна дівчора,
Буржуазна марила дитина,—
Всім отим зустрінем край двора
Завтрашнього дня громадянина.

Килимом розстелим перед ним
Все, що в нас життя повідбирало,
Та малий тоді громадянин
Нам капризно скаже: «Цього мало!»

Многолітніх радощів сім'ї
На декаду вистачить од сили!
Скромні, бачите, батьки мої
В радощах не дуже розуміли!»

Гляне вдаль він поглядом ясним —
Світло як, як радісно, на диво!
Молода планета перед ним
Розправля подолки соромливо.

Гляне він в минулий день сумний —
Там жебрак зігнувся, як собачка,
Матюкається шахтар п'яний,
Мучиться і плаче вбога прачка.

І побачить він крізь морок цей,
Як ми вірили і воювали,
Як життя спокійне для дітей
Роботяги-предки здобували.

Батько й мати задрімали, сплять...
Грає ранок крізь запону сиву...
І, нарешті, змучена земля
На дорогу виплива щасливу.

Сергій Сергєєв-Ценський

МЕЖА ЖОРСТОКОСТІ

Спокійно кажуть нам, що в перший день війни
Людей загине десять мільйонів
Без крику й стогону, без довгих сконів —
У попіл враз обернуться вони!

Ліси й гаї,— і в них життя квітує! —
Як чорний дим, підіймуться до хмар!..
Спокійно кажуть нам: такий пожеар
Земля уперше на собі відчув.
І це — у перший день... І другий надійде...
І третій... І четвертий... П'ятий...
І як же сміє жить серед живих людей
Той, хто це каже нам, проклятий?
Країнам смерть готовити в спокої,
Усе велике гризти, мов іржа,—
От, от вона, жорстокості страшної
Межа!

ТОСТ НА НОВИЙ РІК

1

В Америці хотіли запусити
Свій місяць, до м'яча подібний.
Не вийшло діло! Та ми крок цей хибний
Великодушно можемо простити.
На атомній основі криголам
Ми спорудили й «Леніним» назвали,
Він — опір проти хижкої навали.
У боротьбі за мир він служить нам.

Максим Рильський, Костянтин Симонов і Мухтар Ауєзов
серед учасників декади казахської літератури і мистецтва
у Москві. 1958.

Максим Рильський, Олександр Твардовський і Павло Тичина.
Москва. 1960.

Максим Рильський і Олександр Прокоф'єв.
Початок 60-х років.

2

Безкровну здобули ми перемогу
 На підступах до славної мети,
 Верстаємо незнану ми дорогу,
 Якою всім народам би іти.
 Не нищити, а створювать багатства,
 Не нищить, а виховувать людей,
 Які б з дитинства прагнули до братства,
 До миру й світла, до ясних ідей.

3

Хай рік Новий несе нам не війну,
 А цілий ряд нових звияг безкровних:
 Ми ж не дарма зорали цілину
 Не тільки степу, але й сил духовних.
 Початок зроблено, і ми йдемо, брати,
 Ходою семимильною... Бажаю
 Від всього серця рідному я краю
 У височінь зі дня у день рости!

4

Іще бажаю з вірою палкою
 Вам праці й волі, дочки та сини,
 Щоб рік Новий могутньою рукою
 Розвіяв тінь всесвітньої війни!
 Кінця не буде мукам і погрозам,
 Коли померкне світлий день ума.
 Тож я підношу тост: хай згине тьма,
 Нехай землею володіє розум!

Анатолій Софронів

* * *

*

Люби Україну, люби Україну —
Як міцно це в душу ввійшло;
Люби Запоріжжя, люби Полтавщину,
Де в вишнях біліє село!

Люби Україну... Дніпро, ніби море,
І Київ у зорях-вогнях;
Про зіроньку сино, про вільні простори
Співають дівчата в садах.

Люби Україну... Як сину Росії
Слова ці найближче мені;
Люблю я братів своїх, ніжних і сильних,
В їх чистім гарячім огні.

Які ми дороги верстали грозиво,
В яких ми кипіли котлах!
І горе і радість, і думка і слово —
Було все на рівних пайках.

І помста нещадна, і мука утрати
Не згаснуть за день і за рік.
Усе, що повинні ми в пісню зібрати,—
Було це! І разом! Навік!

Історія наша — з дитинства, з коліски.
І кров, що лилась на пшеничних полях;
Усе, що тепер піднеслиobelіски,—
Усе, як брати, ми ділили в боях.

Цвіти, Україно! Ми — діти Росії
І в мирнім змаганні з тобою брати;
Дніпро перед нами широкий синіє,
Красивий і вільний, як ти.

Цвіти, Україно! Хай зорі палають
В мартенах гарячих, в електровогнях!
Хай дзвінко співають дівчата у гаї,
Хай радість живе на пшеничних ланах!

Палке наше серце, любов і надії
Прийми, Україно, в столиці своїй!
Хай полум'я дружби довіку ясніє,
Як сопячний промінь, нетлінно живий!

Степи наддніпрянські, поля і долини ---
Все краще цвісти їм і жити!
Люби Україну! Люби Україну!
А як же її не любить!

Олексій Сурков

* *
*

Щоб розбудити всі народні сили,
Потрібен був Жовтневий світлий грім.
Нас очі Леніна ясні збудили,
Як очі батька, поглядом своїм.

І запалала непогасним світлом
Далечина майбутнього крізь час,
Побачили ми рідний край розквітлим,
Новий відкрився, вільний світ для нас.

Немов нам знято із очей завісу,
Заграло сонце чисте крізь туман.
Так мандрівця крізь вогкий морок лісу
Зове в неznані далі океан.

Так у безкрилих виростають крила,
Коли їх кличе в синь височина...
І стала нам до краю зрозуміла
Віків минулих мрія осяйна.

* *
*

Життя, вважай, пройшли ми непогано,
Здійсняючи нечувані діла.
Нову епоху, дар новий нам дано,
Якої вся історія не зна.

З минулого, як із тюрми тісної,
Ти вирвався у безмір майбуття.
Неначе звуки пісні молодої,
Дзвенить твоє оновлене життя.

Всі землевідкривателі, гадаю,
Не стільки верст пройшли по цілині,
Як ми, йдучи від краю і до краю,
Що їх Колумб не бачив і вві сні.

В новім житті, і сонячно й грозиво,
Ми ідемо, — так не було до нас!
У кожному мить родитись має слово,
Щоб визначити наш великий час.

Яка це радість — існувать на світі,
Світ молодити і старе крушить,
Коли за все на світі ти в одвіті,
Коли твої — година кожна й мить!

І ми нікому не відступим права,
Як мандрівці, відкривачі шляхів,
Всім показать, що комуніам розцвів
У завтрашнім, немов зоря яскрава.

* *
*

Уже і старість нависа над нами,
Густішає волосся сивина.
Освітлена похідними вогнями,
Нам комунізму сяє далина.

Щоб сильними робочими руками
Змінити долю рідної землі,
Назвали ми себе більшовиками,
За сонцем Леніна пішли в імлі.

Не полічити зустрічі й розлуки,
Яких зазнав серед боїв солдат.
В сімнадцять літ гвинтівку брали в руки
І в сорок ми стискали автомат.

Давали відпочити нам лиш привали,
А далі знову ми ішли в огні.
Ми три десятиріччя воювали
(Ідилій не буває на війні).

Роки, як тижні, линули у праці,
В безсмертя люди узяли квітки,
Щоб не гультьяйством марним розважаться,
А тридцять років жити насправжки.

На нас, як ворог, чатувала втома,
А ми, проте, не піддавались їй.
Була в дорозі нашій невідома
Спокійна тиша безтурботних мрій.

Але гіркі нас не гризуть докори,
Солдатський шлях з нас кожен полюбив,
Ми про спокою безтурботне море
Не мріяли серед бентежних днів.

Коли б сама ішла у руки слава,
Сама спадала з неба благодать,
Історія позбавила б нас права
Наш труд невпинний подвигом назвать.

Ми подолали часу самовластя,
Пал юності навік взяли ми в путь,
І в нагороду ми дістали щастя
Розвідників, що попереду йдуть.

МАРШ КОМУНІСТІВ

Нас тридцять шість мільонів
На всіх континентах землі.
На нас не жаліли патронів,
Кати нас палили злі.

Нам смерть, як ласка, давалась,
Труїла нас клевета,
В болото чорне топталась
Священна наша мета.

Та нам часи новоденні
Довірив трудящий клас,
Вожді наші Маркс і Ленін
В огні гартували нас.

Ми спілка мужніх загонів,
Неначе сталь, в нас хода.

Нас тридцять шість мільйонів
В колонах армій труда.

Нас тридцять шість мільйонів,
Поставлених в лад стрункий,
Рішучих ми й невгамовних
Ведем за собою в бій.

Всі сили віддати народові
Велять завіти вождів,
Ми вивели на свободу
Громаду смілих бійців.

Встає громада сталевая,
Червоним гартом міцна,
На жовтень ряди рівняє,
У єдності вогняна.

Всі блага правих законів
Нехай сяють, мов стяг!
Нас тридцять шість мільйонів,
Борців за щастя в віках.

Ми, тридцять шість мільйонів,
Комунізм, комунізм землі несем!

Микола Тихонов

* *
*

Сокира, куля, мотуз і вогонь,
Як слуги, кланялись і йшли за нами,
І в кожній краплі спав потоп.
Крізь дрібен камінь проростали гори,
І в прутику, розчавленім ногою,
Шуміла чорнорука рать лісів.

Неправда з нами їла і пила,
За давнім звичаєм гуділи дзвони,
Монети всі утратили свій брязк,
І діти не жахалися мерців.
Тоді уперше навчилися ми
Прекрасних слів, гірких і безпощадних.

«ЦІНАНДАЛІ»

Я пройшов над Алазанню,
Над потоком водяним,
Сивим, ніби спогадання,
І, як пісня, молодим.

До радгоспу «Цінандалі»
Вже осіння йшла мора,
Наді мною пролітали
Птиці темного пера.

Перед мене, де причали
Виноградарських човнів,
Мудреці людей навчали,
Щоб життя цвіло, як спів.

Розливався плин чудовий,
Щоб печаль розбити впрах:
Чорний, жовтий, пурпуровий,
По знайомих погребях.

Але буйними шляхами
Ідучи у тишині,
Щоразу лице те саме
В склянці бачив я на дні.

І в гаях, де пахне зілля,
Серед скель, як сон, легких,
Я думок тяжкою сіллю
Посипав безжурний сміх.

Це тому, що веселиться
Й лист, опалий з віт густих,
Це тому, що оселиться
Я б не міг в краях оцих.

Це тому, що перехожий,
Перебіжний, ніби тінь,
Ні на скелі я не схожий,
Ні на пуц густу глибінь.

Я пройшов над Алазанню,
Над примхливістю води,
Сивий, ніби спогадання,
І, як пісня, молодий.

СЬОМЕ ЛИСТОПАДА 1941 РОКУ

Ізнов над гордим Ленінградом
Зірок жовтневих льот,
Ізнов гримить залізним градом,
Нам салютує флот.

Ізнов веде перекликання
Великий рідний край,
Ізнову кличуть до братання
І море, й степ, і гай.

І нам дзвенить з висот багряних
Моторів рідних дзвін,

Горить багнет чотиригранний
Між танків і машин.

І над усім, ясна й рум'яна,
Родині всій глава,
Як мати гордого титана,
Підноситься Москва.

Та грізне силою своєю
Це свято на Неві.
Тепер гримить салют над нею,
Як залпи бойові.

Не світиться багнет багрянний
Між танків і машин,—
У крові німця окаяній
Темніє нині він.

І всюди мовою дзвінкою
Луна гримить стократ:
«Москва! Ми йдемо із тобою!
З тобою, Ленінград!»

ПІСНЯ ПРО ДРУЖБУ

Йшов боєць хребтом Кавказьким
Через кригу й тучі,
По снігу глухим та в'язкім,
Повз недобрі кручі.

На верьовці повисав він,
Зневажав безодні,
І лихі ночівлі знав він,
Чорні та холодні.

Розважав себе казками,
Частувавши німця,
Танцював поміж снігами,
Тільки щоб зігріться.

А спочинку час надходив,
То, щоб шанували,
Для абхазок він заводив
Пісню з-під Уралу.

— Скоро німця будем гнати?
— Так! — казав він, — скоро!
— Як у горах воювати?
Вам до серця гори?

— Географія чудова,
Подивитись любо,
Тільки назви — що не слово, —
То нагрівш чуба.

По-грузинському за місяць
Він співать навчився,
Друг у нього був — тбілісець,
В рік один родився.

Так осінній час пролинув,
Сніг почав крутити,
І з хребта він німця скинув,
Друг — поліг убитий.

Працював він де? — В Руставі...
— Що воно, сказати?
— Там завод великий ставить
Грузія завзята.

— Схоже це з Уральським краєм! —
Відповідь він кинув. —
Голову війні зрубаєм —
Стану я на зміну.

Те, що друг почав мій милий,
Мушу я скінчити... —
І пішов ворожі сили
Серед гір косити.

Де не був він з лютим боєм,
Де бівак не ставив...
Та зустрів тепер його я
Техніком в Руставі.

РУСТАВІ

На рівнині кам'янистій,
Де бур'ян повпвся дикий,

Де розсипались уламки
Нерозгадані віків,
В майський день прийняв я в душу,
Щоб лишилися там навіки,
Хрускіт каменедробилок,
Шумні розсипи гудків.

Перестук сковзучих кранів,
Строгих стін струнка навала,
Хрип тяжкий землечерпалок,
Паровозів синій дим,—
Так-от Грузія бетону,
Так-от Грузія металу
Воздвигала свій Руставі
І зростала разом з ним.

Передач далекі щогли
В полі стали силачами,
В сизім мареві ховали
Плечі, чорні по краях,
Над землею виноградів,
Над гарячими горбами
Риси домен і мартенів
Виростали на очах.

Місто блиском черепиці
Прославляло дивні зміни,
І гаї одважно бігли
Через пагорби й яри,
Де шипіли бризки піни
Край биків суворостінних,
Падав світлий дощ весняний
В воду темної Кури.

Те, що я тут серцем бачу,
Скоро з'явиться на очі,
Сталь руставська враз поллється,
Створить річку вогняну,
І шофер проїжджим скаже
У степу посеред ночі:
— Там он світиться Руставі! —
І покаже вдалину.

Як пригадують солдати
Стежку слави бойової,

І дивись — перед очима
Давніх битв огонь воскрес,—
Так зібрались ветерани —
Гордість Грузії ясної —
Ті, що ставили Ткварчелі,
Що воздвигли Ріонгес,

Що скоряли силу Храмі,
Неприручену вовчицю,
Від Тбілісі до Самтреді
Довгі проводи тягли,
Доти ставили край урвищ,
Де граніт ламає криця,—
На Вовній на Грузинській,
Як недобрі дні прийшли.

Дружба ленінська народів
В цій рівнині запалала,
Ніч історії пробили
Ці-от люди запальні.
До майстрів прийшли грузинських
Враз майстри з висот Уралу,
Ті, що знали дні Тагіла
І челябінські вогні.

Хай із травня хмар шовкових
Світляна пролеться злива,—
У братів, казахів мудрих,
Славна приказка одна:
«Коли велетня ти хочеш
Народить на світ щасливо,—
Пелюшки роби великі
З дорогого полотна».

І тепер, коли рівнина
Вся гримить і вся лунає
В цей травневий, бірюзовий,
У такий натхненний час,—
Бачим ми тебе, Руставі,
Слово з серця виникає:
«Гордий велетень прекрасний
Нині родиться у нас!»

Мені здається — я стрічався з ним
Уже не раз: на Ріонгесі, може,
В Тквібульських шахтах — з сильним, молодим
І любленим, як це такому й гоже.

А може, я його недавно стрів
В полях колгоспних десь на Алазані,
Чи, може, з комсомольцями летів
Сьогодні він на кінському змаганні.

Чи в горах у Сванетії колись
В шатрі зо мною поруч він спинявся,
Або на Красній площі він як гість
Парадом юним щиро милувався.

А може, промайнуло у пургу
Його лице під капюшоном білим
В окопах десь чи просто на снігу,
Пороховим притрушеному пилом.

Не знаю я, — та погляд цей прямий,
Легку ходу цю і широкі плечі
В Тбілісі я стрічаю між людей,
Вертаючись додому, кожен вечір.

Ні! Сказане — це тільки витвір мій,
Його не стріти жодною порою:
Навіки вріс у п'єдестал він свій
В саду великому, що над Курою.

Борис Дзнеладзе... він із перших тих,
Із комсомольців Грузії нової,
На бій він вийшов попереду всіх,
З дитячим серцем, з мужністю героя.

На місто він зорить з височини
Тих літ, коли він стяг підняв народний,—
Тому я бачу образ цей ясний
У комсомольським племені сьогодні.

РАЙДУГА В САГУРАМО

У двох стояла ступенях
Та райдуга двоїста,
Як міст на казкових биках,
Дорога дружби чиста.

І золотистий дощ кипів,
Воложив лист багрянний,
І кожен там листок давенів,
Од сліз веселих п'яний.

Від щастя надміру хмарки
Узгір'я обнімали,
Арагва помахом руки
Людей усіх вітала.

А вже ішов за Горі грім,
Там небо ліловіло,
Крилом фазана вогняним
Землі світилось тіло.

І світ навколо ріс і ріс,
І райдуга сіяла,
Немов серцям величний міст
Для дружби прокладала.

СНИ АСПІНДЗИ¹

Все в камені тяжкому,
Ріка — як лезо бритви.
Нас секретар райкому
Привів на поле битви.

І так оповідав він,
Як битва бушувала,
Неначе в битві давній
Він сам був генералом.

¹ У битві при Аспіндзі 1770 року грузинський цар Іраклій розбив полчища турків. Тмогві і Хертвісі — древні фортеці в тому ж міжгір'ї. Вардзіа — печерне місто цариці Тамари. Аспіндське міжгір'я — міжгір'я непастанних битв за давнини.

Міжгір'я, що лежало
По ліву руч і праву,
Враз ніби застогнало
Аспіндзи днем кривавим.

Неначе знов квітучі
Топтались виногради,
Знов у Куру із кручі
І кінь, і вершник падав.

Вночі ж, як місяць вийшов
Єдвабно-золотистий,
Кура шуміла тихше
Крізь сутінок імлістий.

Над баштами Хертвісі,
Над чорним муром Тмогві
Йшов місяць в сонній висі
Понад руїн безмов'ям.

На колодки, як дома,
Ми під садочком сіли;
З секретарем райкому
Йшла мова про засіви,

Про ниви верховинні,
Про кіз нову породу,
Про те, що всюди нині
В районі їх проходитьь.

І він сказав: — В печернім
Вардзійським місті славнім
Згадали ви, напевне,
Про виноград наш давній.

На фресках малювали
Його митці недаром, —
Тож ми відродим дбало
Той виноград Тамарин.

І через рік ми з вами
Вияєм наллємо роги... —
...Йшов місяць із хмарками
Отим міжгір'ям строгим.

Нам снилися всі війни,
Що з давніх книг їх знати,
І гомін неспокійний,
І коні, і солдати.

З секретарем райкому
Століття говорили,
Всю ярість битв знайому
Ці береги містили.

Він будівник і воїн,
Йому від дум не спиться.
Він знає: за рікою
Й тепер лежить границя.

І вітер в п'ятмі чорній
Так дише неспокоєм,
Як в щілині дозорній
Уранці перед боем.

ТРАВНЕВИЙ РАНОК

Гул лавин неначе сниться,
Пролетів — і зник як стій.
Знову Гуд-гора димиться
У мережці хмар легкій.

Знову велетні-крижини,
І метелиця мете.
Койшаурська ген долина
У підвіжжя гір цвіте.

Знову скель громаддя дике,
З перевалу даль ясна,
І морозець невеликий
Відсвіжає щоки нам.

Знову бачу я країну
Ветеранів крижаних.
Встав Казбек — і хмарну піну
Стер із вусів вікових.

Цілувать він ніби хоче
Перехожого в уста —
І братів своїх молодших
Озирає він неспроста.

Що вам наші переміни!
От ви дивитесь туди,
Де в зелені йде долини
Буйна хвиля череди.

Як жива тремтить гирлига
В білім клекоті отар,
Спіг скрипить, і стогне крига,—
Тільки вись уже не та.

По-новому ліловіє,
По-інакшому зітха...
Без погон шинель темніє
На плечах у пастуха.

До жени — і будеш знати,
Де пастух той побував,
Як ходив він на Карпати,
Як під Віднем воював,

Як всі бурі заридали
Круг Казбекових ланів,
Як грудьми він рідні далі
У негоду заслонив,

Як він мріяв у поході
Знов прибуть до полонин,
Де тепер стада він водить,
Гордовитий слави син!

Друзів має він так само
Гордих, жвавих, бойових.
Різнобарвними стьожками
Груди скрашено у них.

Ти, Казбек льодявоплечий,
Оціни їх, зрозумій,
Що пишатись не до речі
Перед цими-от людьми.

Н. Михалюк.

Руки збиральниці чаю.

~~Видовище, як дівче нам тепер,-~~

~~Я бачив їх не в~~

~~Видовище, як дівче нам тепер,-~~

~~А там, де перемог не~~

~~там, де простуче перемог тропного~~

~~Колгосп, що зветь його „мільонер“.~~

~~Я бачив їх не в шумовинні дою,-~~

~~Той приклад, що на дівчий з'явився тепер,-~~

~~Я бачив їх не в клеточинні дою,-~~

~~Тя зривок праці, звичної тепер,-~~

~~А там, де перемог де тропного~~

~~Колгосп, що зветь його „мільонер“.~~

Я бачив їх не в клеточинні дою,-

~~Тя зривок праці, звичної тепер,-~~

Той надвіє праці, звичної тепер,-

Там, де простуче перемог тропного

Колгосп, що зветь його „мільонер“.

(Далі)

І признайся без образи —
Нащо славному жалі! —
Що таких людей ні разу
Ти не бачив на землі.

І Казбек нам усміхнувся
З гір вояцької юрби,
І Казбек немов хитнувся
До пастушої тропи.

Над шинеллю військовою
Звивсь туман із верховин,
Сніговою пеленою
Пастуха окутав він.

І здалося — в ту хвилину
Обнялись вони, брати:
Із солдатом з полонини
Сніжний маршал висоти.

РУКИ ЗБИРАЛЬНИЦІ ЧАЮ

Я бачив їх не в клетотинні бою, —
Той подвиг праці, звичної тепер, —
Там, де простув перемог тропою
Колгосп, якому назва «Мільйонер».

Немов з листочками ті руки грались,
По вітах пробігаючи тонких,
Що в світі найніжнішими здавались.
Помітив тільки я тих рук смаглявість,
А швидкості не описати їх.

Отак напам'ять пальці піаністки,
Літаючи, неначе ластівки,
По клавішах, — стинають низько-низько
Мелодії печальної листки.

І падають у русі безупиннім,
Неначе в кошик зелен дощ летить,
Листочки із жилками-павутинням,
Мов ста ножами зрізані умиць.

Як ластівки, над темним чайним морем
Літають руки у жаркій імлі
Кущів зелених, що заснули в зморі
На добіла розпеченій землі.

І чи Москва круг мене величава,
Чи в дальній я ферганській чайхані,—
Ті руки бачу. Наша світла слава
Їх гартувала в трудовім огні.

Борис Турганов

НАШЕ ДІЛО ПРАВЕ!

Гримлять ворожі танки
З усіх шляхів,
Та вранці на світанку
Ми стрінем ворогів.
Ні вліво, ані вправо
Іти їм не дамо.
Наше діло праве —
Ми поб'ємо!

Летять сталеві зграї
Фашистам в лоб,
По ряду ряд зростає,
Тачанки мчать в галоп.
Ідуть полки, і славу
Вперед ми несемо.
Наше діло праве,
Ми поб'ємо!

Недовго чорним гадам
Повзти повзком, —
Роздаavimo прикладом,
Розтопчем каблуком.
Палким потоком лави
Фашистів заллємо.
Наше діло праве —
Ми поб'ємо!

СТЕПОВОЮ ТИРСОЮ...

Степовою тирсою
З-понад Дін-ріки
Мчаться кіньми бистримми
Браві воляки.

Линьте вдалеч, коники,
По дзвінкій землі,
Бийте сміло ворога,
Блискавки-шаблі!

Наші луки вольнії
Не дамо топтатъ,
Козаки червонії
Вміють воюватъ!

...Степовою тирсою,
По шовку-траві
Мчаться кіньми бистрими
Хлопці бойові.

Майорить загравою
Наш червоний стяг,
Вкрите військо славою
По усіх краях.

ЩЕ УДАР!

Наш ворог злий,
суворим гнаний голодом,
Вчиняє опір, б'ється де-не-де.
Товариші! Удармо міцно молотом!
Ще удар, і з черепом розколотим
Він упаде — у прах він упаде!

Впаде у прах! Розтоптаніми зміями
Поляжуть клятї у жадану мить.
Удари всі відбити ми зуміємо,
Все людство в нас вдивляється з надїями,
Наш путь вперед —
і нас не зупинить!

Вперед, брати!
Шляхами многотрудними
Рушаймо у майбутнє золоте!
Розправмося з коричневими трутнями!
Уже встає над фронтівими буднями,
Уже зоря сподівана цвіте!

Встав зоря, палає перемогою,
На сході грає сонячний пожеар!
Бійці, до лав! Єдиною дорогою
Ми рушили — дамо ж рукою строною
Удар катам —
іще один удар!

Іще удар! Нам сонце світить золотом,
Що ми створили — вік не пропаде!
Товариші! Удармо міцно молотом!
Іще удар, і з черепом розколесим
Звір упаде — він скоро упаде!

Цей цвинтар
за людські строгіший, може!
Благослови
сталеві імена!

ВИНО

Я знаю,
це тяжка відрада,
а не легкого щастя мить,—
сочисті грона винограда
рукою впертою чавить.

Мовчить вино.
Спливають роки
в похмурім погребі, як дим,
аж поки міць в густім сиропі
заграв
жаром золотим.

Виноторговці — балакливі,
од них п'яніє голова.
А я, письменник терпеливий,
як музику, таю слова.

Я навчився їх звучання,
мов скарб, ховати у льохах.
Чим витриваліше мовчання,
тим річ дивніша на устах.

ФРУКТОВА ВЕСНА ПЕРЕДМІСТЬ

Роз'їзд,
товарна
і митни́ця.
І враз, покритий сяйвом рос,
тікає вниз од залізниці
в диму веснянім абрикос,
рожевий ще,
а не зелений.
І тут,
над видихом свистків,

де паротягів дух огненний,—
прозорий холод пелюстків.

Депо гримить
 немовчним хором,—
а в вікна, мимо перепон,
тичинок золотом прозорим
рожевий куриться циклон.

І на візницькому дворі
хомут і віжки на паркахі
втопають у сріблястій грі,
як у хвилястім океані.

Депо,
 конюшні
 і домки,—
усе в буйнім цвітінні тоне,
приторкнувшись, пелюстки
зненацька божеволять коней.

ВКРАЇНА ГЛУХО ХВИЛЮВАЛАСЬ

Як швидко все те проплило —
Вже й січень зупинивсь на грані.
Начальник станції у скло
Крізь бідні дивиться герані.

Якихось паровозів дих,
Якихось ешелонів волок,—
І на площадках голубих
Голоблі піднято двохколок.

На кукурудзах сніг повис,
І памороззю вкриті дачі.
На схід якийсь кавалерист
По шпалах
до зорі проскаче.

Летять теплушки в тьму і дим,
Місточки голови зривають.
Румун в буфеті крижанім
Од віспи чорної вмирає.

Він мертвій матері сказав,
Що лікувать його не пізно.
І в неопалений вокзал

Впливає місяць
Ясно й грізно.

Сліпець частушки бубонить,
І «яблучком» рокоче ліра.
Начальник станції лежить
В землі край власної квартири.

Як перше, дивляться у скло
Крізь кисею
Його герані...

Як швидко все те проплило —
Вже лютий зупинивсь на грані!

ДОЩ

У листя
з прозорого ситцю,
у хмари,
залитої світлом,
як легким дощам не проситься
в районі, де соняшник квітне?

Донбас на хвилину
став ясним —
по саму Ясинувату
всі вишки,
всі шахти
в Донбасі
від теплих дощів
синюваті.

На вугілля
кінь там ступає,
несміливо ставлячи ногу.
Скажіть —
він осліп до краю
чи, може, забув
дорогу?

Дощу золотаві краплини
так близько —

дістанеш руками!
Поглянь, вагонетка як пливе!
Шахтарка яка
 перед нами!
Лиш промінь майне перебіжний —
і зараз же
в хмарі слабне.

Усе це в житті
 таке ніжне,
таке у книжках
 незграбне!

СВЯТО КІНЧАЄТЬСЯ

Життю не встигнути за нами.
Іще оркестр гуде в ушах, —
а перехожі з прапорами
 з маніфестації
 спішать.

Ще пряники у місцевкомі
з двох до дев'ятої дають,
іще трамвай
не дався втомі
і не свою
верстає путь.

Іще печуть, збивають, шкварять,
заварюють китайський чай,
та морщиться
дитячий шарик,
життя свого відчувши край.

А зірку управдом здійсмає
(вживемо
прозаїчних слів)
і до травневих свят ховає,
а може,
 до жовтневих днів.

МАЙСТЕРНІСТЬ

Як форма у твоїй ще волі
і досвіду
дано рости, —
на пристраснім гончарнім колі
невтомно
всесвітом
крути.

Світ незакінчений,
незрілий, —
постав його на п'єдестал
і затинай у щоки сміло,
щоб він із глини
мислю став.

ЗАГЕС

Ковпачки церков.
Як на узліссі
ржава пилка,
деренчить
зурна.
Хоч, по правді, п'ятий день в Тбілісі
я й не бачив
продавців вина.

Надо мною,
в далечі зеленій,
над розмаєм виноградних гір,
золотаву руку
зносить Ленін
замкам прібсивим наперекір.

Він неначе підіймав завісу,
і ставав простішим та ясним
синій сніг
на урвищі за лісом,
етажерки селищ
попід ним,
кукурудза
в сірих загорожах,
над льодами

хмарки волокно.
Звісна річ, повітря — найсолодше,
найдивніше на землі вино.

ЦВІТУТЬ ГОРТЕНЗІЇ В БАТУМІ

Краплі неба провисають
в синіх кетягах-шапках —
над легкими парусами
при скелястих берегах,
над цистернами
і свистом
мандрівних
кондукторів,
над маїсом буйнолистим,
що відкочується в рів,
над жарким зеленим горном
мерехтливої землі,
над країною, що в горах
залягла у тихій млі.

Ти в воді;
як темна туча,
грає нафти синизна.
Цвіт гортензії пливучий
риба

ловить
срібляна.

Море стелиться димами;
моря нафтовий розлив
мов закидати шапками
синій берег

захотів.

Ти виходиш,
ти сердита:
подивіться,
що за бруд!

Кажуть — з нафти
Афродіта
народилася отут.

КРАСА

Тиша церков і узор легкокрилий
квітів гарячих на вітах бузка,—
всі тебе, Києве, звикло хвалили
ще від Батия: краса яка!

Та в яблунової сніжності ранки
орд войовничих вривався крок,
і над Дніпром котили тачанки
золото взяте і жінок.

І, перебігши зміясто по клоччі,
з двору до двору пожар ішов,
пахло горілим серед ночі
золото овочів і церков.

З бант і дзвіниць у багаття криваве
падали люди — не знать чому,—
і не для власної ж, певне, забави
чорні мости зривались у тьму.

Ми теж на крилах війни влетіли
в заграву тьмяну і в дим тяжкий,
але негайно взялись до діла
і «на красу» вставляли шибки.

Ще від Батия красу твою злеглу,
Києве, славлять на всі лади.
Хлопці ввійшли в Золоті,— і цеглу,
камінь та фарбу везуть поїзди.

Стріла музикою на вокзалі
хлопців бравих юрба гомінка,
Хлопці примружились і сказали:
— Глянь, а й справді краса яка!

Знісшись у хмари лісом риштовань,
взявши інструмент, який там слід,
в синє, синє, як синя повинь,
перефарбовуємо небозвід.

Хай по небу летить і мчиться
синє сяйво і світ новий,
хай виблискує наша столиця,
перша опісля Москви.

Радіо
Майорові своєму.
По передньому зачулось краю,
Чує фронт
І вся велика Русь:
Я горю,
горю
і не згораю.
Я горю,
горю
та не здаюсь.

ЧЕТВІРКА

Їх четвірку кожен знає,
тільки й чуть серед розмов:
Іваненко,
Іванбаєв,
Іванідзе,
Іванов.

Бойовий отой гурточок
подавив, як чобітком,
вогневих чимало точок,
не рахуючи вже ком.

Крізь мороз, дощі і роси,
на снігу і на траві
німчуру вкладали в стоси
наші хлопці бойові.

Суму складено велику:
німців — тисяча і п'ять,
італійців — тих без ліку,
а румунів — що й казать!

Кожен з них і вміння має,
і гарячу має кров,—
Іваненко,
Іванбаєв,
Іванідзе,
Іванов.

Виручав герой героя,
ще й на посміх беручи.
Спить один — говорять троє
все про нього уночі.

І любов свою, хоч доля
іншому її дала,
називають троє — Льоля,
а четвертий зве — Лола.

Поховати їх несла
всім німецьким брехунам,
не до серця-бо могила
нашим друзям-воjakам.

Смерть усюди їх минає,
і воюють знов і знов
Іваненко,
Іванбаєв,
Іванідзе,
Іванов.

У ПОЛЬОВОМУ ТАБОРІ

І сниться їй той син Іван
І уродливий, і багатий,
Уже засватаний, женатий —
На вольній, бачиться, бо й сам
Уже не панський, а на волі.
І на своїм веселім полі
Удвох собі пшеницю жнуть.

Шеєченко

Комбайни сплять.
Пшениця спить.
А місяць із небес бездонних
по нивах, як алмаз, біжить,
по людях
і комбайнах сонних

Заснуло поле сном міцним.
Лиш,
в місто відрядивши сина,

чекає,
все думками з ним,
не спить колгоспниця єдина.

Здається їй:
вже прибули —
він вчений,
вчена й молодиця —
і всім селом вони пішли,
де грає золотом пшениця.

ХАЗЯЄЧКА

Темніє,
хоч іще не пізно.
Грудневий вечір тут як тут —
у кузні, що горить залізно,
де слово має
чесний труд.

А від млина,
де мерзлі плеса,
лунає гомін трудовий,
ріка
на бистрі лля колеса
з-під криги струм холодний свій.

На в'їзді стукають копита.
Там, де новий будують дім,
де унизу верба підмита,
рокоче

дерев'яний грім.
У кузні
подих жару й диму...

І ти —
п'ятьох дійшовши літ —
палкими дивишся очима
на темний сніг,
на ясний світ.

Отак гуде
країна завше,
усе твоє
в просторах цих,

своїх багатств іще не знавши,
проте ти зовсім

певна в них.

В підшитих валянках повстятих,
надівши сорок спідничок,
стоїш ти край дверей рум'яних
міцний
капусти
качанок.

МИЙДОДІР

Простирала
Повтікали,
Ковдра — з ними за поріг
І подушка,
Мов скакушка,
Мов та жаба-скрєкотушка,
Пострибала, хоч без ніг.
Я за свічку —
Свічка в пічку!
Я за книжку —
Утекла
І під ліжко
Залягла!
Хочу я напитись чаю,
Але що це? Сам не знаю!
Самовар мій, повний вщерть,
Утікає шкереберть!

Що зробилось?
Що зробилось?
І від чого
Все кругом
Підхопилось,
Завертілось,
Закрутилося млинком?

Утюги
за
чобітками,
Чобітки
за
пиріжками,

Пиріжки
за
тарілками,
Кочерга
за
пояском —
Все літає,
Утікає,
Що аж курява стовпом!
Тут із маминої спальні,
Клишоногий і кривий,
Вибігає умивальник
І кричить мені, страшний:

— Ах негарне, нечупарне,
Неумите поросятко!
Чорне, ніби сажотрус,
Ти на себе подивись:
В тебе вакса за ушима,
В тебе клякса під очима,
В тебе руки — гидко взяти!
Тож від тебе й штаненята,
Сміх сказати, штаненята
Геть від тебе подались!
Рано-вранці на світанку
Умиваються качата,
Кошенята, й мишенята,
І жучки, і павучки.
Тільки ти не умивався,
Замазурою zostався,
І втекли від замазури
І штанці, і чобітки.
Я — Великий Умивальник,
Славнозвісний Мийдодір,
Умивальників Начальник
І мочалок Командир!
Тільки тупну я ногою,
Тільки крикну: «Воювать!» —
У кімнату цю юрбою
Умивальники влетять
І загавкають, завиють,
Заскрегочуть, завищать
І брудного замазуру
Всі ухоплять чимскоріш,

Просто в річку,
Просто в річку
З головою полетиш!
Стукнув він у мідний таз,
Закричав: — Кара-бараз!

І щітки попідбігали,
Задирчали, затріщали
І давай мене вмивать,
Ще й приказувать:
— Я бруднулю м'ю, м'ю,
М'ю носа, м'ю шию,
Ти, бруднуле, не забудь,—
Чистим, чистим, чистим будь!

Тут і мило підлетіло,
З мила піна потекла,
І шуміла, і шиніла,
І жалила, як бджола!

Я від губки із кімнати
Прудко кинувся тікати,
А вона услід біжить,
Ще й гукає: — Гей, ловіть!

Враз до парку я прискочив,
Огорожу перескочив,—
Губка все за мною мчиться
І кусає, як вовчиця.

Аж дивлюсь: мій друг хороший,
Крокодил старий, іде.
Він Тотошу і Кокошу
На прогулянку веде.
Губку вмить він проковтнув,
Як цукерочку глитнув.

А годі ногою — туп,
Ще й кричить,
Він двома ногами — гуп,
Ще й гарчить:
— Ти брудніший, ніж земля! —
Він сказав.
— Забирайся звідсіля! —

Заукав.

— А як ні, то дожену,—

Він сказав.

— Розтопчу і проковтну! —

Заукав.

Ех, як кинусь я додому утікати!

Як візьмусь я руки, ноги обмивати!

Милом, милом,

Милом, милом

Умивався без кінця.

Змив і ваксу,

І чорнило

З неумитого лица.

Враз штанці мої вбігають

І до ніг мепі плигають.

А за ними й пиріжок:

— Ну-бо їж мене, дружок!

А за ним і бутерброд

Підлетів — і прямо в рот!

От і книжка повернулась,

З нею й зошит-молодець,

Арифметика метнулась

Із абеткою в танець.

Тут Великий Умивальник,

Славнозвісний Мийдодір,

Умивальників Начальник

І мочалок Командир,

Підбігає, і танцює,

І цілує, й каже так:

— От тепер тебе люблю я,

От тепер тебе хвалю я,

Ти вже більше не бруднуля,

А чистесенький хлопчак!

Треба, треба умиватись,

Умиватись треба нам!

Ви, бруднулі,

Замазулі,

Сором вам!

Сором вам!

Так, бруднулі,

Замазулі,
Сором вам!
Сором вам!

Хай славиться мило пашисте,
Рушник хай прославиться чистий,
Хвала порошкові зубному
І гребінцеві густому!

Давайте ж бо митись, купатись,
Пірнать, хлюпотать, полоскатись
У ночвах, у мисці, у ванні,
В струмку, у ставку, в океані,
І в річці, і в бані
Старі й молоді,—
Слава довічна воді!

**ПЕРЕКЛАДИ
З ЛІТЕРАТУР
НАРОДІВ
СРСР**

Тарас Шевченко

МУЗА

А ты, пречистая, святая,
 Подруга Феба молодая!
 Меня ты на руки взяла
 И в даль степную унесла,
 И на кургане среди поля,
 Как волю, чистое раздолье
 Седым туманом повила,
 И пеленала, и ласкала,
 И чары деяла... И я...
 Мой друг, волшебница моя!
 Ты мне повсюду помогала,
 Заботой нежной окружала.

В степи, безлюдной и немой,
 В далекой неволе
 Ты сияла, красовалась,
 Как цветок средь поля!
 Из казармы душной, грязной
 Чистою, святою
 Пташечкою вылетела —
 И вдруг надо мною
 Полетела и запела...
 Золотые крылья
 Животворною водою
 Душу окропили.

И я живу, и надо мною
 Своею божьей красотою
 Сияешь ты, звезда моя,
 Моя наставница святая!
 Моя ты доля молодая!
 Не оставляй меня. В ночи,
 И днем, и в утреннем тумане

Ты надо мной витай, учи,
Учи нелживыми устами
Вещать лишь правду в наши дни,
Молитвой сердце облегчая.
Когда ж умру, моя святая,
Моя родная! — схорони
Сама ты горемыку-сына
И хоть слезу, мой друг единый,
Из глаз бессмертных урони.

Франціск Богушевич

ПІСНІ

1. УДОВА

Із гори струмочок мчитьсѧ,
Бризки розкидає,
Плаче бідна удовиця,
Слізоньки втирає.

Ой тяжка-лиха година —
Доля у сиріток,
Та ще гірша удовина,
Ніж тих малоліток.

Ой зазнають діти лиха,
Докорів без ліку,
Будуть плакати вони стиха,
Плакати повік-віку.

Повік-віку той струмочок
Бризки розкидає,
Удова по темних ночах
Слізоньки втирає.

2. ГОРЕ

Коли б голос добрий мати,
Коли б горе геть прогнати,
Коли б горя бог не дав,—
Весело б я заспівав:
 Ой горе ж мое!

Втиснув горе я в торбину
Ще й журбу, лиху годину,
В річку кинув аж до дна,—
Знову горе вирина...
 Ой горе ж мое!

У багаття кинув горе,—
Хай згорить воно в огні...
Але горе хто поборе?
Знов з'явилося мені!
Ой горе ж моє!

Склав я горе тее в дошки,
Закопав у темний рів,
Одійшов од ями трошки,—
В хаті знов його зустрів.
Ой горе ж моє!

Загорнув його в солому,
У личак його встроїв...
Тільки вийшов я із дому,—
Горе — тут, личак — зігнів.
Ой горе ж моє!

У мішок поклав я горе,
Аж в Америку подавсь,
Переїхав синє море,
Та даремно сподівавсь...
Ой горе ж моє!

Ходить тінню скрізь моєю,
З горем ліг і з ним же встав...
Певне, бог його з душею
Разом візьме — разом дав!
Ой горе ж моє!

Янка Купала

А ХТО ТАМ ІДЕ?

А хто там іде, а хто там іде,
Яка то громада велика гуде?
— Білоруси.

А що вони несуть на худих плечах,
На руках у крові, на ногах в постолах?
— Свою кривду.

А куди ж несуть вони кривду всю,
А куди ж несуть показати свою?
— У світ цілий.

А хто ж ото їх, не один мільйон,
Кривду вчив нести, розбудив їх сон?
— Біда, горе.

А чого ж, чого захотілось їм,
Їм, погордженим, їм, сліпим, глухим?
— Людьми зватись.

РІДНЕ СЛОВО

Могутнее слово, ти, ріднее слово!
Зі мною ти в сві й наяву.
Ти в серці моему озвалось громово
І пісню збудило нову.

Безсмертнее слово, ти, ріднее слово!
Ти кривду й неправду змело;
Хоч гнали тебе, накладали окови,—
Дарма: ти живеш, як жило.

О вільнеє слово, ти, ріднеє слово!
Лунай сміливіш, веселіш!
Сичать хай гадюки, кружляють хай сови,
Ти людям на славу дзвениш.

О гноблене слово, ти, ріднеє слово!
Як грім, прогрім до усіх,
Що рідная мова, хоч бідная мова,
Миліша від пишних чужих!

Я ВІД ВАС ДАЛЕКО...

Я від вас далеко, ниви Білорусі,—
На чужі простори я тепер дивлюся,
Але в серці, в думках тільки вас і знаю,
Як і жив, живу я у своєму краю.

І нема на світі сил таких над нами,
І нема на світі кованої брами,
Щоб хоч на часину, на малу годину
Зачинить від мене батьківську країну.

Я від вас далеко... хай це кажуть люди...
Але хто людині зазирнув у груди,
Хто збагнути вмів це огнисте море,
Що горить, бушує,— а про що говорять?

Той лиш зрозумів, хто аж до сконання
Не пізнав спокою, повен хвилювання,
Кого доля-відьма ще в літа дитинні
Кидала по світу, ніби лист осінній.

Я від вас далеко... Та куди не йду я,
Дома тільки думка днює і ночує;
Пуцу Біловезьку чую гомінливу,
Німану все бачу течію примхливу.

Де в чужій країні сад такий чудовий,
Де такі прекрасні вирости будови,—
Щоб на них берези рідні проміняв я,
Села білоруські щоб за них віддав я?..

Я від вас далеко... Діліть нас півсвіта,—
А живу ж я з вами взимку й серед літа;

З вами разом чую я осінню пісню,
Провесни ознаки бачу благовісні.

І чи сонце сходить, чи заходить красне,
Образ незабутній у душі не гасне;
З вірію як линуть перельотні гуси,
Жду від них я серцем вістки з Білорусі.

Я від вас далеко... Живу між чужими,
Чую ж ваші співи,— відгук шлю своїми.
Добуваю співи із душі, із серця,
Сам би я за ними полетів, здається.

Не зробить нікому домовини тої,
Викопати яму глибини такої,
Щоб у ній від мене можна захвати
Білорусь єдину, дорогу, як мати.

Я від вас далеко... Боже ти мій милий!
Нерозлучний з вами буду до могили,—
Не покину зроду думати-гадати,
Як живе без мене рідна моя мати.

Коли в домовину лягти доведеться —
Встане тінь з могили, на хрест обіпреться
І туди дивитись пильним оком буде,
Де живуть одвіку білоруські люди.

ПІСНЯ І СИЛА

Дайте розгону, простору
Пісні дрімотній і силі!
Мури здвигнуть найміцніші!
Ми сколихнемо й могили!

Предна забутую думу
Правнук сонливий почує;
Те, що взяли в нас кургани,
Ми на кургані збудуєм.

Шлях золотий перед нами,
Злинемо в горді висоти,

Понад неправду й неславу,
Понад одвічне болото.

Міць свою світу покажем...
Сиві здивуються й діти,
Що значить пісня і сила!
Що значить — дуже хотіти!

ВЕСНА ПО ВЕСНІ...

Прибуває весна по весні
І відходить безслідно, як дим...
Ні кінця вам, сумні наші дні,
Ні початку немає ясним.

Хоч би щедро сіяла роса
Нашим бідним убогим полям,
Хоч би раз задзвеніла коса,
День щасливий накликала нам!

В'януть квіти щораз без пори,
В'яне зелень спустошених нив,
Вічним шумом співають борн:
Люди! Буйних не ждати вам жнив!

Не наповнить засіків своїх,
Піт і сльози ви лете дарма;
У невільничій службі в чужих
Не піднять вам голів з-під ярма.

Вам — покірним рабам — не весни,
Руки навхрест поклавши, чекать,
А під співи глухої зими
Власні труни собі будувать.

Будувать, поки праця тяжка
Для панів ваших буде служить,
Будувать, поки ваша рука
Панським коням даватиме пить!

Для осліплених, здавлених вас
Не було і нема інших дум...

.....
Так весною над нами всякчас
Виє бору зеленого шум.

МОЯ НАУКА

Не дав мені бог книжну мудрість вивчати —
Мій батько й не бачив розкошів таких.
Слова білоруські дала мені мати,
Пісні білоруські вивчав я без книг.

На самій зорі моїх днів невселих
Мене білоруська ростила земля,
І я прислухався до гомону в селах,
І пильно вдивлявся у рідні поля.

І душу краси землі окриляли,
Під небо блакитне злітала вона,
Веселки її променисті купали,
І стала душа як веселка-весна,

Сп'яніла від чарів, від пісні сп'яніла,
Як сон заворожений райських країв,
Про весни майбутні вона говорила,
І вільно в ній лився немовчний мій спів.

І річка бурхлива, і млин гомінливий
Розмірним, розгопистим шумом води
Мені навівали співучі мотиви,
У віршах рівняли музичні склади.

Над шляхом широким дерева тінисті,
Гусині ключі, що у вирій плили,
Родили у серці гармонії чисті
І злагоду ніжну у пісню лили.

І поле, що манить зеленим простором,
І сонцем залита ясна сіножать
Квітчали пісні мої ніжним узором,
Навчали слова у вінок заплітать.

Від шепоту нив у пшеничнім колоссі,
Від шелесту листя на груші старій
Музичне відлуння у душу лилося
І скарги нещасних лунали у ній.

Шум пралісу-бору своїми казками
Шептав про скорботу, про смуток життя

І в серці моїм озивався піснями,
І думи заснули будив з небуття.

А сонце, що вічними іскрами сяє,
Небесним мене ogrівало теплом,
А вітер, що трави в лугах нахиляє,
Давав мені крила, щоб линуць орлом.

Коса, і сокира, і ціп малобитний
Навіяли силу могутню мені,
У спеках, в морозах зріс гарт непохитний,
І громом, і з дзвоном озвались пісні.

Без іншої зріс я науки і школи,
Шукав у п'їтми і знайшов я свій дар,
І леться мій голос, широкий, як поле,
І я білоруської пісні владар.

МОРОЗ

Іду я, сніжистий, всесильний,
По стежках-дорогах німих,
І вдень і вночі безупинно
Пильную просторів своїх.

Безмежно і владно паную
В склепіннях дерев вікових,
Вінець мій — це пуца зелена,
А трон мій — холодний це сніг.

Палац мій — ліс буйний, гіллястий,
Де сотні брильянтів злилось.
Ведмеді й вовки — мої слуги,
Вивірка пухнаста і лось.

Як пухом, сніжком посипаю
Ялину, і клен, і сосну;
Хто в гості до мене потрапить,
Голублю, клоню я до сну.

Казки їм шепчу я про щастя
І тьму відганяю од вій...
До мене скоріш, до Мороза,
У гості до мене мерщій!

НОВА ОСІНЬ

Широкими осінь полями
Проходить статечно, як ратай.
Своє відгулявши жнивками,
Жнивварки пішли спочивати.

Закрякали галки з тривоги,
Листки по гаях затремтіли...
Ціпів стукотіння убоге
Комбайни гучні заглушили.

Від хати подовшали тіні,
Рілля розляглась, аж синіє...
Добірного жита насіння
Сівалка невтомная сіє.

На вітрі колишуться віти —
І небо глибоке між ними...
Січкаря гуде працьовита,
Готує запаси на зиму.

У вирій зібралися гуси,
Дзвенять журавлі яснодавонні...
Пливають по шляхах Білорусі
З пашнею обози червоні.

Глянь: сонце, розбивши тумани,
В просторах німих походжає:
Гуляє під стягом багряним
Колгоспівське свято врожаю.

НАД РІКОЮ ОРЕСОЮ

Із поеми

Ця міцна Комуна,
Цей радгосп міцний,—
Сила вічно — юна,
Не спинитись їй!

Щоб нових спізнати
Тут поліщуків,
Будуть прибувати
Люди всіх країв.

Цвіт землі нової
Тут вони знайдуть,—
І про вас, герої,
Тепло спом'януть.

Бачитимуть зорі,
Сонце, річку, ліс.
І нові простори —
Ниву й сінокіс.

Про нове Полісся
В полум'ї зорі
Заспівають пісню
Наші піснярі.

Пісню про роботу,
Працю, героїзм,—
Як на ці болота
Йшов соціалізм.

Як до перемоги
Змахами крила
Край, колись убогий,
Партія вела.

Хай нас хоче бити
Все гниле й старе,
Та комуні — жити,
Та радгосп — не вмре!

Якуб Колас

НА РОЗДОРІЖЖІ

Писав би, та писать несила,
Всю душу смуток полонив:
Сховала радість мою брила
І хрест німотний отинив.

Де мову ту знайти єдину,
Щоб тугу висловить мою?
Душі я втратив половину —
І муку в серці затаю.

І буду мислити я з болем
В своїй самотності сумній,
Що не побачу вже ніколи
Тебе, найкращий друже мій!

Хоч би надія, що долине
До тебе ця журба німа!
Та ні! До тебе ні стежини,
Ані сліда нема, нема!

Остання мить. Труну розкрито.
Холодний дощ мов з рукава.
А в чагарі, рососою вмитім,
Про тебе соловей співа.

ІДИ!

Стомився ти, друже, знеміг
І вибився з сил.
Багато ти зміряв доріг
Між пусток, могил:

Минали і ночі, і дні,
І вітер шумів,
І вабили погляд огні
Та шатра лісів.

І співи лилися навкруг,
Розносячи сум,
І сам ти, закутий в ланцюг,
Пив сік чорних дум.

Снувалися мрії та сни
І ткалися в ткань,—
Привабливі чари весни
У радісну рань.

Чималий ти шлях переміг —
Присядь, відпочинь:
Багато ще буде доріг
Вести в далечинь.

Минулися ночі, імла,
І сум твій замовк,
І інша дорога лягла
Як совце, як шовк.

Поглянь-но, яка широчинь!
У сяєві світ!
В дорогу ж! Осідлавий кінь?
Де меч твій і щит?

ЯНКОВІ КУПАЛІ

До 25-річчя літературної діяльності

Були часи. Марніли наші ниви
У холоді життєвих чорних злив.
За роком другий плив.
Народ мовчав, терпів,
Затиснутий, закутий, нещасливий.

Були часи. Німіло слово в краї
Під утиском жандармської ноги.
У гіркоті жаги
Про світлі береги
Дзвенів наш сум на гусях-самогрях.

Журилися і плакали їх струни,
Та слухали їх вицвілі лани,
 Болота, бур'яни
 Та в межах полини:
Корчма ж була і школа, і трибунал!

Та вдарив час, і волі промінь глянув,
Веселкою засяявши з-за хмар.
 Знайшов ти шлях, пісняр,
 Покривджений свій дар
Поніс ти голосом трибуна і бояна.

Гримів твій ключ, кресала іскри криця
Відгострених, як меч, залізнокутих слів.
 У тих словах кипів
 Наш на недолю гнів
І заклики до світлої зірниці.

Прошли роки. Могутній вихор дунув
У ніч-пітьму одвічної біди.
 Зімкнулися ряди,—
 Вперед, народе, йди
Під гаслами всесвітньої комуни!

Упав тиран. Відкриті всі дороги!
Мільйони мас — держава і владар.
 Грими ж іще, пісняр!
 Неси трудящим жар —
Ключ голосніш вперед, до перемоги!

ЛІСАМ БІЛОРУСІ

З поеми «Суд у лісі»

Люблю я ліс, одвічну тінь,
Де темна хвоя вгору лине,
Де лапи простягли ялини,
Верхів'я зніси в височінь.

Там добре щоразу мені:
В бору так тихо, урочисто,
Коли застигне все там чисто
У непорушній тишині.

І велет-дуб, і кущ малий
Стоять задумано-суворі,
А сосни ллють червонокорі
Густий, духмяний пах смоли.

Ніщо навколо й не зітхне,
І тільки бджоли струнним дзвоном
Гудуть протяжно рівним тоном
Та миша лісова майне.

Які хороші в час весни
Берізок молодих убори,
Коли вони по косогорах
Стоять, заглиблені у сні!

Я не забуду й тих годин,
Як вітер наліта бурхливий.
І віт різноманітні співи
В акорд зливаються один.

Свою красу таять мохи,
Де безліч є малої тварі,
Де мурашки пасуть отари
Дрібної тлі, як пастухи.

Хіба ж не любий час такий
На спаді літа, вже під осінь.
Коли у вереску між сосен
Почнуть рости боровики?

В стократ зросла любов моя,
Бо рідний ліс мій краю служить,
Бо ліс мій любить смілих, дужих,
Серед яких душею й я.

ТИ — НЕНАЧЕ ПРЕКРАСНА ВЕСНА

Ти — неначе прекрасна весна,
Наша мати, Вітчизно єдина!
Молодіє вся куля земна
Із тобою, Радянська країно.

Не зітруть і віки сторінок,
Що в історію ти записала,

І твоїх життєдайних річок
Не загатить чужинська навала.

Хай сичать на нас гади-вужі —
Не потьмарити наше їм море.
Перед нами — ясні рубежі,
Ясним сонцем залиті простори.

Перед нами безмежність лежить,
Нашій юності краю немає,—
То ж до сонця лети, у блакить,
Батьківщино, в веснянім розмаї!

Ти — неначе зоря вогняна,
Наша мати, Вітчизно єдина!
Молодіє вся куля земна
Із тобою, Радянська країно.

ВОРОГАМ

Багачі і панство,
Наші «добročинці!»
Ми на суд вас кличем,
Кати ви, злочинці!
 Ми на грізних межах
 В хвилю переходу
 Сміло вас питаєм
 Іменем народу:
«Чиїми руками
Ви добро збирали?
На чиї ви сльози
Статки купували?
 І за що, скажіть нам,
 Нас киями били,
 Сікли, катували,
 Голодом морили?
Ласкою ж чиею
І з чиеї праці
Ставили ви замки,
Золоті палаци?
 Все від нас забрали,
 А що вам дали ви?

В кого помарніли,
Почорніли ниви?
В кого йдуть наділи
Смугами-нитками,
Поросли не житом —
Більше бур'янами!
Кому одвели ви
Пустоща, каміння?
Хто з свого засіву
Не збере й насіння?
В кого клуна й хата
Сиротами гнуться?
Чий гіркі сльози
Літо й зиму ллються?
І чия худоба
Загибає в полі,
Як її господар
Гине у неволі?
Чия пісня-скарга
У гіркім докорі
Кличе сонце й місяць
І далекі зорі?
Багаті і панство,
Хай і рід ваш згине!
Геть, кати, з дороги!
Бійтеся свитини!
Вже давно мотузки
Вас, пани, чекають,
І по вас осики
Сльози проливають.

Кіндрат Крапива

ПІП ТА ПАПУГА

Байка

Було
Село,
В нім — церква, той притулок богословський,
При церкві ж піп, звичайно, жив,
І тільки з мертвих не лупив
Він хаптурів,
Бо славен був аж попід край Литовський:
По бороді — козел, по голосу — Козловський.
Бувало, в віттарі
Смикне чарчину тую
Та як затягне «алилюю»,
То аж ревуть баби старі.
Ну, звісно, за той спів «небесний»
Йому, хоч плакали, а несли.
Тож повен двір у панотця —
Його любили, бач, парафіяни! —
Там свинка добра, там вівця,
А птаства — око не прогляне!
— Чого ж іще тобі? — спитав
Отця Євлампія панок тії ж округи.
— Ну, що ж! Хіба папуги! —
І птаха той йому подарував
(Немовби попаді на втіху,
Хоч сам її він утішав потиху.)
І яюсь чує з неба бог —
Та що за лихо!
Співає батюшка із кимсь удвох! —
А то він, бач, до служби готувався,
І птах співати теж привчався.
За ту підмогу какаду
Солодку давано їду,
То краще він і за дячка старався:
Тягнув, як справжні співаки,

І тропарі, кондаки,
І навіть «іже херувіми»
Він подолав за зиму,—
Так наловчився попугай,
Що хоч йому парафію давай!
«Свята пташина бога славить,—
Пішла розмова серед баб,—
«Та так же добре, що могла б
Сама у церкві править».
А тут якраз, мов на біду,
Помер достойний батя,
Покинувши жалобу в хаті
Та попугая-какаду,
Який під час останнього прощання
Тяг за дячком «Надгробное рыданье».
На кому смерть поставила печать,
Тому в землі, звичайно, спочивать,—
Та думать про живе — живому.
Злюбились двое у селі отому,
Та горе — нікому вінчать!
Старі їм радять шлюб відкласти,
А молоді — жадають щастя,—
Отож хоч с'як, хоч так міркуй!
Аж спало тут на думку якомусь другу:
Нема пона — візьмем папугу!
Ушкварить, пак, і віп «Исаня ликуй!»
І от жених із молодою
Пішли радіючи до аналою,
Щоб шлюбний виконать закон.
Поставив сват у клітці попугая,
Сипнув пясиння на амвон:
Як поклює, мовляв, то ліпше заспіває!
А попка, дня того герої,
Як гаркне: «Со святыми упокой!
Надгробное рыданье!»
Зів'яла молода, як переспілий хліб,
А парубок могутньою рукою
Дурну пташину згріб:
«От я тебе, негідний, упокою!»
Де дівся потім птах — ніхто не відав,
Та кажуть — кіт невдахою поспідав.

Щоб добре всім було мораль тут бачить,
Я мушу байку розтлумачить:

Поїхав був учений наш мастак
Кудись в Америку, за море, неборак,
У Моргана якогось там навчався,
І скільки розуму набрався,
Аж ніс у нього геть задрівся.
Вернувсь — і, як папуга той,
Почав тягти — «за упокой».

Петрусь Бровка

ОЙ НЕ ШЕПЧИ, МОЯ БЕРІЗКО...

Ой не шепчи, моя берізко,
Бо схожий шепіт твій до плачу,
Піду сьогодні в поле пізно
І кохана дівчину,—

Побачу в полі, де берізки,
У вечір росяний,
Імлистий.
Співатимуть зеленим листям
У полі чистому берізки.

Ледь світ, ледь сонечко зведеться,
Піду на луки я з косою,—
Трава зарослена нагнеться,
Поляже вбитою красою.

А сонце золоте зведеться,
Трава зів'яне у покосах,—
Я перейду лугами босий,
І з сонцем серце заспіває.

Тож не шепчи, моя берізко,—
Мені у літній час не сумно:
Вітаю світ в новому цвіті
І Білорусь, мою красуню!

КІНЕЦЬ ЛІТА

Жнив кінець і осені початок.
На узліссі золоті сліди.
В переліт готуються пташата,
Ставлять іспит крилам молодим.

Згукуються хором голосистим,
Крил своїх перевіряють мах,—
Знаю: перший вітер льодянистий
В далечінь показує їм шлях.

Там, на півдні, сонячні криниці,
Там тепло панує цілий рік...
Тільки сірі горобці-губільці
Цвірінчать безжурно: чик-чирик...

По дорогах зернятка збирають,
Що покрила курава дрібна.
Горобине племено! Ти знаєш,
Що й зима для тебе не страшна.

А тим часом небо синє й чисте,
Не заслали хмари ще блакить,
А тим часом на осиках листя
Шумами веселими дзвенить.

Сонце невгамовно і невпинно
Стріли посилає до землі,
І стрункі осінні горобини
Червоніють в золотій імлі.

Ми іде з лісами поговорим,
Наберем горіхів у припіл,
Хай собі оті осінні зорі
Яблуками падають на діл.

Хай собі у вирій ливуть птиці,
Не замовкне в нас веселий спів!..
Нам дівчата, подруги й сестриці
Весняних замінять солов'їв.

Буйні вітри розгойдають струни,
Розколишуть незабутні сни,
Сонце перекотиться по врунах
Милою подобою весни.

Не біда, що часом дощ заплаче,
Сірим зайцем скочить по дворі...
Серце наше незрадливе бачить
Сяєво майбутньої зорі.

БІР

Бір грізний. Бір шумить.
Кошлатих сосон гурт холодні хмари рве,
Осінніх чорних бур в деревах крик пливе...
Бір грізний...
Бір шумить... На боротьбу зове.
Смолисті дерева звелися, повні сил,
Цілющий плине сік із їхніх свіжих ран,—
Аж задрижить земля, коли величний стан,
Знесилівши в бою, похилиться на діл.
Та супроти вітрів сім'я зелена їх
Стоїть, зануривши своє коріння вглиб,—
І світяться здаля, по берегах доріг,
Як очі, вогники живих людських садиб.

НАД ОЗЕРОМ

Стою над озером. Весна.
Як тихо! Даль яка ясна!
Поміж зелених верховіть
Небес колишеться блакить,
Немов волошка та легка,
Мов чисті очі юнака.

Прийшов туди я восени —
Там грають міддю ясени.
Сутіння сіре розлилось,
Мов хвилі розпускає хтось,
І хвилі ті на всі кінці
Біжать, як зморшки на лиці.

Узимку був я в місці тім —
Під укривалом крижаним
Немає гомону ні хвиль,
Життя сховалося відтіль.
Лежить, повита в супокій,
Вода у тіні сніговій.

Та не довіку бути сну,
Знов стріне озеро весну,
І між густих чагарників
Пташиний залунає спів,
І в дзеркалі, між верховіть,
Знов заколишеться блакить.

Аркадзь Кулешов

ЛИСТКИ

Ви, берези мої золотисті,
Хто покидав на шлях, на містки
Ваші руки — гілки дрібнолисті,
Ваші пальці — пожовклі листки?

Ви, листки мої бідні, заснули
По обіччях траншей і канав!
Позбивали ворожі вас кулі,
А не вітер з дерев позривав!

Ви, гілки, що своїми руками
До небес доставали не раз,
Що тут робите разом з листками,
Хто це, хто це нам скаже за вас?

І тихенько озвався в кюветі
Надосінній ваш голос сумний,
Що вже бабине літо ви трете
Тут вартуєте сон віковий,

Сон тих сліз, що сховали тумани,
Сліз, що збігли із матерніх щік,
Крові сон, що з солдатської рани
Пролилася на вас, як потік.

Цього сну не порушить нікому,
Коли ж ворог поткнеться до нас,—
Ви з траншей і кюветів, як з дому,
Злетите на шосе у той час.

Знову будете ви мандрувати,
Знову будете в далеч пливти,
Почіплявшись на грізні гармати,
На лафетів сталеві щити.

Вам берези шепнуть, що повинні
Ви одної держатись мети,
Сльози ті берегти, як святиню,
Кров священну оту берегти.

Зійде ворог-від жаху зі шляху,
Буде сам своїй долі не рад,
Як сипнете ви всі за зневагу
Просто в твар йому з жерел гармат.

СОНЯШНИК

Нам соняшник в обличчя дихав двітом.
Постерегли у літо ми ясне,
Що він щодня за сонцем водить слідом
Своє чоло, гаряче, вогняне,

Що першим він прихід його вітає,
Віч-на-віч з ним у полудень стоїть,
Додолю першим голову схиляє,
Як заходу надійде тьмяна мить.

Він так томився, соняшник наш милий,
Так щиро ніч стрічав із-за дібров,
Немовби два високі небосхили
За день із сонцем разом обійшов.

Їх, соняшників, просить ся немало
В небесну синь,— і я б повірять міг,
Що сонце золоте порозкидало
По всій землі малих братів своїх.

Валентин Тавлай

ЯКУБ КОЛАС

В день сорокаріччя літературної діяльності

Щастя більшого нема зернині,
як на ниві рідній прорости,
колосом тягтись у небо синє,
спів безсмертний про життя вести.

Як же славить Коласову долю,
що добірним золотом дзвінким
проросла на батьківському полі
в невмирущім сяєві своїм?

Радість зерна, буйноцвітний колос
можна зважить на долоні вмити —
але як рука ухопить квота
те, що у мільйонах серць дзвенить,

що лунає як заживна пісня,
як тужливий материнський спів,
те, від чого нам у грудях тісно
і просторо, мов у царстві снів?

Не примітиш, як тебе підхопить
і по стежці давній поведе.
Ось, здається, ти, Ігнатко-хлопець,
ти до школи в перший раз ідеш.

«Будь, синочку, пильним у навчанні,—
каже батько, лико плетучи,—
і корівку, і кожух останній
я віддам, щоб тільки ти учивсь».

Бажко вийти личакові в люди —
виріс, горем учений, Ігнат.

Гнівним серцем слухать мовчки будеш
злісний голос: «Осади назад!»

І тоді, зненавистю повитий,
про мотузку закриши панам.
Буде серце стукати у свиту
по дорозі до тюремних брам.

Хай собі у вирій дикі гуси,
як щороку, зграями летять.
Мо' весною з ними я вернуся,
бачиш — зорі в небі миготять.

Десь блукає наш Симон Музика,
дотикається смичком до струн.
Громовицю, певне, він накликав,—
чуєш,— грюкнув у палац Перуц?

Скрізь луна від того грому мчить ся,
ніби до Землі Нової шлях.
Вслід за ним побігли блискавиці
вишкати пні старі в лісах.

Так, Нова Земля! Крізь смерть Михала
зрозумівши вресіті слово «наш»,
проти злої панської навали
грізно підійнявся дід Талаш.

Так, Нова Земля! З боліт безкраїх
на простори вільного життя,
в сяйві сонця, що високо грає,
Стьопки і Альонки полетять.

І під сонцем вільності щасливим
На болоті звівся Асилбуд.
З краю в край по всіх колгоспних нивах
трактори почнуть свій гомін-гуд.

А коли ж ти, німанський мій краю,
радістю пов'еш свої борн?
Чуєш? Танків грізний шум лунає,
вересень колише прапори.

Ніби в променистій завірюсі,
звівся легендарний партизан —

рідної окраса Білорусі —
велетень задуманий Чимчан.

• • • • •

Як же славить Коласову долю,
що добірним золотом дзвінким
проросла на батьківському полі
в невмирущім сяєві своїм?

ОЙ КОЛИШЕТЬСЯ ВІТЕР...

Ой колишеться вітер на кривій на осиді,
Битим шляхом піду я, бо чогось не сидиться.

Там гуртом гомінливим скоро будуть дівчата
Із криниці дзвінкої ранній ранок черпати.

Що одна поміж ними та струнка, ніби колос,
Серце грає у мене, її чуючи голос.

Та на лихо дала їй нічка темнії брови,
Блискавиці-очиці ще й волосся шовкове.

Срібла-золота в батька, що й не знає він ліку,
Повно в скринях одежі і пшениці в засіку.

Як сватів засилав я,— молода ще, сказали,
Хай іще подівує, поки горя не знала.

А всьому, не сліпий я, була тільки причина —
Не віддять Катерини за батрацького сина,

Що у нього багатства — п'яді три всього нива,
Кінь, що дибає ледве, та ще й вилізла грива,

І дрантива сорочка, — а під нею ж бо серце,
Повне буйної сили... Покажу ж я тепер це,

Нехай знають сусіди... От сьогодні зустріну
Я дівчат на дорозі і свою Катерину:

Як сумна вона прийде, коли буде журиться,
Опустивши відерце у студену криницю, —

Підійду і розважу, гляну весело в очі —
Не таке ми долали, як печалі дівочі!..

Коли ж прийде весела, присне сміхом в обличчя,—
У корчмі загуляю на цілісіньку ніч я.

А за те, що манила, як ходила на річку,
Запалю хіба чорту я солом'яну свічку...

Ех, колишется вітер на кривій на осиці,
Битим шляхом піду я, бо чогось не сидиться.

ОЙ, В ПОЛІ ВЕРБА

Надходить світанок яскравий,
І зоряна рання сівба
Росою спадає на трави,
На пісню «Ой в полі верба».
Твій погляд я стрів чорнобривий,
У погляді — жар золотий,
Кажу: є вже ряст у діброві, —
Не віриш, не слухаєш ти.
Роси ти боїшся чи, може,
Полохає вітру журба?
Ти вабиш, прекрасна і гожа,
Як пісня «Ой, в полі верба»...
Не смійся, кажу без докору, —
Лишилося мало до дня, —
Кому при колодязі вчора
З долонь напувала коня?

ВОГНІ МІНСЬКА

Працьовитий наш день спочива від трудів,
Дотліває зоря, ніби жар пурпуровий,
Зайнялись їй на зміну вогні ліхтарів,
Запалили вітрини та вікна домів
І той прапор, що Дім увінчав урядовий.

Його видно усюди — наш вірний маяк, —
З площ і вулиць нових і над Свіслоч-рікою,
Де шумить у розмовах і в музиці парк,

Де до півночі місто не змовкне ніяк,
Ніби хвилі невтомні морського прибою.

Серцем спраглим ловлю із вечірньої мли
Гул машин і заліза в повітрі лункому,
Шум риштовань, де подих смоли,
І вогні вартових, що навкруг розцвіли
Із піснями й бузком у гурті молодому.

Все жадає тут місто своє воскресить:
Екскаватор — підмуркам прорить котловани,
Рейок сталь — передмістя із центром злучить,
Риштування — будинки підняти в блакить,
А весна — їх прибрати в зелені каштани.

А прислухайся тільки до мови людей,
І побачиш, яке буде місто в нас гоже,
І побачиш комуни осяяний день,
Що до нас по шляхах п'ятирічок іде,—
І від щастя очей відвернути не зможеш.

Будеш камінь дробити і цеглу носити,
Слів невтомно шукать, щоб довічно горіли:
Хай їх звук, наче дзвін, по країні дзвенить,
Щоб майбутнє прекрасне достойно зустрів
І вінком завітчати братерські могили.

З репродуктора чути годинника спів,
Голос серця — Москви, урочистий, предивний,
Плескіт Свіслочі з ним в унісон забринів,
Місто сляє моє в переливах огнів...
Слухай, світе, слова переможного гімну!

ВИРІЙ

Знов серед нив безконечних, широких
Іду, як колись у ясній самотині,
І чую, як дзвонять у небі високім
Сивії пера пташині.

Осіньної лірики сповнені далі.
Із вирієм кожен з нас тратить багато:

То дні молодечі, то губок коралі,
То спів на шляхах піскуватих.

Дивишся вслід — скільки в крилах свободи!
А все ж навіть птицям без болю не кинуть
Хати чубоверхі, скирти і городи,
Мою лісову батьківщину.

Вітер полоще спітнілу кошулю.
Ну, що відлітаючим скажеш такого?
Мо', крикнуть їм тільки, щоб суму не чули:
Щасливої, друзі, дороги!

МОТИЛЬ

День золотий,
Теплим сонцем залитий.
Линув мотиль
Синьокрилий над житом.

Линув, летів
Над колоссям він низько,
Тихо, як спів
Край малої колиски.

Сльози мигтять
На очах у дитяти:
Хоче дитя,
Як метелик, літати.

Мати свій стан
Нахилия до малого:
— Десь твій талан
Іще спить на дорогах.

Смужку дожну
Я свою, сиротино,
Та й розкажу,
Як метелик той лине.

Будеш і ти
Над землею літати,
Тільки б на хліб,
Соколятко, дістати.

ЯК ЗДРІМАЮТЬСЯ...

Як здрімаються у полі
Наші хлопці, — ти прийди!
Мов підкова, в водопої
Блисне срібний молодик.

Не чіплай собі коралів, —
Буде в небі повно їх,
У шовкову хустину
Пліч не кутай молодих.

Не кажи своїм дівчатам,
З ким ти стрітисся ідеш.
Та й чого у косах м'яту
Ще й калину ти несеш.

І коралі, і дівчата
Опізнічної доби
Не давали б тільки слухать,
Як туркочуть голуби,

І дивитися на срібний
В синім тоні молодик...
Як здрімаються у полі
Наші хлопці, — ти прийди!

РАНОК НАД МІНСЬКОМ

Прейшов трамвай. Він на зупинці кожний
Спинявся довго, піби інвалід,
Який в розбитім городі не може
Згадать дорогу. На руїн граніт,

На звалища й пожарища з Немиги
Крутими річищами вулиць, як прибій,
Пливуть тумани, мов весняна крига,
Віщаючи поранок молодий.

Мінськ устає із тіней ночі хмарних,
Мінськ устає в симфонії гудків,
У перекличці поїздів товарних,
Що рівні сосни привезли з борів,

А з ними й нафту — дар Азербайджану,
Платформи рейок — гір Уральських дар,
Мотори, екскаватори і крани,
Що чорними долонями до хмар

Підносять цеглу і бетон угору,
І пісню, що майнула вдалині,
І стали теслі й муляри до хору,
Аж загули риштовання міцні.

І постають з руйновищ безнадійних
Нові квартали гордих кам'яниць,
Палаці, ніби у кааках сновійних,
Під сяйвом сонця, в золоті зірниць...

Нехай усе це пісня підказала,
Але я вірю: буде город мій
Таки, куди Скорина і Купала
Прибудуть у громаді молодій,

Куди проляжуть сонячні дороги
Для юних і щасливих поколінь,
Яким не знати горя і тривоги
Своїх батьків... Зникає ночі тінь.

Отак ідеш і дивився у мрії,
У далечинь — і байдуже тобі,
Що дощ січе, холодний вітер віє,
Сад обгорілий стогне у журбі.

І Свислоч, ніби знаючи, що скоро
Її скують гранітом берегів,
Вергав хвилю, спінену і чорну,
У ферми перекинутих мостів.

ЯКУБОВІ КОЛАСУ

Тоді для мене світ не більшим був од вигону,
Де пас корів і плів я личаки,
Де над горбом, який од сонця вигорів,
Здіймалися сполохані чайки.

Ходив я з полотняною торбиною
І вчився літери чужі складать,

В житті і в школі був я зайвою дитиною,
Про що не раз хотів тобі писать.

Та заважали в тому пошта дальня,
Межа-границя, а передусім
Я не наслідився послання привітальнее
Слать з особистим клопотом своїм.

І ще ж до того — все це відав ти,
Про що дізнався я, читаючи листи
Твоїх поем, які і нас одвідали,
Коблючі прориваючи дроти.

Я милувався дивними співзвуччями,
Я бачив срібне сяйво струн твоїх,—
І пролилися зливами могучими
В моїх ушах твій плач, гіркий твій сміх.

З тих літ і мій літопис починається,
З тих перших днів, коли в моїх руках
Від слів твоїх, як од зірниці майської,
Розквітла вишні гілочка струнка.

У цьому не звірявся я на сповіді
Перед минулим і наступним днем;
Все — думав я — мине, і в лютім холоді
Лист обірветься вітром і дощем.

Але жила в душі жадоба творчості.
В камінний ґрунт, у щілини стіни,
Де не могло, здавалось би, ніщо рости,
Вона пустила корінь свій міцний.

Під сонцем нині йду у повній силі я,
Та голос твій у серці не втиха,
Коли з озер далеких, з-понад Вілії
Мене ти взяв, хлопчину-пастуха.

ЛЕГЕНДА ПРО МУЗИКАНТА

Жив на Поліссі музикант Кулик,
За всіх найкраще він на скрипці грав,
За всіх серця найкраще веселив,—

Та богу й чорту до душі припав.
Хотів би й той і той його забрать.
Бог каже:

— Мій він, бо чудова гра
Була як світло, що скрашає день,
Була сльозою, що тамує гнів,
Молитвою за всі гріхи людей
І гімном на прославлення мепі.
Чорт зморщився при похвальбі такій:
— Неправду кажеш! Зовсім він не твій!
Складав він гімни тільки не тобі,
А зерну й сіячеві, що встає
Раніш за тебе, пильний у сівбі,
І сонцю, що на землю світло лє.
Я назирці за ним весь час ходив.
Молитись він не вмів і не любив,
Хоч з серця, ніби крицею, смиком
Міг викресати й сльози, і вогонь,
Цурався завжди він твоїх хором,
Але в корчмі я зустрівав його!
Де хто женився, де хто помирав,
Де хто хрестини на землі справляв,—
Там з мужиками він горілку пив,
Нас лаяв, грав такого крижачка,
Аж личаки збивали хмарний пил.
Чи він же твій, гульвіса-музикант?
Та і йому набридне в тебе жить.
Хоч раз старому чорту удружи —
Віддай музику, бо якраз нема
Кому пограть на Новоріччя нам,
Чи на Купайла, як відьом юрма
Свої танки заводить почина.
Почухав бог потилицю: — Як так —
Хай вибирає сам він, неборак,
Чи йти до пекла, чи в мій райський сад
І чи тобі, а чи для мене грать.
Напевне ж, не захочеться назад
Вертатися додому горювать.
Блищить у небі місяць-злоторіг,
Стоїть музика поміж двох доріг:
Одна дорога в пекло, друга в рай,
Роздумує — куди йому піти..
Але згадав він раптом рідний край,
Де залишились друзі та брати.

Ще ж він не в кожній хаті гостював
І не на всіх хрестинах погуляв,
І не на всіх іще весіллях грав,
Іще не всі він вихилив чарки...
Тож заманулося додому знов.
Змастив він смик, поправив личаки
І на Полісся, граючи, пішов.
— Гей, постривай! — йому кричали вслід
І бог, і чорт, пригнувшись до землі,
Та вже далеко був музика наш.
Щоб знов його вернуть, послали смерть.
І ось, як тінь, бреде за ним вона,
Пильнуючи, чи скоро вже кінець
Хрестинам тим та весіллям. Щораз
В корчмі питається: — Чи не пора
Тобі на небо?

— Ні, ще не кортить!
Я ще не бачу в добрій чарці дна! —
І, певно, вік музика буде жить
на втіху друзям
і на славу нам!

Василь Вітка

ДОМА

Черешня звисла через пліт
І золотом жовтіє,
Гарбуз свій вишипа живіт,
Навпроти сонця гріє.

У напівприсмерку кажан
Крилом мене торкнувся.
А я в окопах не лежав,
Не був у завірюсі,

Ані в атаках, ні в боях
І ні в тяжкім поході...
Вартує постать журавля
Дубовий наш колодязь,

І вже в руках не казанок,
А давній друг — відерце,
І шовком шитий рушничок
Об вид шорсткий мій треться.

Зі сковорідки стос млинців
Накидала вже мати...
Я знову хлопчиком розцвів
Серед цієї хати.

Зима за вікнами лежить,—
І слухаю я з печі,
Як, мов лляна тоненька нить,
Дзвенить морозний вечір.

Снує на сволоці павук
Нову свою основу...
І вірю я, смішний малюк,
Прикметам і замовам.

На рік новий на дно відра
Я гривню опускаю,
Щоб хата сповнилась добра
У серпні аж до краю.

Весною, вчувши перший грім,
Біжу через калюжі
І дуб товчу чолом своїм,
Щоб стать самому дужим.

Щоб певно долю знати свою,
Є спосіб знаменитий:
Росою першою в гаю
Собі обличчя вмити.

З тих днів серед чужих країв
Я бачив рідну шибу,
З тих днів по щирості радів
Я матірньому хлібу.

Кажан у присмерку легкім
Мене крилом торкнувся...
Стоїть давно знайомий дім
Біля ріки при лузі.

Його згадав я на війні,
Як бився за вітчизну...
Всміхнувсь дитячий вік мені
Широкими очима.

Алесь Зарицький

НАШ СИН

Поема

Кінець небесному маршруту,
І я
У зелені густій
Повис із шумним парашутом.
А де ж
Товариш мій?
 Ножем я ріжу стропи,
 Хилю
 Гущінь гілок.
 Земний ізнов повіяв вітер,
 Ступив я на пісок.

Похмурий ліс
Передо мною
Устав, немов стіна,
Держач
Над тихою лукою
В далечині луна.

Шум літака ще надо мною
У небі проплива,
А ніч раптово самотою
В обличчя
Повіва.
Ліхтарику мій вірний,
Гляди, не ошукай.
У тиші непрозорій
Товариша шукай.
 І в мороці
 Глибокім,
 Між мовчазних гілок
 Зеленуватим оком
 Засяв світлячок.

Ясніш, маленький, блискай,
Веди у тьмі глухій,
Можливо, десь він близько,
Товариш рідний мій.

* *
*

У пуці, зарослій малинником диким,
Де хмиз та густий чагарник,
Уранці спинилися ми,
Невеликий
Зробили між сосен тайник.

Туди ми патронів насипали трохи,
Сховали ракети й харчовий запас.
— Мій брате,
Покурим тепер на дорогу.
Щоб дома ніхто
Не журився по нас.

Поплив над мохами димок «Біломора»
І зник у тумані гостинного бору.
— Бач, петрі які тут!
Для штабу стоянки
Де більше й шукати!
— Ну, друже, ходім! —

Пішли.
Оглядаєм узгір'я, полянки,
Шукаємо поглядом пильним своїм
Долини,
Прогалини
І струмовини,
Де слід примічаєм ворожий і знак.
І бору над нами
Шумлять верховини,
Там свищуть дровди,
Озивається грак.

Та птаству не вірять бувалі солдати,
Про всякий випадок
Ладнаєм гранати.
І йдемо,
І йдемо,—

Ми люди робочі:
Цю пуцу Трайчанську довірили нам.

Коли літаки загудуть серед ночі,
Ракетами путь ми осяєм братам,
І світлом ракети братів привітають:
Тут певна дорога,
Вас петрі чекають!

* *
*

Шумлять понад шляхом
Сумні верболози,
Між ними ворожі
Ідуть патрулі,
Між ними ворожі
Проходять обози,
Ворожі —
По нашій землі.

З узлісся нам видно
Занедбані гони,
Де птахи залітні
І сіють, і жнуть.
З узлісся нам чути,
Як німцеві коні,
Гладкі та опасисті,
Дзвінко іржуть.
Ми йдемо,
І впину немає.
Нам вітер липневий
В лице повіває.
Порожня дорога,
Не видно,
Не чути
Нічого,
Нікого.

Та щось, мов хмаринка жовтнева, злялося
Далеко,
Де небо із шляхом злялося.

І раптом у темряві, в тиші,
Нам голос почувся дитини.
Зійшли з лісового узлісся,
Йдемо ми в росисті долини

На жалібний плач. У ліщині,
Що зноситься вітами гінко,
В одежі обшарпаній, синій
Лежить у траві якась жінка.
Закутане в ковдру маленьке
Пищить біля рідної неньки.
Німецький недокурок там обгорілий
І гільзи німецькі поблискують долі.
В похмурому роздумі ми заціміли,
Як свідки людської неволі.

Над жінкою ми стоїмо перухою,
В мовчанні уста ми стискаєм.
Відкіль вона?
Хто вона?
Нам невідомо.
Хіба що в ліщини питаєм:

Втікала вона від погоні,
В одчаї пішому ламаючи руки,
Чи, мо', вона з тих полонянок,
Що гоить
Германець до себе на муки?

В дорозі пристала,—
І в цім переярку
Конвойний недбало
Пристрілив бідарку
І кинув спокійно цигарку.

Я знаю:
Ліщина
Нам розказала б
Усе, що побачила,
Щиро,
Листками тремтячими
Пролепетала б,
Але не говорить ліщина.

* *
*

Місяців сім
Має віку хлопчина,
Як стихне,
Свої кулачки починає смоктати,

Уперто шукає когось він очима,
Здається,
Збирається щось запитати.

І каже мій друг, засмутившись:
— Брате!
Як немовля нам тепер рятувати?
Німець спалив Азаряни,
Рудню, Дубровку, Низок,
А там,
У сусідніх Трайчанах,
Мадярський стоїть гарнізон,
Немає крамниць між лісами,
В котрих продавалися б мами.
І як в цю сувору годину
Нагодувать, обігріть тебе, сину?

Вітчизною право солдату дається
Життям боронить її матерне серце.

І нам, дорогий, невідомо,
Чи вернемось ми
До рідного дому.
Тобі ще в колисці від ранку до ранку
Дрімати та слухать свою колисанку,
Під поглядом неньки дбайливим зростати,
Сирітської долі не знати.

Тобі, несподіваний
Гостю наш кволий,
Матусі і в сні не згадати ніколи,
І шляху оцього
В зеленій
Діброві,
І двох непайомих
В одежі військовій,
Що несли дрімучим болотом лосиним
Тебе,
називаючи
сином.

Так будь же нам сином,
Дитятком коханим.
Ні плачем,
Ні зойком,
Ні криком нежданним,

А вже біля Трайчан
Заварилася каша,
Тріщать кулемети.

— Нам, друзі, пора! —
І ми попрощалися
З хлопчиком нашим,
Його ж узяла доглядать медсестра .

Під ранок холодний,
Вітряний, хмарний,
Узяв малюка
Наш літак санітарний.

Коли в височінь він здіймався
Над нами,
Село ми обходили тихо житами.

Коли він ховався
За синьою млою,

Товариш вітально махнув нам рукою.
Не знаю я,
Де наш зростає хлопчина.
У Гомелі?
В Курську?
Та скрізь Батьківщина!

* *
*

Пройшли ми ще довгу
Воєнну дорогу —
І Мінськ,
І каміння варшавських руїн,
Але не змогли
Ми забути малого.
І часто казали:
— А як-то наш син?

Чи то на мазурськім фільварку
В хвилини пічлігу,
Чи то у вузькім переярку,
Заметенім снігом,

Де хуга співає своєї,
Де з лівого флангу гримлять батареї.

Тепер мій товариш
Далеко від мене
І пише
Не часто
До мене листи.
 В шухляду
 Ліхтарик сховав я зелений,
 Щоб дітям, буває,
 Його не знайти.

Дістанеш,
Запалиш,
І зеленуватим
Він світлом заблิสне на стелі вторі.

Знов пуща Трайчанська.
Знов сосна крислата,
Побачиш малинник,
Густі чагарі,
Ліщину,
Малого,
Намети соснові,
Де спить непробудно
Матуся в діброві,
І друзів-братів,
І шляхи несходимі,
Що їх із боями
Одважно пройшли ми.

БІЛІ ЯБЛУНІ

Весною берези сповняються соками
І ріки сплавляють у море свій панцир,
Весною на лапах ялинок високих
Зелені з'являються пальці.
І гладять ялини підлісок малий,
І грає янтарю намисто смоли.

Зозулі ворожать, чайки заливаються,
І глушать усіх солов'ї;
Між яблунь розквітлих у час той з'являються
Дівчата на нашій землі.
Учора з ляльками пімотними гралися,
Сьогодні в коралі яскраві прибралися.

О білі яблуні, білі яблуні,
Пелюсток безумний, хвилюючий пах!
Дівчата лякливі, і хлопці незграбні,
І хміль весняний на гарячих устах!
Туман їх не студить, і глици не колються,
Одні матері лиш за них непокояться.

Судилось їм гордо нести й соромливо
Тягар свій легкий в нелегкий оцей світ,
Синів своїх, дочок горнути пестливо
І згадувать яблуні цвіт.
А інші у долі навіки зневіряться,
Побачать цвіт яблуні — сльози в них вирвуться!

Віками дивились жінки з-під руки,
Мужів виглядали, синів.
І падали зорі, немов світляки,
У прірви безрадісних снів.
Самі вони в полі косили, орали,
А їх найлюбіші за них помирали.

Білили, як цвіт той, їх чорнії коси,
Стежини в садок заростали...
І завтра, як вирвуться люди у космос,
Страждання їх легшим не стане.
Ми будем усі стратопавтів вітати,
А матінки сльози пекучі ковтати.

Всю нічку дивитись до ранку-зорі
В небесного далеч намету
І думати — чи зірка сьогодні згорить,
Чи з сином коханим ракета.
Ім першими завжди маршіть і тривожиться,
На сотні тривоги їх чекання помножиться.

Нема там стовпів верстових і доріг,
Нема для спочину обочин.
Весь світ зачерствів і до краю застиг
Без пестоців ніжних жіночих.
Сьогодні я небу гукаю: не хмарся!
Ми нині сядем переможно й до Марса!

Побачим жінок у великій красі їх,
Вони — наше щастя і горе —
Планети заселять, любов'ю засіють
Блакитні, невидані зорі.
І в космосі цілім цвістимуть привабливо,
Як тут, на землі, білосніжні їх яблуні.

ЖАРОТА

Жарота. Не за горами зажинки,
А тут хліба посохлі, без роси.
Чотири тижні навіть і краплинки
Не випало на ниви та ліси.

Лице землі потріскане, журливе
Здається людям привидам біди;
В безлюднім небі дві хмарини сиві
Прямують повагом хтозна-куди.

І раптом у просторі загриміло —
Пілот угору підлетів, як птах;
Він свій літак, немовби нитку білу,
Із голкою крізь небеса протяг.

Грім реактивний, наш могутній грім —
Страшна погроза ворогам лихим.
Та ми не хочем бомбами гриміть —
Ми прагнемо у супокої жить.

Я мрію, щоб пілоти наші браві
Навчилися, забувши жах війни,
Зшивать, як парус, хмарки кучеряві
У щедрі тучі — нацувать лани.

Дамо ми раду і посусі, й граду,
Щоб світ земний, що від стихій знеміг,
З наказу нашого, всміхнувшись радо,
Веселкою підперезатись міг.

* *
*

Не убили в мене нікого — ні неньки, ні жінки, ні
брата.

Уночі я не плачу від гіркої втрати.
А чому ж, проте, серце так хоче, так прагне розплати?
Хай про це мені скажуть надніманські луки,
Плач дівчат у Бобруйську і Мінська пожараица й
муки.

Хай відкажуть стежки, де ходив я колись по горіхи,
Де луну викликав я собі для потіхи.
В Біловезжі я б ранок зустріти хотів срібноросний,
Де живуть в приятельстві із зубрами сосни.
Я хотів би читать свої вірші Двіні і Березі
Чи у Слуцьк простувати під гомін поезій.
Та тепер одному не проїхать туди, не пробиться:
З автоматом стоїть на дорозі моїй чужениця.
Він обжерся нашим добром,
Ліій загнився на вовчих зубах,
У щетині він весь, мов кабан,
Кров'ю чорною геть він пропах.
До тарілки моєї, де був
Сала ніжнорожевого брус,
Приростала губа його,
Слина капала на обрус.
І тяжка його каска на мовму лежала столі,
І бандитську він кулю для мене ховав у стволі...
Серце дано мені не для того,

Щоб ворог його пробивав,
Очі дано мені не для того,
Щоб лютий шуліка клював.
Не на те Батьківщина у руки дала автомат,
Щоб стояв на дорозі моїй тричі проклятий кат.
Я не знаю, вернуся у край свій я шляхом яким —
Чи Смоленським, Чернігівським, давнім Тверським,
Буде дощ бушувать чи об каску дзвенить буде град —
Я ввійду в Білорусь, як бійці увійшли в Сталінград.

СМОЛЕНСЬК

Сосновий малахіт,
брусничний тон зорі.
Слов'ян червоний щит
при сивому Дніпрі.

Тут шум і дзвін боїв
не раз, не два лунав.
Тут в синяві снігів
Наполеон тікав.

Це місто край ріки —
як брама у стіні,
за ним віки й віки
шумить Березині!

ЯБЛУКО

Доці стрічаючи й тепло,
У тіні віт росистих,
Весною яблуко росло,
Немов на дріжджах чистих.

Воно все тяжчим на гіллі,
Вагомішим ставало.
Гілля до самої землі
Під тягарем упало.

Аж ось мічурінець іде,
Дає міцну підпору,
І яблуко він молоде
Враз підіймає вгору.

Відбиток свій у нім знайшли
І промені, й тумани —
І жилки зверху вниз лягли,
Немов меридіани.

З найкращих барв, що має світ,
Тонка його кошуля,—
І звисла з яблуневих віт
Земна маленька куля.

КОЗАКИ НАД ДУНАЄМ

Кубанці мчаться вздовж ріки.
Підкови будять ранок.
Гвардійські світяться клинки
У відблисках багряних.

Смола кубанок,
Гра чубів —
Поглянь, душа займеться!
Дунай бистрінь свою спинив
І супокійно леться.

Ні лебедя там не видать,
Ні чаплі при затоні,
І тільки шабельки блищать
В його блакитнім лоні.

Саят-Нова

* *
*

Ти Кура бурхливопінна, що прийма Араксу води,
Я від примх твоїх стомився, як від лютої негоди,
Ти парча золототкана для людської пасолоди,
Ти шовкове заминало для нечуваної вроди,
Очі маєш, брови маєш, що скорить могли б народи,—
Що ж я дам тобі, прекрасна, і з якої дам нагоди?

Люди в, найбільш охочі до п'янючого вина,
Інші люблять віршувати, чару випивши до дна,
Я тебе одної прагну, ти жага моя одна,
Ти могого серця мука, невигойна і страшна,
Ти — оса з жалом отруйним серед мирної природи!

Щоб тебе прославить, треба море виписать чорнила,
Хто тебе лише побачив, розум ти тому затьмила,
Він про інших забуває, ти одна для серця мила.
Ти, як сонце, цілу землю буйним сяйвом освітила.
Із-за хмари виглянь, сонце, запалай, багряний сходе!

Слухай, бусле із Багдада, як я свій ладнаю спів,
Щоб індійського паугу ти в піснях перевершив.
Правди іншої немає, крім моїх правдивих слів.
І Шірін-красуні також страшно мати ворогів!
Чом лиху ти вдачу маєш, незрівнянне диво вроди?

Часом, граючи у парди, не даєш мені спокою,
Дамку вбивши, пішака ти ставиш певною рукою,
Солов'я ти розлучаєш із троявдою рясною...
Скільки горя я набрався в марній тузі за тобою!
Я, Саат-Нова несмілий, так і вмру без нагороди.

* *
*

В саду коханої утратив розум я,
А брама на замку, я, бідний, у неволі.
Немов уражений лихим морозом, я
Стою... отямився — і бачу знов тополі.

Сказав: убила ти поета навесні,
Не знаю слів лихих, а знаю лиш пісні,
Хай бог благословить твої веселі дні!
Ти лань, що вдосвіта гуляє в чистім полі.

Султаном був, — війська у бої загубив,
Купцем я був — парчі сувої загубив,
Красуню, що й нема такої, загубив,
У морі як її знайду й на суходолі?

В моєму серці ти збудила дивний пал,
Рустемів до грудей приставила кинджал,
Заплач: недужий я, мов од зміїних жал,
Одна ти втишити мої здолаєш болі.

Ти сонце, місяць ти, ти зіронька ясна,
Кохана, світить хай любов тобі одна!
Як хочеш піжних слів, міцніших од вина, —
Саят-Нова — співець, могутній і в недолі!

* *
*

Я усмішки твоєї жадаю ясної — всміхнись!
Досі я ще й не знав, що ти вдачі лихої — всміхнись!
Прагну бачить тебе я, горю в неспокої — з'явись!
Ізумруд чи рубін ти огранки тонкої — з'явись!
Хоч боюсь, що загину, як стрінемось двоє, — з'явись!
Соловей, до троянди співаю ясної: з'явись!

Ти не гнівайся, люба, з покою свого виходь,
Буде килим тобі золотий за дорогу — виходь,
Покривалом обвийся від зору людського — виходь,
Маю слово одно лиш сказати, їй-богу, — виходь,
Лань ти бистра, джейрана подоба стрункого — з'явись!

Хто я такий,— чи те скаже людина жива?
Азбуку знаю, як слід добираю слова,
Звусь Арутін, прозиваюся Саят-Нова,—
Тишу небес потрясає мій спів огнекрилий.

* *
*

Щоб вийняв душу я з душі, ти хочеш,— я віддам тобі
Усі скарби на світі цім і найдорожчий крам — тобі,
Я твій покірний раб, служу усім своїм життям тобі,
Я знемагаюся від рап, щоб спорудити храм тобі,
І зиму й літо, піч і день у дар приношу сам тобі.

У пишнім сяйві краси ясніша від ікони ти,
На кроснах вишиваєш ти, багряні тчеш запони ти,
Серця всі полоняєш ти, достойна і корони ти,
На муку прирікаєш нас і на життя безсонне ти.
Приношу болі серця я з солодким почуттям тобі.

Ти осяваєш, мов маяк, густі тумани увочі,
Одіння пишне маєш ти, золототкане, із парчі,
Ти промінь місяця тонкий, що в хмарки тане на плечі,
Найчарівніша із красунь, ти цвіт весняний аличі.
Повитий славою, пісні складаю, як зіркам, тобі.

Ох, та чому тобі Меджнун такий немилый з-між рабів,
Хто звів з ума тебе, скажи, позбавив сили, отруїв?
Співця годинник золотий, недавно цілий, хто розбив?
Саят-Нови троянда ти, що яснокрилий будить спів.
Співає славу соловей твоїм очам, твоїм бровам, тобі!

* *
*

Співа папуга, газалах... дай співу солов'їв мені!
Роси з троянди набери, вологи з пелюстків мені!
Прийшов я із далеких гір, житла б серед садів мені.
Щоб про троянду соловей словами розповів мені!

В шуканнях змучивсь я, і піт тече кривавий із чола,
Троянду зрізано, мене, мов солов'я, покрила мла.
Для кришталевих ти оздоб шкатула з золота мала...
Коли б я цю шкатулу мав, не треба всіх скарбів мені!

Твого отримав я листа, — мого не прочитала ти,
Я раб твій, бідний я жебрак, навів мене скувала ти.
Твого кохання прагну я, про мене й не згадала ти!
Недужий я, дозволь спочить серед твоїх шовків мені!

Прийди до мене і осяй мене промінням золотим,
Та не пали мене, бо я не завинив тобі нічим,
Саят-Нова я, соловей, що цвітом сп'янений твоїм...
Пусти ж у клітку золоту, мигдалю всип за спів мені!

* *
*

Блискучі гудзики твої одержу красять золоту,
Іран, Туран, Азербайджан — уся земля ти у цвіту.
Прийди ж до мене, не вбивай закоханого в красоту!
Ридає соловей, що ти його підбила на льоту,
Обранця вколосала ти мені на сум і гіркоту.

У колі молодих служниць в саду квітучому з'явись,
Щоб соловей тебе вітав, до ніг троянди простяглись!
Твій стан описувать дарма усі б поети узялись!
Стомивсь я, славлячи тебе, та серцем вірний, як колись:
Сто сорок строф я написав і з них вінок тобі плету.

Ти шийку маєш, мов посуд із огранованого скла!
Навіщо дзеркало тобі для променистого чола?
Щоб локони свої зрівнять, навіщо ножиці взяла?
За що вбиваєш ти мене, чому мені ти хочеш зла?
Невже за гріх вважаєш ти мого кохання чистоту?

Хто право дав тобі вбивать і гратися моїм життям?
Чи тільки в смерті я кінець найду вогненным почуттям?
Хай буде цілий світ моїм — увесь його тобі віддам!
В шовку, в парчі, в едабі ти небеснім рівна божествам!
Тебе утрачу я — в житті єдину втрачу я мету!

Не злодій, ладанку твою я не украв, але знайшов.
Коли перечив я тобі, на правду кинувши покров?
Хто розстилав тебе навчив троянди й квіти із дібров?
Примхлива! Бідний мій язик, щоб оспівать мою любов!
Як трон індійського царя, ти піднеслась над суєту.

ТИ — МОВ ЗІРКА ОПІВНІЧНА...

Ти — мов зірка опівнічна на небеснім лоні,
Ти — троянди запашної пелюстки червоні,
Ти — фіалка, що схилилась у знеможі сонній,
Ти — свіча, ти — шовк хвилястий, плескіт у долоні.
Ти — джейран морський, бистріша, ніж підводні коні.

Де учитель твій духовний, сповідач, кохана?
Через тебе в моїм серці невигойна рапа.
Зілля дай, бо груди крає мука нездоланна!
Хто лице твоє змалює, вродо незрівнянна?
Ти — немов узор індійський на легкій запоні!

Ніби тур гірський, летиш ти через верховини,
Ніби та гроза весняна, ти свіжиш долини,
Ти — мов сарна, що з-за скелі з'явиться — і згине,
Ти — вогонь, що по-новому грає щохвилини,
Перед чарами твоїми люди безборонні.

Будеш, певне, ти в короні золотій ходити:
Шле індійський цар до тебе і листи, і квіти,
При дверях у тебе сторож із мечем, сердитий,
Он несуть тобі на блюді пишні самоцвіти, —
Геть, Саят-Нова! Для неї зовсім ти сторонній!

* *
*

Троянди годованка, краща за ніжний сосок ти,
Чистіша за хліб і ясніша за сяйво зірок ти,
Ти — золото, коване майстром, алмазний пісок ти,
Шіразьке ти скло неоцінне, шовковий клубок ти.

Жде військо при брамі тебе, як султана і хана,
Ти — роза й нарцис, гіацинта подоба й тюльпана,
Ти — з перлів намисто, коштовна парча злототкана,
Казкова цариця, найкраща у світі з жінок ти.

Весь світ по один бік, а ти піднеслася окремо,
До ніг тобі спів солов'я ми й троянди несемо,
Я ангела бачив у сні, прилетів він з едему, —
Чистіша за хліб, відтоді не ідеш із думок ти.

Заморських країн ти мускат, цинамон і гвоздика,
Ти — камінь цілющий, якому ціна превелика,
Ти — скринька, де перлів і лалів до самого віка,
Ти — скринька з червоного дерева, золот замок ти.

Спитала б у Саят-Нови, чом він гірко ридас!
Ти — човен англійський, що вплив у море безкрає,
Краса твоя сонцем і зіркою ранньою сяє, —
Ти — місяць п'ятнадцятиденний, гірлянда з квіток ти.

ЩО КОЛИ ЗІЙДЕШ ТИ...

Що коли зійдеш ти до нас колись,
Як місяць, що небесну кинув вись,
Як ластівка, що лине до узлісь?
О, не виходь, на місці залишись,
Перед людьми чужими не крутись!

Хотів би сонцем я ранковим стать,
В твоїм дворі кущем лавровим стать,
Рабом твоїм, на все готовим, стать,
З тобою під одним покровом стать!
У дім до мене, як у свій, з'явись!

Навік людину полонила ти,
Скажи, чого б іще хотіла ти?
За мене кару заслужила ти,
Бо хоч подібна до світила ти,
Та й зорі гаснуть, — мила, не гнієньсь!

Саят-Нову, як шовк або парчу,
Недбало ти розпустиш по плечу.
Смієшся з роду ти мого — мовчу!
Лиш ніжністю тобі я заплачу,
Топчи мене, та раз хоч подивись!

ЧИ ГОЛОДНИЙ Я БУВ...

Чи голодний я був і себе покріпити прийшов?
Розмовлять я з тобою, рожевий мій квіте, прийшов,
Цілу нічку не спати і сонце зустріти прийшов!
Сам не знаю, якими думками повитий прийшов!

Ти — мов царський вінець, я ніяких не маю прикрас,
Ти в шовковій одежі, в едвобі і в злоті всякчас,
Ти — кришталь у сандаловій рамі, найкращий у нас,
Чашу тільки одну я в цю ніч попросити прийшов.

Ти — шитво золоте, ти — парчі зоресяїної жар,
Хоросанська ти шабля, індійський тонкий каламкар,
Я — купець іздалека, а ти — мій мараїдський базар,
Де вже там до парчі! Полотна я купити прийшов.

О, повір мені в борг, за проценти я пісню даю;
Як заставу, ти голову можеш узяти мою,
На твоєму порозі, мов раб, я покірний стою, —
Чи рятунок, чи смерть я у тебе зустріти прийшов.

Де є в цілому світі про тебе достойні слова?
Що там Індія, Франція, що вся краса світова?
Люди кажуть недурно: «Ох, бідний ти, Саят-Нова!»
Я з Алеппо в Ассірію щастя молити прийшов.

ЯК МОЖНА ДРУГУ ВІДМОВЛЯТЬ...

Як можна другу відмовлять, карать найгіршою з
покар?

Адже ладен я принести життя своє тобі як дар!
Слугу до тебе посилав я по індійський каламкар,
Бо золотої він парчі подвоїть і потроїть чар.

Шукаю застібок тобі — не має жоден ювелір!
Точених пальчиків твоїх не порівнять ні з чим, повір!
Як стан оповиває твій мінливий срібла перебір!
Іди в тапець, мов по шнурку, який простяг тобі
фігляр!

Немов тополя, ти струнка, гнучка, неначе очерет,
Нікто б, о сонячна, не міг з твоїх звільнитися тенет,
Ти — ніби ангел, що вві сні побачив молодий поет,
Тебе дружиною назвать хотів би найславніший цар.

До тебе вранці я прийшов лице побачить чарівне,
Під покривалом ти була, о божество моє земне!
Саят-Нова і день і ніч тяжке життя своє клене.
Я — ніби місяць, що зустрів зорю жадає серед хмар.

Кажуть, що гора висока села братні розділила,— щира правда.
Кажуть, що в саду твоєму є троянда сніжно-біла,— щира правда.
Солов'їна пісня, кажуть, шлях у сад твій оточила,— щира правда.
В імператора китайців, кажуть, є сестриця мила,— щира правда.
Кажуть, є на світі море, різні в небі є світила.— щира правда.

Я простяг до тебе руку, мов об глід її вколов,
Ніби лал дорогоцінний, проступила з пальців кров,
У важок золотниковий серце стиснула любов,
Сльози ллються, бо з тобою розлучивсь я без розмов.
Бачить небо, що терпіти муку цю мені несила,— щира правда.

Нащо, соколе, лисиця, як із неї шкуру знято?
Очі в тебе як алмази; в горах є гадюк багато,—
Маєш дзьоб міцний і крила — здобич бий нову завзято!
Я не перший, що від тебе маю долю цю прокляту.
Кажуть, двадцять двох до мене ти відмовою скосила,— щира правда.

В'ються, бідні, коло тебе, сиплють дотепи складні.
На мечі клянуться, серце пронизать собі ладні,
Хто набрид — того втопити кажеш в моря глибині,
Чи конає він, нещасний, у колодязі на дні.
А колодязь той — довічна, кажуть люди нам, могила.
Щира правда!

Душу ти мою стоптала, мов пісок, недобрим словом,
Дму на юшку я холодну, як твоїм опікся пловом,
Я — немов розбитий глечик, десь у попелі над ровом,
Я розтав, неначе синька під промінням пурпуровим.
Я — Саят-Нова — згортаю перед Гурген-ханом крила,—
Щира правда.

ОБЛИШ МЕНЕ...

Облиш мене, бо шахрувать не хочу я,
Волоссям землю підмітати не хочу я,
Плітки дрібні передавати не хочу я,
Носить дволичності печать не хочу я,
Я селянин, і княжувати не хочу я.

Прошу тебе, щоб кров мою ти не пролив,
Ціну за мене дорогу ти заплатив,
Іранський звичай перейму, як ти хотів,
Але едвабу дай мені, легких шовків,
Бо в чорнім одязі блукати не хочу я.

Бажаю, щоб моїм словам повірив ти,
Край одягу твого я сам ладен нести,
Хай буде прахом і сміттям, як хочеш ти,
Моїм квіткам, твоїм квіткам — підряд цвісти,
Але їх тином розділяти не хочу я.

Минувся час юнацький твій, Саят-Нова!
Було говорять: «Чом сумний, Саят-Нова?»
Тепер усі: «Гуляй і пий, Саят-Нова!
Для мене гість ти дорогий, Саят-Нова!»
Тебе при чаші братом звать не хочу я!

ХОЧ ЩО ТИ З ЗАЛІЗНИМ ШМАТКОМ НЕ РОБИ...

Хоч що ти з залізним шматком не роби,
У злото не можна його обернути.
Таріль дерев'яний тонкої різьби,
На жаль, дерев'яною мискою зуть.

Порядку і ладу пильнуй у словах,
Інакше-бо вийде якась каламуть.
Дерева й кущі пізнають по листках
І хною чебрець чи полин не назвуть.

Красива парча, та, на жаль, не міцна,
Розлазиться ситець, як довго перуть;

Хай золотом скрашена чаша скляна,
Одначе скляною усі її звуть.

Хто хвалиться родом,— а що в тім за зміст?
Ялики з вербових пеньків не ростуть.
У Грузії царський є сазандарист
І Саят-Новою усі мене звуть.

ЩО ХОРОШОГО В ТІМ...

Що хорошого в тім, що журби ти тяжкої не знаєш,—
Як старої не знаєш, так само й нової не знаєш?
Нащо горло моє розтягла ти рукою — не знаєш?
Чом я плачу, чому я не маю спокою — не знаєш?

Бог створив нас обох, і єдина земля породила,
Мед солодкий і цукор солодкий — уста твої, мила,
Лікарям би отруту гірку ти, як дар, валишила...
Але що тобі літо й зима, що недуга і сила!
Ані масниці ти, ані пасхи святої не знаєш!

Соловей, з горобцями в громаді не хочу я жити,
Я не човен, до берега вітром свавільним прибитий,
Не арап я, не чорний, нема тут про що й говорити,
Тільки щастя тобі і добра я бажаю, мій світе,
Чом же ти, мов навмисне, сусіда свого не знаєш?

Я — свіча, яку можна згасити лихими устами.
О, скажи ж, що за прірва жахлива лягла поміж нами?
Хочеш стати як цукор? У цім поможу я піснями!
О, не можеш ти, Саят-Нова, торгувать з крамарями,
То чи ж місця свого ти, царю, і влади не знаєш?

* *
*

«Суди мене!» — кажу тобі, цариці,
Грузинських гір прекрасній зоряниці.
Мені кричать: «Ти гірший від ослиці,
Подоба ти смердючої криниці!
Карай чи милуй — все в твоїй правиці».

Не маю я дружини, я один,
Живу серед долини, селянин.
Почули раз грузини пісні дзвін,
Що з серця в мене лине вільно він,
І холодно сказали: «Не годиться!»

Я до царя, ошатний, з'явився раз,
Я наладнав для пісні дзвінкий саз,
Та був мені на лихо царів наказ,
Волів би я не чути тяжких образ!
«Брудний ти килим!» — мовила цариця.

Гору з горою хто ж би міг з'єднать?
Але в руді господній благодать,
На мене зглянься, не вели карать,
Побий, та годі тяжких проклять,
Мені ти — батько, й мати, і сестриця!

Хай поламають ребра всі мені,
Але живим не кину тебе я, ні!
Як не в Курі, то в морі, на самім дні,
Загину я й зі мною мої пісні...
Саят-Нова я, серце моє — мов криця!

СОЛОВ'ЯМИ САД ВЕСЬ ПОВЕН...

Солов'ями сад весь повен, цвіт весни розцвів чудово!
І фіалки, і троянди, і дівочий спів — чудово!
Кетяги бузку біліють, ніби диво з див — чудово!
Воскові палають свічі, вдосталь килимів — чудово!
Танцюристів юрми всюди, різних штукарів — чудово!

Не гнівись за прятчі, мила, що мені в пригоді стали,
Сто разів умру за тебе, сто раз мовлю: генацвале!
Я слуга твій найвірніший — хто сказав би, що недбалій!
Ти до нас приходиш надвечір, все ми гарно влаштували,
Скликали людей багато, трохи й крамарів — чудово!

Світ уже такий, що жити без розради — неможливо,
Оспівать тебе, німому, всі принади — неможливо,
Не чавить вина, як спіють виногради, — неможливо,

Як нема тебе, сховатись від досади — неможливо.
Нам Лейлум коштовні чаші сповнить до країв — чудово!

Не було такої учти для Рустема і Заала.
Жодна ще родина царська свят таких не святкувала.
Ти мене лиш, недосяжна, ти одна причарувала,
Струни й бубни лиш для тебе, о красуне досконала!
Як лунають сази й зурни, голоси співців чудово!

Стан гнучкий ти огорнула у струмистий шовк узорний,
Зуби — перли сніжно-білі, родимка — мов перець чорний,
Славних витязів скоряє чар твій дивний, неборний.
Ти не прийдеш — суд вершити буде, в славі неповторний,
Цар Саят-Нови, Іраклій, що незламне має слово!

* * *

О бідна голово моя! Усюди
Тебе беруть на глум і посміх люди,
Скрізь падаю, хай найрівніше буде...
Нікчема! Справді вартий я огуди!

А винен хто в моїй недолі злій?
Та вже ж ніхто, як тільки розум мій!

Пишався я у величі та славі,
Немов кришталь у золотій оправі,
Тепер кажу я сам своїй уяві:
«Чи скам'янів, осліп я від полуди?»

А винен хто в моїй недолі злій?
Та вже ж ніхто, як тільки розум мій!

Був рисом я, в овес перетворився,
Перепелом із голуба зробився...
Ну, нащо я в ченці ото пошився?
Ох, чом я став подібним до прибуди?

А винен хто в моїй недолі злій?
Та вже ж ніхто, як тільки розум мій!

Якась тяжка гарба в мій двір заходить,
Французькі сази всі беруть за подать,

І старший нісенітницю городить:
Тебе ми, ланцю, виженемо й з буди!

А винен хто в моїй недолі злій?
Та вже ж ніхто, як тільки розум мій.

Притулок дай Саят-Нові од бурі
Хоч у конюшні чи в якійсь конурі.
Клониться ханам — не моїй натурі,
Своїм, хай дерев'яним, чіанурі
Я за столом людські хвилюю груди.

А винен хто в моїй недолі злій?
Та вже ж ніхто, як тільки розум мій!

Акакій Церетелі

ОДИНАДЦЯТЕ ВЕРЕСНЯ

Крцаніське поле! Крцаніське поле!
Ти слави гідне в віках гучної.
Ми не забудем того ніколи,
Що за народ тут лягли герої!..

Хоч мук багато картвели знали,
Та тут найбільші були в них муки;
Тут предкам труни колись тесали,
Щоб з них колиски зробили внуки.

Це перевал той, що вік минулий
І вік майбутній нам розділяв,
Життя у смерті ми тут відчули,
І по костях тут нам путь лягає.

Як наші предки тут умирали
З огнем завзяття, у пориванні,
Вони надію в душі плекали,
Серця їх бились у час останній.

Вони гадали: «Ми ті офіри,
Що прийняли тут вінець багровий.
Союз віднині хай буде ширий
Між двох народів — в ім'я Христове.

Союз високий, де хрест ясніє,
Союз братерський, союз великий!
І хто зламати його посміє,
Проклятий буде нехай навіки!

Та й де безумній знайтись людині,
Щоб кликати бурю у дні спокою?
Любов, братерство і рівність нині
Водою будуть для нас живою.

Єдина віра нас осяває,
Серця палають огнем єдиним,—
Ось що народи навік братає,
Ось путь, що нею іти країнам!»

З такими вмерли вони думками
І заповіт нам дали прекрасний:
Ганьба нам буде, коли між нами
Хоч би у кого чуття це згасне.

Добра порадник нам не бажав,
Що каже: «В суті своїй зміниться,
Утрачте мову свою й звичаї,
Всього, що рідне, навік зречіться!»

Пустить в непам'ять ви невігоїні
Часів минулих криваві рани,
Тоді ми скажем: ви нас достойні,
Любові гідні і варті шани».

Ні, це неправда! Тропою цею
Лиш ворог радить іти заклятий,
Грузин повипец зрости душею,
Щоб іншим дружбу подарувати.

Що дух підносить ясніш людині,
Як не вітчизна її спадкова?
Найвищі в світі земні святині —
Це звичай рідний, це рідна мова.

Як рідну матір пам не любити?
Чи може бути в нас інша мати?
Хто в отчім домі не хоче жити —
Як рідні двері тим відчиняти?

Хто буде вірним в чужій господі,
Коли він ворог собі самому?
Він раб, він зрадник, безчесний злодій,
Немає місця у нас такому!

Немає місця! Тому грузини
Шляхом неправим іти не хочуть,
І заповіт той у нас не згине,
Що йде від предків і день пророчить.

Тут, на Крцаніськім прекраснім полі,
Той заповіт нам подарували
Бійці, що з честю за світоч волі
Тому сто років у бою впали!

Нехай же будуть благословенні!
Ми не забудем про тих ніколи,
Хто все вітчизні оддав священній,
Своею кров'ю полив це поле!

БДЖОЛА

Віск приносить для ікони
Муха, вічна працівниця,
Що далеко відлітає,
І співає, й веселиться,

З квітки пурхає на квітку
І дзижчить непогамовно.
Це роботи щира пісня,
Серцю мила невимовно.

Сік вона співає з квітів,
Взяток там збира багатий
І не звикла ні таланту,
Ані сили шкодувати.

Вся від меду обважніла,
В свій вергається притулок,
Служить богові й людині,
Наповняючи свій вулик.

Як застигне дощ із громом,
То бджола в густому листі
Перечікує негоду
Задля нашої користі.

Не чіпа вона нікого,
А з людиною лихою
Як зустрінеється — укусить
І умре на полі бою.

Між людьми так ти, поете,
Лиш для їхньої потреби
Чистий мед і віск готуєш,—
Що ж лишається для тебе?

СПОВІДЬ СТАРОГО

В сповитку ще покоління,
Про яке ми, друзі, марим,
Але віримо ми в нього
І надіємось не даром.

Покоління сьогодніenne —
Щось на кшталт блідої плями.
Лиш нове посіє згоду
Поміж дітьми та батьками.

Чистосерде, прямодуше,
Все віддасть воно вітчизні:
Піт — у праці безутомпій.
Кров свою — в години грізні.

Тих, що варті називатись
Краю рідними синами,
Всіх воно полюбить щиро,
Уславляючи піснями.

Цей малий, а той великий,
Цей от наш, а то — чужинець,—
Так не буде, бо із крапель
Море повниться до вінець.

Стануть предків заповіти
Для нащадків за святині,
І заквітне у здоров'ї
Грузія, що хвора нині.

Покоління те судити
І вершити все здолає,
Щоб життя було щасливе
У коханім ріднім краї.

Тож по-братськи обіймімось
В добрій вірі та надії,

Бо коли в народі чвари,
З того ворог лиш радіє.

Йде нове те покоління,—
Друзі! Славу молодому
Заспіваймо одностайно,
Відхідних пісень — старому.

ЛЖЕПАТРИОТ

Як шкварчить передо мною
Вміло спряжений шашлик —
Я добра своїй отчизні
В час такий бажати звик!

Як винце пахуче з рога
А чи з келиха я п'ю —
Небу шлю тоді молитви
За отчизну я свою!

Як погляну на грузинку,
Чарівницю молоду —
Дум не можу потаїти,
Щиру сповідь я веду:

«Мравалжамієр, братове,
Нашій Грузії ясній!» —
І з таким одважним тостом
Підіймаю келих свій.

Та коли я всього цього
Під рукою не найду —
Відіпхну ногою рідне
І світ за очі піду.

Буду квас я тільки пити,
Кашу жертиму масну
І від живлення такого
Серце в пузо оберну.

Я грузинські очі чорні
Геть забуду, далєбі:

Очі скіфської красуні
Їх замінять, голубі.

Коли хочете, щоб з мене
Завжди щирий був грузин —
Не лишайте без вродливиць,
Шашлика і добрих вин.

МОЯ ГОЛІВОНЬКА

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,
Серцю ніжно не тремтіти у знеможі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

Ось чому ношу я в серці пекло розпачу страшне.
Коли сам я, то здається — вже й поховано мене,
А на людях — проганяю чорне видиво сумне,
Щоб не тішився мій ворог, як печаль мою збагне,
Щоб нікому не казати: «Ах, нещасний він який!»

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,
Серцю ніжно не тремтіти у знеможі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

Я страждання безконечне у душі своїй таю,
В світі цім ніхто не хоче руку стиснути мою,
У шербеті жовч я бачу і в троянді — злу змію, —
І тому життя порожнє я прокляттям піддаю,
Загубивши всі дороги у самотності німій.

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,
Серцю ніжно не тремтіти у знеможі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

Годі марно сподіватись! Геть, надіє, відлети!
Не могла б уже сіромі навіть доля допомогти.
Догорів я до останку (догоряють так гноти).
Як могла до мене старість так завчасно підійти?
Незабаром опинюся у могилі я сирій.

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,
Серцю ніжно не тремтіти у знеможі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

Я знемігся, зникла мрія, ледве блиснувши очам,
Нині гірко й безнадійно я сміюся з себе сам:
Я молю, щоб бог дозволив попроситися з життям,
Щоб окрив мене навіки пожаданим забуттям:
Як людина прах, то нащо по землі ходити їй?

Ти, голівонько безщасна, відречися всіх надій!
Щирим співом не дзвеніти лірі страдницькій моїй,
Серцю ніжно не тремтіти у знеможі чарівній:
Добре бачу, що кохана — це найтяжчий ворог мій.

БАЖАННЯ

Хочу вільною, як пташка,
Завжди бачити я милу,
Щоб очей ніхто не тьмив їй,
Появивши дику силу.

Хочу я, щоб називали
Іменем її єдиним,
Щоб до неї мали шану,
Як годиться всім родинам.

Хочу я, щоб їй співали
Славу струни Руставелі,
Щоб народ вони будили,
Дні віщуючи веселі.

Хочу, щоб... але обтяти
Мушу крила власній мрії,
Бо з любові до вітчизни
Вся душа полум'явіє!

ГОРІ

Горі, Грузії відрада,
Картлі чиста серцевина!
В давнім — муками багата,
Правду ти вістиш єдину.

Горісждварі під тобою.
Боже око — в ясній сині.
Повна силою святою,
Вірна рідній ти країні.

Кров за нас ти проливала,
Піт і сльози ллещ сьогодні,
Сироти надія стала,
Світоч волі край безодні!

Будь же серцем, як левиця,
Будь прудка, як вовк могутній,
Щоб тобі з шляху не збиться,
Путь прокласти у майбутнє.

Зерна сій у землю добрі,
Краю рідному корисні,—
І в серпах заграє обрій,
І женців почуєш пісню.

СУФЛЕР

Світ з театром я рівняю,
У якому всі — актори,
Що нові все грають ролі,
Та й старі, бува, на горе.

Де найдете ви такого,
Що ходив би без личини?
Кажем те, а робим інше,
Нам лукавство — шлях єдиний.

Хто в житті земному вміє
Роль свою найкраще грати,—
Заживе той, певне, слави,
Стане знатний і багатий.

Ну, а хто втрачує мовчки
І не вміє бути актором,—
Невидимо той у ямі
Все життя сидить суфльором.

НИНІШНЄ ОБЛИЧЧЯ ГРУЗИ

Над ким ти плачеш, Бремів,
Чом сиплеш попіл на голову?
Брусалим і храм Сіонський
Ти досі бачиш наяву?

Хто може плач твій зрозуміти,
Як плачеш ти насамоті,
А іродів десятки тисяч
Гуляють радісно в житті?

Від гніву божого сховатись
Не можна! Сила все лама!
Як тяжко: ворог обіймає,
Мов дружба втілена сама!

Ридання марні, стогін муки
Не може врятувати нас,
Од фарисейства загниває
Уся країна в скорбний час.

Іуда з Іродом у парі —
Подвійний римлянин один:
Він вовк для власної країни,
Вітчизни погубитель він!

Народ, осліплений князями,
Іде за прикладом лихим,
І кожному допомагає,
Обманюючи, лютий Рим.

Сумна, одурена країна
Величчя забува своє;
Вона підтримує Іуду
І світлу правду продає.

Спокійно руки умиває
Пілат — хай кара йде страшна!
Він мислить: «Горе їм, нещасним!»
І каже: «Не моя вина!»

Насильство скрізь запанувало,
І кривда закувала всіх.
Фіалок і троянд шукати
Чи можна між тернів густих?!

І все це Бремія бачить,
Тому душа його болить.
Не можна мертвих воскресити,
Та можна горе полегшити.

І я печалю Бремії
Омити хочу смуток свій,
Щоб муки відлягли від серця
І сльози не темнили вій.

Та як іти його слідами?
Чи ж рівні посох і кийок?
Із ерихонською трубою
Чи мій зрівняється рядок?

Був плач пророка урочистий,
А в мене — безпорадний крик,
Хоч і брати ми по відчаю,
У муках з'єднані навек.

Мене зв'язала чорна доля,
Несила пута розірвать.
Страждання чорною смолою
На серці бідному лежать.

О плакальнику! Амірані
Згадай, почавши віщий спів,
Щоб стогін твій був крик героя,
Минулих відголос віків.

Як жовч, як піну, розтопити
Сердечний треба нам тягар,
Щоб він пролився у майбутнє,
Як радості нової дар.

Минуле гірко проклинаю,
Сучасне гнівно проклену,
Коли майбутнє, як бальзамом,
Не зцілить рану цю страшну.

Коли б не цей бальзам надії —
Як рятуватись від недуг,
Як вигоїти бідне серце,
Де перейшов пекельний плуг?

Мов райдуга, перед очима
Прийдешні устають літа,
Мов семибарвна вістівниця,
Що на крайнебі розцвіта.

Проводирів усіх я бачу,
Що шкіра стала в них нова.
Отак із кокона гідкого
Крильми метелик повіва.

Нема вже серед них лукавих,
Немає хижих серед них.
Ніхто не прагне поміж ними
Братів ограбувать своїх.

І не вони, а інші стали
В свого народу на чолі,
Щоб, як Мойсей, вести до сяйва
Обітованої землі.

Вони — апостоли сумирні,
В житті їх труд — єдиний зміст.
Своє громадському віддавши,
Вони кладуть до щастя міст.

Висока жертва всенародна —
Їх благородний заповіт,
І вже прозрілі очі бачать
Землі нової пишній цвіт.

Доволі ж словом Єремії
На сьогоднішність нарікати!
О мріє, понеси в минуле,
Де горді постаті стоять!

Хай спів, що пращури створили,
Воскресне на устах моїх,
Щоб пролунав мій дужий голос
І сонних розбудив усіх.

Хай те, що від людей незримо
В своєму серці я таїв,
На всю країну пролунає!
Народе! Слухай — от мій спів:

«Прикований був Амірані
До каменю Кавказьких гір;
Над ним кружляло хижє птаство,
Терзало серце, тьмило зір.

За те, що дав огонь він людям,
Огонь не гас у нім самім,
І серце дивно воскресало,
Палало трепетом живим.

Він терпеливий був у муках,
Не охкав він і не стогнав;
Він перед силою неправди
Чола по-рабськи не схиляв!..

Його настала перемога,
На цій землі найбільше з див,
І подвиг свій — зразок високий —
Він для нащадків залишив.

Герой, прикований до скелі,
В міцні повитий ланцюги, —
Сама це Грузія прекрасна,
А хижє птаство — вороги.

Настане час — герой звільниться,
Порве свої закови він,
Велика радість запалає
На попелі гірких годин!»

Це буде так — та хто, великий,
Титана визволить цього,
Хто принесе йому бальзами
І рани вигоїть його?

Коли Давид — обранець божий —
Не допоміг йому нічим,
Коли із ліками Тамара
Дарма схилялася над ним, —

Чи є така на світі сила,
Могутніша за сили ті,
Що не дало її минуле
І що постане в майбутті?

Є сила та! Це гармонійна,
Висока злагода й краса,
Це міць велика всенародна, —
Земля у ній і небеса.

Народе! Ти — той дар високий.
Що ні знайти, ані купить.
В твоїм лиш власнім існуванні
Дорога і мета століть.

Хай небезпечна ця дорога,
Далеке сяєво мети —
Та як інакше Амірані
В його неволі допомгти?

Я час майбутній прозираю:
Народ у подвигах труда,
В єднанні, в згоді, у братерстві —
Одна родина молода.

Кладе шляхи він, міст будує,
Де кров свою пролив колись,
В передчутті життя нового
У нього рани затяглись.

Нехай живуть трудящі люди!
Хвала майбутньому, хвала!
Воно шляхи рівняє наші
На чесні нас веде діла,

Воно дорогу Тарієлу
І Автанділу відкрива,
В нім кров і сльози Амірані,
Уся в нім Грузія жива.

Щасливий час, і ті щасливі,
Які до нього доживуть!
Ніхто не схоче бути паном,
Рабом ніхто не схоче бути.

Законом стане всім братерство,
Любов і рівність розцвіте.
Засяє радість непорочна,
Неначе сонце золоте!

Я буду в ті часи блаженні,—
Я, що в лихий родився час,
Пісні й життя своє лишаю,
Як заповіт, брати, для вас!

О, так! Як заповіт! — Надія,
Проте, у заповіті цім:
Діждатись радості і щастя
Братам судилося моім.

Хай я не доживу до того,
Та перед смертю і мені
Той блисне час! Чуття єдине
Таю в сердечній глибині!

Картвелія не умирала,
І знову розцвіта вона,
І попливе у край із краю
Грузинська пісня голосна!

Уперед, візнице, швидше!

Мчіться коні, мов шалені!

Хочу знов весняні гори я побачити зелені,
Хочу лаврами рясними я думки тяжкі обвить.
Гори! О, які прекрасні ці сплетіння верховіть,
Ця роса, що ніжно грає, мов кришталь тонкий,
на травах!

У безтрепетній блакиті, в небесах одих ласкавих
Навіть ангелів, здається, міг би зір постерегти.
Як струмує, як струмує повен сили й чистоти
Кипарис, коли до нього свіжий вітер доторкнеться!
Джерело, що рине в скелях, в далечинь нестримно
рветься

І з лавровими кущами в боротьбі невтомній б'ється.

Водоспад з-поміж каміння, весь осяяний, зліта,

І виблискує в міжгір'ї пишна піна золота.

На горі стою... Вслухаюсь в таємничу тишину,

І несе мене натхнення у прекрасну далину.

Он Суреті і Даннарі, мовчазний Насакіралі,—

Це нові щасливі села, що не відають печалі.

О! Співає хтось у горах... Скільки сили й почуттів!

Тільки тут, у цій країні, ти такий почувеш спів!

Тільки тут така жадоба боротьби і неспокою,

Тільки тут потоки ливуть із нестримністю такою,

І ніде у світі всьому так не вміють цілувать.

Поцілунками такими, що, мов полум'я, горять,

У жаги тасмне море так ніхто не закликає,

Як дівчата-комишинки, як горянки в цьому краї.

Мій візнице! Не до серця я красуням, та дарма!

Глянь на гори ці чудові,— таж ніде таких нема!

Друже мій! Вперед, до сонця, і до зливи, й до грози

Ти мене на бистрих конях не спляючись вези!

МІСТО ПІД ВОДОЮ

На кораблі «Теодор Нетте» буря
Зламала щоглу, як стрілу пернату.
Ховай думки у води темнохмурі —
Одної з них тобі не заховати.

Коли покрила шир морського лона
Шумних валів гривасті колісниці,
Напівзабута казка Посейдона
В сталеві стіни билася, як птиця.

Мов стопудовий молот надо мною,
Знущаючися, небо опускало, —

І цю мандрівку, повну неспокою,
З моїм життям розбурханим рівняло.

Гони, стихіє, хвилі безупинні,
Нехай біжать одна перед одною!
Бунтуй, грими! Я не заплачу нині
І не склоню чола перед тобою!

Я іншою тебе побачив, хвиле,
Як сонця промінь глянув із-за хмари.

У серці горді звуки забриніли:

Я переміг, відбив лихі удари!

Хіба ж на те плекав я чисту віру,
Хіба на те троянди розкидав я,
Хіба на те настроював я ліру,
Щоб ворога втішати на безслав'я?

Ні, ні! Мій вірш, догана всім оспалим,
Ніс кару й смерть усім земним тиранам,
Мій вірш завжди нещадним був кинджалом
І в боротьбі лишався нездоланим.

Ви чуєте? Я повернув, упертій,
Це колесо, закутане в тумани.
Громам небесним смілого не стерти,
Бо гордо він супроти бурі стане.

О Чорне море! Підіймай, вороже,
Наш корабель під сонцем і грозою!
Моє життя — воно і справді схоже
На цю мандрівку, повну неспокою.

Та вдалині зростають гори сині —
Там пристані давно жаданий спокій,
Повиті чаром міфи старовинні
І Діоскурія в воді глибокій.

Тут давнє виникає мимоволі

І згадка тут єднається до згадки:

Мої діди жили в цьому околі,
Жили абхазці, давніх літ нащадки.
Під ще не втихлі відгомони бурі
Натрапив я на геніальну тему:
Створить поетам, жертвам диких фурій,
Про нову Діоскурію поему.
Кипить і грає в ній життя невпинне.
Вивчай, поете, тайну дна морського!
Сам Едгар би полинув у глибини,
В цю таємничу казкову дорогу.
Моряк одважний і тепер ще, кажуть,
Руїни стін у глибині знаходить
І золото у човен свій вантажить —
Старого міста віковичну подать.
Заснулий світ під темною водою!
Як сірий присмерк укриває гори,
Та відблиск сонця трепетною грою
Ще протинає безбережне море,
Як до далеких темних улоговин
І до шпилів крадуться темні тіні,—
Тоді мій тихий, потаємний човен
До вод понтійських лине в самотині.
Я чую в голосі морської птиці
Луку якоїсь неземної мрії.
Бредня! Омана! Інше в ній таїться —
І серце враз той голос розуміє.
Не тільки птиць запізнених ячання,—
Ні! Чуються і попідводні дзвони,
І голосів людських перекликання,
Що в переплеску хвиль вечірніх тоне.
Вслухаюся — лунає знов і знову
Той самий поклик дивно-таємничий.
То місто-сфінкс удалеч загадкову
Мене чудними голосами кличе.
І от — немов спускаюся в глибинь я
І бачу, повен думки однієї,
Поховані на дні, серед каміння,
Руїни, схеми, привиди, ідеї.
Я бачу: люди в темряві зеленій
Очима, як свічками, заблищали.
То раду радять люди староденні,
Минулих літ суворі феодали.
Вони не бачать — морок їм одвічний
До дійсності дорогу закриває —

Як у Тбілісі сяйво електричне
Около переможно заливає.
Було тут місто, і життя кипіло
В гарячому щоденному тремтітті.
Тепер усе зотліло, спопеліло,
Холодна розстелилася пустиня.
«Теодор Нетте» спочива по бурі,
І зграї птиць замовкли наоколо.
Прощайте! До примарних Діоскурій
Я більше вже не повернусь ніколи.

Я І НІЧ

Пишу ці рядки, і спливає північна година,
І вітрова казка шумить за вікном старовинна,

І місяць накинув серпанок срібlistий на світ,
І грає пахучий бузок переливами віт.

Такі в небесах переходять осяяні смуги,
Як вірші ці, сповнені й тиші, і ніжності, й туги.

Давно таємницю свою зберігаю я сам,
Що леготу навіть до неї торкнутись не дам.

І друзі не знають, що в серці моєму закрите,
Ні з ким свого болю не хочу повік я ділити.

Ніхто не вкраде моїх чорних, скорботних думок:
Ні мрії палкі та солодкі обійми жінок,

Ні сонні зітхання, ні чаші хмільного вина,—
Навік заховала те серця мого глибина.

Лиш ночі й безсонню, лиш тихому вітру пічному
Я тайну свою довіряю, і муку, і втому,

І знають, в чім мука і чорна скорбота моя,
На світі нас двоє лише: ніч і я, ніч і я!

ПЕРЕД СНІГОМ

Сьогодні сніг пушинками впаде
І тихо ляже, як сріблісті зорі,
На кожній шибці зацвіте в узорі,
Мов сивий дід, в подвір'я увійде.
Задзвонять сани в далині прозорій,
І вітри в лісі задзвенять суворі,
Гілля надламуючи молоде.

Струнка ялинка в синю ніч зимову,
Як гостя любя, завіта в наш дім,—
На острів теплий в морі сніговім,—
І в самовара пісню колискову
Вслухатиметься з усміхом ясним,
З дітьми поважну заведе розмову.

На білих конях вершники ставні
До віт її під'їдуть гордовито,
Згадають діти про веселе літо
І гратись будуть в милій метушні,
Аж поки буде мороком налитий
Весь дім і в тишу буде все ковите,
Лиш сани чутимуться голосні.

І кіт безсонний, що увесь горить,
Немов промінням, плямами своїми,
Думками не турбуючись людськими,
Біля ялинки спиниться на мить.
Я ж двері відчиню — і, сніг за ними
Побачивши далекий, несходимий,
Своє село згадаю мимохить.

СНІГ

З неба сніжинки летять, ніби пір'я,
Пелену білу на землю кладуть,
Приязний сніг завітав у подвір'я,
Сани дзвінками удалеч зовуть.

Сніг так легенько, так м'яко лягає,
Схожий із бархатом ніжним, пухким.
Стомлений дим лине в небо безкрає,
Я у подвір'я виходжу, як дим.

Пластівці снігу мені на рамена
Падали, ніби зірки із срібла;
Думи зимові злетілись до мене,
Снігом лапатим їх мова пливла.

Біг я без шапки, летючі сніжинки
Швидко ловив серед білої мли.
Ніби свічки, скрізь падали ялинки,
Вікна усі у мережках цвіли.

Прагнув пушинку я світлу впіймати
І на долоні тобі принести,
Щоб дивовижне сплетіння зірчатє
Радісним оком побачила ти,

Щоб сприйняла ти сніжинку холодну,
Як у волоссі моїм сивину,
Щоб полюбила ти мисль благородну,
Що породила зима серед сну.

Мав я сказати тобі: подивися,
Скільки краси у цій зірці малій!
Глянь, як сніжинки в мій волос вплелися,
Знай, скільки суму в любові моїй!

Та лиш пушинку провору ловив я —
Танула в мене вона у руках.
Дару природи тобі не явив я,
Сумно додому верстав я свій шлях.

Так, я журивсь, що та зірка розтала,
Скоро ввійшов я у теплий свій дім.
Ніжність, проте, в моїм серці зростала,
Зірка сріблилась у серці моїм.

ПОПІЛЬНИЦЯ З МУШЛІ

Перлиста мушля на столі біліє,
Десь на морському виловлена дні.
Вона здається лебедем без шиї,
Застреленим в колхідській стороні.

Колись із нею поруч старовинні
Лежали окуляри на шнурку,
А край вікна, було, сіріла тіпню
Бабуся, книгу держачи тяжку.

Коли стихав злий вітер присмерковий
І ніч на землю сходила швидка,—
Вона свої заводила розмови
Під тихе воркотіння коминка.

У мушлю попелинки осипались —
І, відганяючи дитячий сон,
Бабусі казка тихо розгорталась,
Повільна і протягла, мов Ріон:

Як тяжко покарали Амірані,
Вождя й борця — до скелі прип'яли,
Як вуглі від огню його останні
З верхів'я скинули в морські вали...

В руці янтарні струмували чотки,
Старий стілець солом'яний рипів...
По казці йшов за віршем вірш солодкий
Грузинських, здавна люблених, співців.

Тоді я попільницю брав у руки,
До неї вухо чуйне прикладав,—
І в ній ловив якісь далекі звуки,
Неначе шум морський там бушував.

Здавалося — у мушлі тій шаліє,
Німого часу розірвавши грань,
Якась частина дикої стихії
Чи подих вітру, тихший від зітхань.

Я дивувався тоді, чому природі
У мушлях бурю треба замикать,
Чому вона сказала бурі: годі!
Тенер ти маєш тихо воркувать.

І так бабуся говорила: — Внуче,
Облиш її, посланницю стихій!
В кімнаті їй шуміти неминуче —
І, може, Амірані сниться їй.

Вона від нас ховала попільницю,
Щоб мушля не тривожила малих,—
Та снили ми про мушлі таємницю,
Погойдуєтесь на тахтах своїх.

В холодну зиму ти, бабуся, вмерла,
Тебе в труну поклали ми, сумні,
Але мені у спадщину, як перли,
Ти залишила вітер і пісні.

Як тінь, і давній світ пішов з тобою,
Але старих легенд — не спопелить,
І Амірані постаттю новою
Підноситься на гребені століть.

Колхіда гордо розцвіла над морем,
Сади її отінують ясні,
І попільниця голосом прозорим
Співає про Мегрелію мені.

РИБАЛКА

Коли за північ зверне ніч імлиста,
Він рідний Мткварі кидає тихцем
І рибу впійману несе до міста
Услід за передраннім вітерцем.

Від ганку переходить він до ганку,
Мов роздає, як ту форель живу,
Рожеві клапти близького світанку,
Тбілісі радість, кожен раз нову.

Він носить рибок кольору зірпичі,
І в круглих тарпі чуються завжди
Пожилцям ще півсонної столиці
Густі й приємні пахощі води.

Одважний, жалюгідний, з серцем простим,
Неначе яструб, він у дім влетить —
І, в погулянні ставши раннім гостем,
На чіанурі хазяям дзвенить.

Усіх і все він радістю сповняє,
Підносить келех з золотим вином,
Угору шапку ловко підкидає,—
Аж ось і рапок справді за вікном.

Про потаємні думи рибакові
Говорить риб хвилеподібна гра,
І рідне все грузинському столові —
Рибак, і риба, і прудка Кура.

Як віджене грайливий вітер хмари —
З штаньми кінто у них подібність є —
І дух свій лле на весь Тбілісі Мткварі,
І промінь свій на двері сонце лле,—

Нарешті до родини він вертає,
Сп'янілий з бенкету в чужій сім'ї...
Та знов йому, як двері, відчиняє
Тверезий Мткварі береги свої.

РИБАЛКА ПРИХОДИТЬ У ГОСТІ

Ця ніч безумно серце зворушила,
Живі думки у віршах шелестять.
Я спонелів, згорнув гарячі крила —
І знов цвіту, і хочу все обнять.

Травневий дощ незримою трonoю
Ввійшов у ніч, щоб тихо задзвеніть.
Навшпиньки він проходить над Курою
І щось своє ласкаво жебонить.

Рибалка бідний північчю такою
В мій дім зайшов, на світло у вікні,
І, похвалившись рибою живою,
Моїх поем закрити рядки мені.

І риби, мов дощу рясні краплини,
Тріпочуть на тарелі і блищать...
Торкнешся раз — живе створіння гине:
Від дотику лиш пісні оживать!

В кімнаті риба суть свою втрачає,
І гаснуть очі круглі та малі...
А в пісні серце серця виглядає,
Ласкавої долоні на чолі.

Поет в рибалці має побратима,—
Обом дано лиш при воді прозрїть;
І риба в річці,— як у серці рима,—
Це ніч, це сон, це шелест верховїть.

Сьогодні, вчора, завжди, як і нині,
Палало це для мене, як святиня,
Щоб я цей трепет в слово перелив,—
І от, рибалко, спів на вітровинні
Народові трояндами розцїв.

І радощі я віддарунок маю...
У горах ми, в долинах ми живем,
В січневих бурях, в веснянім розмаю,
В народнім серці, в буйнім зрості краю,
У задумах нестворених поем.

У почуттях ми ловим аромати,
В красі природи — теплоту речей,
І кожна мить — на те, щоб упіймати,
Як неводом, живий огонь ідей.

І сивий батько, і невтомний ратай,
І дощ травневий — срібнодзвінь лунка,—
І повна багрянцем зоря крилата,
І мудрість книг, на барви всі багата,—
Для юності це все одна ріка.

Нехай учора нас розбили хвилі,—
Сьогодні ми ввіймали повну сїть,
І в кожній волосинці посивілій
Наш досвід, мудрість наша майорить.

І все твердіше голос наш лунає,
Бо цілий світ — і риби, й дерева,
І щастя мислі, вольне та безкрає,
І Мткварі, що всіма огнями грає,
Замкнуться у римовані слова.

КАХЕТИНСЬКА ОСІНЬ

Осінь злягає дрімотним покровом,
Золото леє до заможних долин.
Грона фарбують огнем агатовим
Даль пристарілу і молодість вин.

Вітер сновійно співає у листі,
Будить стоги і колише гаї.
Глянь: гарбузи он барвисті, барвисті
Тягнуть шийки лебедині свої.
Знати по всьому — природа дозріла.
Зелені тугу розмаяла враз.
Чоло в задумі ліщина схилла —
У віковичний прокинувся прас.
Хмари сповзають з вершин посипілих,
Повнять вологою чаші гірські.
В далечах милих палають на схилах
Жовтим, червоним дерева стрункі.
Сонце, як повість, листи розгортає,
Хмарок за ним розвивається дим.
Осінь задихана нас зустрічає
Гарбами, скрипом, вином запашним.
Бачив, поете: в подвір'ї красуня
Стала, чаруючи вродою всіх.
Груди красуні хвилюються юні
Палом любові до днів цих нових.
Кинула оком назустріч мотору,
Усмішки сяйвом п'янить юнака.
Віти фонтанами зносяться вгору,
Листя дощем нас буйним обтіка.
Линемо вдаль — і прудким Алазаном
Щедра Кахетія мчить між гір.
Мудра природа, що в серце ввійшла нам,
На Дагестан підіймає свій зір.
Сонце над вечір — підтоптана мати —
Промені-милиці в руки бере,
Коси жіночі й листки розвіваючи —
Цітрове право, як небо, старе.
Далеч навколо покрилась шафраном...
Осінь, о серце, напевне прийшла!
Дзвінко в повітрі, за пасмом багряним
Хмар шарудливих ватага лягла.
Та невгаває тріщання мотору.
Гомін гуде крізь вечірній туман.
Жінка вертається з брами додому,
Віршем персидським колишеться стан.

Георгій Леонідзе

ТИ ЖАЙВОРОНКОМ В СЕРЦЕ ЗАЛЕТІЛА...

Ти жайворонком в серце залетіла,
Світання трепет в нього принесла.
Тому ж то в серці вічний ранок, мила,
У щирих віршах — чистий дзвін срібла.

Крилом світання серце пройняла ти, —
Якого ж ранку ще мені хотіть.
Коли у серці в'ється птах крилатий,
Щоб я не міг заснути ні на мить?

ГРУЗИНСЬКИМ МИТЦЯМ

Хвала землі, що викохала нас,
Зростила вас, як парості зелені.
Де сила та, що пронесла крізь час
Ваш променистий, ваш огнистий геній?

Ці вежі й замки, де застигла кров,
Хто нам лишив, щоб сяяли віками,
Високі ці та величаві храми,
Де скульптора тонкий різець пройшов?

Хто зніс каміння це на верховини,
Куди й не видно людської тропи,
Хто спорудив могутні там стовпи
І двері з виноградної лозини?

Хто сарну вирізьбив з її малям,
І голубів, і грона виноградні,
І райських птиць у їх красі принадній,
І тигра, що таїться за гіллям?

Зросли, як виноград серед долини,
На камені посіяні думки,
І ваші мрії мчаться крізь віки,
Мов клекіт над узгір'ями орлиний.

Горять узори ваші золоті,
Палають язиками вогняними
Величні книги з буквами тонкими,
Написані вночі, на самоті.

Ви кращі вибирали між словами,
Як перли оправляли осяйні...
Чи ви писали їх не блискавками,
Поезії, легенди та пісні?

Гурамішвілі... Шота... і Шавтелі...
Скількох віків і поколінь сини —
Ви, що свої нам відкривали сни,
Серця палили і ламали скелі!

Ви сяйво нам дали в своєму дарі,
Це сяєво палило думи ниці, —
Ікалтоелі, Саба і Петріці,
І Мтацмінделі, й славний Опізарі!

А скільки безіменних є майстрів,
Що в їх руках троянди розцвітали,
Співців, що душу пісні віддавали,
Що небо голос їх на землю звів!

КУДИ ТИ, МОЛОДОСТЕ, ВІДЛЕТІЛА...

Куди ти, молодосте, відлетіла,
Гаряча,
 неспокійна
 і дзвінка?
Була ти бурям громовим дочка, —
Чому ж тепер твої поникли крила?

Куди, весняна річко, відійшла,
Чом відшуміла вітром в темнім гаї?
Чому лице твоє закрила мла?
Таж сонце, мов корал, у небі сяє!

Ти грала, як фонтан серед садів,—
Та ненаситне серце у людини.
Хто чашу золоту твою розбив,
Хто розплескав вина твого рубіни?

Мій олень зник в байраці лісовім.
Я жду. Нема. Не чуть ніде нічого.
Чи не мисливці гоняться за ним?
Чи він не впав од пострілу лихого?

Кохалася у давніх ти казках,
Кипчацьким витязем себе вважала...
Як ти не чула, що твій пал прочах
І сивина, мов сніг, на тебе впала!

Куди ж ти, молодосте, утекла?
Коли збагнув я, що тебе немає?
Адже весна навколо розцвіла,
І сонце, мов корал, у небі сяє!

Йосиф Грішашвілі

ЧІАНУРІ САЯТ-НОВИ

За царя Іраклія Саят-Нова йшов
попереду війська і запалював хо-
робрих оборонців отчизни.

Із літопису

1

Я казав, і вірний слову по натурі я,
Що люблю найбільше в світі чіанурі я,
Він і радість одбиває і безмежні муки,
Серце полум'ям поймають чіанурі звуки!
В них неначе воскресає славна давнина,
За вітчизну оживає смілива війна,
Славні воїни ладнають непохибні луки...
Серце полум'ям поймають чіанурі звуки!

2

Мужній воїне й поете, ти в душі ожив,
Ти під рокіт чіанурі прославляв борців,
І коли не вистачало струн на чіанурі,—
На серцях людських загравши, в них будив ти
бурі.

Був своєму ти народу променем в очах,
Бо показував ти вірно перемоги шлях.
За Іраклія було це — знають це і внуки...
Серце полум'ям поймають чіанурі звуки!

ІСТОРИКОВІ

Книжки, історику, закрій,
Доволі давнину вславляти!
На сонце глянь, на день новий,
Нових героїв рід завзятий!

Навколо себе подивись,—
Що нам гірке і що нам миле,

Копія
Гришашвілі

Чіанурі Саят-Нови

За нрѣ Тоаанурі Саят-Коба дуб переду
~~випередив~~ ; записав харабрих
одрацурѣ & оидири.

is нитонурі

~~Я касѣ і вѣрнѣ слѣду по нитурі 2,
що мѣнен нѣткѣмѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2~~

Я касѣ і вѣрнѣ слѣду по нитурі 2,
що мѣнен нѣткѣмѣ вѣдѣти чіанурі 2,

~~якѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2~~

Я касѣ і вѣрнѣ слѣду по нитурі 2,
що мѣнен нѣткѣмѣ вѣдѣти чіанурі 2,

Серѣ пойдѣм пойдѣм чіанурі збура!

В нѣм нѣмѣ воскресѣ слѣдне дѣлошка,

За вѣдѣти чіанурі ошѣвѣ слѣдне дѣлошка,

Слѣдне вѣдѣти чіанурі нѣмѣ слѣдне дѣлошка...

Серѣ пойдѣм пойдѣм чіанурі збура!

2

Мурнѣ вѣдѣти і нѣмѣ, ~~якѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2~~
якѣ вѣдѣти чіанурі ошѣвѣ слѣдне дѣлошка,
і нѣмѣ нѣмѣ слѣдне дѣлошка на чіанурі,

на серѣ нѣмѣ слѣдне дѣлошка, в нѣм нѣмѣ слѣдне дѣлошка.

~~якѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2~~

~~якѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2,
якѣ вѣдѣти чіанурі 2~~

X (на збура)

Які дерева розрослись,
Які їх велетні садили!

Герої давні нам дали
Зразки високі й благородні,
Що всіх нас вивели з імлі,—
За те їх славимо й сьогодні.

Та імена нових бійців,
Народу гордого героїв,
Всю велич діл їх і трудів
Чи знавш ти, чи ти засвоїв?

Облич минулого сліди
Та фоліанти, вкриті пилом,
І список певний уклади
Героям, ще не посивілим!

Закрий же книги хоч на час,
Забудь, історику, про давнє,
І глянь, які зросли між нас
Борці й герої достославні!

У МІСТІ ПУШКІНА

Бачу: юнак он сидить кучерявий.
Чоло замислене, книга розкрита.
Що в ній? Державіна вірш величавий
Чи Руставелі строфа гордовита?!

Часто, поете мій, пив я душею
Вірша твого милозвучного чари.
Я надихавсь теплотою твоєю,
Я оживав — і розходились хмари.

Скінчено бій... Де ж той пам'ятник милий?
В серці моїм виникає він знову.
Руки злочинця його осквернили,
Тільки ж не вбили поетову мову!

Знов одбудує людей наших сила
Щастя, навік завойоване кров'ю.
Все, що ненависть ворожа розбила,
Знову звелося, зігріте любов'ю.

Аліо Мірцхулава

В АЛЬБОМ

Круті шляхи я у житті пройшов
І про жіноцтво співів не складав,
До своєвольних не вдававсь розмов
І від кохання я не трепетав.
Літа минали, та жадібно очі
Ні разу не дивилися в жіночі.

Усе в житті земному промина,
Лише життя само не проминає,
І час і просторінь — це суть одна,
Яка піде й шйак не остигає,
Дитячих днів моїх не повернуть,
Юнацькі вуса вже не проростуть.

Минулася, не залишивши сліду,
І обернулася на марну тінь,
Минулась молодість, погасла блідо,
І серце шепче: марити покинь!
Зима моє волосся побілила,
Не тале сніг — і що ж я вдію, мила!

У чорних думках, як в темниці, я,
В душі моїй горить вогонь незримий,
Гризе й пече мене любов твоя,
Я ранений зітханнями твоїми.
Дитя моє! Згадалась ти мені —
І я згадав свої дитячі дні!

МОЄ МИНУЛЕ

Минуле — затишне, ясне моє минуле!
Листки плюща його, мов хмарки, огорнули.

Це тиха келія, де свічі миготять,
Мої дитячі дні там безтурботно сплять.

Колиска їх легка гойдас, ніби човен,
Мінгрельських наспівів мій сон дитячий повен.

Дитина спить одна, навколо ніч піма,
Моєї матері в покої тім нема.

Я дишу, мов свіча. Мовчіть, щоб не згасити!
Ніхто, щоб не будив мале дитя сповите!

Колиски ніжний ритм — як чонгурі пісні,
Солодкі видива ввижаються мені.

Та сивину свою я передчасно бачу,
Поймає піжний сум зорю мою дитячу.

Я не пригадую ні сміху, ні забав,
За сорок літ своїх я те позабував.

Коли негоди час накотиться сердитий
І вітер-лиховій почне мене душити,

Мов перекинутий я упаду свічник
І в небо задимлю, кінчаючи свій вік.

І відлетить душа, і світло дня погасне,—
Тоді прокинеться моє дитинство красне.

ПІСНЯ УКРАЇНКИ

Рясна Кахетія свій урожай святкує:
Палають свічі зір, шумний огонь вирує,
І шум до місяця злітає і назад
Спадає в Алазань, як пишний водоспад.
У шатрах барвлених — кістінські наречені,
Жених-тушин копом гарцює в грі шаленій.
І погляд з поглядом стрічаються, ясні,
І в спів злились один з п'яти доріг пісні.

З огради озирнеш бенкет народу жвавий —
Сидять на килимах співці, достойні слави,
І в їх словах дзвенить не стогін давніх днів,
А наші радощі, як сяєво вогнів.
З них кожен здавна мав свій лад,

свій марш похідний.

Але жадали всі, щоб край звільнився рідний,
Щоб кров'ю братньою не тьмилась Алазань.
А грала, як тепер, мов кришталева грань.

Хевсури прибули. Могучих їхніх коней
З усіх боків огонь освітлює червоний.
Ласкаві заклики підхоплює луна:
«Ідіть до нас, брати, до нашого вина!»
Одна сім'я зійшлась, одне чуття палає —
Так свято осені алла-верди справляє.

Достиг наш виноград, народ наш — як ріка,
І ми, поети, з ним, і наша річ дзвінка.
З дружиною прибув поет із України —
І гостя радісно вітають кахетини,
Обачно між пісень він ходить, ніби їм
Боїться дотиком пошкодити своїм.
Він шепче подрузі, щасливій та веселій,
Як сонце осяйній, рядок із Руставелі,

Хевсурські прапори над місяцем цвітуть,
Сини Кахетії в гарячий бубон б'ють.

Враз пісня зринула і вільно задзвеніла,
І серце звук мені немов підняв на крила —
То України спів, то гостя нам співа
Народу вільного озорені слова.

Шевченка гнівний пал, в музику перелитий,
Прийшов з грузинами їх радість поділити.

По небу Грузії, освітлюючи піч,
Пробіг свободи гімн і перемоги клич.

Співай же нам іще! Хай братній голос лине,

На крилах най летить в Кахетії долини,

Щоб чув тебе народ, і гори, і поля,

Вся, схожа на твою, моїх батьків земля!

Дніпро, розкинутий в блакитному світанні,

Нехай, зустрівшись, зіллється з Алазанню.

Най, слухавши тебе, грузини сльози ллють —

І сльози зорями на вільний край падуть.

Братерство нам дало це почуття єдине,—

Ми вдома й на ланах твоєї України;

Ми знаємо, співці: у сонці воскреса

У муках і в боях народжена краса!

Сандро Шаншіашвілі

ДО РУСТАВЕЛІ

Ти — месх великий із Руставі,
Ім'я і рід ти потаїв.
Пройшов віки ти незнайомцем,
Як не один з твоїх братів.

Не дбав про славу ти, про велич,
Ти інших велич захищав!
Навіщо височінь — вершині?
Чи треба сяйва для заграв?

Собі суперника не знав ти,
Скорив ти просторінь і час,
Ти склав нам пісню переможну
І сонце засвітив для нас.

Багато знав століть ти чорних,
В труну твій віщий клали спів,—
Але не вирвати в народу
Освячених народом слів!

Ти крізь віки пройшов, поете,
Супроти бур і лихоліть,
Тебе вбивали — і не вбили,
Палили — й не могли спалить!

Настали дні,— в моїй країні
Все повне сяйва і тепла,
Розвіявся навіки морок
І давня рана зажила.

ЛАНЬ І МИСЛИВЕЦЬ

На крутогір'ї лань біжить.
Вона то спиниться на мить,
То знов, прислухавшись, мчить,
Густі відвідує гаї...
Де ж смерть підстеріга її?

Ставний юнак, тушин Кебія,
На чатах затаївся, німіє.

Несхибна і міцна рука!
Він жде, підводячи курка.

Та що це враз? Чи сил немає?
Він зброю опустив, зітхає.

Кохану Елі він згадав,
Подібну лані цій красивій;
Вінок чоло їй прикрашав...
Та вбив красуню ворог мстивий.

Нема ні мрій, ні сподівань,
Думки в Кебії невеселі...
Невинна лань біжить край скелі,
Прекрасна й радісна, як Елі...
Не стрельнув він! Щаслива лань!

Іраклій Абашидзе

БІЛЯ ДАР'ЯЛГЕСУ

На холмах Грузин лежить почная мгла...

А. С. Пушкин

Темрявою скелі крилися пічною,
Млети й Кайшаурі бачить ти не міг,
А проте ці гори ніжною красою
Колихали серце, стомлене з доріг.

Був ти у полоні чарівної сили:
Тут — Казбек суворий, там — орел з вершин..
Береги Арагви пишно зеленіли,
І до них послав ти клич свій, як грузин.

Був лиш мандрівцем ти, що проходить мимо,—
А для нас — колиска гори ці в імлі,
Ми живемо й дишем далями оцими,
Предків наших кості в цій лежать землі.

Наше сонце рідне світить нам дорогу,
Попіл наших вогнищ скрізь ми тут знайдем,
От як ми живемо в сяйві дня свого,
От яким цілющим палені вогнем.

Хай у всіх, що в цьому народились краї,
Що від долі щедрій спадкували дар,
Написом на грудях ця любов палає,
Гріє й осяває кожен шпиль і яр.

Ніч тебе застала в горах цих, поете,—
Нас, грузинів, палять ночі тут і дні,
В піч, що огортала гори у памети,
Дар'ялгес відкинув сонячні вогні.

Світлом від Арагви день тепер зігрітий,
Сонце подолало, відступила тьма,
І коли ще більше рідний край любити
Будемо тепер ми — дива в цім нема.

Лле на Анаурі, на Алгеті світло
Сонце, що сіяє із нових небес,
Щоб життя натхненне у промінні квітло...
Ось яку навів пісню Дар'ялгес!

БАТЬКО

Коли бачили ви в Імеретії милій,
У затишші залитого сонцем села,
Невидющу людину при повній ще силі,—
То мій батько був. Зір йому тьма повела.

Смерть жорстока серпом замахнулась на нього,
По очах зачепила, затьмарила світ,
І сидів він, сумний, і не бачив нікого.
І прожив так п'ятнадцять безрадісних літ.

Часом, сіру чоху одягнувши, із хати
Він тихенько й самотньо виходив на шлях,
Щоб дороги між смертю й життям пошукати
Із бамбуковим вірним ціпком у руках.

Він умер, не зустрівши своїми очима
Смерть кощаву, чия безпощадна коса.
Він умер, і йому залишилась незрима
Світу-сонця земного солодка краса.

Не узяв він з собою печалі в могилу
По блакиті узгір'їв, по сині ланів,—
Ну, а я ж бачу землю стоцвітну, стокрилу,
Очі широко я на безмежжя відкрив!

Харитон Вардошвілі

ІЛЛІ ЧАВЧАВАДЗЕ

З ким порівняти? З Казбеком увінчано-срібним
Чи з океаном, що грає в розбурханій силі?
Зимний Казбек. До огню ти родився подібним,
Тьму попелив і серця підіймав, наче хвилі.

Матері честь, що сто років тому народила
І молоком найсолодшим дитя годувала.
Нині ти сонцем палаєш, ти — прапору крила,
Слава висока твоя між людьми просіяла.

Пишна Кахетія, пасмами гір оповита,
Край, де зростали герої незмірного блиску,
Сповнила груди твої даром чудовим — любити,
Велета силу й завзяття поклала в колиску.

Та, як на небо ти мудрими глянув очима, —
Світ наокольний тобі уявився труною,
Пісня твоя заgrimіла словами палкими,
Проти неправди ти кликав до грізного бою.

Був ти не в силі гидоту байдуже сприймати,
Крив ти презирством її та клятьбою: хай згине!
Ти з Таткарідзевих рвав їх оманливі шати,
Ти виявляв мертвяків у подобі людини.

Всіх звироднілих, що совість утратили й сором,
Ти таврував, ти карав їх бичами грізними.
Брат бідарям, на тиранів спадав ти докором,
Рани глибокі отчизни вважав ти своїми.

Творчість народну ти бачив, радіючи щиро,
Бачив, як в муках вона вироста гордовито.
В серці своєму посив ти незламану віру:
«Бурі пової старому не витримать світу!»

Рідному краю ти душу вернув героїчну,—
Вихор, на ворога спасти щохвилі готовий.
Силу в серцях розбудив ти незмірно-величну —
Волі жагу і любов до отецької мови.

Нині народ, загартований в полум'ї бою,
Серцем великим і вільним тебе споминає,
Любить тебе і пишається чесно тобою,
Пісня твоя на устах всенародних лунає.

Древо поезії не надаремно садив ти:
Квітне воно, урожаєм рясним золотіє.
Землю люблю, де у час надвечірній ходив ти,
В серці ховаючи горді, ясні свої мрії.

Небо люблю, що тебе ореолом вінчало,
Небо, де зорі — мов квіти на темному полі.
Скільки безсонних ночей під цим небом бувало,
Скільки ти думав про Грузії рідної долю!

Скільки мук ти зазнав у хвилини отрутні,
Чувши, як стогнуть і мучаться «сонні грузини»!
«В серці моєму сучасне твоє і майбутнє»,—
Так ти, великий, звертався до своєї країни.

Меч революції збив спорохнявілі кумири,
Смерть він тиранам приніс і трудящим свободу,
Ім'я зробилось твоє ще славнішим без міри,
Ще ти дорожчий зробився своєму народу.

Всюди весна, всюди сонце, куди лише вийти,
Сяє в промінні завітчана наша країна.
Гори Кварелі, Кахетії землі, радійте! —
Первенця вашого слава вінчає нетлінна.

Васо Горгадзе

ТБІЛІСІ

Бачу з вершини я місто Тбілісі —
Поле воно розлилось яснокрилим.
Лісом будинки у даль простяглися,
Під Нарікалою — місячний килим.

Мох на каміні, вітрець опівнічний,
Віддзвін роси на тонкій деревинці
Шепчуть мені про страждання одвічне, —
Повість їх кров'ю налита по вінця.

Як блискавки, спалахнули сердито
Джелаледдіна шаблі коло брами,
І на токах наших зойкають діти,
Рвані страшних молотарок зубцями.

Часто гриміли в цій тихій країні
Раті ворожі, не кликані в гості,
І Чінгісхан тут, гієна пустині,
Голови втіті складав на помості.

Сіявся дощ, і тумани стояли,
Спалений лан був німий, мов проклятий,
Вершники царські здаля налітали,
Місто моє, щоб тебе грабувати.

Скільки ж то мук, і плачу, і тривоги
В улицах тихих твоїх закипало!
Скільки ж то куль, ніби граду тяжкого,
Стіни твоїх передмість потрясало!

Каторга, відгук печального співу,
Камери стіни страшні та холодні...
Чую, Метехі, я повість жахливу
Про таємниці твоєї безодні!

Впав Кецховелі, борець наш великий,
Кулею вбитий, на стоптаний порох...
Рана горіла на грудях — навіки
Серце твоє розірвав чорний ворог.

Вулиці різала злобність пожару,—
Справжні обранці (було їх ще мало),
Гнівною силою сповнені яро,
Серед бійців потаємно снували.

«Товариші, треба вигострити зброю,
Бо до боїв революція кличе!» —
Так наш трибун готував нас до бою,
І готувався наш клас робітничий.

Як тоді бились серця помужнілі!
Море шуміло, в віках небувале;
Горді повстання народного хвилі
Плісняву давню з презирством змітали.

Городе мій, як люблю я безкрає
Риси твої і чоло твоє юне!
Радість у співі твоєму лунає,—
З нею в одно гомонять мої струни.

Мужніх героїв пригадую нині —
Тих, кого слав ти на хижі заgonи,—
І розцвітав на ворожій твердині,
Вітром колиханий, прапор червоний.

Місто кохане! Люблю твої скелі,
Річки твоєї задумані хвилі,
Що зачували й слова Руставелі,
І гнівні наспіви Бараташвілі!

З пагорба нам Чавчавадзе сіяє
Чистим обличчям, сумним і знайомим.
Голос Акакія й Важа лунає,
З гір упадаючи бурею й громом.

Гордість яку нам дається відчуті!
Що за хвилини високі і чисті!
Як у блакиті плывуть парашути,
З шовку тонкого гриби променшті!

Ти обложився навколо гранітом,
Рідну Куру закував у бетони,
Ти захищаєш з обличчям відкритим
Стяг революції палко-червоний.

Партії промінь тебе ogrіває,
Тисячолітні розбивши тумани.
В жилах у тебе, як сонце, палає
Творчості розмах, ні з чим не зрівняний.

Бачу — ростеш ти без міри, без краю,
Пісня твоя над долинами лине.
Разом з тобою і я виростаю
В постать нової на світі людини.

Вінчас Міколайтіс-Путінас

СІМ'Я РАДЯНСЬКИХ НАРОДІВ

На півночі — сяє Полярна багрово,
На півдні все тоне в блаженнім теплі.
Я серцем ловлю стоголосу розмову
В просторі великім, в радянській землі.

Як з Заходу небо вогнем зайнялося,
Поля застогнали від злої орди,
І села палали, й стрункі городи,
І море невинної крові лилося, —
Радянські народи в єдинім строю
Кріпили братерство і дружбу свою.

Ганьбою фашистські покрилися орди,
Братерським народам — за мужність хвала,
Їх сила у битвах великих зросла,
І стяг їх над світом підноситься гордий:
То вольності й правди окрилений стяг,
То стяг перемоги в одважних боях.

Дзвенить перемога, скликає народи
Від краю до краю по нашій землі.
Примари неволі розвіються злі
У чистому сяйві братерства й свободи.
Всі плями криваві повинні ми змити!
До щастя, народи свободні, ідіть!

Од тундр опівнічних до Азербайджана,
Од краю, де сонце на сході сія,
До тебе, моя Батьківщино кохана,
Хай квітне народів радянська сім'я!
Сини твої вірні хай вдалеч ідуть,
Майбутності ясній торуючи путь!

Антанас Венцлова

ВАРШАВА, ТРАСА СХІД — ЗАХІД

Схід і Захід поєднали люди,
Шлях з бетону світлого проклали.
Через Віслу йде кістяк споруди —
В міст зіллються тут міцні метали.

Повіддю тут потечуть машини,
Загримлять тунелі аж до світу,
Море барв тут сонячне поплине
В берегах з незламного граніту.

Перед творчістю клонюсь людською,
Траса пролягла мені під ноги.
Радістю осяяні якою
Очі тих, що вдаль кладуть дороги!

ТРАВНЕВОГО РАНКУ

Ідуть чоловіки, знамена
З гучною піснею несуть,
Жінки — рухомі квіти — йдуть,
Сміється вулиця зелена,
Ідуть ті люди, що доми
З руїн здолали воскресити,
Під майських прапорів крильми
Веселі виступають діти.
Ідуть у світлих орденах
Боїв великих ветерани.
В їх кроках — відзвуки звитяг,
Команди поклик полум'яний,
Ворожі танки у вогні
І стяг радянський над Берліном,—
Народу подвигам орлиним

Віки здивуються земні!
Ми хочемо робить комбайни,
Книжки писать, садить ліси,
Життя творити незвичайне,
Що повне сили і краси.
У нерозривнім колективі
Ми води скоримо бурхливі,
Посуха й дощ нас не страшать.
Огні електрики горять
На радощі села нового,
Ростуть серед лісів сади,
Колосся море золотого
Зростили гуртові труди.
Якою любимо любов'ю
Ми землю, що зросили кров'ю!
...А прапори поміж домів
Пливуть, і мають, і палають,
Немов до рідних берегів
Весняні птиці прилітають,
Шоломи вояків блищать...
Нікому нас не подолать!
Гугочуть танки, не спинити
Гармат, освячених в бою...
Оскаженілий Уолл-стріте,
Злобу ми знаємо твою!
За мир! — наш ключ. От воїн сивий
Дитину до грудей притис.
Тож їй належать води й пиви,
І світлий сад, і темний ліс,
І фабрика, що збудував ти,
І ті книжки, що прочитав ти,
Солдат, рільник і робітник!
Тож їй новий належить вік!
Під небом рідної країни
Мимо трибуни ми йдемо
І клятву щиро даємо
Їй присвятити всі години.

Костас Кубілінскас

КИЇВ І ВІЛЬНЮС

Із українських мотивів

Так от яка, Вкраїно, ти,
Степів безмежних вільне море!
Де ж маю слово я знайти,
Немов янтар, ясне й прозоре?

Шевченка земле і Франка,
У битвах і трудах дозріла!
Чи пісня є в душі така,
Яка б любов мою розкрила?

Ген-ген хати братів моїх
Біліють — зграї лебедині...
Широких обріїв таких
Немає ні в одній країні!

В спокійній далечі ланів
Синіють велетні-могили,
Як згад про мужніх козаків,
Про дні, що в вічність одшуміли.

В Дніпрі останній промінь зник,
Та зорям ніч велить сіяти.
Ні, не забуду я повік
Тебе, о краю білохатий!

Еміліан Буков

Иду по сухому дну майбутнього каналу,
Де скоро хвиль прудких побачимо навалу,

Де ранку гожого, дивуючи віки,
Дві здавна славлені обіймуться ріки,

Немов сусідки дві, що з дня, як народились
Хотіли бачитись, та досі не зустрілись.

Иду... і видиться, що надо мною в путь
Веселі кораблі, співаючи, пливають.

У води, сповнені ранкової блакиті,
То ночі дивляться, то дні, в квітки повиті.

Біліють хмари тут, мандруючи в світи,
І зорі бісер свій скидають з висоти.

Матроси входять в порт зажити супокою,
Із Криму плівучи дорогою новою.

Північних любо тут зустріти їм братів,
Що з Риги той прибув, а той з Москви приплив.

Тут — уявляю я — під водами ясними
Німотний світ живе, очам людським не зримий.

Там — клумба квіткова, там цілий сад зроста,
Із мушель склалися химерні там міста.

Вгорі, на берегах, дерева хилять віти,
Річки з каналу йдуть жагучий лан поїти,

Минуло років сто лісам оцим рясним,
Онуки граються в їх затінку густім.

Про давні, чую, дні говорить плем'я юне,
Про перші заклади струнких будов Комуни.

Ще тут нема води, та добре бачу я,
Як плине в далечінь невпинна течія,

Як дбало складене по берегах каміння,
Що склало їх мов робоче покоління.

...Йду по сухому дну майбутнього каналу
І чую: лоно вод у серці заспівало.

Богдан Істру

ДУБ

Край нашої царини
Я дуб посадив,
Щоб небо захмарене
Гіллям веселив.

Рости, зеленіючи,
Край скель та шпилів,
Щоб струмінь, радіючи,
В підніжжі шумів.

Під вітру завією,
Мій дубе, кріпись,
За землю з надією
Корінням держись.

А днями весняними
Якптаство дзвенить
І поле з селянами
Мов друг гомонить,

Хай землю, як матінку,
Окряє твій лист,
Щоб з піснею в затінку
Спочив тракторист.

Ян Райніс

ПІСНЯ БІДАКА

Спину зігнувши,
Всюди блукати,
Милості-хліба
Слізно благати.

Що є ганебніше
В світі одьому:
Руку лизати
Убивці своєму,

Тому, хто в тебе
Відняв усе в світі.
Ким твоє тіло
І серце прибиті!

Благать, щоб продовжив
Життя на хвилипу,
Щоб хоч би трошки
Відтяг домовину!

Своє первородство
Йому відступить,
Аби сочевичної
Юшки зажить!

Люди нікчемні,
Бадилля, хмиз!
Очі змокрили
У вас од сліз.

Хто кволих серцем
Буде жалить?
Треба боротись.
Палати, кипіть!

БЛУДНИЙ СИН

Холодний дощ, імла встає з долини.
Іде він, босий, в одязі лихому.
Ви думали, що прийде блудний син,
Зігнувшись, до батьківського дому?

Ні! Гордість на чолі його ясному,
І, ніби пурпур дорогих тканин,
Лахміття розвівається на ньому.

В ярмі йому довіку не стогнать!
Іде суддя, щоб з храму вас прогнать.

* *
*

Тепер — всі разом, всі в гурті!
Настали ранки золоті!
Пташки всі полохливі,
Всі колоски на ниві,
Всі люди нещасливі,—
Єднайтесь!

ВИДОВИЩЕ, ЩО НЕ ДАЄ СПОКОЮ

Димиться кров'ю ще пісок,
Струмує дух від нього талий,
Не всіх ще мертвих поховали,
Іще посковзується крок.

Немає серцю супокою,
Хоч ти дивись, хоч очі мруж;
Втекти хотів би ти чимдуж,—
Біжить тривога за тобою.

Димиться кров'ю ще пісок,
І як душі про це забути.
Як бідне серце відвернути
Від ненастанних цих думок?

Струмує дух від крові талій, —
І гасло боротьби в ньому,
Щоб у вогні спалити тьму,
Щоб звірі у безодню впали!

* *
*

Так, сумнівів більше вже нема,
Що час настає пожаданий;
З ваганнями, в муках, що й не списати,
Свій корабель ми спустили в море.
От упав він з помосту міцного,
Хвилі встали, піна закипіла.

Зойкнули ви, як пірпув він у воду,
Вам здалось, що й надії потонуть із ним —
До островів тих щасливих дістатись.

Не тужіть, вирне він із пучини
І спокійно поплине морем;
Ви на нього зійдете й поїдете ним
У радості світлій.

Хто сам корабель будував і спустив його в море,
Сумнівів бути не може у того.
Дух відведіть і в велику збирайтеся путь.

Я в своїх думках і мріях
На берегах тих далеких живу вже давно.

НАЙГЛИБШІ ДУМИ

Думи найглибші
Втілює мозок
В слово безформне,
В сон маячливий.

Думи широкі,
Сповнені муки,
Вироку злого
Воля залізна.

Що вже за радість —
Думи додумать!
Ти утікаєш —
Ловлять і топчуть!

ПОРЯДНИЙ ГРОМАДЯНИН

Чесний труд — чужі лиш руки,
Спокій серця — людські муки,
Стан не так, щоб із тонких,
І зневага до усіх.

Постать цю я міг би, брате,
В пеклі навіть упізнати.

Ян Судрабкалн

РАДЯНСЬКИЙ ГРОМАДЯНИН

З огню боїв ти вийшов переможно,
Просвітлений. Ще пам'ятаєш біль
Гірких утрат — і муку ту тривожну,
Що гризла серце, як у рані сіль,—

Та вже вінок з проміння обвивав
Твоє чоло, і погляд заяснів.
Хай спокій твій яскраво так сіяє,
Як проти ворога палав твій гнів.

Ти володар над кригою й морозом,
В підземні надра прокладаєш путь,
У пасіки збираєш мед твій розум,
Пустелі оживають і цвітуть.

Ти з праці зняв ганьби тавро прокляте,
Людина для людини вже не вовк,
Дива великі вмів ти являти,
Кувати сталь і ткати світлий шовк.

Палає біле полум'я у домнах,
Там світ переплавляється старий,
Твоїх трудів кипіння неупомних
Одній меті підкорене ясній.

Скликаєш до єдиної родини
Ти змучені народи й племена.
Хто ще у тьмі — нехай на сонце лине,
Хай рабства тінь розвіється страшна!

Твоя сім'я зростає і зростає,
І прапор твій веде шляхом одним
Туди її, де гордо виникає
Народів вільних променистий дім.

ОДА РОДЮЧОСТІ Й ПРАЦІ

Земле, земле, дух пахучий
Чую твій я на устах.
Гляну — ти навпроти сонця
Паленієш у квітках.

Простягли дерева руки —
Стан гнучкий твій обійнять.
І птахи, й тумани сині —
Всі про тебе гомонять.

Земле, земле, дух пахучий
Чую твій усюди я,
І душа, немов стеблина,
Вгору тягнеться моя.

Одбива твоє обличчя
Біла хмарка угорі;
Я іду тобі назустріч
Рано-вранці, на зорі.

Перекинуто в повітрі
Міст над згарищем старим,
Животворний вітер віє
В кожному хату, в кожен дім.

Я ліворуч «Вайрог» бачу,
В серці він твоїм гримить,
А праворуч — башта ВЕФ'у
Ніби полум'ям горить.

Світле дзеркало у травах —
То ясна моя Югла,
Що, як дівчина вродлива,
В сонця променях зросла.

Корови вологу чують,
Що пливе з твоїх долин.
Корови! Сокира гостра
Добрий робить вам загін.

Знайте, вівці, над Юглою
Трави виресли смачні,
Ваша вовна забіліє
У шовковій далині.

Ви, в лугах канави довгі,
Що дасте міць полям,—
Я кладу ласкаві руки
На коліна ніжні вам.

Пролісок в ногах у мене,
Ніби око голубе.
Це твоє, о земле, око,
Всюди бачу я тебе!

Подивлюся перед себе
Із-під віт густої мли,—
Трактори ревуть у полі,
Як розгуляні воли.

От і справді віл виходить,
Тихо дзвоником бринить.
Плугатар його виводить,
Гордість в погляді горить.

Земле, земле, розцвітаєш
Ти в тумані золотім,
І дзвенить твоє повітря
Дзвоном срібним і скляним.

Всюди бачу я роботу,
Світ новий, радянський час,
І засівки наближає
Сонце радісне до нас.

Швидше, тракторе, у поле,
Плугатарю, поспішай!
Сонце стало ген над бором,
Осяває рідний край.

Зерна сиплються по нивах,
Знаю добре, що вони
Одягтися захотіли
У зелені жупани.

Не кротом ти, плуже, рийся,
А літай, немов кулик!
В сіяча палають очі,
Прагне праці трудівник!

Швидше в поле, селянине,
Всі розорюй облоги!
Хай уся земля хвилює,
Ніби море, навкруги!

Земле, земле, дух пахучий
Чую твій я на устах.
Наяву тебе я бачу,
Привиджаєшся ти в снах.

Ян Грот

ПОХІД ЛІТА

І рано світає, і пізно смерка,
Як літа зелена струмує ріка;
Блищать, мов дзеркала поля, що цвітуть,
Чи сонце над ними, чи хмари пливуть.
Хвилюються тихо од вітру лани
І осінь багату віщують вони.
На квітах пахучих бджолині рої
Збирають солодкі податки свої.
І рано світає, і пізно смерка,
Коли спочиває бджола гомінка!
Під синього неба ясним накриттям
Недовгий спочинок і гострим плугам,
Блищать лемеші їх на ранній зорі
І сяють назустріч вечірній порі.
Услід борозною іде плугатар,
І квіти навколо горять, ніби жар,
Схиляють голівки вони запашні,
Де скиби підходять під межі рясні.
Як райдуга встане над паром пухким,
Ще гратиме нива вогнем осяйним,
І маком червоним густий переліг
Цвістиме для ока по схилах доріг.
І пізно смеркає, і рано світа...
В радянському краї пора золота!

Валдіс Лукс

ПІСЛЯ БОЮ

Стеляться вечірні пасма мли,
Чорні руки сосни простягли.

Мовкне птаство. Лиш один хрустїть
То відтїть озветься, то відтїть.

Мружать очі квіти у півсні:
Не прилинуть бджоли голосні.

Лань не прийде ранок тут стрічать,
Де в могилі воїни лежать.

Клониться над нею сонний бір
І не гасить небо ясних зір.

Надлітає вітер-легковий
І пита: хто спить в могилі цій?

І земля, й трава відповіда:
Полягла тут сила молода.

Айстри на могилі цій горять,
Дайни буде весь народ співать.

Вітре, тихше! Не шуміть, поля!
Ясний ранок зійде відсіля,

Садриддин Айні

ПУШКІН

Жили тоді в журбі російські люди,
 Нужда і смуток їм терзали груди,
 Томили душу і печаль, і гнів,
 Стогнало серце, та уста мовчали.
 Немов жебрак, народ великий жив,
 А труд його владики розкрадали...
 Круг деспота — вельможна зграя зла,
 Таланту — смерть, невігласам — хвала,
 Безстидне чванство, лестощі дурні,
 Жіноча честь, затоптана в багні...
 Розпечене залізо засліпляло
 Ті очі, що могли б іще судить,
 Смола уста і уші заливала
 Тому, хто чути смів і розумить...
 І в ту добу похмуру із-за хмар
 З'явився Пушкін, сонця світлий дар.
 Сіяв, як місяць, променистий геній,
 Серця живив, мов парості зелені.
 Він був сузір'ям честі і добра,
 Він рано став володарем пера,
 Він чарував піснями осяйними,
 Будив людей надіями живими.
 У чорну ніч він світоч засвітив,
 Скликаючи до себе всіх братів!
 Художник, живописець неоцінний,
 Він змалював природи лик нетлінний.
 Жорстокий вік він ясно показав,
 Ім'я людини високо підняв,
 Життя нероб і підлих шахраїв
 Він насміхом безжальним заклеїв.
 Зібрав поет перекази народні
 І нанизав, як перли благородні,
 Російських віршів окрилив слова,

І правда запалала в них жива.
Та злобний рій, мерзенні лиходії
Зненавиділи горду честь Росії,—
Ненавидить так ворон солов'я,
Ненавидить так сокола змія.
Скажений пес боїться так води,
Кажан від сонця, утіка завжди,
Лякає дзеркало потвор страшних,
Бо відбиває всю огидність їх.
І от загнали в дику глушину
Поета душу, чисту та ясну,
І оточило коло шпигунів
Того, хто чесно вольності служив.
Цензура перозумна і жорстока
Скарби ховала від людського ока.
Та хто стримає вихра буйний літ?
Хто візьме в бран весни пахучий цвіт?
Цензурою закреслені сторінки
Із уст в уста летіли мужньо й дзвінко,
Бо на уста не накладеш печать,
Співця не можна змусити мовчати,
А знищити поета злобні сили,
Проти народу вставши, не посміли.
Тож довелось по-лисячи крутити,
На лева ткати хитромудру сіль.
Тому, хто славив молоду Росію,
Аркан міцний накиннули на шию
І в темряві задушливий двірця
Блискуча чернь на гордого співця
Напала в чорній лютості тупій.
Так брешуть пси на місяць золотий.
Проте хто чув, щоб лев огнянозорий
Собачій зграї здався у покорі?
Відважний Пушкін духом не упав,
Об стіни клітки битись гнівно став,
Щоб чи ганебні пута розірвати,
Чи в боротьбі життя своє віддати.
Не подолав він хижих ворогів,
Насильства меч життя його скошив.
Як тільки діло чорне довершили,
Убивці тіло жертви оточили
І, мов злодії, в темряві нічній
Труну його на вічний упокій
Сховали на спокійнім кладовищі,

Відводячи народу очі віщі.
В ті дні народ співця свого з любов'ю
Оплакував сльозами, ніби кров'ю.
Та сльози ті лилися в глибині,
Були зітханця тихі й потайні.
Святий огонь обурення гнітила
Бича тяжкого зловорожа сила.
Та Лермонтов, народу мужній син,
Ударив гнівно в сполоховий дзвін.
Тим, що поета повели на плаху,
Він кинув вишувачення без страху.

* *
* *

Загинув Пушкін. В творчості своїй
Він щедро лан засіяв молодий.
Умер поет — та красними піснями
Зостався він на віки вічні з нами,
Всякчас поет живе в серцях людських,
Його слова — та хто не знає їх?
Доба, в яку він жив, його убила,
Теперішня, новітня — воскресила.
Так, вік його новий ушанував,
Наш вік, що людству в щастя путь проклав,
Наш вік, де серце Ленінове б'ється,
Наш вік, що в світі ленінським зоветься,
Наш вік, де книга і пісні цвітуть,
Наш вік, де люди в радості живуть.
Нова доба, що честь їй і хвала,
Ім'я людини гордо піднесла!
І шістдесят народів, що донині
Без грамоти блукали, як в пустині,
Сьогодні всі, одна сім'я нова,
На власних мовах Пушкіна співа.
Ти з нами, наш співець прекрасний, Пушкін,
В серцях трудівників живеш ти, Пушкін!
Народи всі радянської землі
Тебе зовуть: наш рідний друг, наш Пушкін!
Поезії так люблять рідний сад
Лише у нас, лише в Країні Рад.

БАЖАННЯ

Минаючи дитинства грань,
Зазнав багато я бажань.
Всі діти, бідні і нещасні,
Як я, вдаються в сні прекрасні.
Але жили ми в самоті,
Не зустрічались у путі,
Тому бажань своїх здійснити
Ми не могли, злидарські діти,
І марили усе життя
Про неадійсненне майбуття.

Літа, мов вітер, промайнули,
Та не забути про минуле!
Тегер, як волос посивів,
Яких я повен почуттів?
Одній я віддаюся мрії,
Що всі серця на світі гріє:
Щоб мир на світі панував,
Один одного другом звав.
Ще думкою живу такою:
Щоб ті, хто любить поле бою,
Хто в братовбивстві оп'янів,
Жерстоких позбулися снів,
Прокинулись і зрозуміли —
Народів нездоланні сили.
Народи всі в одній сім'ї —
Це в море злиті ручаї,
Будинків це дахи і стіни,
У місто збратані єдине.
Бажання всіх племен земних
Поборе паліїв лихих.
Мир військо має велелюдне,
Війна — прокляття їй повсюдне!

МАЛЕНЬКІ КИЛИМАРКИ ІРАНУ

Ти, що ходиш по килимі цім,
Голос ткалі почувеш у нім.
Мала років я шість а чи сім,
Як зігнулась у праці над ним.
Я зів'яла — і ниє плече,
Кров із пальця на килим тече.

Він од крові моєї червоний,
Від обличчя він жовті взяв тони,
Голубе — моє горе бездонне,
Весь узор — моє лихо безсонне.
Коли ворог ступав на нього,
То на груди мої ставить ногу.

Чорне — шість, дев'ять — біле...

Цей лік

Аж по сорок багряних — навік,
Все життя, день у день, рік у рік,
Ми осліпли, німий наш язик.
Втіхи, радощі, ситість і сміх —
Ми і слів не затямимо цих.

Коли хочеш, щоб діти щасливі
Виростали при ласці і співі,
Щоб їх дні були світлі й красиві,—
Супротився тій силі злостивій,
Що життя їх рокує на муку,
Простягни їм співчутливу руку.

Хачатур Абовян

БАЯТІ

* * *

У небі сяєво й блакить,—
О, що за сяєво й блакить?
Тут серце томиться від мук,
Там — гори, сяєво й блакить!

* * *

У квітки барва весняна,
Немов життя людське, мина;
Як пахоців немає в ній,—
Навіщо нам здалась вона?

* * *

Блукаю в горах без доріг.
Коли б забудь печаль я міг!
До ніг твоїх би я припав,
А тут — лиш хвилі гір німих!

* * *

Кров серце бідне обagriла,—
Одна в нас кров і плоть, о мила!
Вернись до мене на хвилину,
Глянь, що любов твоя зробила!

* * *

Чому, нещасний, ти в журбі,
Що співчуття нема тобі?
Як серце кликане мовчить,—
Воно нікчемне, далебі!

* * *

Ні, серце не портрет, щоб зняти,
Віддать тобі і спокій мати.
Воно живе, його ти краєш, —
Ну, як же, любя, не вітхати?

* * *

Серед людей, у метушні,
Про тебе лиш думки сумні.
Як на могилу прийдеш ти, —
Чи хоч заплачеш по мені?

* * *

Годинник — серце! А як ти
Його забудеш завести,
То скоро спиниться воно.
Годинник треба берегти!

* * *

Прошу, від мене відійди,
Візьми всю душу й відійди.
Вже смерть витає над чолом, —
Візьми ж цю душу й відійди!

* * *

Дивлюся, жду тебе — прийди!
Віддам я душу, лиш прийди!
Не винувать, не докоряй, —
У всьому винен я — прийди!

* * *

Коли є вірний друг з тобою,
То хай і смерть на полі бою!
Ах, як без друга умирати, —
В землі не буде сулокою!

* * *

Бий пташку, яструбе, мерщій!
Наш світ — це ніж і меч тяжкий.

Лиш дужий має гострий меч,—
Ах, де ж подінеться слабкий?

* * *

Марную дні я невеселі
Між скелями, в німій пустелі.
Ох, ти б одна дала розраду!
Невже і в тебе серце — скеля?

* * *

Мене мечу ти прирекла б —
Що ж! Я невільник твій і раб!
Я вмер би ради чистих уст,—
Нам смерть розлуки не дала б!

* * *

Мені ти, друже мій коханий,
Перев'язала б серця рани,—
За що ж, за що з мого серця
Ти точиш крові струм багрянний?

* * *

Згасає світло, меркне зір,—
Ох, тяжко як мені, повір!
А ти ще й душу відняла
І кинула в пекельний вир!

* * *

Біда нещастя виклика,
Життя могого путь тяжка.
Навіщо ж сум? Як чорна ніч,
Похмура доля в бідака.

* * *

Навколо темрява німа.
Де ти, жорстока, де? Нема!
Хай сонце сяє на землі,—
У серці тьма, у серці тьма!

* * *

Життя людське — це той же ринок,
Утрат і зисків поєдинок,
Плати свій борг, чужий бери,
Не рвись до марних дешевинок.

* * *

Від кого й радість, і користь,
Усюди той бажаний гість.
Та як слабка твоя рука,—
І саз тобі не відповість.

* * *

Не треба горювать, дерзай!
Чого ти мучишся, дерзай!
Що скажуть люди — все дарма!
Будь, серце, сміливе,— дерзай!

* * *

Ані, Ані! ¹ Згорить хай дім,
Що виріс палієм твоїм!
Народ тебе не уберіг,—
Яка ж ціна сльозам моїм?

* * *

Погасло сонце. Вічна втрата!
Без батька я лишивсь, без брата.
Була мені життям ти й сонцем,—
Мене покинула, о мати!

* * *

Коли налитий глек украй,
Не відповість, хоч як гукай.
Перед порожнім закричиш,—
Не зрозуміє, так і знай!

* * *

Як горе в тебе — заспівай.
Убити можуть? Не зважай!

¹ Ані — стародавня столиця Вірменії.— М. Р.

Настрой свій саз і не тужи,
Одважно серце розкривай!

* * *

Зелені гори і долини.
До тебе спів мій не долине —
Глибоко серце, кволий голос...
О, чом пішла ти у долини?

* * *

Навіщо меч тобі гострить?
І сам я кличу смертну мить,
Як сил немає,— та байдуже:
Убитим бути чи згоріть.

* * *

Холодна ця земля, страшна,
Разить усіх мечем вона,
Не чує стогону й благань
І прах наш мовчки поглина.

* * *

Тебе виносять із покою,
Замкнули двері за тобою,
Не бачу й тіні я твоєї...
Навіщо ж тут я сиротою?

* * *

Не покидай, не покидай,
Бо в серці мука і відчай!
Мою ти душу забори,
Щоб я чужий покинув край!

МАТЕРІ

Кинув змолоду край я свій рідний,—
Чи ще ж буду я в тому краю?
Я, вигнанець бездомний та бідний,
Любу матір лишив там свою.

З гір ви линете, птиці строкаті,—
Може, матір ви бачили там?
З моря тихого вітри крилаті,—
Чи літять не наказано вам?

Пролетіли і вітри, і птиці,
Не озвались ні звуком вони,
Мимо серця, що тяжко смутиться,
Пролетіли безшумно вони.

Ох, нудьгує твій син, моя мати,
По ласкавих речах твоїх, джан!
Хтів би сном невидимим я стати,
Щоб зустрітись нам, матінко-джан!

Там, в обіймах спокою нічного,
Я спочив би від мук і від ран,
Я припав би до серця твого.
Щоб сміятись і плакати, джан!

* *
*

Море вбди навруг розлило,—
Я стою, немов скеля міцна.
Грім разить мене просто в чоло,—
Я стою, немов скеля міцна.
Урагани зловісні ревуть,—

Я стою, немов скеля міцна.
В груди хвилі страшні мене б'ють,—
Я стою, немов скеля міцна.
Всі до мене, хто в горі знеміг! —
Я стою, немов скеля міцна.
Якір кидайте просто до ніг! —
Я стою, немов скеля міцна.

* *
*

Вітчизно-джан, яка прекрасна ти,
В своїх міжгір'ях і рясних садах!
Солодших вод і вітрів не знайти! —
Твої лиш діти в крові і в сльозах.

Всього себе віддять без вороття,
Мій рідний краю, я б хотів тобі...
Ні! Мати б тисячу одно життя —
І тисячу зложити в боротьбі!

Життя за тебе тисячу разів
І за твої страждання — віддаю.
Лиши мені одно життя — мій спів,
Щоб міг красу я славити твою,

Щоб жайворонком линув я в блакить
У молодому трепеті пісень,
Щоб міг усьому світу провістить
Твого визволення жаданий день!

МОЯ МОЛИТВА

В серце мов, зголоділе, порожнє,
Мати-природо, по вінця налий
Сили свої, могуття свого,
Мудрості творчої повно налий!

О, в чудеса твої, світла природо,
Вірю всім серцем схвильованим я,
Вірю у мудрість безмежну, безкраю,
Вічність твою у душі відчуваю,
Дивна, божественна мати моя.

* *
*

Я квітом був, що лиш розцвів
Серед узгір'я, поміж трав.
Я слухав плескіт ручаїв,
Я радо сонце зустрічав.

Злітали місяць і зірки
З небесної височини,
Щоб шепотіть мені казки,
Ясні навіювати сни.

Уранці дівчина прийшла
Ягнята пасти на горбі,
Мене зірвала — і взяла
На груди молоді собі.

В солодких мріях утопав,
Зазнав хвилини щастя я,—
Та скоро, скоро я зів'яв...
Ти, чорноока,— смерть моя!

* *
*

Серце моє, почекай,— може, ранок
Небо осяє, фіалки проллють
Пахощі ніжні, і ясний світанок
Млу прожене; може, радісну путь
До перемоги тобі провіщає майбутнє?
Поки живеш ти — живи і надії не трать!
Звідки ж ці сумніви, змії отрутні?
Нащо так тяжко, о серце, зітхать?
Чи небосхилу ти більше не бачиш,
Що у тяжкий огорнулось відчай?
Чи по любові умерлій ти плачеш? —
Страждай і чекай!..

* *
*

Ніч землю й річку обняла,
Шепочуть вітер і вода,
Заткалась зорями імла,
На мирне поле сон спада.

А серце б'ється кволо так,
Кохання й співу там нема.
До сонця тільки потяглось —
І сонячних очей нема.

Упали зорі із небес,
Троянд зів'яли пелюстки...
Життя солодке молоде,
Ти геть розбилось на шматки!

Лиш вітер з хвилиєю прийдуть,
Щоб приголубити на мить,
Щоб із любовних мук моїх
Далеку пісню утворить.

* *
*

Приснилося море мені,
Що ніжний легіт гойдав.
На березі, в самотині,
Поранений я лежав.

Море спокійне, ясне
Дихало і жило.
А рана пекла мене,
І друзів моїх не було.

І враз я голос почув,
Він так далеко дзвенів...
То голос матері був
З рідних моїх берегів.

* *
*

— Красуне, світом буду я,—
Чим будеш ти?
— Весною буду, щоб тобі
Вінок сплести.
— Красуне, світом буду я,—
Ти станеш чим?
— Як сонце, обпалю тебе
Вогнем своїм!

ВСЕСВІТНІЙ ДЗВІН

...Я у пустелі німій
Мовчки з душею тяжкою блукаю,
Повен неясних думок, без надій,
Муку сховавши у серці безкраю.
Раптом, як день серед темних годин,
Виникла думка у душевному лоні:
Світ весь — то дзвін велетенський один,
Дух мій, я знаю,— язик у тім дзвоні.

Всесвіт величні вершить чудеса,
Пісню співає безмежно глибоку.
В пісні тій правда живе і краса,
Даль, що не може проглянути око.
В пісні я тій пізнаю
Душу свою,—
Душу, що дано пророку.
Люди навколо. В тумані вони.
Це — океану безмір'я густого.
Я приглядаюся пильно до нього,
Голос мій гучно встає з глибини —
Дзвону биття всеземного.

І до людей я скеровую путь,
Радо несучи їм нові заповіді,
Хочу їх душу збагнути,
Прагну карати й корити,
Плакати, горіти, згоріти...

ТІЙ, ЩО ПІШЛА БЕЗ ВОРОТТЯ

Хмари з камінних спускаються гір...
Пташко моя, та чому ти спізнилась?
В серці одчай загіздився, як звір,
Темрява чорна навколо згустилась.

І, прориваючи хмари й туман,
Гриф з пазурами в крові прилетів.

Чорна дедалі густішає тьма,
Стислося серце моє в безнадії,

Де ж ти поділася, пташко? Нема!
Вітер у полі пустельному віє.

І, прориваючи чорний туман,
Гриф з закривавленим дзьобом злетів.

ПАМ'ЯТІ БРУШІК

Де зводяться до неба сині гори,
Гаїв дрімучих простяглася мла,
Під темні скелі бірюзове море
Подолки злототкані розстила.

Прекрасна дівчина, напівдитина,
Як промінь, блиснула у темноті;
Душа твоя, мов пісня солов'їна.
Лишила чисті спомини святі.

Душа твоя навіки відлетіла,
Як дальня зірка в безмірі нічнім...
Як дальня зірка, сестро піжна й мила,
Ти в серці залишилася моїм.

* *
*

Караван мій поволі плететься
У безлюдній, чужій глушині.
Постривай, караване! Здається,
Рідний хтось там озвався мені!

Але тиша печальна і грізна
Розляглася на пісках сухих.
Ах, вітчизна мені — не вітчизна,
І кохання — в обіймах чужих.

Я не вірю вже в погляд коханий,
Сльози жінки — омана сама.
Хто ж покличе мене, караване?
Серця щирого в світі нема.

Уперед по безмовній пустелі,
Що під сонцем згоріла кругом!..
Утомлюся — приляжу до скелі
Чи до терну гарячим чолом.

* * *

*

Будь мандрівником на світі цьому,
Не шукай притулку ані дому,
Вільним будь, як піднебесний птах,
І верстай свій невідомий шлях.
Серце гордій присвяти печалі
І спокійно йди все далі й далі,
Друзів щирих у путі шукай,
Але серця їм не віддавай.
Покохавши, вмить забудь кохання
Для свого самотнього блукання,
І душею мужньою лети
У далекі зоряні світи.
Там ти знайдеш непорушний спокій —
У небесній синяві високій.

* * *

*

Де дух навіки згасне мій,
Бездомна голова спочине?
В сухій пустелі мовчазній.
Чи край бездонної пучини?

Та вітер принесе мені
Солодкий пил з мого краю
І сльози, перли осяйні, —
Твої, єдина, що кохаю!

Єгіше Чаренц

* *
*

Забувши світ і власне я,
В огні безсмертного відчаю
Тобі одній, любов моя,
Тобі одній пісні складаю!

Ах, пісня лиш одна в співця,
З одними вічними словами,
Немов дорога без кінця,
Щораз нова — щораз та сама!

Ти навіваєш кожна мить
Печалі і кохання звуки,
Яких нікому не згасить,
Не втамувати в серці муки!

На хвилях час тебе підніс,
Бездонна породила тиша,
І ти, неначе темний ліс,
Все глибша й глибша, все темніша.

МАНОН ЛЕСКО

Манон Леско, чистіша за лілею,
Не люблячи — за золоті дари
Лиш тілом віддавалась, не душею,
Негідникам, гадюкам із нори,
Коли розстався любий рицар з нею —
З Манон Леско.

Та, сповнена любов'ю однією,
Не для багатства, не заради гри

Вона кохала з силою всією
Одного аж до смертної пори.
На ложі з іншим, гідним від мари,
Могла пишатись вірністю своєю
Манон Леско.

ЕПІТАФІЯ

Тут прах земний лежить — безсмертний Комітас,
Могила прийняла натхненного музику.
Учитель, вардапет, навіки він погас,
Та в звуках він живе і житиме довіку.

СОМА

I

Як Ганга жрець, віддавши дні
Любові й відчаю,
Тобі співаю я пісні,
Тобою палаю.

Життя багряне розцвіта,
І я співаю в ньому
Про тебе, сестро золота,
Безумна Сомо.

II

Без кінця, без утоми, крізь дні й століття
Серцем вірний весні,
Я шукав тебе в цьому злому світі,
Життя обернувши в пісні.

Було то шукання безкрає
Твого обличчя в промінні вогнів,
Та я знав, що той умирає,
Хто тебе полюбив.

І прагнув я смерті, прагнув сконання,
Жадав поринути в тьму,
Та побачив я лик твій останній
У присмерковім диму.

Я побачив твій лик — священну
Жертву в вінку вогнянім
Крізь пожеж заграву шалену,
Крізь усесвітній грім.

І покликав тоді, сп'янілий,
Всіх я в танець шалений,
Свого серця віддав я всі сили
На твій олтар вогненний.

III

Сóмо, небесний світе,
Нашій землі сестра ти,
Ти ллєш у священні квіти
Отруту, печаль, аромати.

Напоює наші рослини
Твоя животворна трутизна.
Ти сходиш в земні долини,
Солодка і грізна.

З рослин, що ти напоїла,
Ми робим вино вогнисте,
До тебе, о сестро мила,
Наш пал простягається чистий.

Палаш ти в наших жилах
Вином щасливого болю,
Ми прагнемо в мріях сп'янілих,
Щоб була на землі твоя воля.

IV

Сóмо, о Сóмо, священний напій,
Священна ти любов,
Ти — натхнення у млі грозівій,
Ти — породіллі кров.

Ти у лоні світанки таїш,
Ти — душі зоряна путь,
Ти встала за сонце раніш,
Щоб золотом світ огорпуть.

О наречена свободи свята!
Ти — свобода сама!
Ти — мрія остання, що в снах розцвіта,
І кращих у світі нема.

Ти яро шумуєш у наших серцях
І нестримно течеш,
Ти, пінно загравши в високих чарках,
Огнем жагучим ставш.

Сóмо, о Сóмо! Благословен той час
У світі, повитому злом,
Коли ти вперше в серцях у нас
Спалахнула вогню божеством.

Ти іскра, ти полум'я, ти пожар,
Як вічна тривога, у світ ти прийшла
І наше життя, що темніше від хмар,
Вогню віддала.

Хвилюєш ти нині серця п'яні,
Розливши пожар над життям,
Ти, сестро, єдина в недобрі дні
Була розрадою нам...

Над світом пожежа устає,—
Його підпалили ми...
Благословенне ім'я твоє,
Вогонь серед давньої тьми!

Вогонь твій віщує старому кінець,
І ми, збезумілі, пішли у танець,
І смерть ми змішали з життям.
Світи ж, не згасаючи, нам,
Хай племінь нестримний в серцях вироста,
О, Сóмо свята!

У

Сестро, вино твоє в наших серцях
Тліло віки сумні.
Сестро, вино твоє в наших серцях
Золоті запалило вогні.

Скільки заграло вогнів золотих
Крізь життєву імлу,
Скільки заграло вогнів золотих
У земному пилу!

Довгі сторіччя огонь сумний
В наших серцях горів,—
Але зайнятися світ кам'яний
Усе не хотів.

Хто не бачив: як морок всю землю пов'є,
Із могил золотисте проміння встає,
Сяйво чисте струмує з зотлілих костей,—
То вино твоє світле, огонь для людей,
То вино, що допити вони не могли,
То вино, що в могилу вони взяли.

І коли ніч наплине —
Меч вогняний
Виліта з домовини
Марний, німий.

Сомо, твоє вино, що нині
Тривожить нас і п'янить,
Муки і смерть людині
Несло в диму століть.

Смерть несло і могилу
У далеких віках,
Щоб на всю зайнятися силу,
Покинувши прах.

Не займався в глибу віків
Світ цей гранітний.
Нині палає... Безумство й гнів
У серці нашому квітне.

І линемо ми в танець,
Запалюємо ми і палим
Усе, щоб настав рішенець
Усім вікам позосталим.

І наша кров, що вогонь розбудив,
Кипить, як потоки,
І осяває пожежу світів
Твій лик високий.

VI

І все бистріший наш п'яний танок,
Кружляють, танцюють, як море широкє,
Людина-вогонь і вогонь казок.

Ракета ракеті вслід летить —
Наші душі зносяться вгору,
І серце наше в півтємі горить
Розпаленим метеором.

Юрби, заковані у броню,
Танцюють і плещуть в долоні,
Кожна людина — подоба вогню
У вогняному гроні.

Танок наш безумний в'ється, як дим,
Полум'ю слава лунає,
І світ, що досі був кам'яним,
У струмнях вогню палає.

Життя — смолоскипів круговерть
Назустріч дню молодому,
Танцюють нині життя і смерть
У твоєму полум'ї, Сомо.

VII

Гей, далекий друже і брате!
Кожен до нас іди!
В танці кружляти,
Як плем'я крилате, —
Сюди, сюди!

Той сліпець, хто не бачить,
Як сягають до неба вогні,
Як сміються і плачуть
Серця земні!

Гордо і ясночоло,
З промінням в серцях палких,
Приходьте, вмикайтеся в коло
Пожеж світових!

Зоря благовісна
Цвіте і кипить,
Пожежа очисна
Хай все попелить!

Чадить надаремне
Колишнє життя,
Хай усе темне
Іде в небуття!

Розпалена криця
Хай іскрами б'є!
Нехай святїться,
Сбо́мо, слово твоє!

VIII

Ідуть, невтомні й тривожні,
Наші друзі й брати,
Щоб давнє життя порожнє
Вогнем змести.

В язиках племенистих навіки
Згоряє життя кам'яне,
І в танок божевільний, дикий
Поріддя іде земне.

І наша кров, що вогонь розбудив,
Горить, як жертва велична,
І усміхаєшся ти до світів
Крізь полум'я, зоре довічна!

IX

Як сну золотого забуття,
Дні мої нині.
Як добре, Сбо́мо, що душу життя
Відкрито тепер людині!
Як добре, Сбо́мо, серця биття
Спалити в твоїм горінні!

Згорю я весь, як жертва ясна
Твої святої волі.
Коли догорить, допалає до дна
Пожежа на видноколі,
Ти знов запалиш, ти одна
Пожежі в земнім падолі.

Сбо́мо, отрута твоя п'янить,
Та нема солодшого болю,

С́мо, ти вічна — а я лиш мить,
Пилина, що лине по полю.
С́мо, хай всесвіт благословить
Твою священну волю!

Життя моє згасне — пікчемне, старе,
В твоїм золотім вогні,
Але серце моє не умре,
Нові зустрічаючи дні!

ФАЯЦОВІЙ НАІР'ЯНЦІ

Маргариті

I

Де ви, Буше, і Ватто, й Фраґонар?
Вашому пензлеві ніжно-тонкому,
Знаю, навіяла б радісний чар
Ця наір'яночка в строї легкому!

II

Хотів би я, щоб у землі моїй
Таке майбутнє осяйне розквітло,
Як непорочний, милий усміх твій,
Як личко, що відбило душу світлу!

ВАЛЕРІЮ БРЮСОВУ

Ти зимний був митець, глибокий та учений,
З ріки історії слова твої текли,
Ти з нами поруч став у дні тяжкі, коли
Ввійшла біда в наш дім, як ураган шалений.

Утіх і радості не знав народ страждений,
Губили ми тропу серед страшної мли,
І скарб нетлінний той, що предки здобули,
У морі забуття покоївся, священний.

Ти, майстре, упірнув у дивну глибину,
Віків побачив там пишвоту осяйну,
Неначе той моряк, що край відкрив прекрасний,

І світу цілому, що з жаху ще тремтів,
Ти наш бездонний дух, наш геній проявив,—
І славиться між нас ім'я твоє незгасне,

Сармен

ЗАПОВІТ

Мої діти, мої квіти,
Я даю вам заповіт,
І його ви бережіте,
З роду в рід, допоки світ.

Хай вам завжди мати мила
Буде скарбом дорогим:
Тож вона вам присвятила
Всю себе з життям усім,

І постарілася з вами,
І не сердилась на вас,
Як ви пустощами й грами
Заважали їй всякчас.

У годину, тиху й грізну,
Славу матері несіть,
Та ще більш свою вітчизну,
Аніж матір, ви любіть.

Всіх-бо нас вона годує,
Мати всіх це матерів,
Що життя всім нам дарує
І безсмертну даль віків.

Тож любов'ю неоцінну,
Діти, матір оточіть,
Та любіть свою країну,
Над усе в житті любіть!

УПАВ ЮНАК НА ПОЛІ БОЙОВІМ

Упав юнак на полі бойовім.
Із серця кров ясна заструмувала.
Верба схилилась матір'ю над ним
І, як сестриця, річка заридала.

Товариш яму викопав, смутний,
Де темний дуб розкинув пишні віти,
І при могилі друга мовчазній
Поклявся ворогові відплатити.

І вітер сумовито заспівав,
І дуб з печалі низько приклонився.
І землю братню брат поцілував,
Стис кулаки і на весь зріст підвівся.

Вперед червоні рушили війська,
Полинув спів у далі розпростерті,
І дуб над тихим гробом юнака
Став пам'ятником слави і безсмертя.

Аршалуйс Сароян

ЗНОВУ Я ВОЯК

Я вчора був вояк.
Палала помста в серці,
Огонь зненависті в очах моїх горів,
Проходив гори я, рівнини розпростерті,
В траншеях без кінця я неумомно брів.

Я вчора був вояк.
За радісні години,
За цвіт прийдешнього змагався я в боях,
Щоб усміх бачити коханої дитини
І щастя сяєво в ясних її очах.

Був перемоги день.
Вона прийшла, як мати,
І дужими мене руками обпяла,
Щоб, як дитя своє, в чоло поцілувати,
І з усміхом мене додому привела.

Тепер я зняв шинель.
У пишнім Єревані
Ходжу я радісно і тихомирно так,—
Та крові клекотять струмки в мені багрянні,
І знову я вояк.

Так, знову я вояк, я знов боєць безсонний,
І боротьба мене веде в далеку путь.
Таких, як я, бійців зі мною міліони
Працюють і живуть.

Будують тут дома багатоповерхові,
Заводи створюють великі та складні,
І кожен камінець, покладений в будові,
Стає за пам'ятник у цій святій війні.

Лани колгоспівські, де рясно колоситься
Руками нашими посіяна пшениця,
Сади, де яблуні та груші у цвіту,
І виноградники, де зріють світлі грона, —
Фортеці, що взяли солдатів мільйони,
Ознака певності і віри у мету.

Ми знову вояки.
За цвіт життя нового,
За людства вольного окрилену сім'ю
На битву вийшли ми — і кожну перемогу
Ми здобуваємо у чесному бою.

Согомон Таронці

РУСЬКІ РІКИ

У нашім краї не найти таких,
Як ви, о супокійні руські ріки!
Здаля дивлюсь на похід ваш великий
І бачу велич подвигів людських.

Ти, Доне, Разіна, зростити міг,
Ви, Волго, Лено, Об, Кубань — навіки
Толстой у вас одбився строголикий,
В безсмертя шлях там Леніну проліг.

Я споглядаю тихі ваші хвилі:
З прадавніх літ у непоборній силі
Вперед плило безмір'я ваших вод.

Ніяка сила, жодний дух ворожий
Не зупинив вас і спинить не може...
О руські ріки — руський ви народ!

Гурген Борян

ЛЕНІН І НІНОЧКА

Стою перед портретом я в журбі,
Вдивляюсь пильно в образ твій ясний
І низько уклонюся тобі,
Ілляч наш, вождь і вчитель дорогий.

Та хто сказав, що ти пішов від нас?
Ти з нами в праці і в садах рясних,
Безсмертен ти, живеш ти повсякчас
В серцях внучат улюблених своїх.

Для тебе в тихий Ленінський куток
Я неув'ядні квіти принесла,
Я з електричних лампочок вінок
Навкруг чола твого обвила.

Прийди, прийди і усміхнись мені,
Це кличе внучка, Ніночка твоя,
Прийди, поглянь на квіти та вогні,—
Це все тобі приготувала я.

Та хто сказав, що ти пішов від нас?
Ти з нами в праці і в садах рясних,
Безсмертен ти, живеш ти повсякчас
В серцях внучат улюблених своїх!

Ованес Шіраз

УКРАЇНІ

О, водо Вкраїни, повила зелом,
Отрутою стань, стань смертельним питвом
На вражих бенкетах, за вражим столом.
Ти, хлібе Вкраїни, одвіку святий,
Загибель у жили ворожі розлий,
Усіх до одного, проклятих, убий.
О, земле вкраїнських ланів та узлісь,
Під п'ятами ката роздайсь, розступись,
Навік над його головою зімкнись.

Гурген Мовсесян

ВСІМ ЮНИМ

Мене не чарують дари весняні,
Квітки польові в плетениці рясній, —
Палкі юнаки, ви любіші мені,
Троянди з троянд у Вітчизні моїй.

Приглянусь до ваших веселих забав —
І муки від серця відходить прибій,
І ніжно усіх би я вас цілував,
Троянди з троянд у Вітчизні моїй.

Допоки живу я і ви живете, —
В душі не потьмарити світлих надій...
Тож славте, дівчатка, життя золоте,
Троянди з троянд у Вітчизні моїй!

Співайте, як птиці у зелені віт,
Чаруйте людину, всміхайтесь їй...
Ви — чистого ранку ясний первоцвіт,
Троянди найкращі в країні моїй!

Генрік Туманян

КРЕМЛЬ

Кремль, ти живеш і вічно будеш жити,—
Старий, новий, безсмертно величавий,
Рубінів сяйво на тобі горить,
Як відсвіт гордий подвигів і слави,
Підвівся ти, щоб мужньо боронить
Отчизну нашу в грізний час кривавий.

Колись на тебе ордами ішли
Війська під гордим стягом Корсіканця¹.
На руську душу зброю піднесли...
Але сини твої, твої обранці,
Тобі високу присягу дали —
І знов ти світлий, ніби сонце вранці.

Великий час, жаданий день настав,
За волю битва в кличах заповітних,
І прапор пурпуровий запалав
На куполах у тебе непохитних,
І у ворота ти свої прийняв
Богатирів, синів своїх новітніх.

Ти Леніна великого зустрів,
Прийшли до тебе воїни-герої,
І ще ясніше твій вогонь розцвів,
Немов зорі проміння золотої,
І ти послав до всіх земних кутків
Священне слово правди світової.

Тебе нікому не перемогти,
Вітчизни серце, світоче свободи!
Безсмертя сяйво розливаєш ти,
Синів навчаєш вірності і згоди
І, силою дивуючи світи,
Ведеш до щастя збратані народи.

¹ Корсіканець — Наполеон.— М. Р.

Кара Сейтлієв

ПРИВІЛЬНИЙ КРАЙ РАДЯНСЬКИЙ

На поле честі не зове тих рідна сторона,
Хто сам не кинувся у бій, як збурена ріка.
Ганьба тому, хто в грізний час, почувши клич
«війна!»,

Повинність першу заедбав людини й воюка,
Хто сам не кинувся у бій, як збурена ріка.

Мій друже! У руці міцний затисни меч батьків,
Країні рідній появи свій богатирський дух.
Нехай від сорому згорить, хто брязкіт марних слів
Жіноцтву сише при столі в дні бур та завірюх.
Країні рідній появи свій богатирський дух!

Отчизну славу бережи, як зір очей своїх!
Радянський край, привільний край ти захистиш,
боєць!

Як знов кохану пригорнеш ти в тіні віт густих,
Поет із співів золотих зів'є тобі вінець.
Радянський край, привільний край ти захистиш,
боєць!

Мажит Гафурі

Нам треба все перевірять —
Роботу кожна, кожне діло.
Не час байдуже нам дрімать,
На всю працюймо, друзі, силу,
Життя потоки хай киплять!

В єдину спілку, друже й брате!
Повинен кожен місце знати
У невсипущому труді.
Повинні, щоб вагу підняти,
З'єднать ми руки молоді.

За ким рушати у дорогу —
Це треба зважити як слід.
Подумай, брати приклад з кого,
Далекий обміркуй похід.

Коли ж отак наосліп будеш
Не знать куди й за ким іти,—
Добра ніколи не здобудеш,
Повік не досягнеш мети.

Рубай минуле і коли,
Старому й глінному пошли
Вістря стріли!

Сайфі Кудаш

ПОМСТА

1

Пошід сивим під Уралом,
Де тече ріка Сакмар,
Розпростерсь аул башкирський
Над укритий снігом яр.

В домі тихому, як плесо,
Трое хлопчиків сумних
Розгорнули аркуш чистий,
Мов дитячі душі їх.

Як зима морозить квіти,
Гнів їх лица відмінив,
І нічим не вгамувати
Того гніву малюків.

Пише з них один — уважно
Поглядають інші два,
Як товариш їх виводить
Люттю сповнені слова.

Він немов багнета гострить
Проти клятих ворогів,
Добирає на папері
Огняних, пекучих слів.

Не в чорнило умочає,
А в зненависть він перо,
Не слова, а бомби ставить,—
Ворогам не на добро!

У печалі невимовній
При столі вони сидять,
В їх словах палає помста,
Очі помстою горять.

Вість по радіо почули,
 Найстрашнішу вість вонн,
 І серця їх стрепенулись,
 Як одно, до глибини.

Хлопчик ріс на Україні,
 Найменований — Тарас;
 Він, мов яблуко червопе,
 Наливався в добрий час.

Як вони, свою вітчизну
 Щирим серцем він любив,
 Марив він її кордони
 Захищать од хижаків.

Та прийшли фашисти дикі
 На Вкраїні лити кров,—
 У ліси Тарасів батько
 Партизанити пішов.

Як несита вовча згряя,
 Вороги в село ввійшли,
 І високе синє небо
 Чорні хмари повили.

Грабували злі фашисти
 Весь набуток рук людських,
 Людям муки завдавали,
 Замикали в стайні їх.

Матір рідную Тараса
 Осквернив лихий фашист
 І ножем порізав тіло,
 Скров'янив гидкий фашист.

Добре знав Тарас, де батько,—
 І між петрів та ярів
 Партизанам вісті певні
 Він не раз, не два носив.

Ніби ягоди збирати,
Він, було, до гаю йде.
Мати випроводить сина,
Край вікна тихенько жде.

Згвалтував нещасну матір
В шалі дикому фашист;
Онiмив нещасну матір —
Язика відтяв фашист, —

Тож песила їй сказати:
«Вісті нашим передай», —
Лиш калікою-рукою
Помахне вона на гай...

В чорну ніч Тарас одважний
Крізь дрімучий крався ліс,
Певні вісті ніс до наших,
Та вістей тих не доніс.

Разом з матір'ю Тараса
Проводжало все село,
Та й оплакало ж Тараса
Разом з нею все село.

Ой, не міг у рідну хату
Повернутися Тарас,
Вісті мав переказати —
Не здолав уже Тарас.

Марно мати дожидала,
Виглядала край села,
У чоло б поцілувала, —
Та й побачить не могла.

Як вертавсь він з ягідками —
Злий фашист його зустрів
І святою кров'ю хлопця
Чорну руку скров'янив.

«Партизани де?» — спитав він,
Ще й погладити хотів,

Та на відповідь Тараса
Спалахнув у звіра гнів.

На хлоп'я він псом сказаним
Люто кинувся нараз,—
Похитнувся, як билина,
Кров'ю вмившись, Тарас.

Не відкрив хлопчина тайни,
Що беріг у голові,
Кров'ю плюнув — і червоний
Квіт розцвівся в мураві.

Бачить хлопцеву завзятість,
Навісніючи, фашист —
З ніг його збива прикладом,
Шаленіючи, фашист.

«Партизани де? Не скажеш?» —
Він ізнову прохрипів,—
Та в лице плювком кривавим
Мужній хлопець одповів.

Вкрай розлючений, ні слова
Не промовив супостат,
І прошив юнацьке тіло
Безпощадний автомат.

Як осел, заржав огидно
Над застреленим фашист,
Ягідки його криваві
З'їв, одходячи, фашист.

4

Як почули вість печальну
Три балкирські малюки,—
Запалав з них кожен гнівом,
Помста рветься із руки.

Тож на фронт вони складають
Свій гарячий, ревний лист
Про Тарасика малого,
Що убив його фашист,

«Вояки, братове милі!
Троє серць благас вас,
В трьох серцях — чуття єдине,
Що за нього вмер Тарас.

Ізловіть фашиста злого,
Що Тарасика убив,
Ви не слухайте від нього
Ні прохань, ні жодних слів.

Ви його скоріше вбийте
Із метких своїх рушниць.
Хай навік на вашу землю
Упаде проклятий ниць.

Ви за кров Тараса землю
Кров'ю вражою скропіть,
За одно життя Тараса
Сто фашистських ви візьміть.»

Над папером нахилившись,
Троє хлопчиків сидить,
В їх очах священна помста,
Не згасаючи, горить.

Сулейман Стальський

САМОВАР

Держися далі повсякчас,
Не сій нам згуби, самовар,
Бо можеш посварити нас,
Хоч ти й беззубий, самовар.

Труба на тімені твоїм,—
Тоді ти оглядаєш дім
І владарюєш над усім,
Високотрубний самовар.

Новий нам звичай каже так:
Коли зайде в аул кунак,
Зігрій води на шани знак,
Як в свято шлюбу, самовар.

Господар налива гостям,
Нема кінця розмові там,
А ти собі співаєш сам,
Із довгим чубом, самовар.

В склянках парує світлий чай,
А ти реवेश, немов бугай,
І в'ється пара понад край
Хвилястим клубом, самовар.

Все воду п'єш ти з давніх пір,
З тобою хочу мати мир:
Дає з солодким часм сир
Нам силу дуба, самовар.

Попова ¹ дорогі чаї —
Немов пахучі ручаї,

¹ Попов — голова чайноторгової фірми.

Та й бідарям дари твої
Не трукать губи, самовар.

На жаль, слуга ти багачам,
А варт було б, подумай сам,
Увагу приділити й нам,
Пихатий, грубий самовар.

Хто сам чаює, ніби пан,
Тому без гостя чай — дурман.
Це добре знає Сулейман,—
Він правду любить, самовар.

Дзвени весляно, солов'їно,—
На тебе жде доба нова!
Коли гроза гримить весною,
Палас блискавка жива
За млою.
В моїй країні пророста
Нове життя! Горить, пульсує,
Удалеч сміливо прямує,
У радісні літа!

Ошер Шварцман

* * *

*

Як поле в літній тишині,
Коли дерева всі рясні
Стоять, опуклі та ясні,—
Таке спокійне моє серце.

Як голуб, що з шпилья летить
Над морем веж і верховіть
В яспу блакить, в дзвінку блакить,—
Таке тремтливе серце в мене.

Як темне море уночі,
Коли грози свистять бичі,—
Таке у мене серце...

Блукаю по стежках, сліпий,
Та чую — в скелі кам'яній
Струмок студений грає...
Той звук — мого серця спів,
Що з розпорошених світів
Летить в безкрає.

* * *

*

«Гарна твоя врода,
Парубче-герою,
Мов землі не чує
Кінь твій під собою.

Чом же похилив ти
Голову думливу,
Чом ведеш за повід
Ти коня журливо?»

«Бо нема тієї,
Що у путь-дорогу
Мене виряджала б,
Ще й коня мого».

Давид Гофштейн

* *
*

Мы почевали на казачьих постах...

Пушкин

І виправдані всі мої тривоги,
І смуток мій такий солодкий став:
Отут колись його ходили ноги,
Тут голову на сон він приклоняв.

Від юності на цій землі широкій
На мене віяв дух його палкий,
І в дні страждань, у горя час тяжкий
Свіжив мене його живлющий спокій.

У тьмі печер, між гір, як самоцвіти,
Його гарячу радість я вловив.
Як він, прийшов, з далеких я країв,
Я раб — я цар, і хочу з ним радіти.

ВИ ТІЛЬКИ ЗГАДАЙТЕ...

Ви тільки згадайте, —
ви — ті,
що у лаві стоять
біля брам,
пофарбованих в фарбу
червону,
що стоять,
стережуть
біля Рейну, на Темзі і Сені.
Пригадайте ще раз:
був колись час
(одлетів він давно,
і далеко, й не жаль).
Як багато пихи було в постатях ваших!
Ще могли ви тоді

промовляти до світу
у запалі мужнім —
і кожний від себе
на своєму вузькому порозі.
І хто може сказати,
що вітер,
що грози,—
це лиш сила піскам
на рівнині сухій,
це потуга для хвиль
у пустелі морській?
А не гордїй людині
ті бурі — не їй,—
для рухливого зросту
у рослинї людській
молодїй.
І коли промовляють
про вічне стремління,
про гордїй порив
і злітання,—
хто має з вас право
піднести питання
про вік
і про людське
потужне зростання?
Ви тільки згадайте — далекі і ближні!
І кожний із вас націлився пальцем:
«Ось вона тут — середина...»
А чи знаєте ви, де вона,
життєдайна скарбниця
могутнього вітру?
(Де початок всьому,
де поставив маяк чоловік?)
Де мусить прорватися
перший потік
і перша розколина
в брамі старій?
Ви, що зветесь
громадянами світу,
пам'ятайте:
опукла земля і єдина
і кожна точка на ній —
на землі — середина.
Може бути дверима,

може стать ворітьми.
Але що відбувається нині?
Не там,
не у вас,
але тут,
біля річки — Москви,
ось тепер тут
у розгуках гарячих громів,
у заграві ясних блискавиць, —
ось тепер тут
джерело
полум'яних вітрів!
Вони крила беруть,
вони родяться з нього,
вони віють
і дмуть
у кожну щільну
світу старого.
Ну, так що ж?
Ради місця
і слави
зректися
від себе самого!
Ви тільки згадайте,
ви — ті,
що стоять біля брам,
пофарбованих
в фарбу червону —
й стережуть
біля Рейну, на Темзі і Сені.
Пригадайте ще раз:
був колись час —
як давно, як далеко, — не жалі! —
проминув він.

ПРОСТО, ЯСНО І ЗВИЧАЙНО

Весно, весно!
Розцвітає день чудесно —
У свічках каштани скрізь.
Глянь угору,
Глянь униз —

Всюди цвіт рожевий звис.
Кожен повів юних віт
Вже не криє більше тайни,—
Розкриває буйний цвіт
Просто, ясно і звичайно,
Мов повітря, мов привіт!

Весно, весно!
Розцвітає день чудесно —
Скрізь каштани у свічках.

Я бадьорий надзвичайно —
Бо я бачу, що в гілках,
Як і всюди по світах,
Залягла глибока тайна,
Що хвилює, світодайна,
Й кожна гілка мовчазливо
Виглядає, наче диво.

Я бадьорий надзвичайно —
Бо я знаю, що мій порив,
Почуття моє прозоре,
Не лише в мені й моє.
Воно буйно виграє
В тисячах грудей просторих,
І мій захват, і мій порив,
Наче дивна хвиля лине
По ясних шляхах країни.
І моє п'янке чуття
Лунок так струмує всюди,
Де живуть щасливі люди,
Де цвіте ясно життя.

О Н О В Л Е Н І М І С Т А

Широка далечінь, простори незміряні,
Де й досі ще дичавина живе,—
Там стали твердо ми, і на величній грані
За містом місто родиться нове!

І до просторів тих наш погляд завжди лине —
Чи рапок на землі, чи темнота —

І невгамовний рух міняє щохвилини
Старі звичаї та старі міста.

По шию увійшли ми в сміливе змагання.
Та зброї руки не кладуть міцні.
Нам любий крейди слід і фарби колихання
На цій уже залюдненій стіні.

ЯБЛУКО

Прозорий жбанику з вином і снігом чистим,
Як ллеш ти пахощі, як повно ти доспів!
Ти запечатаний рум'янцем променистим
З обох боків.

І що ж робить? Рот, зуби вже готові.
Та жаль очам, що згине без вини
Оцей, у барви вдягнений чудові,
Привіт весни.

Привіт далекий білого цвітіння,
Землі та сонця запашний розмай...
Та зуби ждуть — зростає нетерпіння...
Вкусив — і край.

ЛЮДИНА

І

Людина — скільки радості і муки!
Від роду мати місяців лиш п'ять,
В голівці —
думки тьмяної краплину,
На шиї —
кістяне кілечко мать,
На тільці —
білосніжну сорочину,
Де гарно в'ється
тасьмочка тонка, —
І ротик, що жадає молока!
І щоразу
в однім чутті втопати
По кіпчик носа, гудзичок малий,

І в мисль одну усе бство вкладати —
Роток і груди, мамо, щільно злий!
І ручки, й ніжки тягнуться до мами,
І губи — тиснуть, давлять, і жувають,
І ссуть,

Немовби стало тільки все — губами.
Людина — скільки радості і муки!
В глибоку ніч —
відчути бурю в тілі.

І без кінця кричать, кричать, кричать,
Пручатися у невичерпній силі,
Усю істоту в крик один вкладать,
Тремтять, на стіни лізти в божевіллі
І змовкнуть так раптово, як почать,
З-під мокрих вій сухі розкрити очі,
Дивитись, як густий оксамит ночі
Вікно широке зоряно за'яв.

II

Людина — скільки радості і муки!
Вже на чола

високому фронтоні
Глибокі зморшки — часу скорбний слід,
І сивина вже покриває скроні,
І ловить око гостре зміни літ,
І серце розірватися готове...
Тоді опівночі такий раптовий
У грудях біль тремтячий виника,
І непорушна застига рука,
І кожен в тілі відчуває атом,
Як вічність лине повівом крилатим,—
А знаєш мало, мало так в житті,
Хіба лише — котра тепер година...
І от лежить у муці, в забутті,
У маренні безумному людина,
І хочеться усім братам сказати,
Усім братам по вітру розіслати:
Людина — скільки радості і муки!

* *
*

Я щастя трепетне пізнав...
Вночі — світи в мені тужили,
Аж поки сонця промінь милий
Не запалав.

До мене сонце простягло
Свій скипетр жестом величавим —
І мужність дотиком ласкавим
В мій дух влило.

ЧУДЕСНИЙ ДЕНЬ

До ночі з ранку волочив
Я повну метушні торбину,
І день лиш в зоряну годину
Мене з роботи відпустив
І, дивна річ,— не одурив.

Він стіл і лампу дав мені,
Перо, яке дбайливо витер,
Чорнильницю й намисто літер,
Що я нижу у тишині...
Чи ж можуть бути кращі дні?

* *
*

Тобі, о вічна змінносте,
Кую я спів.
Тобі — за полум'я стозвуке,
За золотий вогонь світів,
Що ним обпалюю я руки,—
Тобі кую я спів.

БАРВИ

Скільки різних барв таїться
В вітрі, що несе вологу,
У клітинках, в леті птиці,
В згортках одягу людського!

Ти не бачиш, як рум'яна
Мла в бруньках на сонці грає,
Як зелена рунь весняна
Грунт голками пробиває!

Скільки кольорів чудових,
Що ніколи не ті самі,
У воротах присмеркових,
У ранковій світлій брамі!

І на все барвисте море,
На розливи ті спокійні
Сонця золото прозоре
Наклада мазки олійні.

Ще красу ту всю глибоко
Фіолет досвітній криє,
Ще її не бачить око,
Та вже серце ніжно мліє.

ДЛЯ ВСІХ

Людське обличчя я люблю
І журне, і натхненне.
Я відсвіт щастя чи жалю
Завжди, щомить в ньому зловлю,
Хоч сланий не до мене.

Люблю я радість вогняну,
Хоч їй не я причина.
Незмильно я її збагну
І дам їй відповідь ясну,
Бо я також — людина.

Я вмю радість осягнуть,
Бо труд, страждання, горе
Завжди утрюх вперед ведуть,
Конечність проклада їм путь
В матерії, в просторі.

Я знаю все це — та нема
Від радості утоми.
Живу я разом з усіма,
І щастя все єство пройма,
Мені і всім відоме.

НА МОГИЛІ ШЕВЧЕНКА

I

Моторка вдалині дніпровські будить води,
І ловлять стук її низькі яри,
І стук той вільно йде на довгі сходи,
На тихий верх лісистої гори.

Самотньо на могилу я зійшов,
Що в першому промінні височіє,
В цеглинці кожній вирослих будов —
Нові накази і нові надії.

Хто скаже, ми нездатні пам'ятати?
Минуле теж ми вмієм цінувать,
Та звикли кожен пам'ятник скрапати
Ділами днів, що навкрути горять.

Належать нам і колос, і стеблини,
І давнина, і в сьйві юнім світ,
І вся земля, і неба височини,—
За це ж ми віддали і кров, і піт.

Матерія — і час, і рух,
І все мету несхибну має,
І все «конечне» — без кінця навкруг,
І тиша завжди ураган ховає.

II

На східцях, що до пам'ятника йдуть,
Я в колі милої дівбори;
Твої слова в повітрі цім живуть,
Твої картини в цім живуть просторі.

Ні, не мене і не мойого сина
Ти проклинав: не та була мета!

Мій труд по-материнському Вкраїна
В свої широкі поли загорта.

Єдині сили нас тепер еднають,
Хвороби слід змітають у житті,
Гарячі шнури золоті
Нові шляхи усім нам одміряють:

Народу творчості і праці,
Народу, звиклого змагаться,
Народу,

злитого

з народів,

Народу, вірного свободі,
Народу творчості і праці!

III

Як, як не знать?
Настане бій —
Всім зброю взять,
Бо влада — в ній!

Бо знати слід:
Всім зброю взять,
На повен хід!

Палає даль —
Не можна ждаты!
Гаряча сталь!
В чоло стріляты!

Палає даль!
Веде в боях
Багрянний стяг!

Як, як не знать,
Що міць думок
Зміцняє рать,
Рівняє крок!

Бо знати слід:
По днях тривоги
Думок політ —
Знак перемоги!

IV

Чом саме тут, не десь отам
Я віддаюсь оцим думкам?
І сам не можу я вгадать,
Та знаю: це пора сказать.

* *
*

Знайомі здавна, серцю здавна милі
Всі рідні ці картини,
У небі дерева ширококрилі —
У небі України.

В зеленім затишку часи спокою,
А недалеко — Київ.
Що з того, що хлоп'я колись весною
Вивчало книгу «Іов»?

Що з того, що поет найшов тут саме
Ці дві далекі рими,
Що він зіткнувся з цими іменами,
Далекими такими?

О часе! Десять літ — у дні єдинім,
У вольному, в ясному...
Навіщо плакати по старовиннім,
Як щастя — у новому?

КОМПАС

Вже ніч.
В зірках сіяє цілий світ,
І таємниця все у владнім держить чарі.
Моя бліда рука тримає у футлярі
Залізну смужечку — магніт.
Тремтить він, серцеві подібно,
В скляному сховищі свому,
До півночі тяжить несхибно...
Чому, чому?

* *
*

Я вірю в жереб мій:
На батьківській землі оцій
Пожежі погасить ворожі,
Нові поставить огорожі.
Не знаю міри я й числа,
Для вимірів не маю шнура,
Та колонада вже зросла,
Імла розходиться похмура,
І сяйво стін мені зоріє,
Оперламутруючи вії.
Щоб кожен промінь той зустрить,
Ладен я в серці звить
Гніздо надії.

* *
*

Ще непорупні в глибині лісів
Лежать сніги полотнами тяжкими,
Та при дорозі вітер оголив
Усі гілля, що сонячно цвістиме.

Морози ще силкуються останні
Ночами землю закувати,—
Даремно! Гине сніг, і з радості тремтять
Дерева, юні на світанні.

А сонце йде.
Із пагорбів струмує смольний дим.
І чорний сік землі стікає у долини.
А сонце йде!
Підвівши голови у пориві одним,
Ми зустрінемо ключ у небі журавлиний.

* *
*

Зловила осінь у своє сильце
Сьогодні зранку сонячну погоду
І почепила бідну за крильце
Напроти сходу.

І довелось бачити мені,
Як тихо тріпались пір'їнки білі.
Як очі закривалися ясні,
Безсилі, милі...

ТРИСОЧКА

Ходімо, трісочко дрібно,
Моему серцю ти одна
За все дорожча нині.

Мені ж потрібна тільки ти.
Лиш трісочка, щоб розвести
Огонь в долині.

РОСА

Сонце в краплі води...
Народний вислів

Оце воно, світле єднання,
Поезії й думки та мить,
Коли їх не мучать питання,
А відповідь їх веселить.

І серце, і розум — єдине,
В співзвуччі одному тремтять,
Як ці ось краплини-рубіни,
Де сонця частинки горять.

Як ці ось росини-рубіни,
Де сонця частинки горять,
І в краплі — весь досвіток плине,
Вогню і води не рознять.

У краплі — весь досвіток плине,
Як моря, її не обнять,
І серце, і розум — єдине,
В співзвуччі одному тремтять.

* *
*

Тут, внизу, і там, над нами,
Постіль зважившись покинуть,
Ще, немов повиті снами,
І земля, і небо линуть.

Срібне сяєво високе
Ніби тільки народилось.
Що там роки, що там роки!
Знов дитинство пробудилось.

Знову справді я дитина,
Знову грає наді мною
Щастя усмішка невинна,
Все життя з його красою.

* *
*

Трепетні рідше бувають у серці хвилини,
Чисті, мов сонячний келих вина,
Але ж бо тіла всього їх чекають клітини,
Ждуть, як колись, щоб прийшла хоч одна.

І надлітає зненацька той трепет блаженний,—
Чуєш, поете? Поете, не спи! —
І опромінює знову все звикле й буденне,
І до незнаной кличе тропи.

Раптом засяяли дні потемнілі,
Промені світла на всьому лежать...
Гостоньки любі, натхненної творчості хвилі!
Пробшу частіше і довше бувають.

* *
*

Ми недовго збирались,
З рідним домом прощались,
У негадану рушили путь,—
І народної муки
В дні тяжкої розлуки
Не забудь, не забудь!
Час настане розплати
За народні утрати,

За погашений зір,
За розхитані сили,
За життя охмарніле,
За потоптаний мир.

Так! За болі, за горе,
За Вітчизни простори,
Кров'ю сповнені вщерть,
За дружину, за брата,
Буде грізна відплата.
Злим загарбникам — смерть!

МАТИ

Із усіх, що зростали на лоні твоїм,
Ще не знать, хто лишився живим.
Я — живу, моя матінко мила,
І живе моя сила,
І слова тчуть тканину міцну
Вдалину, вширину,
І злітають думки мої в синь,
В височінь,
І шумує життя джерело —
Розум, творчість, тепло.

Серед грізних кажу я хвилини —
Я, твій син:
Всі, хто щастя найвище в житті
На своїй мав путі,
Де огонь твого зору ясного
Чесним світлом торкнувся до нього, —

Будуть битись нещадно в ці дні
У війні,
У жорстокій війні
З ворогами, що серце і дух твій тривожать
І що хочуть —
О мерзенні! — наблизить останній твій час.

Скільки ж нас!
Ціла наша країна,
У пориві єдина,
Цілий світ
Проклинає неволю і гніт,
Окриває, таврує ганьбою

Тих, що стали ми з ними до бою.
І тепер, як за давніх прославлених літ,
Цілий світ
Із тобою!

Він помститься за тебе,
Возвеличить навек
І прославить навек
Тебе!

НА ВЗУТТЄВІЙ ФАБРИЦІ

Уфа в замстах снігових.
Кипить робота в стіпах цих —
Усе для них, усе для них!

І міцно, й гарно треба шить:
Коли робити — то робить,
Як кожен день — рішуча мить!

Рішуча мить, рішуча гра,
Бо ворог світ наш обдира,
Бо знищить ворога пора.

Верстат з верстатом став уряд,
Хоч тісно, та немає звад,
Старанній праці кожен рад.

Ввійшли у цей кипучий вир
І українець, і башкир,
І той, кого зростив Сибір.

Далеко місто Ленінград —
Там у боях мій рідний брат,
Він пише — все іде на лад!

Нам нелегкий судився шлях,
Гуляє смерть там на полях,
Та угорі — багряний стяг.

Народів одностайна рать
Устала край наш захицать,
Чуму коричневу прогнать.

Настануть світосяйні дні,
Кінець стражданням і війні, —
І знову в рідній стороні

Ми, враже скинувши ярмо,
Незламним кроком підемо,
Наш труд, наш спів понесемо!

* * *

*

Блажен, хто посетив сей мир
В его минуты роковые...

Гюґо

О світе білий, світе мій,
Мого буття не зупинити,
Воло зміцніє, білий світе,
Як зникну я у тьмі нічній.

Лиш той єство своє вливає
До сил, що творчістю киплять,
Хто може сам себе віддати
Тому, що, вмерши, оживляє.

БІРОБІДЖАН

II

А тепер давайте, діти,
Заспіваємо нової.
Будувати — значить жити.
Хай живуть в піснях герої!

Повторяймо ж нове слово —
Назву місця, назву краю.
Наберім повітря в груди.
Ну, за мною — починаю:

Біро, біро — не забудем?
Тож додаймо ще Біджан.
А все разом ось як буде:
Біро-Біджан,
Біро-Біджан.

Це для нас змістовне слово
Поміж багатьох найкращих.
Край зростає пречудово,
Край єврейських трудящих.

Там, у горах, там, у пущі,
І руди й води доволі.

Тільки б руки невсипуці —
Вродить в горні і у полі.

Біро, біро — не забудем? —
Тож додаймо ще Біджан.
А все разом ось як буде:
Біро-Біджан,
Біро-Біджан.

Всі республіки й народи,
Що у нас вони як друзі,
Там будують аж на Сході
Ще одну нову в Союзі.

А у ній, у пребагатій,
У тій області чудовій,
На заводі і у хаті
Розцвіте радянське слово.

Біро-біро — не забудем? —
Тож додаймо ще Біджан,
А все разом ось як буде:
Біро-Біджан,
Біро-Біджан.

ІЗ КРИМСЬКОГО ЦИКЛУ

На винарні князя Н. на шляху
між Алушкою та Місхором є напис:
*In vino veritas*¹.

І вино звеселяє серце людини.

Псалом 104, 13

Вино, вино, старе вино, вино по-
лум'яної справедливості.

Початок пісні «Справедливість»

I

З Алупки на Місхор ми йдемо серед літа.
Високий тихий шлях. Відпочиває пил.
Ай-Петрі у диму, і море, й небосхил.
Обабіч тупають мої веселі діти.

Вином запахло враз: будинок яснобілий —
І велетні-бочки дримають перед ним.

¹ Правда у вині (лат.).— Ред.

Ворота всім свої обійми відчинили,
І все це запахом овіяне гірським.

Тут написав колись на льоховім фронтоні
Князь, власник погребя, для людських поколінь
In vino veritas — і, певне в цім законі,
Повітря радісно підтверджує: амінь.

II

Як правда у вині, то знаю, що не в цьому.
Я знаю, що вино серця нам веселить,
А радість я ладен завжди благословить,
Та правда у вині, але вині не цьому.

Три роки лиш тому був я в Москві з синами —
Було це в славні дні нечуваних боїв,—
Будинок нас прийняв, де, може, князь цей самий,
Щасливо сміючись, вино південне пив.

Мій п'ятилітній син чужі оглянув стіни
І раптом закричав із жвавістю дитини:
«Вино, вино, старе вино!»

.

І знов згадалося воно —
Той день і вигук той мого малого,
Й сьогодні додаю до нього:
«Правди полум'яної вино».

З Алупки на Місхор ми йдемо серед літа,
Високий тихий шлях. Відпочиває пил.
Ай-Петрі у диму, і море, й небосхил.
Обабіч тупають мої веселі діти.

ЧЕРВОНА АРМІЯ

До 24-ї річниці

Збудились великі стихії,
Загинув царат у Росії,
І армія з лав трудових
Повстала Червона, що славою,
І міццю, і силою правою
Найкраща між армій земних.

Ідуть-бо трудящі до неї,
На прапорах людства ідеї —

Як золото ранків ясних.
Червоная Армія славою,
І міццю, і силою правою
Найкраща між армій земних.

Грабіжники, вбивці, шакали
На неї підступно напали,
Ідуть і повзуть звідусіль.
Іде вона, вквітчана славою
У битвах з ордою лукавою,
Поборює й холод, і біль.

То ж Армія наша Червона —
І миру й труда оборона, —
Що ран не боїться тяжких.
Червоная Армія славою,
І міццю, і силою правою
Найкраща між армій земних.

Як буря, вона закипіла,
Іде вона, горда і сміла,
Руїників бити гидких.
Червоная Армія славою,
І міццю, і силою правою
Найкраща між армій земних.

Несе вона людям свободу,
І радість, і мир для народу,
Єднає трудящих усіх.
Червоная Армія славою,
І міццю, і силою правою
Найкраща між армій земних.

Навколо по всім виднокрузі
Зростають прихильники й друзі
Радянських знамен бойових.
Червоная армія славою,
І міццю, і силою правою
Найкраща між армій земних.

Вона — ворогів подолання,
Вона — це найвище бажання
Умів найсвітліших людських.
Червоная Армія славою,
І міццю, і силою правою
Найкраща між армій земних.

Іцик Фефер

ДАЙ РУКУ, КОХАНА!

Дай руку, кохана, ходімо зо мною!
Розкрив усі двері сьогодні нам час,
Схвильовані хмари пливуть над юрбою,
Повітря синіє, чаруючи нас.

Дай руку, кохана, — і в далі прозорі,
Де в людських алеях чудесна земля...
Як сяють на площах розсипані зорі,
Як небо прослалось на баштах Кремля!

Дай руку, кохана, прискорюймо кроки:
Весна переходить з двора до двора.
Хай знають бігучі, кипучі потоки,
Що весну вітати прийшла нам пора.

Дай руку, кохана, біжімо, летімо
На сонячні луки, в росисті гаї!
Там будем вітати піснями дзвінкими
Дуби, що вдягли вже убори свої.

ПАРТИЗАН ТАРАС

Упіймали партизана
І на допит привели.
Руки зв'язані. Із рани
Струмні вид весь залили.

Як в неволі Морозенко,
Він стоїть у смертний час.
— Ну, як прізвище? — Шевченко.
— А наймення як? — Тарас.

— От дак так! — немов од грому,
Аж здригнувся офіцер.—
Був поет такий, відомо,
Але ж він давно помер.

Німець: «Вяук йому ти, видно,
Чи якась іще рідня?
Говори!» — І раптом блідне,
Вчувши відповідь: — «Це я!

Я — поет. Із домовини
Я устав на грізний бій,
Бій за долю України,
За народ великий мій.

Чом же змовк ти? Чи від ляку
Вже і зброї не зведеш?
Ну, стрілай! Та знай, собако,—
Не мене, себе уб'єш!»

Офіцер — мов крейда білий.
До повстанця він ступив

І, усі зібравши сили,
Пістолет впритул павів.

На ж! — і постріл враз лунає.
Дим розвіявся на мить,—
Партизана вже немає,
Лиш німецький труп лежить.

Поміж людом чутка ходить:
На Вкраїні повсякчас
По тилах німецьких бродить
З партизанами Тарас.

Вже не раз його ловили,
Убивали вже не раз,
Але марно тратять сили:
Оживає знов Тарас.

І тремтить поріддя дике,
Що залізло в наш город:
За співцем — народ великий,
Бо співець — це сам народ!

Михайло Пінчевський

* *
*

Весняне сонце! Слався і світи,
Нетлінне, мов алмаз!
Постукало в моє віконце ти
У сороковий раз.

Це сорокова у житті весна,
І кожної весни
В країні лється пісня голосна,
Яку ведуть сини.

Про щастя наше світле й гаряче
Лунає дружній спів,
Мед по землі і молоко тече,
І волі час розцвів.

Весняне сонце, друже мій ясний,
Нехай давенить наш сміх!
Заграймо славу силі життєвій
На струнах золотих!

Ми на промінні старшим і малим
Заграймо як один,—
На чистих росах, на гіллі тонкім,
На зелені долини.

Долини, липи, перший ніжний цвіт —
Все грає, все звучить!
Мої слова нехай почує світ,
Уся земля й блакить!

Ми з сонцем разом творимо пісні
Про думку й міць людську,
Шлемо вітання матері й жоні,
Дитині в сповитку.

Вітання грудям чистим матерів
І діткам на руках,
Усмішкам першим, чарам перших снів
І щибету по снах!

Хвала відважним юнакам,
Що край наш бережуть
І колос наш охороняють нам
І мужню нашу путь.

Хвала героям, що серед руїн
Новий зорали лан,
Що мінять ріки, що моря в один
Зливають океан!

Хвала серцям, що полум'ям святим
Палають між пустель,
Що з заповітом, всім нам дорогим,
Ведуть наш корабель!

Весняне сонце, радосте моя,
Веселий друже мій!
Молодший нині, ніж учора, я
В родині молодій!

Ходімо ж далі, в осяйні поля,
До друзів, до братів,
Щоб світ весь чув, щоб чула вся земля
Наш із тобою спів!

Ханан Вайнерман

* *
*

Як дзеркало — морська далечина,
Неначе їй не знані дикі шквали.
В дрімоті і поліни, і корали,
Уся глибінь зелена — мов скляна.

Недвижна риба вгору не зрина,
Чайки та баклани позасинали,
Немов застигли гавані й причали,
В обіймах тиші просторінь земна.

Лиш я, твій син, о море, невиситимий,
Жадаю вітру, боротьби і хвиль,
І серце повне мріями палкими!

Ні! Не для мене непорушний штіль,
Свій дух в такі я виливаю форми,
Яким зрідні лише крилаті шторми.

Матвій Гарцман

НЕ МИНУЛИ ВИ, КРАСНІ ЛІТА...

Не минули ви, красні літа,
Ви, дитинства веселого роки,
Робить юність моя золота
Перші з краю дитячого кроки.

Як бувала осіння пора,
Листя жовте збирав я й багряне,
Глянь — он яблуна тихо вмира,
І чорніють тяжкі її рани.

А моя не зів'яне весна,
Не осиплються світлі надії.
Ні! Волосся мого сивина,
Доки буду я жить, не покриє.

Не старіються в нашім краю!
Сніг ніколи не прийде студений,
Щоб на голову впасти мою:
Не старіється серце у мене.

ЗАЙЧИК СОНЯЧНИЙ

Зайчик сонячний упав
на твоє обличчя,
Носик твій полоскотав,
зазирнув у вічі.

Першу, донечко моя,
весну ти стрічаєш,
Та не так іще, як я,
повно відчуваєш.

Прожила ти стільки днів,
як років твій тато,
День ясний тебе зустрів,
Щастя будеш мати.

За вікном весна горить —
сяєво і звуки.
Віти тягнуться в блакить,
як дитячі руки.

Сонце землю пригріва,
далеч промениста...
На землі весна нова,
молода і чиста.

Оновляється земля —
вільно дишуть груди.
По-новому на полях
творють щастя люди.

Веселіше стало жить
на ланах чудесних.
Нам дано разом творить
цю найкращу весну!

НА НІЧНИМ ПОСТУ

Самотня дорога, де ходять трамваї
З чітким цокотінням коліс,—
І осінь холодним крилом огортає
Зчорнілий, оголений ліс.

Навколо ще дикості первісне море —
І раптом трамвай голосний...
Прокинулась ніч, і прорізав простори
Електрики промінь живий.

Та промінь утік, і дорога німіє,
Лягає на ліс тишина,—
І думка: от-от у діброві завне
Голодним плачем звірина.

Набій із рушниці от-от не полине,
Стискаю я цівку, мовчу.
Я знаю — хвилина, одна лиш хвилина,
І наш я кордон захищу.

* *
*

Я радий — чудесно ж то як.
Пульсує, кипить моя кров.
Я — більше, ніж сильний юнак,
Що милу кохану знайшов.

Як перший провісник зими,
Сріблиться на травах вода...
Ой, рідко стрічаємось ми,
Дружино моя молода.

Прозорий поранок настиг,
Сіяє в красі огняній,—
Виходимо ми за поріг,
На працю, на працю мерщій.

До назвища «лірик» звук —
Слова твої ніжноясні...
Я — більше, ніж твій чоловік,
Ти — більше, як жінка мені.

Як завжди, рум'янцем легким
Лице твоє юне горить,
Та чую — під серцем твоїм
Маленька істота тремтить.

І повен я світлим життям,
Земля нам співає привіт.
Я знаю — судилося нам
Дитину родити на світ.

ПАМ'ЯТІ ПУШКІНА

Друже, праву руку дай,—
Ми обійдемо наш край!

Линьмо тундрою й тайгою,
До столиці і назад!
Повноводною рікою
Скрізь шумить Країна Рад:

Хліб, вино і сталь,
Льон тонкий для ткаль
І світла даль!

Серед гір високочолих,
В гордім місці кам'янім,
Не лише по світлих школах —
Той портрет, що любий всім,

Як вино і сталь,
Хліб і льон для ткаль
І світла даль!

Дорогий очам дитячим
І старшим очам поет!
Та, здається, що й незрячим
Відкривається портрет,—

Як вино і сталь,
Хліб і льон для ткаль
І світла даль!

Серцем чистим і великим
Обіймаючи весь світ,

Слав тунгусам і калмикам
Мудрий Пушкін свій привіт,—

Як вино і сталь,
Хліб і льон для ткаць
І світла даль!

Друже, праву руку дай,
Ми обійдемо наш край!

Розгойдались буйні віти,
Де — в цвіту, а де — в снігах,
Ніби дано зрозуміти
Ім у пушкінських піснях,—

Хліб, вино і сталь,
Льон тонкий для ткаць
І світла даль!

ПРИВІТ ТОБІ, СТОЛИЦЕ!

Батьківщино, вільна мати,
На увесь широкий світ
Від дітей твоїх крилатий
Пролунає хай привіт.
Перед нами даль далека,
Ми мчимось на поїздах
Від Алтаю до Казбека,
У палких дзвенить серцях
Наш привіт тобі, країно,
Непоборна Батьківщино,
Наш привіт.
Твій червоний
Розвіяний прапор
Ще в дитинстві я добре пізнав,
Коли ворог находив раптом
На закурений Арсенал.
Що за сила, твердіша від мура,
Що за грізний сталевий кулак.
Утікали від тебе Петлюра,
І Денікін, і білополяк.
Пам'ятаю,—
Стогнали будинки,

В темних вікпах
Сльозились шибки,
І в пожежах палали години
І гойдала тривога гілки.
Я не знав,
Як ти можеш розквітнуть
Не церквами, не золотом бань,
О, мій городе радісно світлий,
Батьківщино жорстоких повстань.
Пам'ятаю,—
Скучав за селом я,
І жахався будиноків твоїх.
Ти палив моє тіло,
Як полум'я,
Ранив лезами вулиць тяжких.
Камінь мав я собі за подушку,
Я голодний, холодний блукав,—
Та крізь плач твою силу прийдушу,
Україно, я завжди вбачав.
Пам'ятаю,—
Я хвилі Дніпрові
Полюбив щиросердно, як син,
І радів я високій будові,
Що на нашій зростала основі
З лона темних руїн.
І росло, і цвіло променисто,
І світилось, як гордий маяк,
Озеленене, радісне місто,
Змолоділа столиця моя.
І куди лиш прибуду —
Хвалюся:
Асфальтовий блищить тротуар,
І фонтани, і вулиці в русі,
І сади, і все місто, як парк!
Я милуюсь на шумне «Динамо»,
На театр, пароплав, паротяг.
О, яке простелилось над нами
Вщерть налите і світле життя.
Ти ростеш,
І здається, столице,
Тільки вчора вродилася ти,
Щоб мостами удалеч стелиться,
У заводах-гігантах цвісти.
І в тобі я себе відчуваю,

І себе зустрічаю я сам.
Як упевнено й сміло ступаю
До фабричних мурованих брам,
В кожній з них є порив мій і зріст мій.
В кожній радість юнацька іскриться
Нездоланим життям.
Батьківщино, вільна мати,
На увесь широкий світ
Від дітей твоїх крилатий
Пролунає хай привіт!

ЖИВЕ ТВІЙ ГОЛОС

Століття без сліда не проминають,
В історію щораз несуть нове.
На місці рік
хай гори виростають —
Але поет між нас повік живе.

Всі дерева весняну тратять вроду,
Як холодом осіння вдарить сипь,—
А той, хто дав пісні свої народу,
Завжди в серцях народних поколінь.
Ти, славний буревіснику, приніс нам
Не тільки свій прекрасно дужий спів,—
В боях нас грів ти словом променистим,
Любов'ю і зненавистю світив.

Ворожі руки зір тобі закрили,—
Народ їм склав суворий рішенняець.
Живе твій голос.
Додає нам сили!
Живе народ — живе його співець!

ДУМА ПРО ЧЕРВОНУ КВІТКУ

1

Він був собі звичайний робітник,
Коли вона його побачила уперше.
У залі виник плескіт, шум і крик,
Як він з'явився. Мов завмерши,

Ту пісню про червоний цвіт
Вона ловила в дивному сп'янінні.
Ой, що за голос! Що за очі сині!
Який натхненний золотий політ!

Співав чудово він, але невміло
Поводився на сцені — і не знав,
Де діти руки: вперше виступав!
А на прощання так незграбно й мило
Сердечний він уклін віддав!

І от — не задрість виникла в красуні,
Не радість навіть — інше щось...
«Хто він, цей хлопець?» І на риси юні
Любові щире сльозиво полилось.

Не тільки пісня просто в душу лине
Про квітку ту червону з верховини —
Нове у небі сонце зайнялось!

2

Вони спізнались і покохались,
Вона — артистка, він — звичайний швець.
Ну, й що по тому? Вірила Сусанна,
Що щастя-радісті вінець

І доля жде їх пожадана.
Навчала Сашу любого вона,
Він слухався і вже почав співати
У їх театрі. Слава голосна
Афіші повнила строкаті,
Де їх стояли поруч імена.

Ішли веселі дні за днями —
І вже збиралися вони
Удвох поїхать восени,
Щасливі й радісні, до Сашиної мамі...
Але жахливий день настав,—
І довелось їм розлучитися.
І розлетілися вони, як птиці,—
І слід її, і слід його пропав...

Невже судилось кулі неблаганній
Порвати нитку золоту кохання?

Її шукав він довго.

Раз зустрів
Під Сталінградом друга він свого
Артема. І Артем той розповів,
Що рушила на схід вона в дорогу
Із Білостока пішки. Говорив
Артем йому: «З дружиною моєю
Вона пішла — і саме перед тим,
Як бомба влучила в наш дім,
Що час якийсь притулком був для неї.
Ти, Сашо, напиши в Бугуруслан,
Найди її, поїдь до неї, друже...

Мовчиш, солдате? Чи мій план
Тобі, скажи, сподобався не дуже?»

.
Прекрасною та молодою
Сусанна виникла в його очах,
З косою пишною, густою,
Що розлилася на плечах,
Як перед дзеркалом стояла,
Було, співаючи, вона
І коси золоті чесала,
Струнка, мов кізонька,
Хороша, як весна!

— Мій друже, ти артист,
Це треба пам'ятати.
Ти мусиш бути красивим і струнким! —
Слова ці з усміхом ясним
Вона в хвилини ті
Любила промовляти.

Але тепер...

Які б слова знайшла
Вона тепер, коли б його зустріла!
Що з бідного Сашка зробила
Рука війни нещадно зла!
Осколок гострий міни
Його без ока лівого лишив
На заході Радянської України...
О темна ніч серед стогів,

Що тим темнішою здавалась,
Чим більше полум'я навколо розливалось,
О сльози з кров'ю пополам,—
Навік, навік запам'ятатись вам!

Йому врятовано в шпиталі
Лиш праве око...

Серце в вас із сталі,
То добре, лишенько моє! —
Так санітарка жартувала,—
Коли у вас дружина є,
До неї заздрощі я мала!

Поблід тут Саша і зітхнув:
Сусанни голос він, здалось йому, почув.

4

Шлють лікарі його додому...
А де той дім? — У ворогів!
Можливо, лічить решту чорних днів
Сусанна десь в концтаборі страшному.
І не знайти її тепер нікому,
І з мук його росте все більший гнів.
Ні! Жити з рідними бійцями,
Немає іншого шляху!
Не може власними руками
Він силу нищити лиху,
Ходить в атаку поруч із братами,—
Ну, що ж! Він стане за шевця
В своїй дивізії, у другім ешелоні,—
Аби до фронту ближче! Майстер він,
Що, може, не зрівнявся б ні один
Із ним у цілій Армії Червоній!

5

Осіння ніч. Холодний дощ дрібний.
Сашко в селі zostався ночувати.
Уранці він повинен розпитати,
Де штаб його... Враз повіюм надій
Війнуло в серці... Ні, це не мана:
Сьогодні, завтра — вічно ніч сумна!
Ех, Сашко, Сашко, ти ж співець крилатий!

Невже забув, що пісню ти співав,
Як цвіт червоний в скелях розцвітав,
Щоб серед моху полум'ям палати?!
Немає ока і ноги — нехай!
Адже у тебе голос цілий!
А спробуй-но тихенько заспівай!
І заспівав Сашко, і дощ милий,
Що так уперто стукався у скло,
Немов замок, немов і не було.
Коли б він бачив, як господар дому
Розхвилювався, чуючи той спів!
Цю саме пісню чув годину тому
Він у колгоспнім клубі. Там зустрів
Народ артисток. З них одна красива
І молода, але вже зовсім сива,
«Червону квітку» проспівала так,
Що від сльози не вдержатись ніяк!
— Красива, кажеш?

— Мало, що красива! —

А що, як... ні... Співачка ж не одна
Цю пісню про червону квітку зна!
Він каже: молода, красива...
Але ж бо сива...
Його ж Сусанна... Ні та й ні!
Хоча буває всяке на війні!

6

У клубі вже нікого не було,
Лиш вартовий зустрів його сердитий.
Мовчання скрізь, мов вимерло село,—
Такий наказ: по ночах не ходити.
Як жаль, як жаль — її він не застав!
Десь, певне, спить натомлена з дороги...
І сниться їй...

Їй сниться, що настав
Минулий час без муки, без тривоги,
І щастя їх, весняних повне мрій...
А може, сниться він — такий, як є... такий...

І враз, мов блискавка у небі пролетіла,
І довгий вибух по землі загув.
І від осколка давнього відчув

Він біль у глибині свого тіла
Де ж, де вона?!

Та в ту хвилину
Вона, проте, далеко вже була
Від того нещасливого села.
Не спала, ні! Закутану в хустину
На інший пункт її відтіть
Вантажний віз автомобіль.

Усіх, кого лише стрічала,
Питалася про нього. Як і він,
У захисній одежі мандрувала
Вона по фронту. Не було причин
Її шукать в Уфі, в Бугуруслані,
В Свердловську чи Ташкенті: це ж війна!
Де муж воює — там його жона!

Серця ж їх схожі — щирі, полум'яні...
Співає пісню про червону квітку,
Що розцвіла між скель камінних влітку,
Сашкова пісня це. Здавалось їй,
Що слухає Сашко мотив дзвінкий —
І легше жить йому стає на світі.
Він знає: все, що сталося із ним,
Із нею також, може, сталось.
У полум'я пішла вона і в дим —
І, як годиться, смерті не боялась.

Не хмур, Сашко, засмаглого чола,
І долі, друже, не клени своєї
Подібним будь до гордого орла —
Тепер іще дорожчий ти для неї!

Рива Балясна

КОЛИ В ТИСЯЧУ РУК Я МАЛА...

До чого тільки ви на цій землі не здібні,
Дівочих ніжних дві, юнацьких дві руки!
Робити прилади й мотори непохибні,
У небі зорянім водити літаки,

Кувати сталь тяжку, тонкі полотна ткати,
У полі жито жать, змагатися в бою
І хворому життя жадане повертати,
Віддаючи йому гарячу кров свою.

І Гріга, й Моцарта нас чарувати грою,
Щоб у ясному сні тобі здалося знов,
Що мати з усміхом схилилась над тобою,
Тобі колишучи, вся юність і любов.

О руки! Нащо ви даровані людині,
Як не на те, щоб слід тут залишити свій:
Хоч би один узор на золотій тканині,
Хоч лінію одну на статуї стрункій.

Хоч би сліди якісь воставить ледь помітні
Для поколінь людських на свій посмертний час
О руки ви мої! М'які, та непохитні,
Я бачу всі рубці та мозолі на вас.

Чого за роки ці ви тільки не зазнали!
Окопів темряву, огонь, морози, сніг...
Коли б і тисячу я рук невтомних мала,
Роботи вистачить могло б для них для всіх!

У СЕРЦІ НЕ ЗГАСАЮЧИ...

Вона іде за костюром своїм,
Старечі ноги ледве-ледь волочить,

І сяйвом днів, що не вернутись їм,
Перламутрові гудзики блискочуть.

В глибинних зморшках вид її блідий.
Губам помада допомогти не в силі,
І тягнеться в утомі шлейф старий,
Та ще тремтять зіниці не змертвіло.

Була красива, вабила любить?
І я уста до крові прикусила...
Ось танцівниця стала, щоб злетіть,
І руки вгору піднесла, мов крила.

І дзвониками локони бринять,
І губи грають, як вино іскристе...
Невже навіки змилась і печать
Годин, що світло ляляли променисте?

Вона іде за костуром своїм,
Старечі ноги ледве-ледь волочить,
І сяйвом днів, що не вернутись їм,
Перламутрові гудзики блискочуть.

*

Він пожовтів, ніхто й не прочита
Тих літер, що сліди від них лишились...
А скільки серць у тих рядках одбилось!
Їх береже вона, щоб не сквернились,
Як жінка для коханого — уста.
Тут мертвої нема для неї дати:
Ось вечір, як до неї він прийшов...
Ось другий — як натхненно танцювати
Її навчила молода любов!

І раптом соромливо замовкає
І квітку едельвейса витягає,
Зів'ялу між пожовклих сторінок...
Було їй тільки вісімнадцять років,
Як він приніс із гір, з-понад потоків,
Цю білу квітку, ніжний цей листок!
І заздрощі я в серці відчуваю:
Коли любить — то вже любить без краю,
Щоб навіть поціл полум'яних брів
У серці, не згасаючи, горів!

Аврам Гонтар

САД

Два тихі голуби жили на домі в мене.
Круг дому сад шумів у білому цвіту,
І вранці стукало в вікно гілля зелене,
Зорю проводячи до мене золоту.

Як в домі нашому родилася дитина,
Щоразу деревце ми садимо, було.
Рожевих весен ряд минувся, мов хвилинка —
І чотирнадцять їх в одній сім'ї зросло.

І кожне деревце так звалось, як ровесник,
І віти дорогі, як пальчики малі,
Од вітру пахоців набралися чудесних
І соків радісних од рідної землі.

Тепер осиротів наш сад зелено-білий,
І гілка стукає в вікно моє дарма,
Дитячі голоси замовкли, заніміли,
І ніжних голубів не чути вже, нема.

Свист кулі вражої летить поміж квітками,
Сокира зрубує під корінь дерева,
І падають листки кривавими серцями,
І віти полум'я несите повива.

Та що ж! Хай не звестись зеленим вітам
І, день стрічаючи, довіку не шуміть,—
Лишилося, проте, у ґрунті соковитім
Насіння, що життя і молодість таїть.

Коли ворожа кров напоїть землю милу,—
Вернуся, стомлений, я знову в рідний дім,
І дерева нові, ввіходячи у силу,
Привітно зашумлять гіллям своїм рясним.

ТОПОЛЯ

Погасли вікна — і мов між ними,
Згорів і мій посеред інших дім,
І кулями посічено страшними
Ворота й тин перед житлом моїм.

Мій сад до пня спалили, порубали,
Моя криниця висохла до дна,
В згорілих вітах — тишина печалі,
І на кущах — жалоба мовчазна.

Між чорних стін блукаю я, самотній
Рипить віконниця... Уламки скла...
І отчий дім стоїть такий скорботний,
Неначе місто, вимерле дотла.

Кого ж спитати, де ласкава мати,
Де я сестри шукатиму слідів?
Усе тут вітер поламав проклятий,
Поцади кожен камінь тут молив.

І враз по згару, по цеглинах битих
В одежі чорній мати надійшла —
І жах тремтить в очах її розкритих,
І руки — як тривожних два крила.

«На ту полянку ми ходімо, сину,
Де ветхий міст прослався понад став,
До очерету, де в добу дитинну
У воду тиху з мосту ти плигав!

Як часто я тебе отам шукала,
Настрашена — чи не втопився ти,
Як часто в шибу тьмяну виглядала,
Боялася — дитини не знайти!

Щаслива я, що нашої ти долі
Не розділив, дитинонько моя!
Там батьків прах — при корені тополі,
І поруч з ним лежу, мій сину, я.

Ходім туди, до дерева стрункого:
Сестра твоя покоїться під ним,
І дід замучений приліг до нього,
І листя шепче тихо-тихо їм...

Коли кати одержу з нас зірвали —
Тополя вкрила нашу голизну,
І всі дерева навкруги ридали
В останню мить, в прощання мить страшну.

Я чула трепет листя і ловила
Останню втіху в темряві нічній,
Що падає, мов лист, ворожа сила
Під градом куль твоїх, синочку мій!»

І мати сина тепло пригортає,
Цілує довго-довго у чоло...
То не роса — то море сліз безкрає
По лузі і по лісі потекло.

Вона підводить стомлені повіки,
Глибокі зморшки на її щоках...
У серці в неї — весь народ великий,
І цілий світ в її німих очах.

З мого ранця пил вона стирає,
Стирає втому із плечей моїх,
Щоб квітла гордість, як черешня в маї,
Щоб я, вояк, радіти чесно міг.

О скинь, печале, ти одержу чорну,
Хай сонце наше засяє знов.
Несу я в серці гордість необорну,
Мові нені і народу кров!

Струнка тополе! Дай мені терпіння
Боротися із болем нелюдським!
Сльоза сестри пече твоє коріння,
І зойки рідних — в шелесті твоїм!

Я при тобі стою, закам'янілий,
І чую: соки у тобі течуть...
І раптом бачу: тане образ милий,
Зникає в ніч, у темпу каламуть.

В німі простори руки простягаю
І кличу матір: «Повернись! Вернись!» —
Навколо тільки темрява одчаю,
Дерева в чорні шати одяглись.

У зморі прикриваю я зіниці,
До стовбура чолом своїм приліг.
Шумлять листки тополі, піби птиці,
І я втопаю в шелестінні їх.

Вони мені дитинство нагадали,
Суботні незабутні вечори,
Коли у небі зорі осявали
Усі стежки і землю всю згори.

Суботній вечір! Всі тоді із хати
Виходили гуртом погомоніть,
І з нами, дітьми, йшла кохана мати
Під деревом високим відпочить.

І сходилися люди на розмову,
І гомоніли приязно вони.
«Моє дитинство! Чи збереш ти знову
Розгублені мої далекі сни!»

Та лист шумить, співає лист лапатий,
Свою тривогу будячи живу,
І хочу я видіння розізнати
І зрозуміти світ весь наяву.

Так, твердо на ногах стоїть тополя,
Я чую голос неспокійних віт:
«Рости, як я. Забудь і скарги й болі
В гіллі моему — цілий юний світ!»

Тебе вінчаю листям я, вояче,
Іди вперед, в нові і горді дні
Як листя пада — дерево не плаче,
Бо знову зеленіє навесні.

В мені течуть живущі, свіжі соки —
То кров землі струмує при корі,
І над мерцями — мій намет високий,
І родяться з бруньок — богатири!

Я бачила: твої батьки конали,
В очах їх бачила смертельний жах,
Але терпливо віти дожидали,
І ненависть росла в моїх листках.

Прокляття тим, хто у крові невинній
Ногою лиходійною ступав,—
Та хто в землі зберіг своє коріння,
Той на землі не згинув, не пропав!

Розвій свою скорботу, сину милий,
Бо помсту я в гілках своїх таю,
В моїм корінні світ таїться цілий —
Він путь твою освітить у бою!

Фашист — твій ворог, він не буде жити,
За біль, за смерть він стріне смерть, повір!
На зло йому ростуть широкі віти,
І кожний лист — майбутній богатир!»

Стою під деревом, закам'янілий,
І чую — в дереві шумить життя.
«Люблю тебе, тополе, друже милий!
Горнись до тебе, як твоє дитя!»

І, ніби мати, знову пригортає
І знов мене цілує у чоло...
То не роса, то море сліз безкрає
По лузі і по лісі потекло.

Дора Хайкіна

КОМУНІСТКА

Знов Київ, знов Хрещатик... Деревець юних віти...
Як тріскається шкірка на молодих бруньках!
Гуртом сюди прийшли ми руїни оживити,
Нові звести будівлі на чорних пустирях.

Ще пустирів багато, що ждуть на нашу силу,
Потрібні наші руки, завзяття наше їм.
От відсіля прибрали ми цеглу обгорілу,
Сьогодні будувати новий почнемо дім.

Так, дім новий, високий, із вікнами ясними,
Щоб у блакиті світлій його купався дах.
Шумлять деревця юні з листками вирізними,
Роса, неначе іскри, палає на листках.

А ми несемо цеглу велику, рівну, чисту,
Вагою тішать руки і серце нам вона.
О, просте щастя — бачить, як воскресає місто,
Як, нібито у казці, росте й росте стіна!

Тут люди будуть жити, за цею-от стіною,
Тяжкі зазнавши муки і горе в дні війни,
Курсанти на роботі ось поруч ізо мною,
В день відпочинку стали за мулярів вони.

Гулять, відпочивати сьогодні нам ще рано,
Тож носимо колоди, і глину, й цеглу ми.
Ми вилікувать хочем вітчизни кожну рану,
Щоб повними зітхнула ізнов вона грудьми.

Випростуючи спину, підходжу на хвилинку
Спитати у курсантів — хто їхній бригадир.
Враз Ганну пізнаю я, немолоду вже жінку,
Що підняла на мене ласкаво-строгий зір.

Були ми разом з нею серед снігів Уралу,
Коли розбушувались війни жорстокі дні.
Як крила «мессершміттів» наш Київ отіняли,
Нам домом стало місто в гірській височині.

Було воно, те місто, збудоване недавно,
Мартени два палали, як світочі, над ним.
«Працкймо тут завзято на перемогу славу!» —
Так Ганна говорила товаришам своїм.

І от вона, невтомна, знов посить тут каміння,
І вітер повіває в обличчя добре їй.
Вона мені казала: «Май мужність і терпіння!
Хіба ж то довелось страждать тобі одній?

Мені ще тяжче, може; і муж мій воювати,
І син, мій син єдиний, за ним услід пішов.
А ти з дітьми тут, рідна, — то ж будь бадьора, мати,
Нехай горить у серці одвага і любов.

Іди у цех просторий, де гомонять машини,
Таких, як ти, багато у праці там кипить.
Огонь твого серця нехай літак орлиний
Несе над рідним краєм, щоб ворогів разить.

Іди у цех до мене, я стала вже «місцева»,
Вже п'ятий день я майстер, та рук бракує нам.
Мій цех у тім гайочку, де вітер гне дерева,
Та ще не встигли й стіни поставити ми там».

Отак у дні воєнні, спокійна, як і нині,
Вона зігріла серце розмовою мені,
Коли стікали кров'ю міста на Україні
І прийняло нас місто в гірській височині.

Ласкава, добра Ганна! Хто це ім'я забуде!
Той цех і ті машини в очах знов ожили.
Не знаючи спочинку, там працювали люди,
І печі, як на фронті, у полум'ї були.

І жінка ця розумна, не молода літами...
Писав мій муж із фронту, що командир у них
Безстрашно серед бурі керує вояками...
Вона до командирів палежала таких.

Коли ж у першій лаві я працювать навчилась,
Коли прийшла до мене життя найвища мить,
То Ганна, майстер строгий, за мене поручилась,
Сказала, що достойна я в партію вступить.

Тепер цю саму Ганну я на руїнах стріла —
Та сама люба Ганна із поглядом ясным!
Вона-бо комуністка — їй скрізь багато діла.
Вона із молодими новий будує дім.

От улиці планує вона у Сталінграді,
В Воронежі садами будинки огорта:
Де ступить — все розквітне,
І люди всі їй раді,
І зірка сяє в неї на грудях золота.

Тепер в пилу, між цегли, зійшлися ми робити
Одну велику справу на рідних берегах...
Знов Київ, знов Хрещатик... Деревець юних віти...
Як тріскається шкірка на молодих гілках!

ПРИМІТКИ

До шостого тому ввійшли переклади М. Т. Рильського з російської радянської поезії та поезії народів СРСР. Доробок поета свідчить про його багатогранні творчі інтереси у справі єднання і збагачення радянських народів та їх літератур.

Матеріал у першому розділі укладено за принципом алфавітного розташування авторів, у другому — в основному за хронологією.

Досі переклади М. Т. Рильського були розпорошені в періодичній пресі, альманахах, окремих збірниках. Тут вони представлені найповніше. Ті поетичні переклади, які були вміщені в останньому прижиттєвому виданні, подаються за цим виданням: *Рильський Максим*. Твори в 10-ти т. К., 1961, т. 6 (далі у примітках зазначатиметься лише том і сторінка), решта — за відповідними джерелами.

Переклади з російської поезії друкуються переважно з назвою оригіналу; що ж до перекладів з інших літератур народів СРСР, то в цій частині дотримано принципу: назву мовою оригіналу не зазначати.

ПЕРЕКЛАДИ З РОСІЙСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Олександр Безименський

Безименський Олександр Ілліч (1898—1973) — російський радянський поет.

Ударом на удар. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1938, 6 серпня. Подається за першодруком.

Павло Безпощадний

Безпощадний (Іванов Павло Григорович, 1895—1968) — російський радянський поет.

Ми прийшли. Назва в оригіналі «Мы пришли». Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1946, № 10-11, с. 119. Подається за першодруком.

Камінна ліра. Назва в оригіналі «Каменная лира». Друкується вперше за чорновим автографом (відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР (далі ІЛ), ф. 137, № 632). Переклад не датовано, але оскільки вміщені поряд переклади інших творів датовані 1946 р., є підстави вважати, що, як і переклади віршів «Ми прийшли» та «Щастя з нами», вміщених поряд, цей переклад здійснено між 28 лютого — 27 квітня 1946 р.

Другу-віршикові. Назва в оригіналі «Другу-стихотворцу». Друкується вперше за чорновим автографом (ІЛ, ф. 137, № 632). Переклад датується умовно 1946 р., як і вірш «Камінна ліра».

Дем'ян Бедний

Бедний Дем'ян (Придворов Юхим Олексійович, 1883—1945) — російський радянський поет.

Лист із села. Назва в оригіналі «Письмо из деревни». Вперше надруковано у кн.: *Бедний Дем'ян*. Вибране. К., 1951, с. 3—5. Подається за вид.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 112—113.

Я вірю в свій народ. Назва в оригіналі «Я верю в свой народ». Вперше надруковано у кн.: *Бедний Дем'ян*. Вибране, с. 163—164. Подається за вид.: т. 6, с. 299.

Олександр Блок

Блок Олександр Олександрович (1880—1921) — видатний російський поет.

«Грішити в п'янім божевіллі...». Назва в оригіналі «Грешить бесстыдно, непробудно...». Вперше надруковано у кн.: Антологія російської поезії в українських перекладах. К., 1925, с. 141—142. Подається за першодруком.

«Яка жага безумна — жить...». Назва в оригіналі «О, я хочу безумно жить...». Вперше надруковано у кн.: Антологія російської поезії в українських перекладах, с. 142—143. Подається за публікацією в журн. «Україна», 1956, № 5, с. 11.

Пушкіньському Дому. Назва в оригіналі «Пушкинскому Дому». Вперше надруковано в журн. «Україна», 1956, № 5, с. 11. Подається за першодруком.

Валерій Брюсов

Брюсов Валерій Якович (1873—1924) — російський радянський поет.

Над перекладами поезій В. Брюсова Рильський працював переважно до 1925 р. Майже усі його переклади з'явилися того ж року у збірнику, виданому в річницю смерті В. Брюсова. Зберігся лист Рильського до М. Зерова від 6 серпня 1925 р., у якому він запитує: «Як брюсовська збірка? Вийшла? Антологія російських поетів?» (ІЛ, ф. 137, № 2027).

«Знаєш, Мін'йон...». Назва в оригіналі «Знаешь, Миньона, один только раз...». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник]. К., 1925, с. 105—106. Подається за першодруком.

«Я вернувся на землю гарячу...». Назва в оригіналі «Я вернулся на яркую землю...». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.*

[Збірник], с. 107. Подається за вид.: *Рильський М.* Гомін і відгомін. К., 1929, с. 68.

Муляр. Назва в оригіналі «Камешчик». Вперше надруковано в журн. «Життя й революція», 1925, № 1-2, с. 85. Подається за вид.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 112.

Тезей до Ариадни. Назва в оригіналі «Тезей Ариадне». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 116—117. Подається за вид.: *Рильський М.* Гомін і відгомін, с. 72—73.

Прийдеши гунни. Назва в оригіналі «Грядущие гунны». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 120—121. Подається за першодруком.

Примерк у городі. Назва в оригіналі «Сумерки». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 129. Подається за першодруком.

Праця. Назва в оригіналі «Работа». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 144—145. Подається за вид.: т. 6, с. 296—297.

Книгозбірні. Назва в оригіналі «Библиотеки». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 145—146. Подається за вид.: т. 6, с. 297—298.

В такі дні. Назва в оригіналі «В такие дни». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 147—148. Подається за першодруком.

До товаришів-інтелігентів. Інвектива. Назва в оригіналі «Товарищам-интеллигентам». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 148—149. Подається за першодруком.

Третя осінь. Назва в оригіналі «Третья осень». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 150—151. Подається за першодруком.

До російської революції. Назва в оригіналі «К русской революции». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 152. Подається за першодруком.

Ленін. Назва в оригіналі «Ленин». Вперше надруковано у кн.: *Брюсов В.* [Збірник], с. 158—159. Подається за вид.: *Рильський М.* Вибрані переклади, К., 1952, с. 104.

Росії. Назва в оригіналі «Россия». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М.* Поезії. В 3-х т. К., 1949, т. 3. Переклади, с. 115—116. Подається за першодруком.

Леонід Вишеславський

Вишеславський Леонід Миколайович (1914) — російський радянський поет, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1984). Живе і працює на Україні.

Мова. Назва в оригіналі «Речь». Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1951, № 5, с. 68. Подається за вид.: *Вишеславський Леонід.* Грунт. Поезії різних років. К., 1973, с. 3.

Тетяна Волгіна

Волгіна Тетяна Іллівна (1911—1981) — російська радянська поетеса; жила і працювала на Україні.

Балада про дітей. Вперше надруковано в газ. «Комсомолец України», 1937, 17 грудня. Подається за першодруком.

Максиміліан Волошин

Волошин Максиміліан Олександрович (1878—1932) — російський радянський поет і художник.

Сонет («Стемнілим золотом і жовцю напоїв...»). Назва в оригіналі «Сонет» («Старинным золотом и желчью напоил...»). Вперше надруковано в газ. «Літературна Україна», 1962, 25 грудня. У відділі рукописів ІЛ зберігається автограф перекладу, датований 2 грудня 1962 р. (ф. 137, № 67). Подається за вид.: *Рильський М.* Зимові записи. Поезії. К., 1964, с. 108—109.

Михайло Голодний

Голодний Михайло (Епштейн Михайло Семенович, 1903—1949) — російський радянський поет.

Пісня чапайвця. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1936, 24 лютого. Подається за першодруком.

Яків Городської

Городської Яків Зіповійович (1898—1966) — російський радянський письменник. Жив і працював на Україні.

Із циклу «Дорога». Назва в оригіналі «Дорога». Вперше надруковано в журн. «Радянська література», 1939, № 10, с. 63—64. Подається за першодруком.

Москва. Вперше надруковано в газ. «Література і мистецтво», 1942, 27 лютого. Подається за першодруком.

Тут жив Пушкін. Назва в оригіналі «Здесь жил Пушкин» — другий вірш із циклу «Стихи о Пушкине». Вперше надруковано у кн.: Вінок Пушкіну. Радянські поети. К., 1949, с. 83. Подається за першодруком.

Максим Горький

Горький Максим (Пешков Олексій Максимович, 1868—1936) — великий пролетарський письменник.

Дівчина і смерть. *Казка*. Назва в оригіналі «Девушка и смерть». Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1952, № 6, с. 69—74. Подається за вид.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 105—111.

Марія Комісарова

Комісарова Марія Іванівна (1904) — російська радянська поетеса і перекладачка. Лауреат премії ім. М. Рильського (1982).

Моєму красві. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1936, 29 вересня. Подається за вид.: *Комісарова Марія.* Дарунок. Вибрані поезії. К., 1973, с. 79.

Лідія Компанієць

Компанієць Лідія Олександрівна (1914) — українська радянська поетеса. Пише також російською мовою.

Світле місто. Друкується вперше за автографом (ІЛ, ф. 137, № 48).

Василь Лебедєв-Кумач

Лебедєв-Кумач Василь Іванович (1898—1949) — російський радянський поет, лауреат Державної премії СРСР (1941).

Зустріч. Вперше надруковано в газетах «Вісті», «Комуніст», «Советская Украина», 1939, 20 вересня. Подається за зб.: Братам, К., 1940, с. 72—73.

Леонід Лобанов

Лобанов Леонід Григорович (1921—1982) — російський радянський поет.

«Щоб жита, покриті росами...». Назва в оригіналі «Чтоб колосья под колесами...». Вперше надруковано у журн. «Вітчизна», 1949, № 2, с. 152. Подається за першодруком.

Самуїл Маршак

Маршак Самуїл Якович (1887—1964) — російський радянський поет, лауреат Державних премій СРСР (1942, 1946, 1949, 1951) і Ленінської премії (1963).

Вінок. Вперше надруковано у кн.: Вінок Пушкіну. Радянські поети. К., 1949, с. 73. Подається за вид.: т. 6, с. 311.

Містер Твістер. Вперше надруковано у кн.: Маршак С. Містер Твістер. Харків — Одеса, 1935. Подається за вид.: Рильський М. Вибрані переклади. К., 1952, с. 133—148.

Пісня. Вперше надруковано в журн. «За комуністичне виховання дошкільника», 1938, № 1, с. 60—61. Подається за першодруком.

Травень. Вперше надруковано у кн.: Маршак С. Казки, пісні, загадки. К., 1960, с. 47. Подається за першодруком.

Володимир Маяковський

Маяковський Володимир Володимирович (1893—1930) — російський радянський поет.

Гвинтівочки візьємо ми... Назва в оригіналі «Возьмем винтовки повье...». Вперше надруковано в журн. «За комуністичне виховання дошкільника», 1938, № 1, с. 58—59. Подається за першодруком.

Сергій Михалков

Михалков Сергій Володимирович (1913) — російський радянський поет і драматург, лауреат Державних премій СРСР (1941, 1942, 1950) і Ленінської премії (1970), Герой Соціалістичної Праці.

Єнот без турбот. Назва в оригіналі «Єнот, да не тот». Вперше надруковано в журн. «Перець», 1947, № 10, с. 4. Подається за першодруком.

«А що у вас?». Назва в оригіналі «А что у вас?». Друкується вперше за чорновим автографом (ІЛ, ф. 137, № 673), датованим 17.I 1956 р.

Олександр Прокоф'єв

Прокоф'єв Олександр Андрійович (1900—1971) — російський радянський поет, лауреат Державної премії СРСР (1946) і Ленінської премії (1961), Герой Соціалістичної Праці.

У відділі рукописів ІЛ зберігаються чорнові та деякі чистові автографи всіх перекладів, що увійшли до збірки вибраної лірики О. Прокоф'єва. Більшість з них датовані лютим 1960 р. (ф. 137, № 681—697). Є підстави вважати, що всі вміщені тут переклади були зроблені 8—14 лютого 1960 р.

Ленінград. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1935, 5 жовтня. Подається за першодруком.

Шахтарська партизанська. Назва в оригіналі «Шахтерская партизанская». Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1936, 29 вересня. Подається за першодруком.

Росія. Поема. Назва в оригіналі «Россия». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрані поезії*. К., 1950, с. 112—146. Подається за вид.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*. К., 1960, с. 46—79.

«Сліди передпілля тут знати...». Назва в оригіналі «Тут было предполье когда-то» (із циклу «Сад»). Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 88—89. Подається за першодруком.

Кедр. Назва в оригіналі «Кедр». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 101. Подається за першодруком.

По морю гуляє. Назва в оригіналі «По морю гуляет». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 101. Подається за першодруком.

На Волзі. Назва в оригіналі «На Волге». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 106—107. Подається за першодруком.

Подарунок. Назва в оригіналі «Подарок». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 109. Подається за першодруком.

Альонушка. Назва в оригіналі «Аленушка». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 113. Подається за першодруком.

Роздум. Назва в оригіналі «Раздумье». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 116. Подається за першодруком.

Снадок. Назва в оригіналі «Наследство». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 118, та в «Літературній газеті», 1960, 2 грудня. Подається за першодруком.

Веснянка. Назва в оригіналі «Веснянка». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 121. Подається за першодруком.

Вишня. Назва в оригіналі «Вишня». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О. Вибрана лірика*, с. 125. Подається за першодруком.

Горніст. Назва в оригіналі «Горнист». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О.* Вибрана лірика, с. 152. Подається за першодруком.

Юність. Назва в оригіналі «Юность». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О.* Вибрана лірика, с. 153—164. Подається за першодруком.

«Липень в пам'ять увійшов садами...». Назва в оригіналі «Мне июль запомнился садами...». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О.* Вибрана лірика, с. 167. Подається за першодруком.

Діло густо вродило! Назва в оригіналі «Делу пегу предела». Вперше надруковано в журн. «Україна», 1960, № 7, с. 31. Подається за вид.: *Прокоф'єв О.* Вибрана лірика, с. 221.

Як до верстата, до стола... Назва в оригіналі «Иду к столу, что к верстаку...». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О.* Вибрана лірика, с. 222—223. Подається за першодруком.

Його крилом черкнула слава. Назва в оригіналі «Его крылом задела слава». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О.* Вибрана лірика, с. 225. Подається за першодруком.

Критики великий мають гнів... Назва в оригіналі «Упрекают критики всерьез...». Вперше надруковано в журн. «Україна», 1960, № 7, с. 31. Подається за вид.: *Прокоф'єв О.* Вибрана лірика, с. 224.

Розмова з самим собою. Назва в оригіналі «Разговор с самим собой». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О.* Вибрана лірика, с. 226—227. Подається за першодруком.

У юності в гостях. Назва в оригіналі «У юности в гостях». Вперше надруковано у кн.: *Прокоф'єв О.* Вибрана лірика, с. 228—229. Подається за першодруком.

«На калині високій...». Назва в оригіналі «Куковали кукушки...». Вперше надруковано в потах: *Мейтус Ю.* Два романи на слова О. Прокоф'єва. К., 1958, с. 3—6. Подається за вид.: т. 6, с. 308.

Михайло Светлов

Светлов Михайло Аркадійович (1903—1964) — російський радянський поет і драматург, лауреат Ленінської премії (1967, посмертно).

Гренада. Назва в оригіналі «Гренада». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М.* Поезії. В 3-х т. К., 1949, т. 3, с. 123—126. Подається за вид.: т. 6, с. 303—306.

Колискова. *Передмова до п'єси.* Вперше надруковано в газ. «Більшовик», 1935, 4 грудня. Подається за автографом, що зберігається в Київському літературно-меморіальному музеї Максима Рильського (Р-676).

Сергій Сергєєв-Ценський

Сергєєв-Ценський Сергій Миколайович (1875—1958) — російський радянський письменник, академік АН СРСР (з 1943 р.), лауреат Державної премії СРСР (1941).

Межа жорстокості. Заголовок вірша даний М. Рильським. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1955, 7 квітня,

в статті: *Сергеев-Ценський С. М.* Колесо історії назад не повернути. Автограф зберігається в ІЛ (ф. 137, № 735). Подається за першодруком.

Тост на Новий рік. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1957, 31 грудня. Подається за першодруком.

Анатолій Софронов

Софронов Анатолій Володимирович (1911) — російський радянський письменник, лауреат Державних премій СРСР (1948, 1949), Герой Соціалістичної Праці.

«Люби Україну...». Вірш прочитаний на IV з'їзді письменників Радянської України. Вперше надруковано в газ. «Радянська Україна», 1959, 14 березня. Подається за вид.: IV з'їзд письменників Радянської України 10—14 березня 1959 р. Матеріали з'їзду. К., 1960, с. 160—161.

Олексій Сурков

Сурков Олексій Олександрович (1899—1983) — російський радянський поет і громадський діяч, лауреат Державних премій СРСР (1948, 1954), Герой Соціалістичної Праці.

«Щоб розбудити всі народні сили...». Назва в оригіналі «Чтоб разбудить все силы человечья...». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 126. Подається за першодруком.

«Життя, вважай, пройшли ми непогано...». Назва в оригіналі «Считай, что жизнь мы прожили неплохо...». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М.* Вибрані переклади, с. 126—127. У відділі рукописів ІЛ зберігається чорновий автограф вірша без дати (ф. 137, № 760), що має дещо іншу редакцію: «Життя своє пройшли ми непогано...». Подається за першодруком.

«Уже і старість нависа над нами...». Назва в оригіналі «И старость уж совсем не за горами...». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М.* Вибрані переклади, с. 127. Подається за вид.: т. 6, с. 309—310.

Марш комуністів. Назва в оригіналі «Марш коммунистов». Вперше надруковано у газ. «Вечірній Київ», 1964, 2 жовтня. Подається за першодруком.

Микола Тихонов

Тихонов Микола Семенович (1896—1979) — російський радянський письменник, громадський діяч, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Міжнародної Ленінської премії «За зміцнення миру між народами» (1957) та лауреат Ленінської премії (1970).

«Сокира, куля, мотуз і вогонь...». Назва в оригіналі «Огонь, веревка, пуля и топор...». Вперше надруковано у кн.: *Тихонов М.* Вибрані поезії. К., 1957, с. 27. У відділі рукописів ІЛ зберігається автограф перекладу цього та ще кількох віршів (ф. 137, № 632), датованих 27 квітня 1946 р.: «Ленін», «Народні ополченці», «Цінадалі». Подається за першодруком.

«Цинадалі». Назва в оригіналі «Цинадала». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Поезії*. В 3-х т. К., 1949, т. 3, с. 121—122. Подається за вид.: т. 6, с. 301—302.

Сьоме листопада 1941 року. Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Поезії*. В 3-х т., т. 3, с. 120. Подається за першодруком.

Пісня про дружбу. Назва в оригіналі «Песня о дружбе». Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1949, 13 жовтня. У рукописному фонді Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського (Р-19) зберігаються рукописи перекладів кількох поезій М. Тихонова, над якими Рильський працював, перебуваючи у Хараксі у вересні 1949 р. Переклад «Пісні про дружбу» датований 17.IX 49. Подається за першодруком.

Руставі. Назва в оригіналі «Рустави». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Вибрані переклади*. К., 1952, с. 115—117. Подається за першодруком.

«Мені здається — я стрічався з ним...». Назва в оригіналі «Мне кажется, что я встречался с ним...». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Вибрані переклади*, с. 117—118. В рукописному фонді Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського (Р-19) зберігається рукопис поезії, датований 13.IX 49. Подається за першодруком.

Райдуга в Сагурамо. Назва в оригіналі «Радуга в Сагурамо». Друкується вперше за автографом, що зберігається в рукописному фонді Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського (Р-19). У рукопису перекладу зазначено час і місце роботи над ним: Харакс, 15.IX 49 р.

Сни Аспіндзі. Назва в оригіналі «Сны Аспиндзы». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Вибрані переклади*, с. 119—121. В рукописному фонді літературно-меморіального музею Максима Рильського (Р-19) зберігається рукопис перекладу, датований 11.IX 49 р. Подається за першодруком.

Травневий ранок. Назва в оригіналі «Майское утро». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Вибрані переклади*, с. 121—123. В рукописному фонді Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського (Р-19) зберігається рукопис перекладу, датований 9.IX 49. Подається за першодруком.

Руки збиральниці чаю. Назва в оригіналі «Руки сборщицы чая». Вперше опубліковано у кн.: *Рильський М. Вибрані переклади*, с. 123. В рукописному фонді Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського (Р-19) зберігається рукопис перекладу, датований 8.IX 49. Подається за вид.: т. 6, с. 300.

Борис Турганов

Турганов Борис Олександрович (1901—1980) — російський радянський поет.

Наше діло праве! Вперше надруковано у кн.: *Турганов Б. Ми — більшовики*. Київ — Харків, 1944, с. 11.

Переклади творів Турганова зроблено в грудні 1941 р., оскільки зопит, де вони вміщені, розпочинається віршем, датованим 15 грудня 1941 р., а після цих перекладів — вірш Рильського «Я син Країни Рад», датований 25—26 грудня 1941 р. (ІЛ, ф. 137, № 39). Подається за першодруком.

Степовою тирсою... Вперше надруковано в газ. «Література і мистецтво», 1942, 15 червня. Подається за вид.: *Турганов Б. Ми — більшовики*, с. 16—17.

Ще удар! Вперше надруковано у кн.: *Турганов Б. Ми — більшовики*, с. 21—22. Подається за першодруком.

Микола Ушаков

Ушаков Микола Миколайович (1899—1973) — російський радянський поет. Жив і працював на Україні.

Кладовище паровозів. Назва в оригіналі «Кладбище паровозов». Вперше надруковано у кн.: *Ушаков М. Вибрані поезії*. К., 1939, с. 9—10. Подається за першодруком.

Вино. Назва в оригіналі «Вино». Вперше надруковано у кн.: *Ушаков М. Вибрані поезії*, с. 19—20. Подається за вид.: *Рильський М. Поезії*. В 3-х т. К., 1949, т. 3, с. 127.

Фруктова весна передмість. Назва в оригіналі «Фруктовая весна предместий». Вперше надруковано у кн.: *Ушаков М. Вибрані поезії*, с. 17—18. Чорновий автограф перекладу зберігається в ІЛ і датований 4 липня 1938 р. (ф. 137, № 769). Подається за першодруком.

Україна глухо хвилювалась. Назва в оригіналі «Украина глухо волновалась». Друкується вперше за чорновим автографом, що зберігається у відділі рукописів ІЛ (ф. 137, № 768).

Дощ. Назва в оригіналі «Дождь». Вперше надруковано у кн.: *Ушаков М. Вибрані поезії*, с. 55—56. Подається за першодруком.

Свято кінчається. Назва в оригіналі «Праздник кончается». Вперше надруковано у кн.: *Ушаков М. Вибрані поезії*, с. 81. Подається за першодруком.

Майстерність. Назва в оригіналі «Мастерство». Вперше надруковано у кн.: *Ушаков М. Вибрані поезії*, с. 103. Подається за першодруком.

Загес. Назва в оригіналі «Загес». Вперше надруковано у кн.: *Ушаков М. Вибрані поезії*, с. 104—105. Подається за першодруком.

Цвітуть гортензії в Батумі. Назва в оригіналі «Цветут гортензии в Батуме». Вперше надруковано у кн.: *Ушаков М. Вибрані поезії*, с. 113—114. Подається за першодруком.

Краса. Назва в оригіналі «Красота». Вперше надруковано під назвою «Книг» у журн. «Червоний шлях», 1935, № 3, с. 75—76. Подається за вид.: *Ушаков М. Вибрані поезії*, с. 119—120.

1837—1855. *Из віршів про Пушкіна*. Назва в оригіналі «Стихи о Пушкине (1837—1855)», а також «Памяти Пушкина». Вперше надруковано у кн.: *Ушаков М. Вибрані поезії*, с. 139—140. Подається за вид.: *Вінок Пушкіну. Радянські поети*. К., 1949, с. 72.

На переднім краї оборони. Назва в оригіналі «На переднем крае обороны». Вперше надруковано в газ. «Література і мистецтво», 1943, 15 квітня. У відділі рукописів ІЛ зберігається чорновий автограф перекладу цього вірша та вірша «Четвірка», після якого стоїть дата: 12—13 лютого 1943 р. (ф. 137, № 41). Подається за першодруком.

Четвірка. Назва в оригіналі «Четверка». Вперше надруковано в газ. «Література і мистецтво», 1943, 25 лютого. У відділі рукописів ІЛ зберігається чорновий автограф, датований, як і попередній

вірш, 12—13 лютого 1943 р. (ф. 137, № 41). Подається за вид.: *Рильський М. Поезії*. В 3-х т. К., 1949, т. 3, с. 128—129.

У польовому таборі. Назва в оригіналі «В полевом стане». Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1950, № 10, с. 128. Подається за вид.: т. 6, с. 312—313.

Хазяечка. Назва в оригіналі «Хозяюшка». Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1950, № 10, с. 129. Подається за вид.: т. 6, с. 313—314.

Корній Чуковський

Чуковський Корній Іванович (1882—1969) — російський радянський письменник, літературознавець, лауреат Ленінської премії (1962).

Мийдодір. Назва в оригіналі «Мойдодыр». Вперше надруковано у кн.: *Чуковський К. Мийдодір*, Харків — Одеса, 1935. Подається за вид.: *Чуковський К. Мийдодір*. К., 1964.

ПЕРЕКЛАДИ З ЛІТЕРАТУР НАРОДІВ СРСР

З УКРАЇНСЬКОЇ

Тарас Шевченко

Шевченко Тарас Григорович (1814—1861) — великий український поет.

Муза. Вперше надруковано в газ. «Советская Украина», 1939, 4 лютого. Подається за вид.: *Шевченко Тарас. Лірика*, М., 1960, с. 246—247.

З БІЛОРУСЬКОЇ

Франціск Богушевіч

Богушевіч Франціск Казимірович (1840—1900) — один з зачинателів реалістичного напрямку в білоруській літературі. Багато років жив і працював на Україні.

Пісні

1. **Удова.** Вперше надруковано у кн.: *М. Рильський. Вибрані переклади*. К., 1952, с. 154. Чорновий автограф, датований 14 березня 1950 р., зберігається в ІЛ, ф. 137, № 55. Подається за вид.: т. 6, с. 315.

2. **Горе.** Вперше надруковано у кн.: *М. Рильський. Вибрані переклади*, с. 154—155. Чорновий автограф, датований 14 березня 1950 р., зберігається в ІЛ, ф. 137, № 55. Подається за вид.: т. 6, с. 316.

Янка Купала

Янка Купала (Луцевич Іван Домінікович, 1882—1942) — білоруський радянський письменник, академік АН БРСР і АН УРСР, народний поет Білорусії.

А хто там іде? Вперше надруковано у кн.: *Купала Я. Вибране*. К., 1947, с. 15. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 632. Подається за вид.: т. 6, с. 318.

Рідне слово. Вперше надруковано у кн.: *Купала Я. Вибране*, с. 59. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 632. Подається за вид.: т. 6, с. 319.

Я від вас далеко... Вперше надруковано у кн.: *Купала Я. Вибрані твори*. К., 1953, с. 105. Подається за першодруком.

Пісня і сила. Вперше надруковано у кн.: *Купала Я. Вибране*, с. 60. Чорновий автограф з аркушем машинопису зберігається в ІЛ, ф. 137, № 562. Подається за вид.: т. 6, с. 319.

Весна по весні... Вперше надруковано в журн. «Радянська література», 1935, № 11, с. 136—137. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 561. Подається за вид.: *Купала Я. Вибрані твори*, с. 160.

Моя наука. Вперше надруковано у кн.: *Купала Я. Вибрані твори*, с. 157—158. Подається за першодруком.

Мороз. Вперше надруковано у кн.: *Купала Я. Вибрані твори*, с. 160. Подається за першодруком.

Нова осінь. Вперше надруковано у кн.: *Купала Я. Вибране*, с. 114—115. Подається за першодруком.

Над рікою Оресою. *Із поеми*. Вперше надруковано в журн. «Радянська література», 1935, № 11, с. 136—137. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 561. Подається за першодруком.

Якуб Колас

Колас Якуб (Міцкевич Костянтин Михайлович, 1882—1956) — білоруський радянський письменник, академік АН БРСР, народний поет Білорусії.

На роздоріжжі. Вперше надруковано у кн.: *Якуб Колас. Вибрані твори*. К., 1951, с. 172. Подається за першодруком.

Іди! Вперше надруковано у вид.: *Рильський М. Поезії*. В 3-х т. К., 1949, т. 3, с. 136. Подається за першодруком.

Янкові Купалі. *До 25-річчя літературної діяльності*. Вперше надруковано у кн.: *Колас Я. Вибрані твори*. К., 1951, с. 167—168. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 566, і має назву «Янку Купалі». Подається за вид.: т. 6, с. 321—322.

Лісам Білорусі. *З поеми «Суд у лісі»*. Вперше надруковано у кн.: Білоруська радянська поезія. Антологія, К., 1948, с. 57—58. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 51, с. 13 зв., 14, 17 зв., 18. Датується 1946 р. Подається за вид.: т. 6, с. 322—323.

Ти — неначе прекрасна весна. Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1953, № 1, с. 139. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 565. Подається за першодруком.

Ворогам. Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Вибрані переклади*. К., 1952, с. 162—163. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 563. Подається за першодруком.

Кіндрат Крапива

Крапива Кіндрат Кіндратович (Атрахович, 1896) — білоруський радянський письменник, академік АН БРСР, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Державних премій СРСР (1944, 1951).

Пін та папуга. *Байка.* Вперше надруковано в журн. «Перець», 1949, № 18, с. 4—5. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 567. Подається за вид.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 165—167.

Петрусь Бровка

Бровка Петро Устинович (1905—1980) — білоруський радянський поет, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Державних премій СРСР (1947, 1951), лауреат Ленінської премії (1962).

Ой не шепчи, моя берізка... Вперше надруковано у кн.: *Бровка П.* Вибране. К., 1957, с. 13—14. Подається за першодруком.

Кінець літа. Вперше надруковано у кн.: *Бровка П.* Вибране, с. 38—39. Подається за першодруком.

Бір. Вперше надруковано у кн.: *Бровка П.* Вибране, с. 58. Подається за першодруком.

Над озером. Вперше надруковано в журн. «Прапор», 1957, № 9, с. 8. Подається за вид.: *Бровка П.* Вибране, с. 152—153.

Аркадзь Кулешов

Кулешов Аркадій Олександрович (1914—1978) — білоруський радянський поет, лауреат Державних премій СРСР (1946, 1949).

Листки. Вперше надруковано у кн.: Білоруська радянська поезія. Антологія. К., 1948, с. 153—158. Подається за вид.: т. 6, с. 327—328.

Соняшник. Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1947, № 7, с. 20. Автограф, датований 13 листопада 46 р., зберігається в ІЛ, ф. 137, № 13. Подається за вид.: т. 6, с. 328—329.

Валентин Тавлай

Тавлай Валентин Павлович (1914—1947) — білоруський радянський поет.

Якуб Колас. *В день сорокаріччя літературної діяльності.* Вперше надруковано в кн.: *Тавлай В.* Поезії. К., 1964, с. 84—86. Подається за першодруком.

Максим Танк

Танк Максим (Скурко Євгеній Іванович, 1912) — білоруський радянський поет, лауреат Державної премії СРСР (1948), Ленінської премії (1978), Герой Соціалістичної Праці, перекладач віршів Шевченка.

Ой колишеться вітер... Вперше надруковано у вид.: т. 6, с. 324—325. Подається за першодруком.

Ой, в полі верба. Вперше надруковано у кн.: Білоруська радянська поезія. Антологія. К., 1948, с. 204—205. Подається за вид.: т. 6, с. 325—326.

Вогні Мінська. Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1949, № 8, с. 3. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 568. Подається за вид.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 172—173.

Вірій. Вперше надруковано у кн.: Білоруська радянська поезія. Антологія. У 2-х т. К., 1971, т. 2, с. 5—6. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 568. Подається за першодруком.

Мотиль. Вперше надруковано у кн.: Білоруська радянська поезія. Антологія. У 2-х т., т. 2, с. 6. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 568. Подається за першодруком.

Як здрімаються... Вперше надруковано у кн.: Білоруська радянська поезія. Антологія. У 2-х т., т. 2, с. 6—7. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 568. Подається за першодруком.

Ранок над Мінськом. Вперше надруковано в журн. «Україна», 1958, № 10, с. 6. Подається за першодруком.

Якубові Коласу. Вперше надруковано у кн.: Білоруська радянська поезія. Антологія. У 2-х т., т. 2, с. 17—18. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 568. Подається за першодруком.

Легенда про музиканта. Вперше надруковано в журн. «Україна», 1943, № 7, с. 19. Подається за першодруком.

Василь Вітка

Вітка Василь (Крисько Тимофій Васильович, 1911) — білоруський поет і драматург.

Дома. Вперше надруковано у кн.: Білоруська радянська поезія. Антологія. К., 1948, с. 214—216. Подається за першодруком.

Алесь Зарицький

Зарицький Олексій Олександрович (1911) — білоруський поет.

Наш син. Поема. Вперше надруковано в журн. «Радянський Львів», 1947, № 8, с. 30—35. Подається за вид.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 174—181.

Пимон Панченко

Панченко Пимон Омелянович (1917) — білоруський поет, лауреат Державної премії СРСР (1981).

Білі яблуні. Вперше надруковано у кн.: *Панченко П.* Поезії. К., 1961, с. 11—13. Подається за першодруком.

Жарота. Вперше надруковано у кн.: *Панченко П.* Поезії, с. 14—15. Подається за першодруком.

«Не убили в мене нікого...». Вперше надруковано у кн.: *Панченко П.* Поезії, с. 53—54. Подається за вид.: т. 6, с. 330—331.

Анатолій Велюгін

Велюгін Анатолій Степанович (1923) — білоруський радянський поет, перекладач українських класиків і сучасних поетів.

Смоленськ. Вперше надруковано у кн.: *Велюгін А.* А у полі верба. Поезії. К., 1960, с. 93. Подається за першодруком.

Михась Калачинський

Калачинський Михайло Іванович (1917) — білоруський поет, перекладач творів українських, російських, литовських поетів.

Яблуко. Вперше надруковано в кн.: *Калачинський М. Ровесники. Поезії*. К., 1965, с. 55—56. Подається за першодруком.

Козаки над Дунаєм. Вперше надруковано у кн.: *Калачинський М. Ровесники. Поезії*, с. 93. Подається за першодруком.

З ГРУЗИНСЬКОЮ

Саят-Нова

Саят-Нова (Садян Арутін, 1712—1795) — придворний поет грузинського царя Іраклія II. Писав вірменською, грузинською та азербайджанською мовами.

«Ти Кура бурхливопінна, що прийма Араксу води...». Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. В 2-х т. К., 1961, т. 1, с. 318—319. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 2499. Подається за вид.: т. 6, с. 334—335.*

«В саду коханої утратив розум я...». Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 332—333. Подається за вид.: т. 6, с. 335.*

«Я усмішки твоєї жадаю ясної — всіхнісь!...». Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 323—324. Подається за вид.: т. 6, с. 336.*

«Моря не можна промінням зірок осушити...». Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 319. Подається за першодруком.*

«Щоб виїняв душу я з душі...». Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 320. Подається за першодруком.*

«Співа папуга, газалах...». Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 320. Подається за першодруком.*

«Блискучі гудзика твої...». Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 321. Подається за першодруком.*

Ти — мов зірка опівнічна... Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 322. Подається за першодруком.*

«Троянди годованка, краща за нижній сосок ти...». Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 323. Подається за першодруком.*

Шіразьке скло — Шіраз — місто на території сучасного Ірану.

Що коли зійдеш ти... Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. В 2-х т., т. 1, с. 324. Подається за першодруком.*

Чи голодний я був... Вперше надруковано у кн.: *Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 325. Подається за першодруком.*

Як можна другу відмовлять... Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 326. Подається за першодруком.

«Кажуть, що гора висока ссла братні розділила...». Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 326. Подається за першодруком.

Облиш мене... Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 327. Подається за першодруком.

Хоч що ти з залізним шматком не роби... Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 328. Подається за першодруком.

Що хорошого в тім... Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 328—329. Подається за першодруком.

«Суди мене!» — кажу тобі, царниці...». Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 329—330. Подається за першодруком.

Са з — струнний щипковий музичний інструмент.

Солов'ями сад весь повен... Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 330—331. Подається за першодруком.

Генацвале (*груз.*) — дослівно: щоб я вмер замість тебе!

Зур'я — музичний інструмент.

Іраклій II (1720—1798) — грузинський цар, державний діяч і полководець із династії кахетинських Багратіонів. Прагнув до об'єднання розрізнених грузинських земель у централізовану державу.

«О бідна голово моя...» Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 331—332. Подається за першодруком.

Чіапурі — грузинський двострунний смичковий музичний інструмент.

Акакій Церетелі

Церетелі Акакій Ростомович (1840—1915) — грузинський поет, громадський діяч, один з основоположників нової грузинської літератури.

Одинадцять вересня. Вперше надруковано у кн.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 182—184. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 600. Подається за вид.: т. 6, с. 338—340.

Крцапісі — місцевість на південь від Тбілісі. 11 вересня 1795 р. там відбулася битва невеликого війська грузинів з величезними полчищами іранського шаха Ага-Магомета, який хотів помститись Грузії за її союз з Росією. Під час бою зрадили деякі грузинські феодалі, і це відбилося на трагічному кінці битви.

Картвєли (від Картлі) — давня назва південної частини Грузії. Іноді вживається як назва грузинів.

Бджола. Вперше надруковано у кн.: *Церетелі А.* Вибрані твори, с. 135—136. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 595. Подається за вид.: т. 6, с. 341—342.

Сповідь старого. Вперше надруковано у кн.: *Церетелі А.* Вибрані твори, с. 159—160. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 601. Подається за вид.: т. 6, с. 342—343.

Лжепатріот. Вперше надруковано під назвою «Грузинський патріотизм» у кн.: *Церетелі А.* Вибрані твори. К., 1940, с. 66. Подається за вид.: *Поезія грузинського народу.* Антологія. У 2-х т., т. 1, с. 445—446.

М р а в а л ж а м і е р — грузинська застольна пісня «Многая лета».

Моя голівонька. Вперше надруковано у кн.: *Церетелі А.* Вибрані твори. К., 1940, с. 30. Чорновий автограф закінчення поезії зберігається в ІЛ, ф. 137, № 598. Подається за вид.: *Церетелі А.* Вибрані твори. К., 1953, с. 42—43.

Бажання. Вперше надруковано у кн.: *Церетелі А.* Вибрані твори, с. 71. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 594. Подається за першодруком.

Горі. Вперше надруковано у кн.: *Церетелі А.* Вибрані твори, с. 95. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 596. Подається за першодруком.

Суфлер. Вперше надруковано у кн.: *Церетелі А.* Вибрані твори, с. 199. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 602. Подається за першодруком.

Нинішнє обличчя Грузії. Вперше надруковано у кн.: *Церетелі А.* Вибрані твори, с. 150—155. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 599. На звороті п'ятого аркуша уривок перекладу з О. Пушкіна «Казка про попа і наймита його Балду». Подається за першодруком.

Є р е м і я (Ізремія) — староврейський пророк (VII ст. до н. е.), провісник загибелі Іудеї.

Є р и х о н с ь к а т р у б а — від назви міста Єрихон (Палестина). За біблійним міфом, неприступні стіни Єрихона впали від звуку труб ізраїльських воїнів.

А м і р а н і (*груз.*) — герой давнього грузинського народного епосу II тис. до н. е., який приніс людям вогонь і за це був тяжко покараний богами. Легенда перейшла до Давньої Греції як міф про Прометей.

Д а в и д (Давид Будівничий, 1073—1125) — цар Грузії з династії Багратіонів. Багато зробив для об'єднання та укріплення розрізнених грузинських земель.

Т а м а р а (бл. середини 60-х років XII ст.—1213) — цариця Грузії. За її царювання Грузія була однією з наймогутніших держав Близького Сходу.

Воно дорогоу Тарієлу і Автанділу відкрива... — Тарієл, Автанділ — персонажі поеми Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі».

Галактіон Табідзе

Табідзе Галактіон Васильович (1892—1959) — народний поет Грузинської РСР.

«Уперед, візнице, швидше!..». Вперше надруковано у вид.: т. 6, с. 344—345. Подається за першодруком.

Місто під водою. Вперше надруковано у вид.: *Рильський Максим.* Поезії. У 3-х т. К., 1949, т. 3, с. 138—141. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 593. Подається за першодруком.

Діоскурія — давньогрецьке місто в Колхиді (поблизу Сухумі).

Я і ніч. Вперше надруковано у вид.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т. К., 1961, т. 2, с. 321. Подається за першодруком.

Симон Чіковані

Чіковані Симон Іванович (1903—1966) — грузинський радянський поет, лауреат Державної премії СРСР (1947), перекладач української поезії.

Перед снігом. Вперше надруковано у кн.: Чіковані С. Поезії. К., 1951, с. 111—112. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 603. Подається за вид.: т. 6, с. 347—348.

Сніг. Вперше надруковано у кн.: Чіковані С. Поезії. с. 113—114. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 604. Подається за першодруком.

Попільниця з мушлі. Вперше надруковано у кн.: Чіковані С. Поезії. К., 1940, с. 40—41. Подається за вид.: Рильський М. Вибрані переклади. К., 1952, с. 185—186.

Мегрелія — область Грузії.

Рибалка. Вперше надруковано у кн.: Чіковані С. Поезії. К., 1940, с. 59—60. Подається за вид.: Чіковані С. Поезії. К., 1951, с. 106—107.

Мткварі — грузинська назва ріки Кури.

Рибалка приходять у гості. Вперше надруковано у кн.: Чіковані С. Поезії. К., 1940, с. 61—62. Подається за першодруком.

Кахетинська осінь. Вперше надруковано в газ. «Вісті», 1935, 4 червня. Подається за першодруком.

Георгій Леонідзе

Леонідзе Георгій Миколайович (1899—1966) — поет і перекладач, академік АН Грузинської РСР, лауреат Державних премій СРСР (1941, 1950, 1952).

Ти жайворонком в серце залетіла. Вперше надруковано в кн.: Рильський М. Вибрані переклади. К., 1952, с. 192. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 594. Подається за першодруком.

Грузинським митцям. Вперше надруковано у кн.: Рильський М. Вибрані переклади. К., 1952, с. 189—192. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 587. Подається за першодруком.

Шавтелі Іоани — грузинський поет XII ст., автор поеми «Абдул Месія».

Ікалтоелі Арсен — грузинський філософ XII ст.

Саба (Сулхан-Саба Орбеніані, 1658—1725) — грузинський письменник, вчений і політичний діяч.

Петріці Іоане (бл. 1055—1130) — грузинський філософ.

Опізари Бека — відомий грузинський ювелір і художник середньовіччя.

Куди ти, молодосте, відлетіла... Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 2, с. 218—219. Подається за першодруком.

Йосиф Грішашвілі

Грішашвілі Йосиф Григорович (Мамулаїшвілі, 1889—1965) — поет і літературознавець, народний поет Грузії, академік АН Грузинської РСР, лауреат Державної премії СРСР (1950).

Чіанурі Салт-Нови. Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т. К., 1961, т. 2, с. 128—129. Автограф зберігається в Державному архіві-музеї літератури і мистецтва УРСР (ф. 46, опис 1, спр. 31). Подається за вид. т. 6, с. 349.

Історикові. Вперше надруковано у вид.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 2, с. 126. Подається за першодруком.

У місті Пушкіна. Вперше надруковано у вид.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т., т. 2, с. 129. Подається за першодруком.

Аліо Мірцхулава

Мірцхулава Аліо Андрійович (псевдонім Машашвілі, 1903—1971) — поет і перекладач, зокрема українських поетів.

В альбом. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1940, 15 листопада. Подається за першодруком.

Мое минуле. Друкується вперше за автографом, який зберігається в Державному архіві-музеї літератури і мистецтва УРСР (ф. 46, опис 1, спр. 32, № 1).

Паоло Яшвілі

Яшвілі Паоло (Павло Джібраслович, 1895—1937) — грузинський радянський поет.

Пісня українки. Вперше надруковано у газ. «Вісті», 1937, 26 березня. Подається за першодруком.

Сандро Шаншіашвілі

Шаншіашвілі Сандро (Олександр Ілліч, 1888—1979) — поет і драматург. Лауреат Державної премії СРСР (1949).

До Руставелі. Вперше надруковано у кн.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 195. Подається за першодруком.

Лань і мисливець. Вперше надруковано у кн.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 194. Чорновий автограф зберігається в ІЛІ, ф. 137, № 607. Подається за вид.: т. 6, с. 346.

Іраклій Абашидзе

Абашидзе Іраклій Віссаріонович (1909) — поет і перекладач, академік АН Грузинської РСР.

Біля Дар'ялгеу. Вперше надруковано в журн. «Дніпро», 1961, № 2, с. 121—122. Подається за вид.: т. 6, с. 350—351.

Батько. Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т. К., 1961, т. 2, с. 32. Подається за першодруком.

Харитон Вардошвілі

Вардошвілі Харитон Іванович (Ніколашвілі, 1895—1970) — грузинський радянський поет, перекладач творів Т. Г. Шевченка.

Іллі Чавчавадзе. Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т. К., 1961, т. 2, с. 73—76. Подається за першодруком.

Васо Горгадзе

Горгадзе Васо Васильович (1895) — грузинський радянський поет, перекладач.

Тбілісі. Вперше надруковано у кн.: Поезія грузинського народу. Антологія. У 2-х т. К., 1961, т. 2, с. 118—120. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 593. Подається за першодруком.

Як блискавки, спалахнули сердито Джелаледдіна шаблі коло брами... — Джелал-ад-діг Менгуберті (?—1231) — хорезмшах з 1220 р. У 1225 р. захопив Азербайджан, частину Грузії і Вірменії.

Чінгісхан (Темуджиг, Темучин, 1155—1227) — монгольський хан і полководець.

Чую, Метехі, я повість жахливу про тасмниці твоєї безодні! — Йдеться про Метехський замок у Тбілісі, який використовувався як в'язниця.

Бараташвілі Ніколоз Мелітопович (1817—1845) — поет, творчість якого вважається вершиною грузинського романтизму.

Голос Акакія й Важа лунає... — Йдеться про грузинських письменників Акакія Церетелі (1840—1915) і Важа Пшавела (1861—1915).

З ЛИТОВСЬКОЇ

Вінцас Міколайтіс-Путінас

Міколайтіс-Путінас Вінцас Юозович (1893—1967) — поет і вчений, академік АН Литовської РСР. Перекладав твори Т. Г. Шевченка та українських радянських письменників.

Сім'я радянських народів. Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1947, № 4, с. 7. Подається за вид.: т. 6, с. 378—379.

Антанас Венцлова

Венцлова Антанас Томасович (1906—1971) — народний письменник Литви, член-кореспондент АН Литовської РСР, лауреат Державної премії СРСР (1952) і Державної премії Литовської РСР (1960). Перекладав твори Т. Г. Шевченка й українських радянських поетів.

Варшава, грає Схід — Захід. Вперше надруковано у кн.: *Венцлова А. Вибране*. К., 1953, с. 147. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 626. Подається за вид.: т. 6, с. 377.

Травневого ранку. Вперше надруковано у кн.: *Венцлова А. Вибране*, с. 129—130. Подається за першодруком.

Костас Кубілінскас

Кубілінскас Костас (1923—1962) — литовський радянський поет і перекладач.

Київ і Вільнюс. *Із українських мотивів*. Вперше надруковано в газ. «Радянська Україна», 1963, 15 травня. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 67. Подається за першодруком.

З МОЛДАВСЬКОЇ

Еміліан Буков

Буков Еміліан Несторович (1909) — радянський поет і драматург Молдавії, Герой Соціалістичної Праці.

«Іду по сухому дню майбутнього каналу...». Вперше надруковано у кн.: т. 6, с. 332—333. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 630. Подається за першодруком.

Богдан Істру

Істру Богдан Спиридонович (Бодарев, 1914) — радянський поет Молдавії, відомий також як перекладач українських поетів.

Дуб. Вперше надруковано у кн.: Молдавія. Збірка творів молдавських радянських письменників. К., 1953, с. 57. Подається за першодруком.

З ЛАТИСЬКОЇ

Ян Райніс

Райніс Ян (Плікшанс Яніс Кріш'янович, 1865—1929) — народний поет Латвії.

Пісня бідака. Вперше надруковано у кн.: Вибрані переклади. К., 1952, с. 218. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 662. Подається за вид.: т. 6, с. 371.

Блудний син. Вперше надруковано у кн.: Вибрані переклади, с. 220. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 619, чорновий автограф — ф. 137, № 56. Подається за вид.: т. 6, с. 372.

«Тепер — всі разом, всі в гурті!». Вперше надруковано у кн.: Райніс Я. Лірика. К., 1965, с. 68. Подається за першодруком.

Видовище, що не дає спокою. Вперше надруковано у кн.: Вибрані переклади, с. 220. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 56 і 662. Подається за вид.: Райніс Я. Лірика, с. 172.

«Так, сумнівів більше вже нема...». Вперше надруковано у кн.: Вибрані переклади, с. 219. Подається за першодруком.

Найглибші думи. Вперше надруковано у кн.: Райніс Я. Лірика, с. 25. Подається за першодруком.

Порядний громадянин. Вперше надруковано у кн.: Райніс Я. Лірика, с. 22. Подається за першодруком.

Ян Судрабкалн

Судрабкалн Ян (Арвід Карлович, 1894—1975) — народний поет Латвійської РСР, академік АН Латвійської РСР, лауреат Державної премії СРСР (1948) та Державної премії Латвійської РСР

(1965). Автор вірша і статті про Т. Г. Шевченка, перекладач українських радянських поетів.

Радянський громадянин. Вперше надруковано у кн.: Радянська література народів СРСР. К., 1952, с. 545—546. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 623. Подається за вид.: т. 6, с. 373—374.

Олександр Чак

Чак Олександр Янісович (1901—1950) — латвійський радянський поет.

Ода родючості й праці. Вперше надруковано у кн.: Радянська література народів СРСР. К., 1952, с. 550—552. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 624. Подається за першодруком.

Ян Грот

Грот Ян Янович (1904—1968) — латвійський поет і драматург.

Похід літа. Вперше надруковано у кн.: Радянська література народів СРСР. К., 1952, с. 556. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 616. Подається за вид.: т. 6, с. 376.

У першодруку після слів «Де скиби підходять під межі рясні» були такі слова:

Схиляють голівки, не хочуть і знать,
Що коси на луках от-от задзвенять
І квіти додолу впадуть золоті,
Щоб знову ніколи не встати в житті.

Валдіс Лукс

Лукс Валдіс Крістопович (1905) — поет, заслужений діяч культури Латвійської РСР, лауреат Державної премії Латвійської РСР (1958).

Після бою. Вперше надруковано у кн.: Радянська література народів СРСР. К., 1952, с. 555. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 617. Подається за вид.: т. 6, с. 375.

З ТАДЖИЦЬКОЇ

Садриддин Айні

Айні (Садриддин Саїд-Муродзоде, 1878—1954) — таджицький радянський письменник, вчений, громадський діяч. Перший президент АН Таджикицької РСР, основоположник таджицької радянської літератури.

Пушкін. Вперше надруковано у кн.: Вінок Пушкіну. Радянські поети. К., 1949, с. 105—109. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 53. Подається за вид.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 213—216.

Абулкасем Лахуті

Лахуті Абулкасем Ахмедаде (1887—1957) — таджицький радянський поет, перекладав твори Т. Г. Шевченка.

Бажання. Вперше надруковано в газ. «Радянська Україна», 1962, 26 травня. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 772. Подається за першодруком.

Маленькі килимки Ірану. Вперше надруковано у кн.: Таджикицька поезія. Антологія. К., 1962, с. 32. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 773. Подається за першодруком.

З ВІРМЕНСЬКОЇ

Хачатур Абовян

А б о в я н Хачатур (1805—1848) — письменник-просвітитель, демократ і педагог, основоположник нової вірменської літератури і літературної мови.

Баяті. Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1948, № 9, с. 122—125. Подається за вид.: т. 6, с. 352.

Б а я т і — своєрідна форма східного вірша.

Аветік Ісаакян

І с а а к я н Аветік Саакович (1875—1957) — вірменський радянський поет, академік АН Вірменської РСР, лауреат Державної премії СРСР (1946).

Матері. Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А. Вибрані твори.* К., 1951, с. 14. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 679. Подається за вид.: т. 6, с. 359.

«Море води навкруг розлило...». Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А. Вибрані твори,* с. 17. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 582. Подається за вид.: т. 6, с. 360.

«Вітчизно-джан, яка прекрасна ти...». Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А. Вибрані твори,* с. 39. Подається за вид.: т. 6, с. 360.

Моя молитва. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1955, 27 жовтня. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 576. Подається за вид.: т. 6, с. 361.

«Я квітом був, що лиш розцвів...». Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А. Вибрані твори,* с. 11. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 584. Подається за вид.: *Рильський М. Вибрані переклади.* К., 1952, с. 202.

«Серце моє, почекай...». Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А. Вибрані твори,* с. 13. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 583. Подається за вид.: *Рильський М. Вибрані переклади,* с. 203.

«Ніч землю й річку обняла...». Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А. Вибрані твори,* с. 16. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 581. Подається за першодруком.

«Приснилося море мені...». Вперше надруковано в кн.: *Ісаакян А. Вибрані твори,* с. 31. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 582. Подається за вид.: *Рильський М. Вибрані переклади,* с. 204.

«Красуне, світом буду я...». Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А. Вибрані твори,* с. 34. Чорновий автограф зберігається в ІЛ,

ф. 137, № 578. Подається за вид.: *Рильський М.* Вибрані переклади, с. 205.

Весвітній давін. Вперше надруковано в кн.: *Ісаакян А.* Вибрані твори, с. 33. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 574. Подається за першодруком.

Тій, що пішла без вороття. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1955, 27 жовтня. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 576. Подається за вид.: *Ісаакян А.* Твори. К., 1956, с. 56.

Пам'яті Єрушік. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1955, 27 жовтня. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 576. Подається за вид.: *Ісаакян А.* Твори, с. 57.

«Караван мій поволі плететься...». Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А.* Вибрані твори, с. 52. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 577. Подається за вид.: *Ісаакян А.* Твори, с. 58.

«Будь мандрівником на світі цьому...». Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А.* Вибрані твори, с. 58. Подається за вид.: *Ісаакян А.* Твори, с. 65.

«Де дух навіки згасне мій...». Вперше надруковано у кн.: *Ісаакян А.* Вибрані твори, с. 69. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 575. Подається за вид.: *Ісаакян А.* Твори, с. 78.

Єгіше Чаренц

Чаренц Єгіше (Согомонян Єгіше Абгарович, 1897—1937) — вірменський радянський письменник, перекладач.

«Забувши світ і власне я...». Вперше надруковано у кн.: *Чаренц Є.* Вибране. К., 1957, с. 88. Подається за вид.: т. 6, с. 362.

Манон Леско. Вперше надруковано в журн. «Україна», 1957, № 18, с. 16. Подається за вид.: т. 6, с. 363.

Епітафія. Вперше надруковано у кн.: *Чаренц Є.* Вибране, с. 92. У Київському літературно-меморіальному музеї Максима Рильського зберігається автограф перекладу (ф. 46, оп. 1, спр. 24). Подається за вид.: т. 6, с. 363.

Комітас (Согомонян Согомон Геворкович, 1896—1935) — вірменський композитор і вчений.

Вардапет — учений чернець.

Сбма. Вперше надруковано у кн.: *Чаренц Є.* Вибране, с. 99—107. Подається за першодруком.

Сбма — давньоіндійське божество, мало багато образів, зокрема образ рослини, з соку якої готували священний п'янкий напій.

Фаянсовий наїр'янци. Вперше надруковано у кн.: *Чаренц Є.* Вибране, с. 91. Подається за першодруком.

Де ви, Буше, і Ватто, й Фрагонар? — Буше Франсуа (1703—1770), Ватто Антуан (1684—1721), Фрагонар Оноре (1732—1805) — французькі художники.

Валерію Брюсову. Вперше надруковано в журн. «Україна», 1957, № 18, с. 16. Подається за вид.: *Чаренц Є.* Вибране, с. 87.

Сармен

Сармен (Саркісян Арменак Саркісович, 1901—1984) — вірменський радянський поет, заслужений діяч культури Вірменської РСР.

Заповіт. Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Урожай. Вибрані поезії для дітей.* К., 1950, с. 141. Машинопис з поправками зберігається в ІЛ, ф. 137, № 13. Подається за вид.: т. 6, с. 365.

Упав юнак на полі бойовім. Вперше надруковано у кн.: *Урожай. Вибрані поезії для дітей,* с. 129. Машинопис з поправками зберігається в ІЛ, ф. 137, № 13. Подається за вид.: *Рильський М. Вибрані переклади.* К., 1952, с. 210.

Аршалуйс Сароян

Сароян Аршалуйс Назаретович (1923—1974) — вірменський радянський поет, заслужений діяч культури Вірменської РСР.

Знову я воюю. Вперше надруковано в журн. «Дніпро», 1948, № 9, с. 99—100. Подається за збіркою «Мости». К., 1948, с. 46.

Согомон Таронці

Таронці Согомон Саакович (Мовсесян, 1905—1971) — вірменський радянський поет. Твори його перекладені російською, українською та іншими мовами народів СРСР.

Руські ріки. Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Урожай. Вибрані поезії для дітей.* К., 1950, с. 130. Машинопис з поправками зберігається в ІЛ, ф. 137, № 13. Подається за вид.: т. 6, с. 364.

Гурген Борян

Борян Гурген Михайлович (1915—1971) — вірменський радянський поет і драматург.

Ленін і Ніночка. Вперше надруковано у кн.: *Вибрані переклади.* К., 1952, 208. Подається за першодруком.

Ованес Шіраз

Шіраз Ованес (Карапетян Ованес Татевосович, 1914) — вірменський радянський поет.

Україні. Вперше надруковано в газ. «Література і мистецтво», 1942, 30 серпня. Подається за першодруком.

Гурген Мовсесян

Мовсесян Гурген — вірменський радянський поет.

Всім юним. Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Урожай. Вибрані поезії для дітей.* К., 1950, с. 140. Подається за першодруком.

Генрік Туманян

Туманян Генрік Амаякович (1916—1982) — вірменський радянський поет.

Кремль. Вперше надруковано у кн.: *Рильський М. Урожай. Вибрані поезії для дітей.* К., 1950, с. 134. Подається за вид.: *Рильський М. Вибрані переклади.* К., 1952, с. 211—212.

З ТУРКМЕНСЬКОЇ

Кара Сейтлієв

Сейтлієв Кара (1915—1971) — туркменський радянський письменник і громадський діяч.

Привільний край радянський. Вперше надруковано в журн.: «Українська література», 1942, № 12-14, с. 201—202. Подається за першодруком.

З БАШКИРСЬКОЇ

Мажит Гафурі

Гафурі Мажит (1880—1934) — башкирський і татарський народний поет, основоположник башкирської літератури.

«Нам треба все перевірять...». Вперше надруковано у кн.: *Рильський М.* Вибрані переклади. К., 1952, с. 217. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 559. Подається за вид.: т. 6, с. 366.

Сайфі Кудаш

Кудаш Сайфі Фаттахович (1894) — народний поет Башкирської АРСР, один із зачинателів башкирської радянської літератури.

Помста. Вперше надруковано в журн. «Українська література», 1942, № 7-8, с. 109—113. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 39. Подається за зб.: *Слава Вітчизні народів-братів.* К., 1954, с. 347.

З ЛЕЗГІНСЬКОЇ

Сулейман Стальський

Стальський Сулейман (Гасанбеков, 1869—1937) — народний співець Дагестану, ашуг.

Самовар. Вперше надруковано у кн.: т. 6, с. 369—370. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 625. Подається за першодруком.

З ЧУВАСЬКОЇ

Мішші Сеспель

Сеспель Мішші (Кузьмін Михайло Кузьмич, 1899—1922) — зачинатель чуваської радянської поезії. У 1921—1922 рр. жив і працював на Україні, перекладав твори Ч. Г. Шевченка.

«Чуваші Чуваші!...». Вперше надруковано у кн.: *Сеспель М.* Сталева віра. К., 1952, с. 31—32. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 775. Подається за вид.: т. 6, с. 368.

Ошер Шварцман

Шварцман Ошер Меєрович (1889—1919) — один із зачинателів єврейської радянської поезії.

«Як поле в літній тишині...». Вперше надруковано у кн.: Шварцман О. Поезії. К., 1965, с. 85—86. Подається за першодруком.

«Гарна твоя врода...». Вперше надруковано у кн.: Шварцман О. Поезії. К., 1965, с. 65. Подається за першодруком.

Давид Гофштейн

Гофштейн Давид Наумович (1889—1952) — єврейський радянський поет. Перекладав твори Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки.

«І виправдані всі мої тривоги...». Вперше надруковано у кн.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1938, с. 34. Подається за першодруком.

Ви тільки згадайте. Вперше надруковано у кн.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1938, с. 72. Подається за першодруком.

Просто, ясно і звичайно. Вперше надруковано у кн.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1938, с. 82—83. Подається за першодруком.

Оновлені міста. Вперше надруковано у кн.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1938, с. 101. Подається за першодруком.

Яблуко. Вперше надруковано в журн. «Молодіяк», 1935, № 11-12, с. 92. Подається за вид.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1965, с. 54.

Людина. Вперше надруковано у кн.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1965, с. 55—56. Подається за першодруком.

«Я щастя трепетне пізнав...». Вперше надруковано у кн.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1965, с. 59. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 610. Подається за першодруком.

Чудесний день. Вперше надруковано у кн.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1965, с. 60. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 610. Подається за першодруком.

«Тобі, о вічна змінність...». Вперше надруковано у кн.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1965, с. 117. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 67. Подається за першодруком.

Барви. Вперше надруковано у кн.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1965, с. 135. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 67. Подається за першодруком.

Для всіх. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1939, 4 липня. Подається за вид.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1965, с. 171.

На могилі Шевченка. Вперше надруковано в журн. «Радянська література», 1938, № 2-3, с. 34—35. Подається за вид.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1965, с. 174—176.

«Знайомі здавна, серцю здавна милі...». Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1937, 6 серпня. Подається за вид.: Гофштейн Д. Вибрані поезії. К., 1965, с. 180.

У публікаціях цього вірша в журн. «Ранок», 1975, № 3, і в першому томі нашого видання (с. 374—375) трапилась помилка. Автограф без назви і прізвища автора було прийнято публікаторами за оригінальний вірш М. Рильського. Цією приміткою Редколегія виправляє допущену помилку.

Компас. Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 21. Подається за першодруком.

«Я вірю в жереб мій...». Вперше надруковано в «Літературній Україні», 1964, 23 червня. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 67. Подається за вид.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 27.

«Ще непорушні в глибині лісів...». Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 35. Подається за першодруком.

«Зловила осінь у своє сильце...». Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 43. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 4. Подається за першодруком.

Трісочка. Вперше надруковано в журн. «Молодняк», 1935, № 11-12, с. 92. Подається за вид.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 53.

Роса. Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 200. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 67. Подається за першодруком.

«Тут, внизу, і там, над нами...». Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 201. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 67. Подається за першодруком.

«Трепетні рідше бувають у серці хвилини...». Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 205. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 67. Подається за першодруком.

«Ми недовго збирались...». Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 213. Подається за першодруком.

Маті. Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 214—215. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 39. Подається за першодруком.

На взуттєвій фабриці. Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 218—219. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 39. Подається за першодруком.

«О, світе білий, світе мій...». Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1965, с. 223. В ІЛ зберігаються три варіанти автографа. Перший датується 3.VIII 1947 р. (ф. 137, № 557) і має назву «О світе мій, о світе мій...». Два інші — «О, світе білий, світе мій...» — 1962 р. (ф. 137, № 67 і ф. 137, № 610). Подається за першодруком.

Біробіджан. Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1945, с. 76—78. Перша частина поезії перекладена М. Бажаном. Другу частину — переклад М. Т. Рильського — подаємо за першодруком.

Із кримського циклу. Вперше надруковано у кн.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1938, с. 70—71. Подається за першодруком.

Червона Армія. Вперше надруковано в газ. «Література і мистецтво», 1942, 27 січня. Подається за вид.: *Гофштейн Д.* Вибрані поезії. К., 1945, с. 17—19.

Іцик Фефер

Фефер Іцик Соломонович (1900—1952) — єврейський радянський поет.

Дай руку, кохана! Вперше надруковано у кн.: *Фефер І.* Скарб. К., 1937, с. 14. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 556. Подається за першодруком.

Мойсей Хащеватський

Хащеватський Мойсей Ізраїлевич (1897—1943) — єврейський радянський поет.

Партизан Тарас. Вперше надруковано в журн. «Українська література», 1942, № 12-14, с. 202—203. Подається за першодруком.

Михайло Пінчевський

Пінчевський Михайло Якович (1894—1955) — єврейський радянський поет і драматург.

«Весняне сонце! Слава і світи...». Вперше надруковано у кн.: *Пінчевський М.* Хвала життю. К., 1960, с. 11—13. Подається за першодруком.

Ханан Вайнерман

Вайнерман Ханан Абрамович (1902—1979) — єврейський радянський поет.

«Як дзеркало — морська далечина...». Вперше надруковано в газ. «Чорноморська комуна», 1962, 2 грудня. Подається за вид.: *Вайнерман Х.* Люблю і вірю. Одеса, 1962, с. 7.

Матвій Гарцман

Гарцман Матвій Давидович (1909—1943) — єврейський радянський поет. Перекладав твори Т. Шевченка, І. Франка.

Не минули ви, красні літа. Вперше надруковано у кн.: *Гарцман М.* Поезії. К., 1955, с. 42. Автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 55. Подається за першодруком.

Матвій Талалаєвський

Талалаєвський Матвій Аронович (1908—1978) — єврейський радянський поет і драматург.

Зайчик сонячний. Вперше надруковано в журн. «Молодія», 1935, № 4-5, с. 121. Подається за вид.: *Талалаєвський М.* Поезії. К., 1956, с. 57—58.

На вічних посту. Вперше надруковано в журн. «Молодія», 1935, № 4-5, с. 121—122. Подається за першодруком.

«Я радий — чудесно ж то як...». Вперше надруковано у кн.: *Талалаєвський М.* Від щирого серця. К., 1935, с. 35—36. Подається за першодруком.

Пам'яті Пушкіна. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1937, 17 лютого. Подається за першодруком.

Привіт тобі, столице! Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1935, 24 червня. Подається за першодруком.

Живе твій голос. Вперше надруковано в «Літературній газеті», 1938, 24 березня. Подається за вид.: *Талалаєвський М. Твої сини. Поезії*. К., 1949, с. 91.

Дума про червону квітку. Вперше надруковано у кн.: *Талалаєвський М. Поезії*. К., 1956, с. 97—103. Чорновий автограф, що має назву «Пісня про червону квітку», зберігається в ІЛ, ф. 137, № 612. Подається за першодруком.

Рива Балясна

Балясна Рива Наумівна (1910—1980) — єврейська радянська поетеса.

Коли б тисячу рук я мала... Вперше надруковано в журн. «Радянська жінка», 1948, № 12, с. 20. Подається за вид.: *Балясна Р. Золотий листопад*. К., 1967, с. 31—32.

У серці не згасаючи... Вперше надруковано у кн.: *Балясна Р. Золотий листопад*, с. 62—64. Подається за першодруком.

Аврам Гонтар

Гонтар Аврам Юдкович (1908—1981) — єврейський радянський поет.

Сад. Вперше надруковано в газеті «Література і мистецтво», 1942, 30 серпня. Чорновий автограф зберігається в ІЛ, ф. 137, № 41. Подається за першодруком.

Йосип Бухбіндер

Бухбіндер Йосип Шмульович (1908) — єврейський радянський поет.

Тополя. Вперше надруковано в журн. «Вітчизна», 1966, № 6. Автограф зберігається в Київському літературно-меморіальному музеї Максима Рильського (Р-1137). Подається за вид.: *Бухбіндер Й. Світлий погляд*. К., 1981, с. 24—28.

Дора Хайкіна

Хайкіна Дора (Дебора) Гіршівна (1913) — єврейська радянська поетеса.

Комуністка. Вперше надруковано у зб. «В сім'ї єдиній». К., 1948, с. 87. Подається за першодруком.

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

1. Максим Рильський. Початок 50-х років. Фронтиспіс.	
2. Максим Рильський і Самед Вургун. 1947.	96—97
3. Максим Рильський, Микола Тихонов і Якуб Колас. 1949.	96—97
4. Серед вірменських письменників. Зліва направо: Вахтанг Анапян, Аветік Ісаакян, Максим Рильський, Стефан Зорян. Вірменія. Діліжан. 1954.	96—97
5. Максим Рильський, Костянтин Симонов і Мухтар Ауезов серед учасників декади казахської літератури і мистецтва у Москві. 1958.	128—129
6. Максим Рильський, Олександр Твардовський і Павло Тичина. Москва. 1960.	128—129
7. Максим Рильський і Олександр Прокоф'єв. Початок 60-х років.	128—129
8. Автограф Максима Рильського. Фрагмент перекладу вірша Миколи Тихонова «Руки збиральниці чаю». . .	147
9. Автограф Максима Рильського. Фрагмент перекладу вірша Йосифа Грішашвілі «Чіанурі Саят-Нови». . . .	271

ЗМІСТ

ПЕРЕКЛАДИ З РОСІЙСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Олександр Безименський

Ударом на удар 7 398

Павло Безпощадний

Ми прийшли 8 398

Камінна ліра 9 399

Другу-віршицюві 10 399

Дем'ян Бєдний

Лист із села 11 399

Я вірю в свій народ 12 399

Олександр Блок

«Грішити в п'янім божевіллі...» 14 399

«Яка жага безумна — жись...» 15 399

Пушкінському Дому 15 399

Валерій Брюсов

Знаєш, Міньйоно... 17 399

«Я вернувся на землю гарячу...» 17 399

Муляр 18 400

Тезей до Аріадни 18 400

Прийдешні гупни 19 400

Присмерк у городі 20 400

Праця 21 400

Книгозбірні 22 400

В такі дні 22 400

До товаришів-інтелігентів. *Інвекція* 23 400

Третя осінь 24 400

До російської революції 25 400

Ленін 26 400

Росії 27 400

Леонід Вишеславський

Мова 28 400

Тетяна Волгіна

Балада про дітей 29 400

<i>Максиміліан Волошин</i>	
Сонет («Стемнілим золотом і жовцю папоїв...»)	31 401
<i>Михайло Голодний</i>	
Пісня чапаївця	32 401
<i>Яків Городської</i>	
Із циклу «Дорога»	33 401
Москва	35 401
Тут жив Пушкін	35 401
<i>Максим Горький</i>	
Дівчина і Смерть. Казка	37 401
<i>Марія Комісарова</i>	
Мому кравці	44 401
<i>Лідія Компанієць</i>	
Світле місто	45 402
<i>Василь Лебедєв-Кумач</i>	
Зустріч	46 402
<i>Леонід Лобанов</i>	
«Щоб жита, покриті росами...»	48 402
<i>Самуїл Маршак</i>	
Вінок	49 402
Містер Твістер	49 402
Пісня	65 402
Травень	66 402
<i>Володимир Маяковський</i>	
Гвинтівочки візьмемо ми...	67 402
<i>Сергій Михалков</i>	
Єнот без турбот	69 403
«А що у вас?»	70 403
<i>Олександр Прокоф'єв</i>	
Ленінград	72 403
Шахтарська партизанська	73 403
Росія. Поема	74 403
«Сліди переділля тут знати...»	101 403
Кедр	102 403
По морю гуляє	103 403
На Волзі	104 403
Подарунок	105 403
Альонушка	105 403

Роздум	106	403
Спадок	106	403
Веснянка	107	403
Вишня	108	403
Горніст	108	404
Юність	108	404
«Липень в пам'ять увійшов садами...»	117	404
Діло густо вродило!	117	404
Як до верстата, до стола...	118	404
Його крилом черкнула слава	119	404
Критики великий мають гнів	120	404
Розмова з самим собою	120	404
У юності в гостях	121	404
«На каліні високій...»	123	404

Михайло Светлов

Гренада	124	404
Коліскова. <i>Передмова до п'єси</i>	126	404

Сергій Сергєєв-Ценський

Межа жорстокості	128	404
Тост на Новий рік	128	405

Анатолій Софронів

«Люби Україну...»	130	405
-----------------------------	-----	-----

Олексій Сурков

«Щоб розбудити всі народні сили...»	132	405
«Життя, вважай, пройшли ми непогано...»	132	405
«Уже і старість нависа над памі...»	133	405
Марш комуїстів	134	405

Микола Тихонов

«Сокира, куля, мотуз і вогонь...»	136	405
«Цінандалі»	136	406
Сьоме листопада 1941 року	137	406
Пісня про дружбу	138	406
Руставі	139	406
«Мені здається — я стрічався з ним...»	142	406
Райдуга в Сагурамо	143	406
Сни Аспіндаи	143	406
Травневий ранок	145	406
Руки збиральниці чаю	148	406

Борис Турганов

Наше діло праве!	150	406
Степовою тирсою...	150	407
Ще удар!	151	407

Микола Ушаков

Кладовище паровозів	153	407
Вино	154	407

Фруктова весна передмість	154	407
Україна глухо хвилювалась	155	407
Дощ	156	407
Свято кіпчається	157	407
Майстерність	158	407
Загес	158	407
Цвітуть гортензії в Батумі	159	407
Краса	160	407
1837—1855. <i>Із віршів про Пушкіна</i>	161	407
На переднім краї оборони	161	407
Четвірка	162	407
У польовому таборі	163	408
Хазяєчка	164	408

Корній Чуковський

Мийдодір	166	408
--------------------	-----	-----

ПЕРЕКЛАДИ З ЛІТЕРАТУР НАРОДІВ СРСР

З УКРАЇНСЬКОЇ

Тарас Шевченко

Муза	173	408
----------------	-----	-----

З БІЛОРУСЬКОЇ

Франціск Богушевич

Пісні.		
1. Удова	175	408
2. Горе	175	408

Янка Купала

А хто там іде?	177	409
Рідне слово	177	409
Я від вас далеко...	178	409
Пісня і сила	179	409
Весна по весні...	180	409
Моя наука	181	409
Мороз	182	409
Нова осінь	183	409
Над рікою-Оресою. <i>Із поеми</i>	183	409

Якуб Колас

На роздоріжжі	185	409
Іди!	185	409
Янкові Купалі. <i>До 25-річчя літературної діяльності</i>	186	409
Лісам Білорусі. <i>З поеми «Суд у лісі»</i>	187	409
Ти — неначе прекрасна весна	188	409
Ворогам	189	409

Кіндрат Крапіва

Піп та папуга. <i>Байка</i>	191	410
---------------------------------------	-----	-----

Петрусь Бровка

Ой не щепчи, моя берізо...	194	410
Кінець літа	194	410
Бір	196	410
Над озром	196	410

Аркадзь Кулешов

Лісткі	197	410
Соняшник	198	410

Валентин Тавлай

Якуб Колас. В день сорокаріччя літературної діяльності	199	410
--	-----	-----

Максим Танк

Ой колишеться вітер...	202	410
Ой, в полі верба	203	410
Вогні Мінська	203	410
Вирій	204	411
Мотиль	205	411
Як здрімаються...	206	411
Ранок над Мінськом	206	411
Якубові Коласу	207	411
Легенда про музиканта	208	411

Василь Вітка

Дома	211	411
----------------	-----	-----

Алесь Зарицький

Наш син. Поема	213	411
--------------------------	-----	-----

Пимон Панченко

Білі яблуці	221	411
Жарога	222	411
«Не убили в мене нікого...»	223	411

Анатолій Велюгін

Смоленськ	225	411
---------------------	-----	-----

Михась Калачинський

Яблуко	226	412
Козаки над Дунаєм	226	412

З ГРУЗИНСЬКОЇ

Саят-Нова

«Ти Кура бурхливопінна, що прийма Араксу води...»	228	412
«В саду коханої утратив розум я...»	229	412
«Я усмішки твоєї жадаю ясної — всіхнись!...»	229	412
«Моря не можна промінням зірок осушити...»	230	412
«Щоб вийняв душу я з душі...»	231	412

«Співа папуга, газалах...»	231	412
«Блискучі гудзики твої...»	232	412
Ти — мов зірка опівнічна...	233	412
«Троянди годованка, краща за ніжний сосок ти...»	233	412
Що коли зійдеш ти...	234	412
Чи голодний я був...	234	412
Як можна другу відмовлять...	235	413
«Кажуть, що гора висока села братні розділила...»	236	413
Облиш мене...	237	413
Хоч що ти з залізіям шматком не роби...	237	413
Що хорошого в тім...	238	413
«Суди мене!» — кажу тобі, цариці...»	238	413
Солов'ями сад весь повен...	239	413
«О бідна голово моя!...»	240	413

Акакій Церетелі

Одинадцять вересня	242	413
Бджола	244	413
Сповідь старого	245	413
Лжепатріот	246	414
Моя голівонька	247	414
Бажання	248	414
Горі	248	414
Суфлер	249	414
Нинішнє обличчя Грузії	250	414

Галактіон Табідзе

«Уперед, візнице, швидше!»	256	414
Місто під водою	257	414
Я і ніч	259	415

Симон Чіковані

Перед снігом	260	415
Сніг	261	415
Попільниця з мушлі	262	415
Рибалка	263	415
Рибалка приходить у гості	264	415
Кახетинська осінь	265	415

Георгій Леонідзе

Ти жайворонком в серце залетіла...	267	415
Грузинським митцям	267	415
Куди ти, молодосте, відлетіла...	268	415

Йосиф Грішашвілі

Чіанурі Саят-Нови	270	416
Історикові	270	416
У місті Пушкіна	272	416

Аліо Мірцхулава

В альбом	273	416
Моє минуле	274	416

	<i>Паоло Яшвілі</i>	
Після українки	275	416
	<i>Сандро Шаншіашвілі</i>	
До Руставелі	277	416
Лань і мисливець	278	416
	<i>Іраклій Абашидзе</i>	
Біля Дар'ялгесу	279	416
Батько	280	416
	<i>Харитон Вардошвілі</i>	
Іллі Чавчавадзе	281	417
	<i>Васо Горгадзе</i>	
Тбілісі	283	417
	З ЛИТОВСЬКОЇ	
	<i>Вінцас Міколайтіс-Путінас</i>	
Сім'я радянських народів	286	417
	<i>Антанас Венцлова</i>	
Варшава, траса Схід—Захід	287	417
Травневого ранку	287	417
	<i>Костас Кубілінскас</i>	
Київ і Вільнюс. <i>Із українських мотивів</i>	289	418
	З МОЛДАВСЬКОЇ	
	<i>Еміліан Буков</i>	
«Йду по сухому дну майбутнього каналу...»	290	418
	<i>Богдан Істру</i>	
Дуб	292	418
	З ЛАТИСЬКОЇ	
	<i>Ян Райніс</i>	
Пісня бідака	293	418
Блудний син	294	418
«Тепер — всі разом, всі в гурті!»	294	418
Видовище, що не дає спокою	294	418
«Так, сумнівів більше вже нема...»	295	418
Найглибші думи...	295	418
Порядний громадянин...	296	418
	<i>Ян Судрабкалн</i>	
Радянський громадянин	297	419

Олександр Чак

Ода родючості й праці 298 419

Ян Грот

Похід літа 301 419

Валдіс Лукс

Після бою 302 419

З ТАДЖИЦЬКОЇ

Садриддін Айні

Пушкін 303 419

Абулкасем Лахуті

Бажання 306 420

Малецькі килимарки Ірану 307 420

З ВІРМЕНСЬКОЇ

Хачатур Абовян

Баяті 308 420

Аветік Ісаакян

Матері 313 420

«Море води навкруг розлило...» 313 420

«Вітчизно-джан, яка прекрасна ти...» 314 420

Моя молитва 314 420

«Я квітом був, що лиш розцвів...» 315 420

«Серце моє, почекай...» 315 420

«Ніч землю й річку обняла...» 315 420

«Приснилося море мені...» 316 420

«Красуне, світом буду я...» 316 420

Всесвітній дзвін 317 421

Тій, що пішла без вороття 317 421

Пам'яті Єрушкі 318 421

«Караван мій поволі плететься...» 318 421

«Будь мандрівником на світі цьому...» 319 421

«Де дух навіки згасне мій...» 319 421

Єгіше Чаренц

«Забувши світ і власне я...» 320 421

Манон Леско 320 421

Епітафія 321 421

Соба 321 421

Фаянсовій наїр'янци 327 421

Валерію Брюсову 327 421

Сармен

Заповіт 328 422

Упав юнак на полі бойовім 329 422

	<i>Аршалуйс Сароян</i>		
Знову я вояк		330	422
	<i>Согомон Таронці</i>		
Руські ріки		332	422
	<i>Гурген Борян</i>		
Ленія і Ніночка		333	422
	<i>Ованес Шіраз</i>		
Україні		334	422
	<i>Гурген Мовсесян</i>		
Всім юним		335	422
	<i>Генрік Туманян</i>		
Кремль		336	422
	З ТУРКМЕНСЬКОЇ		
	<i>Кара Сейтлієв</i>		
Привільний край радянський		337	423
	З БАШКИРСЬКОЇ		
	<i>Мажит Гафурі</i>		
«Нам треба все перевірять...»		338	423
	<i>Сайфі Кудаш</i>		
Помста		339	423
	З ЛЕЗГІНСЬКОЇ		
	<i>Сулейман Стальський</i>		
Самовар		344	423
	З ЧУВАСЬКОЇ		
	<i>Мішиші Сеспель</i>		
«Чуваші! Чуваші!..»		346	423
	З ЄВРЕЙСЬКОЇ		
	<i>Ошер Шварцман</i>		
«Як поле в літній тишині...»		348	424
«Гарна твоя врода...»		348	424
	<i>Давид Гофштейн</i>		
«І виправдані всі мої тривоги...»		349	424
Ви тільки згадайте...		349	424

Просто, ясно і звичайно	351	424
Оповлені міста	352	424
Яблуко	353	424
Людина	353	424
«Я щастя трепетне пізнав...»	355	424
Чудесний день	355	424
«Тобі, о вічна змінності...»	355	424
Барви	355	424
Для всіх	356	424
На могилі Шевченка	357	424
«Знайомі здавна, серцю здавна милі...»	359	424
Компас	359	425
«Я вірю в жереб мій...»	360	425
«Ще непорушні в глибині лісів...»	360	425
«Зловила осінь у своє сильце...»	360	425
Трисочка	361	425
Роса	361	425
«Тут, внизу, і там, над памі...»	362	425
«Трепетні рідше бувають у серці хвилини...»	362	425
«Ми недовго збирались...»	362	425
Мати	363	425
На взуттєвій фабриці	364	425
«О світе білий, світе мій...»	365	425
Біробіджан	365	425
Із кримського циклу	366	425
Червона Армія. До 24-ї річниці	367	425

Іцик Фефер

Дай руку, кохана!	369	426
-----------------------------	-----	-----

Мойсей Хащеватський

Партизан Тарас	370	426
--------------------------	-----	-----

Михайло Пінчевський

«Весняне сонце! Слався і світи...»	372	426
--	-----	-----

Ханан Вайнерман

«Як дзеркало, морська далечина...»	374	426
--	-----	-----

Матвій Гарцман

Не минули ви, красні літа...	375	426
--	-----	-----

Матвій Талалавський

Зайчик сонячний	376	426
На нічнім посту	377	426
«Я радий — чудесно ж то як...»	377	426
Пам'яті Пушкіна	378	427
Привіт тобі, столицє!	379	427
Живе твій голос	381	427
Дума про червону квітку	381	427

Рива Балясна

Коли б тисячу рук я мала...	387	427
У серці не згасаючи...	387	427

Аврам Гонтар

Сад	389	427
---------------	-----	-----

Йосип Бухбіндер

Тополя	390	427
------------------	-----	-----

Дора Хайкіна

Комуністка	394	427
----------------------	-----	-----

Примітки	397	
--------------------	-----	--

Список ілюстрацій	428	
-----------------------------	-----	--

Академия наук Украинской ССР
Институт литературы им. Т. Г. Шевченко

*

МАКСИМ РЫЛЬСКИЙ

Собрание сочинений в двадцати томах

Художественные произведения

Тома 1—11

ТОМ ШЕСТОЙ

ПОЭТИЧЕСКИЕ ПЕРЕВОДЫ

*

Составители и авторы примечаний
ДИЯ ТОДОРОВНА ВАКУЛЕНКО
ЕВГЕНИЯ ВЛАДИМИРОВНА ШАРОВА

(На украинском языке)

Киев, издательство «Наукова думка»

*Затверджено до друку вченою радою
Институту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР*

Редактор *О. Я. Безпальчук*
Художній редактор *Р. К. Пахольук*
Оформлення художника *В. П. Бродського*
Технічний редактор *Б. М. Кричевська*
Коректори *Н. О. Луцька,*
Л. В. Малюта, Ю. І. Бойко

Информ. бланк № 6084

Здано до набору 15.12.83. Підп. до друку 04.06.84.
Формат 84×108¹/₃₂. Папір друк. № 1.
Знач. нова гарн. Вис. друк. Фіа. друк. арк. 13,75 + 3 вкл.
Ум. друк. арк. 23,42. Ум. фарбо-відб. 23,42. Обл.-вид. арк. 19,52.
Тираж 15 000 пр. Зам. 4-362.
Ціна 2 крб. 40 н.

Видавництво «Наукова думка».
252601 Київ 4, вул. Репіна, 3.

Віддруковано з матриць Головного підприємства
республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига»,
252057, Київ, вул. Довженка, 3,
на книжковій фабриці «Комуніст».
310012, м. Харків, 12, вул. Енгельса, 11.

